

Din stabilimentul grafic:
SOCECŪ & TECLU
Strada Berzi, 96.
[25,682]

SCRIERI

LITERARE SI ISTORICE

SCRIERI
LITERARE SI ISTORICE

ALE LUI

A. I. ODOBESCU

V O L U M U L I



BUCURESCI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŪ & Comp.

7. Calea Victoriei, 7.

1887

ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ

1874.

FRAGMENTE DE LITERATURĂ POPORANĂ

1874—1879.

ISTORIE CONTIMPORANĂ

1876—1887.

VII.

ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ

EPISTOLĂ

SCRISĂ CU GÎND SĂ FIE PRECUVÎNTARE LA CARTEA

„MANUALUL VÎNĂTORULUI“

1874.



ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ

Domnuluž C. C. Cornescu.

Amice,

Când 'mî ai dat mai ântêi să citească manuscriptul tîu, intitulat „Manualul Vînătoruluž“, ai arătat dorința ca să'î fac eu o precuvîntare. Mai apoi 'ți ai luat sîma și m'ai scutit de acîstă mîgultîre sarcină.

În cazul din urmă, rîu nu te ai gîndit, cocî eu. dupe ce am rîsfoit cartea ta, m'am luat în adevîr cu plăcere de pe urmele tale de vînător; dar, pe cînd tu te ocupai cu gravitate a 'ți alege cea mai bună pușcă, a o încărca cu cea mai potrivită mîsură, a o îndrepta dupe cea mai nimerită linie; pe cînd tu dresai, de mic și cu o minunată răbdare, pe prepelicarul tîu ca să asculte la semnalele consacrate : *Pst! Pîl! și Aport!*; pe cînd tu în fine studiaî cu luare aminte caracterele fizice și etice ale celor mai obișnuite subiecte însuflețite de vînătîre, eu, ca un nevînătîr ce sînt, m'am apucat sa

colind răstimpî și spațiile, căutând cu ochii, cu auzul și cu inima, priveliști, răsunete și emoțiuni vânătoresci.

Colindând m'am rătăcit, și iată-mă abié acum ajuns din fantastica'mi călătorie, cu un sac așa îngreuîat de tot felul de petice și de surcele, adunate de pretutindenî, încôt nu mai cutez, Dómne feresce! nici chiar eú însu'mi să'l arunc în spinarea *Manualului* tēu.

Am luat dar pretențioasa hotărîre a le deșerta într' un volum osebit, ce'l voiu tipări numai pe séma lor, și care, subt un titlu pedantesc și archaic, spunênd vânătorilor numai lucruri ce sînt cu totul de prisos artei lor, va întocmi un fel de *Fals Tractat de Vânătorie, Ψευδο-κυνηγετικός*, în opozițiune făcișă cu *Manualul* tēu, care, deși mai scurt, este ânsă fără înduoiélă cu mult mai folositor celor cari vorú să învețe ceva cu temeiu.

Dar mai nainte de a pune sub tipar, m'am simțit, amice, ca și dator să'ți trāmit ție, prinosul acestuî vraft de pagine manuscrise, pe care, bune séu rele, le datorez numai primuluî tēu îndemn amical.

Priimesce-le precum îți vorú place; dar crede totuși, că, — deși îți vinú acum cam ca fuiorul popii, — ele purcedú dintr'o afectuoasă pornire a celui care de mult este

Bucuresci, 7 maiu 1874.

al tēu bun prieten

COPRINSUL

I. Să mă încurc ore și eună în calea vânătorilor? — Cartea ta și Precuvântarea mea. — *Utile dulci* seú Sosii și d^l Socecú. — Ce ȝice Nimrod despre podagra mea. — Arcadia pe câmpul Bărăganului. — De la moș Doru, drept în pustii. — La conac! — Vai de bietul Gogolî, ce era să pațã!

II. Ȑiganiî de zestre. — *Grives en caisse*. — Disertațiune filologică, îmbâcsită cu erudițiune. — 1000 galbenî venit pe an. — Graurii sciú franțuzesce mai bine decât d^l Littré! — Din fabulele lui Lafontaine pêně în pădurile Rusiei. — „Amărâta turturea, of! sěrmana, vai de ea!”

III. Pentru ce poetul Lucrețiú scie mai bine sėma cãrmuirii decât stăpânirea nóstră. — *Chiaă! Chiaă!* prin pădure. — Unde ne acățăm de códa cãnelui. — Brașóve și palavre vânătoresci. — De ce vulpea are códa lungă și ursul n'are de loc.

IV. D'aș sci și eū carte câtă scia răposatul Les-sing! — Ditirambă în onórea Artemidei. — Bine trăia Diana la curtea lui Henric de Valois! — Cuviosă gravură nemțescă. — *Κυνηγετικός*, salată eleno-latinéscă. — Sfēr-șim tot la códă.

V. Iată-ne acum și în Roma! — Mai mare rușine pentru cotgogé-mi-te Împérat! — Sculptura istorică pe ar-cul de triumf al lui Traian. — Platon și Xenofon ne poftescū la vênătóre. — Tren de plăcere prin epoca gla-ciară. — Faraonī vênătorī. — Pécac că Guilom Tell vorbea nemțesce. — De la capra-négră la iubită și vice-versa. — Poemă câmpulungénă.

VI. Cum se pricepeaū să cânte la vênătóre Rossini și Haydn, Méhul și Weber. — *Tonton, tonton, tontaine, ton-ton!!* — Dușmânia literară séu efecte intuitive și ana-chronistice ale Chambertinului de la *Café-Anglais*, asu-pra poesiei române. — Trecem dincolo de Bagdad. — Concert simfonic pe apă și pe uscat, dat mistreților și cerbilor de Șahul Persiei Khoșru Anușirvan.

VII. *Zωγραφία* privită din punctul de vedere al teo-riilor lui Darwin. — Amor și vênătóre! — Cum se în-gropaū la Roma urmașii bietului Ovidū, răposat ca vai de dînsul, cam pe la Klustengè. — Pustia de oglindă, multe rele face! — Rubens n'a fost vênător, dar Horace Vernet fără înduoielă. — *Filosofia absolută* a esteticei vênătorești. — Italia ne a cam dat de rușine.

VIII. Bibliografie cinegetică a secolului de mij-loc. — Inșiră-te mărgărite artistic și vênătoresc. — Mi-strețul de Snyders. — Wouwerman și calul bélan. — Vê-đut'aī la Luvru pe *Bonne, Nonne* și *Ponne*, séu pe *Mitte* și *Turlu*, adică pe Desportes și pe Oudry? — Prințisorii

nemți de mult visaŭ a Versallia.— Ridinger și babața.— Tot Ridinger și marchizul de Carabas.— Tot Ridinger și Sir Edwin Landseer.— Cum te dau de gol băieții de la noi.— Cum umblu eu să te aduc pe tine a deveni un sportman fashionabil.

IX. „La Carpați 'mi am adus jalea!“ — Poesie prelinșă și dichisită.— Prepelicarul în gântă și bicațina în vânt.— Literatura cinegetică a Muscalilor.— Tiroleză fără acompaniament de musică.— Steeple-chase sistematic d'a curmezișul artelor vânătoresci.— Uf! să răsulfăm un moment sub umbrarul lui Kyr Ioniță Buzdrună.

X. Âncă un hop! — Sus pe plaiful Buzăului.— Studiu antropologic, lexicografic și moral asupra locuitorilor din comuna Bisoca.— Basmul cu Fata din pétră și cu Feciorul de împărat, cel cu noroc la vânat.— Vultur, dihor și ris, séu zamfir, smarand și rubin.— Câte se potă întempla unui némț déca nu pricepe românesce.

XI. La cotul munților.— Tot basmul cel cu Fata din pétră și c. l.— Porumbița și mărgăritarul.— Ce au spus despre munții Năculele de la obârșia Râmnicului, Caiu Valeriu Catul, François Villon, autorul anonim al Romancerului del Cid Campeador și mulți alții— Iepuriî din *Codicele civil* și cei din *Dictionnariulu Academicu*. — Ne luăm dioa bună în tinda dlui Sterie, arendașul de la Bisoca.— *Post-scriptum* unde se spune cea ce n'a sciut să spună răposatul C. Negruzi, în statistica ce a făcut lupilor din Moldova.

XII. Capitolul cel mai plăcut pentru cititor.



I.

Ai voit, amice, ca mai nainte de a o tipări, să citesc eũ, în manuscript, cartea românească ce tu ai compus sub titlul de „*Manualul Vânătorului*“ și, dupe citire, să'mi și dau părerea asupra'i.

Pentru atâta încredere, nu am cum să'ți mulțumesc; dar, témă 'mă e că, acordându'mă mie o așa amicală și lingușitoare precădere, n'ai nimerit tocmai bine, o iscusite vânătorule!

Óre nu sciaí séũ că ai uitat cum că la vânătorie, ca și la multe altele, eũ mă pricep cam tot atâta precât se pricepea vestitul agemiũ, carele, vedẽdu-se luat în rãspër de babele satului, pentru isbẽndile ce făcuse cu pușca dimineța, în batătură, se apăra în dulcea limbă a poesiei și ținea una că:

De e curcă,
Ce se 'ncurcă,
La revãrsatul dorilor,
În calea vânătorilor?

Istoria nu adaoage mai departe decât păgubașele s'aũ mulțumit numai cu acéstă armoniósă desdăunare, precum, în altă împrejurare, fusese silit să facă simigiul cel cu tocméla, care, pentru plăcintele mâncate, rămase bun plătit numai cu cânticelul dascălului Caracangé :

Deschide-te punguliță,
Să plătesci plăcințelele;

cânticel care, fără îndoială, este, în privința regulelor prosodice, cu mult mai prejos de ingeniósă improvisațiune a vênătorului de curcî.

Veđi să nu pați și tu ca simigiul și de unde, cu drept cuvânt, te așteptaĩ să fii rêsplătit, chĩar de la început, prin laude meritate, pentru tóte cercetările serióse, pentru tóte observațiunile adũnci, pentru tóte ostenelele ce ai depus în opera ta, să nu capeți de la mine decât un *encomion* fluturatic și fără temeiu, psalmodiat și acela pe drâng séũ cântat din frunđă.

Dreptul lui Dumneđeũ, în asemené cas și adică decât critica mea va fi, — precum este și lesne de prevēđut, — nedemnă și nepotrivită pentru scrierea ce a provocat'o, rușinea va rămáne numai pe séma mea, cõci este drept ca fie-care să pórte ponosul faptelor și điselor sale, și nu numai vênătorii sciũ cum că „tótă paserea pe lume, dupe limba ei pĩere“.

Fie acestea ȳise din capul locului, ca nu cum-va să se întempele ca, vre unui cititor, scârbit îndată de uritul precuvântării, să'î vină răul gînd de a lepăda cartea ta din mână, mai na-
inte chîiar de a fi intrat în materia ei, tratată cu seriozitate și cu știință-de-cauze, de către con-
științiosul autor.

Mă grăbesc a declara că acel cititor va fi adevăratul păgubaș, cōci decă nu scie regulele vîntoriei mai bine decăt mine și voiesce cu tōte acestea să le învețe, el perde cea mai bună ocasiune de a se instrui, citind o carte plăcută, în care formulele costelive ale mecaniceî și rețetele grețose ale medicineî-veterinariî, sunt mai peste tot locul fōrte binișor furișate printre o mulțime de noțiuni istorice, de povățuirî înțelepte și de fapte interesante, care potū să placă și să folo-
sescă orî căruî cititor.

Ca să fiū dar drept și să te pun îndată la adăpost despre orî ce neajunsurî arū puté să'ți vină dupe urma cuvintelor mele, recunosc, iūbite autorule, că, deși tu n'ai avut de gînd, ca li-
ricul nostru străbun Orațiū, să arățî poeților din viitorime poteca cea bună, ānsē tot āi știut, chîiar și în materie de vîntorie, să urmezî pă-
rintescile lui povețe, luānd drept devisă tăcută a scrierei tale, faimōsele lui versurî din *Arta Poetică* :

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo ¹⁾).

Îți urez ca să se pótă aplica cărțile tale și exametrii următorii, în care sper că d^l Socecă, — carele în asemené cas ar priimi de sigur să'ți fie editor, — nu va fi supărat a se vedé înlocuind, chiar cu prejudiciul regulelor prosodiei latine, pe ańticii domniei-sale quasi-omonimi și colegi în librărie, frații Sosii din Roma :

Hic meret æra liber *Socccio* : hic et inare transit
Et longum noto scriptori prorogat ævum ²⁾).

Dar de vreme ce, pornindu-mă a'ți vorbi despre vânătoare, mă vedă fõră veste pribegind pe rězõrele literaturעי, multumesce-te, te rog, amice, ca, în loc de o analiză scrupulosă a *Manualului* tãu, în loc de o apreçuire a meritelor ce el va sci neapărat și cu mai bun succes să destăinu-iască la ochii ómenilor de sciință și de specialitate, într'un cuvânt, în loc de ceia ce'mi ai ce-

1) *Horatii* Ars poetica. v. 343—44 :

«Tótă aprobarea o capătă acela care întrunesc folosul cu plăcerea, Desfătând pe cititor și instruindu'l tot de o dată».

2) *Idem*. v. 345—46 :

«Acea carte produce banii lui *Socecă* ; ea trece și peste mări și prelungește în secolii îndelungași, numele vestit ale scriitorului».

rut, mulțumesc-te, ȳic, să'ȳi spuū aci numaī, în ce chip, cum și ce fel, imaginaȳiunea, sufletul și mintea mea aū putut aīevé să'și însușescă plăcerile și farmecul artei pe care tu, cel d'antēi, o predaī astăȳi cititorilor romāni, înjghiebată în regulē maī mult séū maī puȳin rigurose.

Déca chīar în anī tinereȳii, pe când trupul. — *la bête (vita)*, cum ȳice Xavier de Maistre, s'avēntă maī lesne dupe sburdările inimei, déca pe atunci chīar, gusturile'mī stătătore și trāndava'mī fire nu m'aū iertat să deviu vēnător, apoi d'acum înainte ce speranȳă să'mī maī rēmānă? maī ales când, pe tótă ȳioa, junghīurile în picīore și podagra îmi chezășuiescū pentru restul vieȳei, cea maī nerevocabilă patentă de incapacitate în deprinderile sprintene și obositore ale vēnătoriei.

Vorbă curată! nici un al duoīlé Nimrod, vēnătorul biblic, nici un al duoīlé Sfânt-Hubert, vēnătorul minunat al creștinilor, eū unul n'am să mă fac. Trebuie să renunȳ cu totul la așa falnice năzuirī, și chīar déca désa citire a cărȳii tale ar aprinde în mine un asemenea dor semetȳ, nevoia ar cere ca să'l potolesc îndată și să mă hotărēsc a rēmāné și în viitor, din céta acelora cari, când vedū cloșca păscēnd bobocii de raȳă pe malul bălȳei, se miră ȳicēnd :

Să fie raȳă? — Măsa găinā!

Să fie găinā? — Botul lătăreȳ!

Dar ânsă, și eu am crescut pe câmpul Bărăganului! *Et in Arcadia ego!* Și eu am vădut cărdurile de dropiș, cutrierând cu pas măsurat și cu capul ațintit la pază, acele șesuri fără margine, prin care aerul, răsfiat în unde diafane sub arșița sórelui de véră, oglindesce ierburile și bălăriile din depărtare și le preface, dinaintea vederii fermecate, în cetățî cu miș de minarele, în palate cu miș de încântări.

Din copilărie și eu am trăit cu Tămădăieniș, vênători de dropiș din baștină, cari ném de némul lor aũ rătăcit prin Bărăgan, pitulașî în cărușele lor acoperite cu covergi de rogojină și, mânând în pas alene glóbele lor de călușei, aũ dat rótă, ore, đile și luni întregi, împrejurul falnicilor dropioiș, — căroră ei le đicũ *Mitropolișî*, — seũ când aceștia, primăvéra, se întetescũ în lupte amoróse, seũ când tómnă, ei ducũ turmele de puș să pască țérinele înțelenite.

Eu n'am uítat nici pe rēposatul Caraïman, veselul și priceputul staroste al vênătorilor Tămădăieniș, carele putea să înghișă în largele sale pantece atâtea vedre cât și o butie de la Délulmare, nici pe iscusitul moș Vlad, în cărușă căruia aĩ adormit tu adesé, pe când el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropieiș mișcând printre fulgiș colilieș, nici pe bietul Gheorghe Gîantă, cel care, cu o rugină de-pușcă pe care ori-ce vênător ar fi asvêlit'o în gunoũ, nimerea mai bine decât

altul cu o carabină ghintuită, și care pe mine, nemernicul, m'a adus de multe ori cu vênat, la conacul de amiédî.

În cartea'tî plină de regule tehnice și de învățături doctrinariî, tu vorbești, amice, cu un despreț superb despre tóte acele petreceri cinegetice, în care vênătorul n'are nevoie să umble pe jos, să caute vênatul ajutat de cănele sêu și să lovéscă féra sêu pasérea în fugă ori în sbor. Nu tăgăduésc; în principiũ trebuie să aibî dreptate. Dar ce'î faci fireî? cõcî mie unuî, déca cum-va 'mî a plăcut vre o vênátore, apoi a fost tocmai din acelea în care picíóarele și mânele aũ mai puçin de lucrat.

Și'n adevêr, să ședem strâmb și să judicãm drept: órã ce desfátare vênátorescã mai deplinã, mai netêrmuritã, mai seninã și mai legãnatã în dulcí și duíóse visãri, póte fi pe lume decât aceia care o gustã cine-va când, prin pustiile Bãrãganuluî, căruța în care stã culcat abié înaitézá pe cãi fãrã de urme? Dinainte'î e spațíul nemãrginit; dar valurile de iérbã, când înviate de o spornicã verdéțã, când ofilite sub pêrlitura sóreluî, nu'î însuflã îngrijarea nestatorniculuî ocean. În depãrtare, pe linia netedã a orizonteluî, se profilézá, ca moșoróie de cãrțițe uriașe, movilele, a căror urdélã e taîna trecutuluî și podóba pustietãțíi. De la movila Néçuluî de pe malul Ialomițíi, pêne la movila Vulturuluî din préjma Borceî, ele staũ

semănite în prelargul câmpiei, ca sentinele mute și gârbovite subț ale lor bătrâneți. La pôlele lor cuibézá vulturii cei falnici cu late pene negre, precum și cei suri al căror cloc ascuțit și aprig la prédă rêsare hidos din ale lor grumazuri jupuite și golașe. E gróznic de a vedé cum aceste jivine se răpedü la stêrvuri și să imbuibă cu mortăciuni, când prin sohaturî pică de bolesne câte o vită din ciređi!

Dar căruța trece 'n laturî de acea priveștiște scărbósă; ea înaintézá încetinel și rătăcesce fără de țel, dupe bunul plac al mărtúogelor arominde séü dupe prepusul de vênat al Tămădăianului căruțaș.

cu dorile, atunci când roua stă încă aninată în firele de ierbă, ea s'a pornit de la conacul de nópte, de la coliba unchîășului *mêrunt*, căruia 'i duce acum *dorul* Bărăganul întreg¹⁾, — și tocmai când sórele e d'asupra amîédului, ea sosese la locul de întêlnire al vênătorilor. Mai adesé acest loc e o cruce de pétră, strîmbată din pioa ei, séü un puț cu furcă, adică o grópă adîncă de unde se scóte apă cu burduful. Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, séü la Cornățele, în mîédul lui, ca să găsesci câte o mică

1) Alusiune la cărcüma unchîășului poreclit *Dor-mêrunt*, împrejurul căria s'a întemeiat un sat; acolo trăgeău mai adesé vênătorii din Bărăgan.

dumbravă de vechi tufani, sub care se adăpostesc turmele de oi la pôle, iar miș și miș de cuiburi de ciori printre crăcile copacilor. În orî ce alt loc al Bărăganului, vênătorul nu află alt adăpost, spre a îmbuca séu a dormi dîoa, decât umbra căruței sale. Dar ce vesele sunt acele întruniri de una séu duoë ore, în care toți își povestesc câte isbênđi au făcut séu mai ales erau să facă, cum 'i a amăgit pasërea viclénă, cum 'i a purtat din loc în loc și cum însfêrșit s'a făcut nevêđută în sboru'i prelungit.

Dupe repaos, colinda prin pustii reîncepe cu aceiași plăcere. Vênătorul, împrôpătat prin somnul, prin mîncarea și prin glumele de la conac, se aprinde din noû de ispita norocului; el cu ochii caută vênatul, cu gêndul sbórá pó+ către alte doruri; dar simțirile 'i sunt în veci deștepte; inima'i veghîétă este mereu în mișcare și uritul fuge, fuge departe, dincolo de nestatornica zare a nemărginitei câmpii.

Când sórele se plécă spre apus, când murgul serei începe a se destinde treptat preste pustii, farmecul tainic al singurătății cresce și mai mult în sufletul călëtorului. Un susur noptatic se înalță de pre fața pămêntului; din adierea vântului prin ierburi, din țiriitul greerilor, din miș de sunete ușóre și nedeslușite se nasce ca o slabă suspinare eșită din sînul obosit al naturei. Atunci, prin nălțimile vêsduhului, sbórá cîntând ale lor doîne,

lungi șire de cocori, brâne șerpuinde de acele paseri călătore, în care divinul Dante a întrevădit grațioasa imagine a stolului de suflete duioase, de unde se desprinde, spre a'și deplânge răstriaștea, gingașa lui Francescă :

E come i gru van cantando lor lai,
 Facendo in aer di sè lunga riga;
 Così vid'io venir traendo guai,
 Ombre portate dalla detta briga. 1)

Dar câte una una căruțele sosescă la têrla seú la stina, unde vênătorii aú să petrécă nóptea; un bordeiu acoperit cu paie, — trestia și șovarul sunt scumpe în Bărăgan, — câte-va saiele și olmurii pentru vite, o cétă de duléi țepenii lătrând cu înviersunare și în tótă împrejmuirea un miros greú de óie, de cépă și de rachiú, iată adăpostul și stréja ce le póte oferi bacíul de la Rădana seú cel de la Renciu. Din acestea cată vênătorii să 'și întocmescă culcuș și cină, déca cum-va n'aú avut grijă a 'și aduce așternut și merinde în căruțe. Pe când ânsé, pe sub șure și la vatra bordeiului, ospéțul și paturile se gâtescú, dupe cum

1) *Dante*, *Divina Commedia*; *L'Inferno*, cant. V :

«Și precum cocorií mergú cântând ale lor doíne,
 Făcând prin aer din sine lungi șire,
 Așa vėduíu viind, trăgénd vaíete,
 Umbre purtate de pomenita sufiare.»

pe fie-care 'l taie capul, limbile se desmorteşcă şi prin glume, prin râsurî cu hohote, ele rescumpără lungile ore de tăcere ale ȳilei.

Spune tu ce veî voi despre superioritatea vênătorîi cu perpelicarul şi despre plăcerile inteligente şi alese ce resimte omul în unica societate a unui căne dresat dupe regulele artei; cât despre mine, eū rêmăiu tot bine încredinţat că cele mai dulci mulţumiri ale vênătorîi sunt acelea în care trupul nu se află osândit la pedepsa jidovului ră-tăcitor, şi apoi încă acele care isbucnescū cu veselie printre nisce buni tovarăşi, întruniţi la un loc dupe o ȳi petrecută în emoţiuni isolate.

Dar *chiar şi în căruţa, vênatul obosesce*
Şi dup'o cină scurtă şi somnul a sosit ¹⁾.

Vênători şi căruţaşi, mârţoge şi dulăi, culcaţi toţi la pământ, dormū acum duşi, la têrlă!.... „Singure, stelele nopţei se uîtă de pe cer la dînşii; eî audū cu urechile tótă acea nenumărată lume de insecte ce se strecóră prin ierburî, ţiuind, scârţuind, fluierând, şuerând şi tóte acele miî de glasurî se 'nalţă cu rêsunet potolit în tăria nopţii, se limpedescū în aerul eî rēcoros şi légănă în somnie, auȳul lor aromit. Când ânsē vre unul

1) *Eliad* ȳice în «Sburătorul» sēu :

«Dar câmpul şi argéoa săténul obosesce
 Şi dup'o cină scurtă şi somnul a sosit».

se deșteptă și clipește ochiî, câmpia i se înfăcișeză luminată de scînteiele strălucitoare ale licuricilor; une-orî cerul se încinge pe alocurê în depărtare, de o vîlvóre roșatică, provenită din pîrjol, și un stol întunecos de pasêri se strecoră prin nópte.“

Mă opresc, cõci mi se pare că, fără scirea lui Dumneđeu și a cititorilor, am început să traduc descrierea stepei malorosiene, una din paginile cele mai minunate din minunatul romanț istoric *Taras Bulba*, de N. Gogolî, scriitor rus, carele, de nu mă 'nșel, a scris, el mai întêi pe rusesce, comedia *Revisorul general*. Aș transcrie aci cu plăcere totă acea încântătoare descrițiune; ca și Gogolî, într'o pornire de drăgăstos necaz, aș sfîrși și eũ dîcînd: „Dracul să vă îea, câmpiilor, că mult sunteți frumoșe!“ 1) Dar atunci ce s'ar mai alege din descrierea Bărăganului, pe care m'am încercat a o face eũ românesce?

Las dar pe Gogolî într'ale sale, că 'mî e témă să nu mă pré dea de rușine.

Dar ce făcuî, vai de mine! Am uitat cu totul că este acum admis în radicalele principii de suprem și absolut patriotism român că, de vreme

1) «Черть васъ вазьми, степи; какъ вы хороши!»—Romanțul *Taras Bulba* este o admirabilă descriere a vieței Kazacicilor Zaporojeni, cari aũ jucat un așa mare rol în istoria țêrilor române sub domniile strălucite a lui Mateiu Basarab în țera Românescă și a lui Vasile Lupu în Moldova.

ce Muscalii trebuiescū în genere priiviți ca inimici și rēū-voitori ai naționalității nōstre, sã ne dispensãm cu totul de a numi, ba chīar sã ne și impunem datoria de a desfigura pe autorii lor, de cãte ori bine-voim a 'i traduce, a 'i imita, seũ a 'i localisa. Prin acēsta chīar le facem prē multã onóre!

Vous leur fites, seigneur,
En les croquant, beaucoup d'honneur! ¹⁾

II

Eram bãiat de vre-o trei-spre-ḑece ani când am învățat sã daũ cu pușca;—mãrturisesc ânse cã de atunci n'am mai făcut nici un progres în acēstã artã; ba chīar aș puté ḑice din contrã!—Insoçisem pe tatã-meũ la bãile de la Balta-Albã, unde se adunase în acel an, sarea și marea, precum a și povestit'o cu atãta spirit, d¹ V. Alecsandri²⁾, pe carele atunci, acolo, pentru prima órã l'am zãrit, domnia-lui tēnēr, vesel și ânco de atunci cunoscut prin farmecul neoș-romãnesc al musei ce 'l inspirã, eũ copilul, credēnd cã tot ce sbórá se mãnãncã.

1) *La Fontaine*, Les animaux malades de la peste:

«Pãpãndu'ĩ, le ai făcut, stēpãne, multã onóre!»

2) «24 de césurĩ la Balta-Albã, 1874» în *România literarã*, fóie periodicã. Iași 1855.

Locuîam într'un sat de pe malul stâng al Buzăului, la Grădiştea, tot într'o casă cu bătrânul colonel Enghel, acela carele, prin buna sa inimă, prin vioiciunea gluméţă a caracterului său şi prin pocita şocăţie a vorbirii sale românesce, a lăsat plăcute şi vesele suvenire printre subordonaţiul lui, acum toţi veterani ai oştirii; polcovnicul Enghel, care, luând de soţie pe o cocónă româncă a cărîi bogată zestre coprîdea o laie de robî çigani, ñicea nevestei de câte ori se întéplă să móră vre unul din aceştî nenorociţi: „Plincî, Anicuţa'l meü! a murit la dine un sestre!”

Colonelul Enghel îmi dăruî o puşcă cu duoë ţeve, scurtă şi uşóră, croită şi cumpănită chiar dupe trupul şi dupe puterile mele; el mă şi învătă cum s'o împlu, cum să ochiesc şi cum să trag. De aci înainte, vai şi amar de bîetele vrăbiî de pe gardurî! Pe tótă ñioa stricam într'insele câte un corn de praf şi câte o pungă de alice; dar apoi şi ce pilafurî ne gâtea la masă meşterul-bucătar, *sestre al cocónei Anicuţe!*

Mi se pare că întru atâta se cam mărginescú foile de dafin ce am putut culege în cariera mea cinegetică. Vedî bine că cu dînsele nu s'ar puté găti nici măcar *rahnia de mistreţ*, pe care tu o descriî în cartea ta.

D'aşî fi mai lăuduros din fire, — şi nefîind astfel, îată o puternică dovadă că nu sunt şi nu pot să fiü bun vênător, nici măcar ca amicul Budurof! —

d'aș fi, ȕic, mai lăuduros, aș puté să adaog că, tot pe malurile Bălȕei-Albe, m'am încercat a da și 'n ciovlice de cele moȕate, care se tot cletină în aer și pe uscat, strigând ca puii de jidan de pe uliȕe: „kibrit! kibrit!“; am ochit adese și în

Clocârlia cea voiósa ce 'n vésduh se legăna; ¹⁾

ba unde pui că am cutezat a trage cu pușca și 'n cârdurile de gâsce sélbatice ce trecu mereu cu grămada d'a lungul Buzéului!

De nu m'ar fi oprit văcarul satului, aș fi ni-merit de sigur și câte un graure din cei cari sbórá printre vitele din cirédă și, împreună cu ciorile, se cocotéză jucând pe spinarea boilor, cari, cu o filosofică nepăsare, rabdá așa batjocure. Óre ce voru fi ȕicénd boii în mintea lor, despre acele obraznice páséruice? și ce géndurí voru fi rume-gând eí, când se simtú într'astfel călcaȕi sub picíóre? Mare e limba bouluí, pécac că nu póte grái!

Nu sciú ánsé cum și ce fel ne aduse vorba a pomeni despre graurí și aci, iértă-mé, amice autorule, să te ȕiú de réu fiind-că, în cartea ta, n'ai spus nimic despre acest vénat și mai cu sémă despre o altă pasére pe care mulȕi la noi o confundă cu graurele, din causă că ea pórtă pe

1) C. *Negruzzi*, în «Aprodul purice».

françuzesce, un nume ce s'ar crede că corespunde cu al acestuia.

Du-te într'o diminéță la Capșa și spune'î să 'ți facă pentru dejun, un paștet din cele ce se chîamă *Pâté de grives*; apoi a duoa ți la masă, cere la Hugues să 'ți gătéscă o mîncare, ce ți se va presenta într'o gingașă cutióră de hîrtie velină albă, sub numirea de *Grives en caisse*.

Dupe ce veî mânca, o să simți fără îndoielă o muștrare de cuget pentru că ai trecut cu vederea și ai nesocotit vînatul numit *grives*, iar, dupe cum se crede, pe romînesce, *sturdă* și *cocoșari*(?)

Aci vrînd nevrînd trebuie să mă urmeđi, — și acesta îți va fi pedépsa, — într'o lungă contro-versă, în care filologia are să se amestece cu istoria naturală, și să facă un talmeș-balmeș precît se va puté mai doct și mai erudit. Bagă de sémă că ai a face cu un membru al Academiei!

Romaniî, — noi, strănepoții lui Traian, începem tot-d'auna de la Romani, — Romaniî cuno-sceaũ, printre altele multe, și aceste duoë specii de păserele și le prețuiaũ dupe drépta lor valóre; unora le dicea *turdus*, și altora *sturnus*.

Turdi eraũ un soiũ de paseri fôrte lăudat de gastronomiî noștri străbuni. Poetul Martial, — pe care însé Traian nu 'l pré făcea haz, — dice că, dupe părerea lui, dintre păseri, cea mai bună de mîncare este *turdus*, iar dintre patrupele, iepurele.

Inter aves turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes, mattea prima lepus. ¹⁾

Fie cum ȳice Martȳial ȳn privinȳa pasȳrii ! dar cȳt despre ȳepure, sȳ mȳ ȳerte domnia-lui ; eũ ȳiũ cu tata Traian Ńi nu aprob ȳisele poetului. Ba ȳncȳ, de nu 'mȳ ar fi ruŃine sȳ vorbesc romȳnesce cam ȳn felul *Franȳozitelor* rȳposatului CoŃstache Faca, cele cu „mantela *amour-sans-fin*“, aŃ potriveci aci,—Ńi nu fȳrȳ ȳre-care iscusinȳȳ, — vorba Romȳnului : *Departe griva* (adicȳ la *grive*) de ȳepure ! ²⁾

Oraȳiũ ȳnsȳ se aratȳ Ńi mai entusiast ȳn privinȳa *turdilor* Ńi, ȳȳu, nu se mirȳ cȳ unii 'Ńi mȳnȳncȳ averea dumaticȳnd la *turdi* graŃi, cȳci nimic, ȳice el, nu este mai bun :

Non, hercule, miror
Aiebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso
Nil melius turdo ³⁾.

1) *Martialis* Epigram. XIII. 92 : « Dintre pasȳri sturȳul, —dȳca cine-va m'ar alege drept judicȳtor,—iar dintre patrupece, cea mai d'ȳntȳi delicateȳȳ, este ȳepurele ! »

2) *Eliad* a publicat ȳn vol. V, (pag. 287—311), al *Bibliotecȳi portative* (BucureŃci, 1860), puȳinele fragmente de scrieri rȳmase de la Constantin Faca, carele a murit la 1845.

3) *Horatii* Epistol. I, XV. v. 39 :

« ȳȳu, nu mȳ mir,
ȳicea, dȳcȳ unii ȳŃi mȳnȳncȳ averea, de ȳrȳ ce, decȳt un
[sturȳ gras

Nimicȳ nu este mai bun ».

Terențiu Varrone, în cartea sa despre agromonomie, ne vorbește prelung despre crescerea și îngrășarea acestui soi de păsări, în case înadins clădite pentru sburătoare, *ornithon*, pe care le descrie cu de-amăruntul și mai adaoge cum că o mătușă a lui avea la vila sa de pe via Salaria, în țera Sabină, la 24 mile de Roma, un asemené *ornithon*, din care vindea pe tot anul cincă mi de *turdi*, câte trei dinari unul; ceia-ce 'i producea un venit anual de 60,000 sestertii, adică, pe bani de acum, 12,000 lei noui ¹⁾.

Ce stăm de ne mai gândim, amice? Hai să căutăm a prinde *turdi* și să ne asigurăm dintr'înșii o miie de galbeni pe an, ca mătușa lui Terențiu Varrone.

Dar unde să 'i găsim? Iată dificultatea.

Adevărul e că naturalistul latin Pliniū ne spune că *turdi*, precum și *merulae* (mierlele) și *sturni* (graurii), fără de a 'și schimba penele, se ducă prin țeri vecine și că ierna sunt foarte mulți *turdi* în Germania ²⁾.

Naturaliștii moderni, și în capul lor vestitul Buffon, dupe ce constată că pasărea numită de latină *turdus*, pörtă în limba franceză, numirea generică de *grive* și că ea se asemănă cu mierla, din care ânsă diferă la pene prin nisce pete re-

1) *Ter. Varronis* de re Rustica. II. 5.

2) *Plinii Secundi* Histor. natural. IX. 25.

gulate ce ea are în tot-dauna pe pept, împarte acest soiu de volatile în patru specii, numite françuzesce: *grive*, propriu ȳisă, *draine*, care este mai mare la trup decât tóte, *litorne* și *mauvis*. Aceste duoë din urmă sunt cele mai preferabile la mâncare.

Diferitele specii, precum și varietățile lor, se distingū prin mărime, prin coloritul penelor și chiar prin unele năravuri; dar în genere, aceste păseri sunt sēlbatice, puçin jucătore, mai mult triste; ele viețuiescū isolate; cuiburile lor sunt fórte curat clădite și oușórele lor, frumos colorate albastru séu verde. Ele trăiescū în țērile despre nord și vinū mai cu sémă către tómnă în părțile meridionale. Sunt fórte mâncăcióse: însuși Oratiū ne o atestă :

Amite levi rara tendit retea,
Turdis edacibus dolos, *)

și le place cu deosebire struguriī, causă pentru care Francezii aū și creat ȳicētórea: *soūl comme une grive*, ce se aplică celor cari la noi aū furat luléoa némțului.

In cetatea Dantzig din Prusia se consumă

1) *Horatii* Epod. II. v. 33—34 :

«Acață de nuțele laçurī căscate, momelī pentru sturȳiī mâncăcióși».

pe an ca la 90,000 părechî din specia celor numite *mauvis*; cele ȕise *litorne* iernéză în Austria-de-Jos și în Polonia; iar în unele părți ale acestei ultime țeri, câtimea speciei *grive* este așa de considerabilă, încât se prindă fără număr și se transportă lunturi pline, încărcate cu de acest vênat.

Déca ele ânsă se află așa de multe prin ținuturi vecine cu noi, prin Polonia și Austria; decă, ducând dorul viței, ele se nască cu grămada în împărăția hămeiului și a berei, este ôre prin putință ca, flămênđite, să nu fi însemnat ele âncă de mult prin aer, căile pe unde, în timpul de acum, avea să ne calce, cu fer și cu foc, năpastia consorților nemțesci? Despre acești noui *bumbașiri* ai țerei, scim cu prisos ce soiu de pasere sunt și numele lor le cunôscem mai cu prisos decum am dori; cu mult mai greū ne vine de a nimeri pe acela mai puțin ilustru al împenașilor lor compatrioți.

Am consultat pentru acésta, tôte dicționaarele nôstre, chîar și pe cel făcut sub numele Societății Academice române, și iată tot ce am putut alege, mai cu sémă din Vocabulariul franco-românesc al d^{lor} P. Poenaru, F. Aron și G. Hill :

Grive se ȕice pe românesce *Sturđ* :

Draine se chîamă în limba nôstră *Cocoșar* ;

Litorne este un fel de *Cocoșar*, cu capul cenușiū, și *Mauvis* este un fel de *Sturđ*.

Autoriî Dicţionarului Academic nu înscriu cuvântul *cocosiarium*; — pôte că nu va fi de origină latină? Cât despre *sturdium*, âncõ nu aũ ajuns la litera S.

Intr'un cuvânt, *la grive*, pe latinesce *turdus*, nu este câtuşi de puţin *graurele* românesc, cu tôte că, judicând dupe asemuirea lor, aceste duoë numiri parũ a fi rudite.

D¹ Littré, în monumentalul sãu dicţionar al limbei franceze, nu scie ce origină sã dea cuvântului *grive*. Óre acest nume nu va fi el derivat din adjectivul latin *gravis*, — greũ, gras, — pe care îl gãsim calificând pe *turdi*, în urmãtorul vers al lui Martial :

*Sylva graves turdos exagitata dedit.*¹⁾

Acãsta ar fi o derivaţiune în formã de synodoche, cãtre care s'ar alipi, ca o metonomie, denumirea românescã de *graure*, datã unei alte pãseri, pe care tot Martial o pune în opoziţiune cu *turdi*, îngrãşaţi cu mãsline din Picenum :

Si mihi Picena turdus pelleret oliva,

.....

Nunc sturnos inopes²⁾

1) *Martialis* Epigram, IV. 66. v. 6.

«Pãdurile bãtute aũ dat sturđi graşi».

2) *Idem*, idem. IX. 55 :

«Déca aş avé sturđi îngrãşaţi cu mãsline din Picenum

.....

Dar acum (am numai) graurĩ bunĩ de nimic

Despre *sturni* nu s'a pr e  is mult bine; Martial, dupe cum v dur m,  i declară bună de nimic, *inopes*. Plini  1) vorbesce numai de obiceiul lor de a sbura în c rduri rotunde,  ndesa i un i într'al i .  i mai mult insistă asupra acestei particularit  i Buffon, ar t nd, că în sburarea lor r pede  i sgomot s , grauri  par  a fi supu i la o tactic  c  se exercit  cu o disciplin  militar , subt ordinele unui  ef. Chiar  i Dante a luat furtonosul sboc  l graurilor, gr m di i  n stol larg  i plin, drept termen de compara iune, ca s  descrie,  n versuri nemuritoare, cum spiritele nenorocite sunt purtate f r  repaos, de suflarea vijeliilor infernale :

E come gli stornei ne portan l'ali,
 Nel freddo tempo, a schiera larga e piena;
 Così quel fiato gli spiriti mali.
 Di qua, di l , di giu, di să gli mena;
 Nulla speranza gli conforta mai,
 Non che di posa, ma di minor pena 2).

1) *Plinii* Histor. natural. X. 31.

2) *Dante*, Divina Comedia. L'Inferno, cant. V. v. 38—44 :

 Si precum grauri  sunt purta i de ale lor aripe
 Pe timpul rece, în stoluri larg i  i pline,
 A a  i acea suflare purta spiritele nenorocite.
  n c c , în colo, în jos, în sus le mână;
 Nic i o speran   nu le mai m ng ie
 Nu d r  de repaos, ci de o mai mică pedepsă.

Nu rămâne îndoielă că *stornei* lui Dante, *les étourneaux* ai lui Buffon și *sturni* lui Pliniū și lui Martțial sunt grauri noștri, cu penele negricioase și presărate cu pete albe seū sure, cari trăiescū în Europa, — din fundul Șvediei pêne în insula Malta, și chiar în Africa, pêne la capul Bunei-Speranțe, — cari, dupe ce în luna lui iunie, 'și au clocit ouele lor cenușii, în cuiburi străine' seū în scorburi de copaci, se adună de petrec'ți în stoluri, dormū nóptea în stuf, se ciorovăiescū ra și dimineța, se scólă toți de o dată cu mare volbură și trecū răpede ca un nor negru îndesat, se amestecă printre porumbiei și printre ciorii, se domnesc bine în colivie, ba chiar, decă îi puī în pension, învață franțuzesce, pronunțând gras litera *r*, întocmai ca la Paris.

Se vede că Buffon, — o spune însuși, — a auzit grauri vorbind nemțesce, latinesce, elinesce și alte limbī; cât despre mine n'am avut parte a constata *de visu et auditu*, talentele poliglote ale acestui interesant ném de păsəri. Atât numai pot dice despre dînsul că desprețul cu care îl tratéză intrigantul acela de Martțial, declarându'l bun-de-nimica, *inopes*, mă îndémnă și mai mult a lua în antipatie pe acest poet servil și demoralizat, urmând și întru acésta, exemplul dat de augustul meu strămoș, Caiu Ulpium Traian.

Eū, de câte ori mi s'a întemplat să mănânc grauri, — adică *sturni* latinescī, or *étourneaux*

francezi, și nu *sturcși* românesci, seú *grives* francezesci, — le am găsit un gust foarte bun și mai ales un miros de vânat din cele mai plăcute. Nu căuta dar la cele ce ȳicū autorii și, când vei da peste stoluri de grauri, împuşcă fără dispreţ cât vei puté mai mulţi. Poţi fi încredinţat că eū unul îţi voiu rămâne tare recunoscător pentru peşcheş!

Déca cum-va acum te simţi cam obosit de lunga digresiune zoologico-filologică prin care am rēsbunat de nepăsarea ta, pe *sturcși*, pe *cocoșari* și pe *grauri*, apoi tot mai iértă-mē să adaogvre o duoē trei cuvinte în materii analóge, adică să'ți fac câte-va întrebări, și apoi, ȳeu, vē daū pace și ție și némului pásēresc.

Mai ántēi, te rog spune'mi déca sciī seú nu sciī ce soiu de sburátore este *grangurul*? Am audit de la uniī, — și aș dori să aflu déca aceia nu se înşelă, — că pásăruica astfel numită este chīar acel vrăbete grăsun care se îndópă cu fructe de prin grădini, *emeriza hortulanus*, și care cu drept cuvēt este socotit în Francia ca una din cele mai delicate îmbucături ornitologice. 1) Abié expus la dogoréla jaraticului, el se

1) 'Mī am luat séma, seú—ca să ȳic mai adevērat,—dupe ce am scris acestea, am aflat că *grangorele* este o pasēre galbenă și mare cât mīerla, care pe latinesce se chiamă *oriolus galbula*, iar pe franțuzesce *loriot*. Dar numele românesc al

preface într'o sărmăluță de grăsime profumată. Gândindu-mă la ele, aș vré să fiu și eu printre óspeții șórecelui din Lafontaine :

Autrefois le rat de ville
 Invita le rat des champs,
 D'une façon fort civile
 A des reliefs d'ortolans ¹⁾.

Trec la a doua întrebare. Pentru ce, reగు-te, n'ai spus nici măcar un cuvânt despre o altă pasăre de pădure care, deși e cam rară la noi, ansă este privită pretutindenă ca unul din cele mai delicate vênatură? Francesii îi dică *gêlinotte*; Germanii *hasel-huhn* (adică găină de alune); Rușii, — îți amintesc numele'i rusesc, fiind-că pădurile de brad și de mestécăn ale Rusiei sunt pline de acéstă prețioasă sburătoare, — Rușii o numescă *répcik*; iar la noi, ea se chiamă. . . .

gustosului *ortolan*, tot nu 'l am aflat, ci din contra măi mult m'am încurcat vędând în museul de istorie naturală de la Academie, două păsări de mărime și de formă cu totul diferite, purtând amênduoă numirea latină de *Emeriza hortulanus*, fără de ecuivalente românesce. — Confusio summa sequetur! — E pur, eu am mâncat *ortolan*, vênai în țéră la noi.

1) *La Fontaine*, Le rat de ville et le rat des champs :

«Odiniórá șórecele de oraș
 Pofti pe șórecele de la câmp,
 Intr'un mod fórte politicoș
 La mezelicuri de . . . (?)»

cum se va fi chiămând? Sciū de sigur că în județele de munte ale Moldovei, unde vânătorii le pândescū pe mușchiul cel verde de la tulpina brașilor, acele paseri, mai mari decât un sitar și împodobite cu sprincene roșii ca cocoșii sēlbatici, pōrtă numele de *ierunci*. Dar dincōce de Milcov, cum le dice? găinușe sēlbatice? găinușe de alun? ?

Când divinul cântăreț al Divinei Comedii, călăuzit de maestrul său Virgil, ajunge în cercul acela din infern unde erau muncite de o aprigă și neîmblândită furtună, sufletele păcătoșe ale muritorilor cari, aci pe pământ, dând uitării sănătoșele dar asprele legi ale înțelepciunii, își petrecuse viața în desmierdări lumesci,

a cosi fatto tormento

Eran dannati i peccator carnali,

Che la ragion sommettono al talento, ¹⁾

atunci poetul nu află, în puternica sa închipuire, alte imagine mai potrivite spre a descrie pe acei nenorociți, decât a'i asemui, când cu șire lungi de melancolici cocori, când cu stoluri zăpăcite de grauri, când în fine cu amorose porumbițe care, chiămate de dorință, cu aripele întinse și 'ncordate,

1) *Dante*, Divina Commedia. L'Inferno. Canto V. v. 37-39:

«La cazna aci descrisă erau osūndiți cei cari au păcătuit cu carnea, și au pus înțelepciunea mai prejos de plăcerile lor .

sbóră către dulcele lor cuib, purtate prin aer de dorul ce le 'ncinge :

Quali colombe dal disio chiamate,
Con l'ali aperte e ferme, al dolce nido
Volan, per l'aer dal voler portate 1).

Răpită de armonia acestor suave versuri, ciripite în dulcea limbă toscană, inima se avântă și dînsa pe urmele amoróse ale pasării ușóre ; ochiul o însocește prin spațiũ ; gîndul se răsfață în desfătările aceluĩ cuib dorit !

Dar colo, sub adîncul frunziș al codrului stă pitit vîntătorul, cu ochiul țintit la pradă, cu brațul ager la trăgaciũ. Blanda turturică a sosit, amețită de bucurie, aprópe de soțul ei ; ea s'a pus alături cu dînsul pe o cracă verde a stejarului ; gungunind, ea își scutură aripile și 'și încovóia gușa argintie. Sórele de amiédĩ vérsă emanațiuni voluptóse de căldură în rariștea pădurii și subt umbra copacilor ; rațele lui se strecórá luminóse printre frunze și sclipescũ ca aurul pe undele limpedĩ ale pîriului. Totul în fire e liniște, tăcere, dor și speranță ; totul, pentru norocita päreche, plutesce în visuri de plăcere, în farmec

1) *Dante*, Div. Com.—L'Inferno, Cant. V, v. 82—84 :

«Precum porumbiĩ, de dor chiámaĩ,
Cu aripelē deschise și țepene, la dulcele cuib
Sbóră, purtaĩ prin aer de ale lor dorințe».

amoros ! Cu gîndul, ea sîrbe pîte o eternitate de fericiri !

Dar de o dată un pocnet fatal rîsună ; echo îi rîspunde de prin tîte adîncimile codrului trezit. O sîrmană pîsîrică a picat mîrtă sub stejjar. Vînătorul vesel o asvîrlă sîngerată în tolba sa. Dar soçia turturică, cea care, vai ! a rîmas cu ðile ,

Cît trîiesce, tot jălesce
Şi nu se mai insoçesce !
Trece prin florî, prin livede,
Nu se uîtă, nici nu vede.

Şi cînd şede cîte-o dată,
Tot pe ramură uscată ;
Umblă prin dumbrav'adîncă ;
Nici nu bea, nici nu mînîncă.

Unde vede apa rece,
Ea o turbură şi trece ;
Unde e apa mai rea,
O mai turbură şi bea.

Trece prin pîdurea verde
Şi se duce de se pierde ;
Sbîră pîne de tot cade,
Dar pe lemn verde nu şede.

Unde vede vînătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o vîdă, s'o lovîscă
Să nu se mai pedepsîscă !

De vreme ce tu, autor al *Manualului* de vânătoare, n'ai socotit de cuviință a numera și turturica printre paserile de vânat, eu am dat cuvântul răposatului întru fericire, marelui ban Iănăchiță Văcărescu, ca să răsbune de a ta uitare pe aceste dulci și fragede sburătoare. Tot-d'odată grațioasă și jalnică elegie a vechiului poet român îmi va servi drept orațiune funebră pentru tot vânatul împenat, asupra căruia m'am întins, — mi se pare, — cam foarte peste măsură.

Până aci dar cu păsările bune de împușcat și bune de mâncat! Să le fie țărâna, — adică nu să le fie mai bine carnea ușoră stomacului, și apoi vecinica lor pomenire!

III

În toate țările ce se bucură de legiuiri înțelepte și prevădătoare, pe care le și pune în lucrare o sistemă de administrațiune regulată ca césornicul, prin toate acele țări, vine un moment al anului când d'odată vânătoarea se închide. Atunci câte-va luni d'a rîndul nu mai audă nici prin holde, nici prin crânguri, pocnetul ierbei de pușcă și şuierătura alicelor; atunci se dă recreațiunii și vacanții vânatului, iar vânătorilor li se împune pedépsa poprelei.

La noi pînă acum nici legea nu prevede nimic, dar nici înalta oblăduire nu simte trebuința de a se amesteca în traiful, mai mult sêu mai puçin turburat, al lighiónelor sêlbatice; ea de o camdată se mulțumesc a *regularisi* vitele cu patru, și mai ales pe cele cu două picîore.

Astfel stând lucrurile în patria ucenicilor tîi, pentru ce, o tu, dascăle de vênătorie sistematică și rațională, n'ai suplini lipsesele legei și nepăsarea cormuitoréscă, dând ore-care povețe în privința timpului când se cuvine ca vênătorul să'și pună pușca și pofta în cui și să dea nevinovaților sêi adversari, un rэгaz ce, în curênd, îi va asigura, tot lui, o mai spornică și mai dăinuitoare isbêndă? Spune adevêrat! câte-va cuvinte asupra acestuî punct n'ar fi fost ele ore fórte la locul lor, în *Manualul* têu de vênătorie?

Bag ânsê de sémă că deviû din ce în ce mai exigent și că nu fac alta decât a scôte mereû la mêrunte ponóse, cărții tale. Sunt sigur că, de când citescî aceste lungi pagine fără șir, ai dis miî de ori pînă acum: „Lipsă'mî de asemenea critică, unde se vorbesce mai mult de ceia ce nu 'mî a plăcut sêu n'am socotit de trebuință a le spune!“

Scii ânsê că sunt tot felul de firî pe lume. Când, spre exemplu, dai unuî om flămênd, un

prând cu care își pôte fórte bine potoli fόμεa, mâncând tot lucruri simple, dar sănétose și curat gătite, e învederat că nu se cade ca el să céră mai mult. Dar decă acel om este lacom din fire și mai ales decă are gusturi rêsfățate, el o să se tot plângă că nu 'i ai dat mezelicuri și truffandale, prăjituri și zaharicale; o să pretindă că, în loc de carne de vacă, ar fi trebuit să'i presentî dobe de mistreț și kebaburi de căprióră, în loc de puî de găină friptă, prepelițe tăvălite în mēlăiu și bicați prăjiți în mustul lor.

Socotesce că tot cam așa fac și eū cu *Manualul* tēū, cerēnd pôte prisos acolo unde se află ceia ce este de neapărată trebuință, și, în pute-rea prieteniei, iartă'mi aceste nazuri de lăcomie literară.

Dă'mi dar voie să mă întorc iar la vorba de mai nainte și să arăt, în câte-va cuvinte, causele ce trebuie să îndemne pe vênătorul înțelept a curma, pentru un moment, isprăvile sale. Dar de vreme ce tu nu ai voit a spune acele cause, mie 'mi e témă că eū nu voiu puté; de aceia, ca să scăpăm amēnduoi cu fața curată, hai să facem loc aci între noi, poetului Lucrețiu, pentru ca, în versuri turnate ca de bronz, precum erau și legile Romei, să invóce el, în favórea naturei aprinsă de dor, pe născétórea sporniceî ginte romane, pe desmîerdátórea ȓeilor și a ómenilor, pe

antica Vinere, fecunda și neobosita prenouitoare
a semințiilor lumesci : 1)

„Născătoare a ginteii lui Eneă, voluptate a ómenilor
și a ȕeilor, spornică Vinere! tu, care sub stelele lucinde
ale cerului, impoporezi marea cea plutitoare și pământul
cel roditor, prin tine tot némul viețuitoarelor concepe și
se nasce spre a vedé lumina sórelui. Dinainté ta, ȕeiță,
dinainté ta și la a ta sosire fugú vânturile și nuorii de
pre cer; sub tine, pământul impestrițat așterne flori
drăgălașe; ție 'ți zimbescú valurile mării și cerul, înseninat

1) *Lucretii* de rerum natura, I v. 1—20 :

Æneadam genetrix, hominum divomque voluptas,
Alma Venus, cæli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentis
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum
Concipitur visitque exortum lumina solis.
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila cæli
Adventumque tuum, tibi suavis dædaia tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti
Placatumque nitet diffuso lumine cælum.
Nam simul ac species patefactast verna diei
Et reserata viget genitabilis aura favoni,
Aëriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum percussæ corda tua vi
Inde feræ pecudes persultant pabula læta
Et rapidos tranant amnis: ita capta lepore
Te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
Denique per maria ac montis fluviosque rapacis
Frondiferasque domos avium camposque virentis
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
Efficis ut cupide generatim sæcla propagent.

de tine, lucește de o lumină preste tot împrăștiată. Cocî îndată ce primăvera deschide șirul frumóselor ȕile și îndată ce suflările instrunate ale Zefirului reîncepú a deștepta puterile fecundării, mai ántéi sburátóarele cu inima strápuasă de a ta virtute, vestescú, o ȕeiță, a ta venire; apoi turmele îndárjite saltá cu veselie prin páșuni și strábatú în not rápeȕile riúri; astfel, aprinsá de frumuseȕea și de farmecele tale, tótá firea însufletită te urmézá cu ínfocare pe tine, orí unde tu o mání a se duce. De aceia prin mării și prin munți, prin apele volburóse, prin locuinȕele frunȕóse ale pasérilor și prin câmpiile înverȕite, suflând tuturor în pept o dulce íubire, tu faci ca cu plăcere să se ínmultéscá în etern generațiunile luméi“.

Așa dar când sosesc primăvera, amice vênátorule, îndurá-te și tu, și lasá gingașéi Vinerí și dulcelor éi desmíerdári, íntregá domnirea lumii. N'ái avut tu óre timp índestul ca să răspândescí grózá și móрте prin crángurí și pe câmpí? Chíar pe acéstá západá ce se topesc acum subt adiorea íncropită a zefirului primávèratic, n'áu fost óre tipárite urme íncrucíșate ale copoilor, gonínd prin pádure íepurile fricos și vulpea vicléná, cari, fie-care dupe firea sa, se sílescú a 'și minȕi gonacíi și a íncurca díra lor printre tulpinele despuíete? Dar Braíca, Griveí și Dudaș, cu botul la pámènt, cu urechile blegite, cu códa íntínsá, alérgá fárá îndurare și cu glasul lor spáimèntá féra prin tóte cotiturile éi. Látrá-tura lor chíeláláitá, când mai apropiată, când apoi píerdutá prin atmosfera ráritá de ger, ré-

sună cu o ciudată monotonie la urechile vânătorului, încremenit pe locu'i de pândă. Nu știu ce córdă misterioasă a inimei sbârnîe la acea sêlbatică armonie! Când copoii vestescû apropierea vênatului, nerăbdarea îl face să tresară mai mult decât frigul. Cu ochiul pironit către partea unde s'aude lătratul, el aștéptă, ispitesce, caută, mēsóră luciul zăpedei fără de cărare; iar când d'odată s'arată șoldanul cu urechile ciulite seú vulpea cu códa tîriș, ca într'un fulger el iewa pușca la cătare și trage!

Pe când eram ajuns aci cu scrisul, fuseu întrerupt de fetița mea care venea în fuga mare să 'mî aducă o veste ce o înveselise fórte; mergênd în curte ca să se jóce cu Capișóna, cățéoa, a găsit'o culcată pe un mindir de paie și avênd împrejurul ei o grămadă de cățeluși, mici cât pumnul și orbî ca sobolii. Erau un-spre-dece bur-sucei, cari se svêrcoleau, chitășînd și mîerlâînd, subt ugerul mamei, uniî negri, alții murgî și alții bâlțați. A trebuit negreșit ca dintr'o așa de numerósă prășilă, să fac și partea engherului. Aci dar, în alegerea cățeilor cu drept de viață, am avut ocasiunea de a pune îndată în aplicare, învătăturile și povețele ce se găsescû în cartea ta; am oprit dar cățeiî „cari aveau cap mai mare, bot mai larg, nări mai deschise, urechi mai subțiri și mai bine croite, pept mai lat, piclóre mai

lungi, códă mai grósă la rădăcină și mai subțire la vêrf“.

Îți mărturisesc, amice, că în privința acestei ultime recomandațiunii, — cu tótă încrederea ce am în cunoscințele'ti și în experiența'ti cinopedice, — rămăseși pe gênduri, întrebându-mă ce fel de influență vorú fi avênd grosimea și forma códeii asupra facultăților intelectuale și fizice ale unui căne? Așa dar acest apendice al șireii spinăreii are și el o însemnătate etică în natură, și prin urmare filosoful comunist și falansterian Ch. Fourier scia ce spune, când pretindea că omul, spre a fi perfect, ar trebui să aibă la spate o códă cu un ochiu la vêrf?

Alții, din contra, aú așteptat de la scurtarea códeii, chîiar și la animale, efecte estetice pentru acestea, — dovadă caii englezesci, căroro li se taie códă pentru frumusețe, — ba chîiar și efecte moralisătore pentru omenire; cõci, spre exemplu, Plutarc ne spune că frumosul, rêsfățatul și sburdalnicul Alcibiad, flórea efebilor din Atena, tăie într'o di códă cea frumósă a unui căne minunat pe care 'l cumpărase cu șapte-decî de mine (vre o 6,500 lei nnoi), numai pentru ca, dând de vorbă concetățenilor sêi asupra acestei nevino-vate nebunii a lui, să 'i oprêscă de a cãrți despre dînsul alte lucruri mai rele ¹⁾.

1) *Plutarchi vita Alcibiadis*, IX.

Apoi mai este încă și o vorbă românească : *Códă lungă, minte scurtă!* ȕicătóre nesocotită a poporului, pe care adese o dá de minciună și femeiea cu lungi plete și vulpea cea lung-codată.

Dar dintr'una într'alta, vorbind despre códá, despre vênători și despre vulpe, imi aduseiu a-minte o poveste pe care am auđit'o adese ori, pe când eram ȕopil, spuind'o un bętrán vênător, căruia îi plăcea să glumescă cu tovaręșii săi.

Déca cum-va vreí. să dormi și nu 'ți vine de sine'si somnul, apoi pune capul pe pernă și ascultă :

A fost o-dată ca nici o-dată, — déca n'ar fi nu s'ar povesti, — pe când se potcovea puricele , și cele-l-alte și cele-l-alte.

A fost o dată un vênător care, de cote ori mergea la vênátóre, avea obiceiú să íea cu dín-sul pe slujitorul său, iar când se întorcea înapoi, povestea cui vrea să 'l asculte o mulțime de întęmplări minunate care de când lumea nu trecuse nimenui nici măcar prin vis, și la tóte aceste basne, nu lipsea nici o dată de a aduce ca martor pe biétă slugă, adevérat om al lui Dumneđeu.

Ađi așa, mâne așa, pêne când într'o đí a-acesta, sätul de a face mereú de pomană meseria ticălosă de martor mincinos, íși ceru séma de la stăpán și voi cu tot dinadinsul ca să 'și íea dioa-bună de la el.

Stăpânul stăruie ca să afle pricina acestei neașteptate hotărâri și cu vorbe blânde, îl întrebă: — „Óre nu te mulțumesci cu simbria ta și cu traiful ce ai în casă la mine, de vrei să mă lași?”

— „Să nu păcătoiesc, cocóne“, — îi răspunse slujitorul; — „tóte sunt bune la domnia-ta. D-deu să'ți dea tot bine! Dar să'ți spuie curat, și să nu'ți fie cu supărare: uíte, mă muștră cugetul de atâtea dovede mincinoase ce'mi ceri să dau pe totă dĩa, când încep, — adică să fie cu ȳertăciune, — când încep a tăia la palavre vênătoresci. E păcat de Dumneđu, cocóne, să mă afundez eu cu totul în focul Gheenei și să port eu, săracul de mine, tot ponosul păcatelor cu care domnia-ta îți încarci de bună voie sufletul. Lasă-mă mai bine să mă duc cu Dumneđu!”

Așa vorbi servitorul și stăpânul se puse pe gëndurii; dar fiind-că el cunoscea precul unei slugi drepte și credincioase, se rësgëndi bine și 'i răspunse într'ast-fel :

— „Ia ascultă, băiete! Vëđ că tu ești om cu frica lui Dumneđu. Rëmăi la mine și ajută-mă ca să mă desbăr de pũrdalnicul meu de nãrav. Crede-mă, nici eu n'aș voi să spun ceia ce nu pré este tocmai adevërul; dar ce să'i faci nãravului? Mă ȳea gura pe dinainte. Așa dar, să facem cum e mai bine; să facem între noi o învoială, ca să scap și eu de așa urit cusur, să rëmăi și tu împăcat cu sufletul. Când mă voiu

afla în vre o adunare, tu să stai la spatele meu, și cât vei auzi că încep a croi câte una mai deochiată, tu să mă tragi de mânica hainei, coci eă îndată voiu îndrepta-o dupe ființa adevărului“.

Așa spuseră și așa rămase să fie.

Peste câte-va zile, ședând la masă cu alții, vânătorul începu să povestéscă că la o vânătoare la care fusese de curând, ȳ a eșit înainte o vulpe, care avea o códă, o códă lúngă, lúngă cel puțin de cincǐ stánjeni!!!

Pe când, în focul povestirii, el rostea acestea cu cea mai deplină încredințare ca și când lucrul ar fi fost întocmai dupe cum îl spunea, de o dată se simți tras pe dinderét, de mânica surtucului. Iși aduse aminte de tocméla cu slujitorul; își luă vorba înapoi și îndreptându-se că, în interbințéla vânătorii, nu va fi vedut tocmai bine, reduse códa vulpei péné la vre o două stánjeni.

O nouă smíncélă de haină, îl făcu s'o mai scurteze cu un stánjen.

La a treia, o cionti péné la două cotți.

Simțind încă și acum efectele restrictive ale conștiinței servitorului, se înduplecă a mai reteză din códa vulpei: — „Duoǐ cotți întocmai nu va fi fost; — di-se el asudând, — dar, pre legea mea, că era de un cot și mai bine!“

Sluga, care se bucura acum și mulțimea în sine lui Dumneđeǔ, auzind pe stăpânul

său cum se lepăda din ce în ce mai mult de ispitele Satanei, cređu că e momentul nimerit spre a' l aduce la o deplină pocăință și 'l mai trase încă odată de mână.

Dar răbdarea vânătorului era ajunsă la culme, și întorcându-se de o dată înfuriat către neîmbânditul său censor, se răsti la dînsul, strigând în gura mare: — „Bine, mișelule! Nu'ți e destul cu atâta? Ce! vrei să las vulpea bércă? Dar mai bine să te ție pe tine drăcul de o miie de ori, decât să rămâie vulpea mea fără códă!“

Să nu'ți închipuiesci, amice, că am copiat această istorióră din cartea rēposatului Anton Pann, intitulată

*Povestea vorbei sēu culegere de proverburī
de prin lume adunate
și iarăși la lume date; 1)*

dar precum am audīt'o de la bētrānul meū vēnător, tot cam așa 'ți o și povestiū;

Morala ei, — déca va căuta cineva o morală într'insa, — este, precāt mi se pare, că de vreme ce exercițiile vânătoresci aū darul de a desvolta într'un chip cu totul excepțional imaginațiunea omenéscă, nu trebuie să cerem de la vânători o apreçuire rece și nepărtinitóre a întâmplărilor și

1) 3 volume. Bucuresci, 1852—53.

a isbênđilor ce se atingŭ de arta lor favorită. Celor ce sŭnt Achilŭ și Diomeđi pe cŃmpul de bŃtaie, se cade sŃ le iertŃm a fi și Omeri, cŃnd începŭ a rapsodia pe lira Caliopei.

Ș'apoi, în tesŃ generalŃ, făcŃnd partea slŃbiciunilor omenesci, sŃ nu uŭtŃm cŃ nŃravul din fire nu are lecuire și cŃ cei mai mulți dintre ómenŭ sunt ca lupul, care pŃrul 'și 'l potŭ lepŃda, iar nŃravul ba.

De aceia, cŃnd vine unul și 'ți istorisesce, bunŃ-óra, cŃ a impușcat de la pŃndŃ lupul, pe cŃnd i l'aŭ adus copoiŭ gonind; cŃ a înjunghiat cu cuțitul de la brŃu și a culcat la pŃmŃnt pe ursul, care se rŃpedise asupra'i, rŃnit fiind de glonț și infuriat, eŭ unul nu sunt de pŃrere cŃ trebuie sŃ te frŃmŃnți așŃ tare cu firea și mai ales mi se pare cŃ este cu totul de prisos ca sŃ te cerci a 'i dovedi cum cŃ se amŃgesce și cŃ ceia ce spune nu a fost nici o datŃ și nici se póte aievé întŃmpla. Óre făcŃnd astfel, nu cam perdŭ orđul pe gŃsce?

Dar imŭ vei đice: — „Pentru ce sŃ nu combatem erorile respŃndite în public de réoa credințŃ seŭ de fanfaronada unora? De ce, chŭr în materie de vŃnŃtorie, sŃ nu hotŃrim marginile posibilului? Pentru ce sŃ nu arŃtŃm celor ce voiescŭ a se scrie printre vredniciŭ cetași ai sfŃntului Hubert, la ce punct al orizontelui vŃnŃtoresc sfŃntesce sórele putinței și începe sŃ licu-

réscă fofengherul¹⁾ îndoielnic al fantasticelor plăz-
muri? La ce mintea și gura să nu fie drepte,
tocmai la aceia cari, cu ochiul și cu mâna nu
potă să dea greș? Pentru ce ?“

La toate aceste întâmpinări judicióse și dic-
tate de cea mai candidă virtute, témă 'mí e că
tótă brasla veselă și ușóră a vênătorilor, înce-
pând de la vâtaful Pasache și pêně la tiriachiul
Café-subțire, îți va răspunde în cor cu o păcăli-
tură vênătoréscă, dícându'ti: — „Veđi d'aia n'are
ursul códá!“

Pasă atunci de 'i mai învață carte!

Noi ânsě ceștia-l-alti cari judicăm sănėtos,
cari scim vorbi și cu gravitate, cari ne silim a
găsi adevėrul, binele și frumosul, în orí ce fapt,
să ne vedem de trébă și să urmăm a culege,
chiar și din vênătorie, cugetări serióse și impre-
siuni plăcute, atât pentru minte cât și pentru
inimă.

Dar de vreme ce nu ne pré înțelegem amên-
duoi asupra felului preferit de vênătóre, — tu
ținând cu prepelicarul și eú cu căruța Tămăđaia-

1) Déca cum-va nu cunoscí acéstă expresiune, mă grăbesc
a 'i spune că astfel numescú țėrani'i, în unele locuri, lucéfėrul
diminețef, căruia 'i dícú și *stėoa porcului*. Expresiunea alésă de
mine este fără înduoéilă mai clasică, cócí derivă evident din
duoě cuvinte elinescí: *φῶς*, *lumina* și *φέγγει*, *lucisce*. Termi-
națiunea, dreptul lui Dumneđeú, e cam șocățéscă.

nului,— aïdem, amice, să căutăm împreună, prin largul domeniū al vênătoriei, un câmp pe care ne vom potrivi póte la gusturî!

IV

Sînt acum mai bine de o sută de ani de când unul din cei mai mari scriitori ai Germaniei, Lessing, a scos o carte sub titlul de *Laocoon sêu despre mărginile respective ale poesiei si ale picturiei*.¹⁾ Intr'acest cap de operă de critică și de bun gust, autorul descrie cu fineță, cu claritate și cu eleganță, mijlócele diferite ce fie-care din aceste duoë arte pune în lucrare ca să intereseze, să mulțumescă, să misce și să răpescă pe om.

'Mî a venit în gînd că o carte de felul acesta s'ar puté scrie, luând cine-va de subiect vênătórea, spre exemplu, și analisând pe rînd tóte impresiunile ce ea produce asupra imaginațiunii și asupra simțimintelor omenescă, atât prin împărtășirea omului la înseși acțiunile ei, cât și prin descrieri literarii, prin imitațiuni armonice sêu prin representări plastice ale scenelor de vênătóre.

S'ar puté deștepta într'o asemenea operă,

1) Tipărită mai întêi la 1763 și tradusă în limba franceză, la 1802, de *H. Vanderburg*.

mii de idei energice și salubre care ară scâlda mintea obosită și sufletul amortit în roua întăritore a timpilor de antică vîrtoșie trupescă; apoi ar veni rîndul cugetărilor dulci și duiöse ce vlăstărescū adese în traîul singuratic al vênătorului și care, cu tot nesațîul lui de omor, facū une orî ca o lacrimă de dor și de îndurare să'î roueze géna. Intr'acea carte 'și ară găsi locul și întêmplările comice, și spusele glumete, și petrecerile sgomotöse, care înveselescū viața vênătorească; apoi într'insa s'ar vedé ancă cum artele și poesia aū sciut să 'și însușescă și aū isbutit să resfrângă în producțiunii de merit, tôte aceste felurite fapte și simțiri.

Intr'astfel, mintea cititorului, preumblată prin spațiu și prin rēstimpî, fără ânsē a perde un minut urmele vênătoriei, ar vedé, ca într'o panoramă, desfășurându-se dinainte'î tôte acțiunile pornite din acēstă crudă dar bărbătescă aplecare a firei omenesci; călăuzită de o critică judiciösă și atrăgētöre, ea ar trece în revisuire tôte creațiunile prin care geniul seū talentul aū sciut, cu mai mult seū mai puçin succes, să concépă, să illustreze, să reproducă și să idealizeze instinctele și faptele vênătoresci ale omului din toți secolii și din tôte părțile lumii.

Unei asemenea cărți, — ca să nu 'î lipsescă nici ei patronagiul mitologic seū divin, — unei asemené cărți 'î aș da, în fie-care din părțile

sale, câte un titlu luat din regiunile ideale ale vânătoriei; aş caracteriza-o, pe rînd, prin trei capete d'operă ale artelor plastice, în care pară a se fi întrupat toate cugetările cele mai nobile, cele mai puternice, cele mai graţioase ce instinctul vânătoriei a putut vre-o-dată să însufle unor omeni de geniu.

Aceste trei capete d'operă, măreţe embleme ale artei vânătoresci, le aş afla în statua antică, numită *Diana cu ciuta* din galeria Luvrului, în grupa *Dianei de Poitiers*, sculptată de artistul francez Jean Goujon, şi în gravura pictorului german Albert Dürer, reprezentând vocaţiunea miraculoasă a *sfântului Hubert*¹⁾.

1) Despre *Diana cu ciuta*, care se numesce şi *Diana de la Versalia*, fiind-că a stat lung timp în acest loc, dupe ce mai întei s'a adus în Franca sub Francisc I, descoperită fiind în lacul Nemi(?) din Italia, şi a fost succesiv expusă în castelurile de la Meudon şi de la Fontainebleau, vezi: *Braun*, *Vorschule der Kunstmythologie*, (Gotha, 1854) n. 52.—*Clarac*, *Musée de sculpture*, (Paris, 1850) vol. IV. n. 1202, stampa 284.—*W. Fröhner*, *Notice de la sculpture antique du Musée Impérial du Louvre*, (Paris, 1870).=*Diana de Poitiers* a lui Jean Goujon e reprodusă în *Clarac*, vol. V. n. 2600, stampa 359. O notiţă despre J. Goujon figurază în vol. I. — *Réveil* a publicat toate operele lui, care se află şi în *Musée des Monuments français* de *Robillard Péronville* (Paris, 1803—1811).=*Gravura* lui Albert Dürer intitulată *St. Hubert* şi executată cu apă tare pe fer, se află reprodusă în *P. Lacroix*, *Les arts au Moyen-âge et à l'époque de la Renaissance* (Paris, 1869), pag. 343. Pentru biografia ar-

În aceste trei creațiuni se vede într'adevăr unul și același scop; dar în câte-și trele, el este exprimat sub forme perfecte, a căror singură diversitate dovedește cât sunt de fecunde și de variate simțirile și gândurile ce au putut să se resume în așa frumoase și felurite concepțiuni. Cine ar sci să descrie toate perfecțiunile, tot farmecul acestor trei opere, cine ar pute să rostască tot ce spune ochiului și minții aceste splendide idealisări plastice ale artei vânătoresci, acela ar face cel mai minunat panegiric al acestei arte; acela ar fi tot-d'odată rapsodul, trubadurul și psalmistul seminției lui Nimrod.

Acela ar lăuda-o cântând imnul elenicei Artemide, sgomotósa sor-gemene a *argintarcatului* Apolon și venerata fecióră care pórta săgeți de aur, bucurându-se de larma vânătorască; care prin codri umbroși și pe piscuri furtunóse, străpunge cerbiî; care întindându'și auritul arc, asvêrlă darde ucigétóre de se cutremură creștetul înalților munți, de rêsună pădurile întunecóse sub

tistului veđi: Histoire des peintres de toutes les écoles par Ch. Blanc, Ecole allemande, și viața lui de Eye (Leipzig, 1860). — Pentru diferite reprezentări ale sfântului Hubert se póte consulta: Guénebault, Dictionnaire iconographique des Monuments de l'antiquité chrétienne et du Moyen-âge, (Paris, 1843) și Dictionnaire iconographique des figures, légendes et actes des saints, de același (Paris, 1850, edit. J. P. Migne).

gemetele férelor isbite, de se înfioréză pământul și marea cu toți pescii din ea¹⁾).

Acela ar face să răsune fanfara tiumfală a vânătorilor feudale, reamintind prosaicului nostru secol, imagine poetice din timpii de cavalerescă cortesie, din acei timpî de vesele și elegante petreceri, când nobilul castelan, subt ochii dalbei regine a cugetelor sale, se pornea călare pe falnicu'î armăsar, ca să vêneze, cu sprintena și tumultósa lui haită de arcași, de slujitorî, de duléi și de ogarî, cerbul și mistrețul de prin codri séu ca să dobóre, pe sub nuorî, cocoriî, răpeđind a-asupra-le ageriî séi. șoimî, legați de oblâncul șelei!

Acela ar cădi cu sfinte miresme, cu smirnă și cu témăie, altarul vânătorilor, povestind cum sêlbaticul uriaș al anticelor legende germanice, cum vânătorul afurisit care 'și vënduse sufletul către diavol pentru ca să pótă lovi tot drept,

1) *Hymni Homerici* : XXVII, in *Dianam.* v. 1-9.

Ἄρτεμιν αἰείδω χρουσαλάκατον, κελαδεινῆν
 παρθένον αἰδοίην, ἐλαγηβίλον, λοχέαιραν,
 αὐτοκασιγνήτιν χρυσαόρου Ἀπόλλωνος·
 ἢ κατ' ὄρη σκιοέοντα καὶ ἄρκριας ἡμενόεσσας
 ἄρῃ τερπομένη, παγγιύσσα τόξα τιταίνει,
 πέμποισα στονόεντα βέλη· τρομέει δὲ κάρηνα
 ὑψηλῶν ὄρέων, ἔχει δ' ἐπὶ δάουσιος ὕλη
 δεινὸν ὑπὸ κλαγγῆς θιρῶν γροῖσσει δέ τε γαῖα,
 πόντος τ' ἰχθυόεις

printre brazi și printre stânci, cum acea fantastică ființă a posomorîtelor visurii păgâne, printr'o minune cerescă, se prefăcu în blândul și cuviosul episcop și *apostol al Ardenelor* creștinate!

A fost fără îndoieală un vânător inspirat și a știut să mânuiască bine arcul și săgețile, artistul subt a cărui daltă s'a mlădiit statua Dianei de la Luvru, acea mândră și spintenă feciură de marmură, care s'aventă, ageră și ușură, sub crețurile dese ale tunicei ei spartane, scurtă în póle și larg-despicată la umeri. O mișcare vie și grațiosă a grumazului a înălțat capu'i, cu peri sumeși la cefă în corimb, și pe fruntea'i, coronată cu o îngustă diademă, se strecoră ca un prepus de mânie. Peplul îi înfășură, ca un braț, talia sveltă și cutele veshmântului ascundă sinu'i fecioresc; dar brațele'i góle, unul se încovóie în sus ca să scótă o săgétă din cucura de pe umeri; cel-l-alt se rézimă pe creștetul cornut al ciutei. Ce neastempăr va fi făcend pe deitșă să calce așa iute pământul, sub crepidete'i împletite pe picior ca opincele plăiesilor noștri? Pe cine amenință ea cu darda împenată ce ea atinge cu degetele'i delicate? Trămite ea óre în câmpi etolică ai Calidonului, pe mistrețul urieș care va muri înjunghiat de mâna regescului vânător Meleagru? Urdesce ea o crudă rėsbunare în contra nenoro-cișilor fi ai nesocotitei Niobe? séu că, încrun-

tată, se gătesce a da pradă cânilor, pe îndrăznețul Acteon, care, vênând prin dumbravă, a cutezat să 'și desfăteze vederile cu uimitórea priveliște a castei ȕeiȕe, scăldându-se în përiũ?... Cugetul ei e o divină taînă. Artistul a sciut numai să împetréscă, în răpedea și méndra pornire a mer-sului ȕeiȕei, acel vers caracteristic al piosului cântăreȕ :

„Cu inima vitéză, ea trece pretutindenĩ, prăpădind odrasla férelor sëlbatice“¹⁾.

Astfel a isbutit a crea un ideal sublim al artei vênătoresci!

O inspiraȕiune de altă natură a dat nascere, în al XVI^{le} secol, Dianeĩ lui Jean Goujon, care și dĩnsa va rêmáne pururé ca o mărétă simbolisare a aceliási ideĩ. Dar sculptorul francez, unul din luceferiĩ acelei epoce, — cu drept cuvânt numitá *Renascere*, — în care produȕiuni de frunte în litere și arte, ca florile primávëra, rësăreaũ prin tótă Europa din imaginaȕiunile stimulate de studiul modelelor antice, Jean Goujon, tráit la curtea desfátatá a regelui Henric al II^{le} de Valois, vëȕuse adesé pe frumósa ducesá de Valenti-

1) *Hymni Homerici*: XXVII. In Dianam. v. 9—10:

ἡ δ' ἀλκιμον ἦτορ ἔχουσα
πάντη ἐπιωτρέφεται, θιγαῖν ὀλέκονσα γενέθλιον.

nois, pe Diana de Poitiers, favorita regelui și adevărata stăpână a Franciei, presidând la splendidele și voioșele vânătorii regale ce se dau în pădurile de la Fontainebleau și de la St. Germain. Pe chipul acelei voluptuoase regine a frumuseții, mâna maiestră a răspândit aureola unei divinități vânătoresci.

Ânsă creațiunea sa, modulată în linii undulose și pline de morbideță, nu mai are nimic din aspra candore și din energia virginală a anticei Artemide. Diana lui Goujon e o deitate lenosă; ea se odihnesce, pe jumătate culcată. Trupu'i, fără veshmânt, nu ascunde nici una din desmierdările sale; gura'i zimbesce cu o trufașă nepăsare; përu'i, în vițe undulose, e ridicat cu o măiestrită eleganță, sub podoba artistică de pe creștet; brațul stâng, ornat cu brăçari la umër și la mână, ține un arc destins; iar mâna dréptă, cu un mănuchiș de florî, înconjoră și mângâie grumazul unui cerb măreț. Adăpostită sub córnele trufașe ale nobilelui animal, deita își rézimą trupul pe șelele lui; un câne se odihnesce sub picîórele pe jumătate lungite ale Dianeî și altul, lățos, stă alături cu cerbul.

Un aer de nobilă molecîune domnesce într'acéstă grupă; înfăcișarea'i fastuosă și elegantă repórtă mintea către timpîi când plăcerile vânătorîi, cu tot cortegiul lor de lux și de galanterie,

era numai petrecerea favorită a regilor și a fericiților de pre această lume.

Când de la aceste două modeluri, caracterizate unul prin grația corectă și prin vigoarea juvenilă a Antichității, cel-l-alt prin eleganța mai răsfățată și mai sumptuoasă a Renascerei, ne întorcem privirea asupra gravurei vechiului artist german, mai înainte de toate, mintea noastră încercă ca un simțiment de sfială. Ne întrebăm deca acea scenă complicată, cu tot vulgarul aparat al vânătorii, posedă cu adevăr în sine elementele unei opere estetice? deca cum-va frumosul poate să existe acolo unde el nu isbesce chiar de îndată vederile? Ne uităm, ne întrebăm

Dar cu cât privim mai cu băgare de seamă combinarea acestei compozițiuni, în care geniul tudesc se vădesce cu toate naivele sale amănunte și cu toate precugetările sale reflectivă, cu atât mai mult încolțesce în noi o simțire înduoielnică de mulțumire, care crește treptat și ajunge pînă la sfârșit a ne pătrunde de o admirațiune anevoie de definit. Nu eleganța nici grația formelor, nu perfecțiunea nici simplitate corectă a compunerii deșteptă în noi acest ciudat simțiment, ci mai mult nu știu ce cugetare adîncă care a presidat la concepțiune, nu știu ce misterios efect pe care 'l produce întrunirea intenționată a atâtor detațiuni, așa de naiv reprezentate.

Scena se petrece la pôlele unei stânci pădu-
róse, pe care o încunună un castel feudal cu tur-
nuri și cu metereze; la drépta curge un riú, în
undele căruia se resfrânge umbra tufișului de pe
mal; peste riú trece o punte de pétră; la stânga
têramul se 'nalță acoperit cu câți-va rari copaci,
mai mult frânți și uscați. Printre acéstă stêrpă
pădure, se zăresce cerbul, purtând cu smerenie
crucea rǎstignirii pe al sêú creștet, înfiptă în fața
latelor sale córne. Pe ântêiul plan se află vênă-
torul cu calul și cu câniî sêi; el a descălicat și
a dat în genuchi, privind cu o cuviósă mirare
vedenia ce 'i trǎmite cerul. Costumu'i este îm-
brăcăminteá vulgară a vênătorilor contimporani
cu artistul. Calul stă neclintit fără ca să vedă
ceia ce produce pietósá mirare a stăpânului și o-
gariî, câte-și cincî, nedând séma la ceea ce se pe-
trece, se odihnescú ca de popas.

Tóte pǎrticelele acesteî compunerî sunt lu-
crate, ca tóte operile lui Albert Dürer, cu o
scrupulósă acuratețá; totul e exact, dar nimic în
particular nu are o formă care să placă mai mult
decât simpla și reala natură. Stânci, copaci și
animale, tóte sunt în nesimțire, tóte staú în ne-
pásare; singuri, cerbul miraculos și vênătorul po-
căit producú contrast, prin posele lor, în care se
străvedú simțiminte adúnci: cerbul, în repaosul
sêú cumpănit, pare a simți de ce preț nestemat
este sfânta podóbă ce el pórtă; vênătorul vede

uimit, chiar în obiectul persecuțiunilor sale, chiar pe fruntea vînatului, semnul ce 'l va mîntui de păcate; el se 'nchină la dînsul, rostind pôte în cugetul sîu, maxima pe care, cu șapte secolî în urmă'î, a formulat'o într'astfel renumitul vînător al međiului-ev Gaston Phœbus: „Prin vînătore „scapă omul de păcatul trîndăviei, cōcî acela care „fuge de cele șapte păcate de mōrte trebuie, dupe „legea nōstră, să fie mîntuit; prin urmare vînă- „torul bun va fi mîntuit“ 1).

Iată în ce mod arta germană, întrunind idei abstracte cu prosaice amênunte, a sciut să traducă cu penelul, ideile care se resumă în legendarea vînătore a sfîntului Hubert, patronul vînătorilor creștinî din occident.

Mă opresc, cōcî mi se pare că iar am greșit calea. Întreprinsesem, pe cât țiu minte, a căuta în cercul literilor și al artelor, imagine vînătorecî asupra cărora să ne potrivim la gusturî, și iată că mă pomenesc vorbindu'țî despre arta

1) *Gaston Phœbus*, comite de Foix (1331—1391). Cartea lui s'a tipărit mai întēi la 1507, sub titlul: *Des dēduitz de la chasse des bestes sauvaiges et des oyseaux de proie*: «En chassant on évite le péché d'oisiveté, car qui fuyt les sept péchés mortels, selon nostre foy, il devoit estre sauvé: donc bon chasseur sera sauvé». — Sfîntul Hubert, fiū al ducelui de Acuitania și apoī episcop la Maestricht, pare a fi trăit între 656 și 730.— Cât despre Albert Dürer, pictor și gravor din Nuremberg, viața lui se întinde de la 1471 pênē la 1528.

Germanilor și despre gravură, două lucruri care, precât îar știu, îți sunt de o potrivă urite.

Nu creș, în adevăr, ca la tine pictorul Albert Dürer să aibă mai multă trecere decât compatrioții lui, musicanții Beethoven și Mendelssohn, și negreșit că nu invențiunea gravurii cu apă tare, ce i se atribuie, îi va câștiga mai mult preș în ochii tăi.

Póte ânsă că, pentru hatîrul patronului tãu sfântul Hubert, mē va ierta, în cazul de față și vei priimi chiar ca, sub rubrica gravurii lui Dürer, să se grupeze, în opera proiectată, tot ceia ce ție nu'ți place în arta vênătoriei.

Acēsta îți va fi cu atât mai lesne cu cât de sigur, proiectul de carte va rămâne, cât despre mine, purure în stare de proiect și că, așteptând să 'mă vină momentul de inspirațiune și talentul de critică ce 'mă ară trebui ca s'o pot scrie, eū unul voiu rămâne întocmai ca vrabia care mē-lău viséză.

Așa dar fii pe pace; n'am să aștern aci tot ce ar trebui să se afle în acea monografie filosofică, istorică, literară și estetică a vênătoriei. Nu ăic că acēstă semēșă idee nu 'mă a trecut un moment prin creeri și că n'am început chiar a citi, cu acest scop, tractatele în proză, *Κυνηγετικοί*, al lui Xenofon și al complinatorului său Arian, notele despre vênătóre, coprinse în *Onomasticonul* lui Iuliū Polux, ba âncò și poema

elenă a lui Opian, apoi și cea latină a lui Grațiu Faliscu, în fine chiar și serbedele versuri fragmentate ale lui Marcu Aureliu Nemesianu Cartaginezul, imitatorul lui Opian ¹⁾.

Vina este a ta! cine te a pus să înșiri de aceste nume în Introducțiunea ta, însoțindu-le cu o grindină de citațiuni latine? În calitatea mea de academic mi s'aū aprins călcăiele de focul clasicității și iată pentru ce ai fost silit să rabdți, în acéstă epistolă, o contrabombardare de versuri

1) Tótă lumea scie că generalul atenian *Xenofon* a trăit cam de la 445 pêne pe la 335 înainte de Chr.; dar scriitorii citați în urmăi, fiind cu mult mai pușin cunoscuți, însemnăm aci epoca vșteuirii și patria lor: *Flav. Arrian*, istoric elen, născut la Nicomedia în Bitinia, la anul 105 dupe Chr., a căutat mereū să imite pe Xenofon; s'aū păstrat din scrierile lui: *Expedițiunea lui Alexandru*, *Indicele*, *Periplul Pontelui-Euxin*, *Manualul lui Epictet*, *Tractatul de tactică*, *Tractatul de vênătore* și altele. — *Iuliu Pollux* (Polydeucte), sofist și gramatic elen, născut la Naucratis în Egipt, pe la anul 130 dupe Chr., ne a lăsat un lexicon în 10 cărți, care pörtă numirea de *Onomasticon* și în care cuvintele sunt dispuse dupe materii; la începutul cărței V tracteză pe larg despre ale vênătoriei. — Poetul elen *Opian* a trăit în al II secol dupe Chr. și a murit fórte june, lăsand o poemă despre vênătore, (sfêrșitul pierdut) și alta despre pescuire. Alte opere ale lui s'aū nimic. — *Grațiu Faliscu* a trăit la Roma pe timpul lui August și a lăsat numai poema *Cynegeticon*. — *M. Aur. Olimpius Nemesianus* a trăit în secolul III dupe Chr. Din trei poeme ale lui, despre vênătore, despre pescuire și despre plutire, aū rămas numai 325 versuri din cea d'ântei.

latinescî, ba chiar și elinescî. Acum ține-te bine și de aci înainte!

Dar cu tótă pofta ce am de a te coplesi sub un nemete de erudițiune cinegetico-academică, trebuie să 'ți mărturisesc că am constatat cum că autorii anticî, cari aũ tractat despre vênătore, *de Venatione*, sunt tot așa plini de amênunte tehnice ca și *Manualul* têu și prin urmare, nu m'am simțit, nici aci în stare de a face analise. Apoi 'mî a fost milă de noi amênduoî, cand m'am gêndit că ar trebui să traduc pe d'întregul, 13 capitole ale *Cynegeticelor* lui Xenofon, alte 35 ale urmașului său Arian și vre o 85 paragrafe din *Onomasticonul* lui Polux.

În Opian, în acel *noian de graçii*, βυθὸς τῶν χαριῶν, cum îl numesce cu îngômfare sholiastul Ioan Tzetzes, aş găsi, fără înduoielă frumuseți îdestule de citat; dar tinerelul poet din Anazarba Cilicieî, nu pré scia să 'și cumpănescă bine avênturile polixe ale înfocateî sale muse, și ce ai dice, rogu-te, când spre a'ți reaminti numai poetica descriere a vênătoriî de lei din cântul al IV¹⁶, aş mai transcrie aci o stută tre-decî și patru exametri elinescî?

Mê vei ierta ânsê a fi mai puçin discret în favórea cânelui, și pe lîngă lăudurósele cuvinte ale dlui de Quatrefages, pe care tu le ai tradus, pe lîngă povețele tale, de care m'am și folosit, — precum 'ți am arătat mai sus, — lasă-mê să

adaog și să puî unul dupe altul, portretul cânelui, făcut în versuri elinesci de Opian, și un fragment analog din poema lui Grațiū Faliscu, ale căruî versuri grele de înțeles ne aū păstrat limba tehnică a strămoșilor noștri, vênătorii latini, limbă pe care poetul, ca om de meserie, trebuie să o fi cunoscut adūnc.

Iată mai ântēi ce spune Opian, despre câne :

„Împreunând némurile de câni, să aibi grijă a căta speciile care se potrivescū între ele și se asemēnă mai mult. Astfel le vei împerechia mai bine; dar vênătorii aū observat ânsē că cele mai frumoșe din tôte sunt acelea care rēmânū necurcite. Sunt negreșit o mulțime de specii, iar forma și chipul unora din ele sunt astfel: trup lung, sãnētos și plin; cap ușor cu vedere bună; ochi care lucescū vênēt; gura mare cu dinți ascuțiți, iar urechile scurte și îmbrăcate cu o pele subțire; gūtul lung și dedesubtu'i, un piept puternic și lat; labele de dinainte sunt într'adevēr mai scurte, înțepenite pe picior drepte cu fluiere înaintate; șoldurile largi; șira cōstelor așeđată pieđis; cōpsele cãrnōse, dar nu grase, și la spate aū o cōdă tare, lungă și bine umbrită. Astfel de câni se întrebuintēză la alergături îndelungate dupe căprioare, dupe cerbi și dupe iepuri iuți la fugă“ 1).

1) *Oppiani* de Venatione. I. v. 394—413 :

Ἐθνεα σοὶ κυνᾶν θαλαμητολέοντι μελέσσω,
ἄρμενά τ' ἀλλήλοισιν τ' ἔξοχα γῦλα...

Să trecem acum și la Grațiū Faliscu :

„Împreună dar între dinșii câni de acelaș soiu, pentru ca prăsila să pórte semnele străbunilor și află că părinții cari zămislescū tineri prunciī lor, își vorū da câni Metagonți enormi. Maiântei de tóte să aibi cea mai mare grijă ca să împărechezi câni de o bărbăție încercată; apoi a duoa îngrijire trebuie să fie ca înfăcișarea lor să nu stea mai pre jos și să nu dea de rușine a lor fire. Aceștia trebuie să fie cu fața în sus, cu urechi pērose pe frunte, cu gura mare astfel ca măselile căscate să verse foc mișcându-se, cu pântecile strinse āngust la vintre, cu códa scurtă, cu șele lungi, cu cóma mēruntă pe grumaz, nu pré stufósă dar îndestulă ca să'ī ferescă de frig, iar subt umeriī lor sǎnētoși să se 'nalțe un pept care să ducă la alergătură multă și să nu se obosescă de cele mai mari góne. Fugī de cănele a că-

Ὡδε μὲν εὖ κεράσειας· ἀτὰρ πολὺν γέγρατα πάντων
 γῦλα μένειν μονόφυλι τά τ' ἔξοχα τεκμήρατο
 ἄνδρες ἐπακτῆρας· τὰ δὲ μυρία γῦλα πέλυται,
 τῶν ἀμόθεν μορφαί τε καὶ εἶδεα τοῖα πελέουθ'
 Μηκεδανὸν, κρατερόν δέμας, ἄρκιον, ἠδὲ κάρινον
 κοῦφον, εὐγλήρον· κναναὶ στίλβοειν ὀπωπαὶ
 κάρχηρον, ἐκτάδιον τελέθει στόμα· βαιὰ δ' ὑπερθεῖν
 οὔατα λεπταλέουσι περιστέλλουθ' ὑμένεσοι·
 δειρὴ μηκεδανῆ, καὶ στήθεα νέροθε κραταιά,
 εὐρέα τοῖ προῦθεν δέ τ' ὀλιζότεροι πύδες ἔστωι·
 ὀρθότεραις κώλων ταναοὶ δολιχίρειες ἰστοὶ
 εὐρέες ὠμοπλάται, πλευρῶν ἐπικάρυια ταρσά·
 ὀσφύες εὐσαρκοὶ, μὴ πίονες· ἀντὰρ ὀπωθε
 στρυγνή τ' ἐκτάδιός τε πέλοι δολιχόσκιος οὐρή.
 Τοιοὶ μὲν ταναοῖσιν ἐγοπλίζονται δρόμοι
 δόρκοις ἠδ' ἐλάγοισιν ἀελλοπόδη τε λαγωῶν.

ruî labă lasă urme late ; acela e môle la trébă ; mie îmi placă picîórele țepene cu mușchi uscați și cu călcâie solide la luptă“ 1).

Tóte mergü bine ; dar bag de sémă că numai în privința códeî, Opian și cu Grațiü Faliscu nu se pré înțelegü între dînșii ; latinul o vrea scută, *cauda brevis* ; elenul din contra pre-tinde ca cănele să aibă la spate o códă țépănă, *στρυφνή*, lungă, *εκαάδιος*, și care să umbréscă de parte, *δολιχόσκιος*, adică să fie și lungă și stu-fósă. Se vede că în tot timpul importanta ces-tiune a códeî, a fost tare controversată, cöcî

1) *Gratii Falisci Cynegeticon*. v. 263 — 278 :

Junge pares ergo, et majorum pignore signa
 Feturam, prodantque tibi Metagonta parentes,
 Qui genere sua pecus hoc immane juventa.
 Et primum expertos animi, quæ gratia prima est,
 In Venerem jungunt ; tum sortis cura secunda,
 Ne renuat species, aut quæ detrectet honorem.
 Sint celsi vultus, sint hirtæ frontibus aures,
 Os magnum, et patulis agitatoꝝ morsibus ignes
 Spirent, adstricti succingant ilia ventres,
 Cauda brevis, longumque latus, discretaque collo
 Cæsaries, non pexa nimis, non frigoris illa
 Impatiens ; validis tum surgat pectus ab armis.
 Quod magnos capiat motus, magnisque supersit,
 Effuge, qui lata pandit vestigia planta ;
 Mollis in officio : siccis ego dura lacertis
 Crura velim, et solidos hæc in certamina calces.

adhuc sub iudice lis est. ¹⁾

Chiar de m'aș încerca să impac întru tóte pe Opian cu Grațiū Faliscu, punénd aci și descrierea cânelui din *Cynegeticele* lui Xenofon, unde ambii poeți parū a fi găsit mai tot materialul lor adunat gata, tot ar rămáne pricină de svadă între Roma și Atena, de vreme ce scolarul lui Socrat cere ca códa la câne să fie lungă, dréptă și ascuțită, iar Arian, făcénd lauda unui câne vestit al seū, spune că acel model al rasei cânesci avea o códă suptire, lungă, aspră la pěr, mlădiósă, încovoiată și la vêrf mai stufósă ²⁾.

Dar ce atáta vorbă despre códă? Românul pretinde că „din códă de câne, sită de mătase nu se póte face“, și apoi numai la pesce se đice că'í códă mai ferită chïar și decât capul.

Din acestea se vede curat că poporul român, moștenitor al credințelor și al înțelepciunii Latinilor, nu se arată în proverbii seī așa tare încântat ca poeții și prosatorii eleni, de códa cea lungă a cânelui, de încovoieturile eī mlădióse, de perii eī aspri și umbroși.

1) *Horatii Ars poetica*. v. 78: «pênē acum pricina este în judicatā».

2) *Xenophontis de Venat*. IV: «οὐράς μακράς, ἰσθαῖς, λιγυράς» — *Arriani de Venat*. libel. V: «οὐράς λεπτάς μακράς, δασείας τὴν τρίχα, ὑγρὰς, εὐκαμπεῖς, τὸ ἄκρον τῆς οὐράς δααύτερον».

Fără de a mai căuta în zadar o soluțiune pentru interesanta controversă *de cauda canis*, hai să o lăsăm și de astă dată încurcată.

Pe lumea acésta, cele mai bune și frumoșe lucruri trebuie să aibă o margine.

V.

Să sărim acum pe nerésufiate din literatura cinegetică a anticilor, în sfera artelor vênătorești, tot la dînșii.

Décă vre odată, amice, te va ajuta norocul să mergi la Roma, ca român, negreșit te vei duce să vizitezi forul lui Traian și vei admira, în mijlocul acelei pîce, prăbușită sub nivelul cetății moderne, măréta columnă de marmură, care ese din pămênt încolăcită cu istoria originelor nóstre naționale. Acea imagine âncă viie a rês-bóielor dacice, scóse la bun capêt de gloriosul Traian, o vom vedé póte într'o di, — décă va voi Dumneđeú și guvernul nostru! — turnată în bronz cu tot proeminentul relief al însuflețitelor sale sculpturi, împărătînd pe una din piețele capitalei nóstre; aș adaoge chiar că mai la locul sêu decăt ori unde, ea ar fi în fața Academiei, la punctul unde s'a aședat de o cam-dată statua ecuestră a voevodului românesc Michaiu Vitézul, carele, — déca ar puté vorbi, sêrmanul, — ar spune de si-

gur tuturor cât se simte de rușinat, vedându-se expus a juca rolul de căpetenie pe o vastă și erudită scenă, ce pare înadins croită pentru împăratescul simulacru al dominatorului *Urbis et Orbis*.

Dar ne având de o cam-dată nimic de vânat pe piața S^{-lui} Sava din București¹⁾, să ne întor-

1) Pe piață nu! Dar ȳa să ne abatem, în trecēt, prin sālile de jos ale Academiei, ocupate provisorii de Museul de Antichitățȳ.

Scenele de vânătoře aũ fost fórte mult întrebuiņate ca subiecte decorative de către sculptorii antichitățȳ. Chiar și în museul nostru, unde nu ne pré putem lăuda pēnē acum cu multe sculpturȳ antice, tot ānsē se vedũ duoē scene vânătorescȳ.

Una e pe un fragment de pētră, (0,^m 19 nălțime; 0,^m 24 lărgime), purtând jos inscripțiunea elenă ΑΥΡΙΑΙΟΣ ΔΙΟΓΕΝΗΣ. Pe acēstă lespede trunchiată se mai vedũ picțóarele unuȳ cālăreț cu partea de jos a caluluȳ alergând; sub dĳnsul, rĳtul și copitele unuȳ mistreț, asupra căruȳa se asvērłă un căne cu botul căscat și cu códa în sus. Săpătura e cam grosolană, dar de-sennul e plin de mișcare.

Cea-l altă scenă de vânătoře e în adevēr mai desvoltată, dar din nenorocire mai puņin distinctă. Ea se află pe un brăũ āngust care ĳncinge buza de sus a unuȳ sarcofag, ale căruȳ laturȳ externe sunt acoperite cu sculpturȳ. Acest interesant monument a fost adus de peste Olt, (de la Reșca sēũ de la Celeȳ, dupē tótă probabilitatea), de către rēposatul ban Mihalache Ghica și depus în curtea caselor sale, care apoi vĳndēdu-se prefecturēȳ de Ilfov, sarcofagul a servit cățȳ-va anȳ d'a rōndul drept sghĳab și ȳesle pentru caiȳ dorobanșilor. Sunt ānsē duoȳ anȳ de când am isbutit, cu ajutorul prefectuluȳ, d^l C. Manu și al comitetuluȳ permanent, a face să se aducă la museũ tóte petrele

cem, — cel puçin cu gëndul, — la Roma, și aflându-te acolo, tu, ca vênător român, nu uita să te îndreptezi tocmai în fundul Forului roman, la stânga de Coliseu, în capul stradei San-Gregorio, acolo unde se înalță încă și astăzi, un antic și falnic arc de triumf, numit al lui Constantin-cel-mare.

Istoria acestui monument nu pré face onóre primului împérat creștin, cöci, — ca să vorbim cu-

antice care zăceaü neîngrijite în acea curte Printre dânsele e și sarcofagul.

Pe una din laurile sale cele mari sunt patru personaje în picîóre, înfășurate în togele lor; fie-care se află sub o osebită arcadă, formate fiind acestea prin două pilaștri, la colțuri, și prin trei colöne despărțitoare. Pe cea-l-altă lature mare, se vedü trei genii aripași, fie-care pe câte un osebit postament; geniul din mijloc sună din cimbale și ce-l-alti două dänțuiesc, ținënd în mâni câte o cîorchină de struguri și câte un mânuchiu de căpëșine de mac. Pe una din laturele mici, alți două genii, tot aripași și tot pe postamente, cântă, unul din flaut și altul din nai. Pe laturea opusă, iarăși două genii, dar pe un singur postament, se ținü îmbrăcișași. Tragü ei öre împreună un danț îmbinat? séü sunt ei chipurile emblematice ale luptei amorului, pe care Eleni le numeau *Eros* și *Anteros*? La colțurile sarcofagului se vedü patru Victori, purtând foi de palme și coröne: două mai mici, două mai mari.

Acum să venim și la brăul superior, pe care, jur-împrejur, se zărescü, sub ștersura rođetőre a timpului, vre o două-deci și patru animale, vre o trei séü patru bărbași, toși în pose förte animate, și póte încă și câți-va copaci. Animalele parü a fi lei, mistreși, cerbi și tauri sëlbateci, atacași cu furie de câni colo-

rat,—arcul nu este câtuși de pușin al lui; nu este nici măcar dăruit, ci este tocmai lucru de furat.

Cum? ce va să dică: un arc de triumf furat? Atâta namilă de marmură, cu o boltă mare căscată la mijloc și cu alte două arcade mai mici în laturi, cu opt colonne de *gialo antico*, cu opt statue de marmoră frigiană viorie, cu întreite frise, cu timpane și cu medalióne sculptate, atâta clădăriă, de patru orı cel pușin cât turnul Colții, cum óre să o facă zapt cine-va, fie măcar acela și un borfaș încoronat?

De și'mı vine fórte cu greú să aduc așa necuviincıósă pıră împotriva sfântului împėrat și patron al Bucurescilor, dar, — am mai spus'o și intr'alt loc,—eú țiu în tot-d'auna cu Traian și nu pot să las ca să i se ıea ce este al lui.

Apoi tótă lumea scie că, pe când marele Ulpıu biruıa pe Germanı, pe Dacı și pe Parțı, pe când el umplea ıntinsul seú imperiú de edificii sumptuóse și de lucrări de artă folositóre, sena-

salı și pândiș seú isbiș de către vėnătorı. La un loc, ıntre altele, se vede lămurit cum un vėnător, proptit ınt'r'un genu:hıu, ıșı ındreptėz sulișă către un taur, carele, cu córnela plecate, se răpede asupr'ı. Óre nu vom fi avėnd aici representarea unia din acele scene vėnătorescı, care negreșit se petreceau adese prin pădurile Dacieı, ıntre coloniı romanı și buoriı uriėșı (*bos urus*), ce au lăsat și pėnė ađı creștetul lor fioros pe stema Dacieı rėsăritene?

tul și poporul Romei se întreceau care de care să serbeze cu mai multă pompă binefacerile și triumfurile gloriosului împărat. Îi decretară dar tot felul de clădiri comemorative, la care lucra ilustrul architect și sculptor grec Apolodor. Atunci se 'nălțară în Roma, forul lui Traian cu toate edificiele decorative din prejură: portice, bibliotecă, templu; atunci basilica Ulpiană cu cinci rînduri de stêlpi de granit; atunci columna rês-bóielor dacice cu statua învingătorului d'asupra; atunci în fine, la capul căi Apiane pe care el o restaurase, un arc de triumf pe care ânsă nu'l putură sfêrși, precât âncò fu marele împărat cu ðile ¹⁾).

Urmașii lui, geloși de a sa mărire, mai mult se gîndiră a'și face lor'și monumente, decât a consacra pe cele ce aminteaș poporului neasemuita glorie și dreptate a ereticului Traian. După ce trecură ânsă duoë sute de ani la mijloc, se găsi împăratul Constantin, carele, de când îi venise gustul de a'și face din Bizanț, o nouă capitală, se deprinsese strașnic a despuia fără rușine capetele de operă ale lumii, ca să'și împodobescă cu ele Constantinopolea sa.

1) *L. Rossini*, Gli archi trionfali, onorarii e funebri degli antichi Romani (Roma, 1836).—*L. Canina*, Gli egizi di Roma antica (Roma, 1851). — *Dr. H. Francke*, Zur Geschichte Traian's und seiner Zeitgenossen (Leipzig, 1840). — *Dioni Cassii*, Histor: roman. LXVIII.

El vedu arcul lui Traian stând fôră capetêi, în respântia căilor Sacră și Triumfală; la basă, îi lipseaŭ cu totul ornamente și pe frontispiciu n'avea nici o inscripțiune votivă: — „Stăi!“ — diŭse el — „tot n'are arcul acesta stăpân; aîdî să'l fac „al meu!“ Și puse îndată de'î cîopli pentru pedestalurî, nisce grosolane figurî de Victoriî pocate; iar pe âmbele fețe ale aticului așternu lungî dedicațiunî, în care spunea cum el a scăpat lumea de tiranul Maxenție, cum a liberat cetatea, *Liberatori Urbis*, și a întemeiat pacea, *Fundatori quietis*.

Astfel arcul lui Traian se pomeni într'o di că a devenit arcul lui Constantin.

Dar ce folos? În zadar inscripțiunile laudă pe noul triumfător, sculpturile din căpêtêiele aticului și cele de la timpanele arcului ne amintescŭ isbêndile lui Traian în contra Dacilor și Parților; statuetele aședate pe întabulamentele columnelor sunt ale regilor barbarî, robiți de Traian; în fine cele opt medalióne sculpturale care, alăturate câte duoë, împlinescŭ golurile dintre colonne, d'asupra arcadelor laterale, ne atestă și ele pietatea și iubirea de vênătóre ale învingetóru lui Daciei.

Patru din acele mari medalióne representă sacrificiî făcute de împêrat pe altarele ȕeilor mitologicî; alte patru sunt scene vênătoreŭ.

Pe unul din acestea, Traian, în tunică scurtă,

cu *tibiale* sėu poturi vėnătoresci pe pulpe și cu toga pe umeri, ese cu alți duoi soți de subt un portic, ținend calul de frėu; alături e un mėndru june cu chlamida asvėrlită pe spate, purtand de sgardă un frumos ogar. Cate și patru ținū în mână lănci înalte cu ascuțiș romboidal la vėrf, de cele ce se numeău *contus*. Totul arată că ei se gătescū să plece la vėnătore.

Pe al duoilea, împėratul, în gona calului sėu, cu capul gol, cu mantia fălfăindă, cu o spadă lungă și ăngustă rădicată în sus, urmăresce pe un urs, carele fugėnd își întorce capul spre dīnsul. Duoī tovarăși, asemenė călări și fugėnd cu spadele plecate pe sub crăcile unui copaciū, însoțescū pe Traian.

În al treilea medalion, aceleași trei persone călări, — împėratul în frunte, — străbatū în fuga mare, un tērām stufos și mlăștinos, amenințand cu darde scurte, *venabula*, un mistreț gata a se preda.

În cel d'al patrulea, vėnătoreea e terminată. Marele Traian, încununat cu o aureolă circulară sėu nimb, ca icónele sfinților noștri, stă în piciorė subt umbră de copaci, și dă ordine altor trei bărbați, toți cu sulite în mână, din cari unul, mai în laturī, ține de frėu un cal; un servitor, în partea opusă, popresce în loc un alt cal. Dinaintė împėratului e un leū mare, lungit mort la pământ.

Cu fie-care din aceste scene vânătoresci se află împerechiată câte o scenă religioasă în care împăratul aduce rugăciuni și ofrande ȝeilor : când e să plece la vânătoare, el învoca pe ocrotitorul familiei sale, pe Ercul rusticul, al Laȝiului, purtător de baltaĝ, acoperit cu pele de leu ; când merge să vâneze ursul, el își oȝelesce vârful lancei în focul de pe altarul lui Apolon lung-săgetătorul, *ἔκρηβόλος* : după ce a ucis mistreȝul, el îi înfige căpăȝina în copaciul sacru care umbresce statua Dianei vânătoariȝe ; și în fine, dupe ce a biruit pe leu, el îi depune virtosa cōmă la piciorerele belicosului ȝeu Marte.

În nici un period al ei, sculptura antică n'a fost pōte mai în stare de a înfăȝișa cu un caracter mai energic și mai adevărat, asemenea scene, în care sēlbăȝicia și gravitatea subiectelor reclamă ore-care asprime în mănuirea daltei. Vigōre în loc de graȝie, demnitate în loc de frumuseȝe, strictă exactitate la reproducerea naturei omenesci în loc de forme estetice ideale, iată calitătēle ce caracteriză stilul sculpturii din timpul lui Traian. Aceste calitătēle le au avut mai mult decât orī cari alȝii, artiștii aceia cari au săpat marmurele columnei dacice, precum și baso-relievurile arcului triumfal. Productiunile lor constituiescū ceia ce s'ar putē numi *sculptura istorică*, cōci sunt interpretaȝuni credinciose și perfecte ale faptelor ce ele representă și fiind-că, în casul

de față, faptele aũ fost mărețe, operile de artă aũ știut și ele să păstreze un aspect cu totul impunător.

Este lucru cunoscut că cei vechi n'aũ nimerit seũ n'aũ voit să înfățișeze animalele, sub formele lor reale; de aceea să nu cătăm pré de aproape la férele din medaliónele arcului; dar vênătorii, dar Traian mai ales, în posele, în mișcările, în expresiunea, în musculatura lor, sunt adevérați eroi la vênátóre, precum în realitate eraũ eroi și pe câmpul de bătălie.

În aceste prețioșe rămășițe ale artei romane din periodul eroic al imperiului, avem tot deodată dinaintea ochilor, imaginea clară și viie a celei vênătorii pe care singură o permitea Platon cetățenilor republicei sale, „vênátórea cea per-fectă, — dupe cum dıce filosoful, — care se face în „contra patrupedelor, cu cai, cu câni și cu însășii „puterea trupului, în care féra, învinsă prin a-„lergături, prin rănii, prin loviri, cade sub pro-„pria mână a vênătorului, vênátórea care, sin-„gură aprinde în om deescul dar al bărbăției“¹⁾.

Dar strecurându-ne încetinel prin tot felul de cotituri fără pericol, iată-ne ajunsii pe tărâmurile aprige ale vênátórei celei mari, în care góna fé-

1) *Platonis Leges*. VII, 824: «μόνη δὴ πᾶσι λοιπῇ καὶ ἀρίστῃ ἢ τῶν τετραπόδων ἵπποις, καὶ κυσὶ καὶ τοῖς ἐαυτῶν θήραι σώμασιν. ὧν ἀπάντων κρατοῦσι δρόμοις καὶ πλιγαῖς καὶ βολαῖς, ἀντόχειρες θηέροντες, ὅσοις ἀνδρίας τῆς θείας ἐπιμελές».

relor devine une-orî o luptă crâncenă și 'n care omul adese trebuie să dea însuși pept în fața primejdiei.

La asemené casurî, prepelicarul t eu, amice, nu are ce' i face, și chiar, — dupe cum tu pre-tin i, — nici cu itul de la bra u nu te pr e p te ajuta. Cat despre c ru a mea, d r  numai lu nd'o m rt gele la fugă, p te că m'ar sc pa, (D mne feresce!) de a a năpaste!

Cu t te acestea,  ed nd acuma col , f r  grijă, r sturnat în je ul me , privind lini tit pe feréstră cum mugurul liliacului se despică și 'n-verdește subt abur sele sărutări ale sórelui de aprilie, și ascult nd, cu o dulce răpire, cum vrăbiile limbute ciripesc  și cum brot celul c nt  vesel  nturnarea  ilelor calde, te  ncredin ez că'mi ar place să str bat , — f r  totu i de a mă mi ca din loc, — și codrii umbro i, alerg nd cu g ndul în g na cerbilor, și piscurile de st nc , dupe urmele ideale ale caprei-negre, și vizuinele de prin mun i, în prepusa dibuire a ur ilor, și luncile cu richită, dupe umbra d rei de mistre , ba chiar și pustiile n sip se, pe unde mi s'ar năluci v n tor  eroice de tigri  nfrico a i și de lei fioro i!

Dar fiind-că pînă acum, nici prin vis picio-rul nu 'mi a călcat prin asemen  pr p sti se locuri, și fiind-că însu'm , — o mărturisesc cu umi-lină, — n'am fost nici odată la acea aspr  scólă în care, dupe spusa anticului dascăl de v n -

tóre ¹⁾, „cetățeniî învață a fi meșteri în rēsbóie „și în tóte cele unde trebuie omului să scie a „cugeta, a vorbi și a lucra bine“, de aceia, đic, nu mă voiu încumēta a spune ceia ce aievé n'am vėđut cu ochiî, ci legānat în rēsfățările poesiei și ale frumóselor arte, voiu cerceta numai cum alțiî, mai pricepuți, aũ cugetat, aũ vorbit și aũ lucrat, descriind și reprezentānd episoade caracteristice din viața plină de neastēmpēr a vėnățórii celei mari.

Dar în ce parte să ne întórcem mai antēi privirile? Pe cine să întrebām a ne spune în ce timp, în ce loc a fost vėnățórea mai preçuită, mai mărėtă, mai trebuinciósa, mai desfățátóre?

Cāta-vom a descoperi, prin negura timpilor preistorici, pe sēlbaticii primitivi ai pāmēntului, cutrierānd colosalele vegetațiunii antidiluviane și luptāndu-se cu fére uriése, ale căror seminții s'aũ stins acum de mult de pe față lumēi? — Tu ai spus, la începutul cărței tale, că vėnățórea este o aplecare firéscă a omului, vechie ca și dīnsul; eũ voiu adaoge, tot spre lauda vėnățóriei, că acest instinct a înlesnit chīar omului primele sale inspirațiunii artistice și acēsta ne o dovedescũ cu prisos figurile de elefanți-maamuți cu cóme

1) *Xenophontis de Venatione*, I: «ἐκ τούτων γὰρ γίγνεται τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἀγαθοὶ, εἰς τε τὰ ἄλλα ἐξ ὧν ἀνάγκη καλῶς νοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν».

stufóse, cele de reni cu late córne rëschirate, de de urși ai speluncelor și de alte animale dispărute, ce s'au găsit pe unelte de corn, pe arme de os și pe plăci shistóse, gravate cu sula de către ómenii străvechi, cari în timpii periódeii glaciare a Europei, se adăposteaũ în pescerile de la Madeleine, de la Augerie, de la Massat și din alte stațiuni cufundate adĩ sub tărãmul Perigordului, al Gasconiei și al multor provinciĩ din Francia meridională ¹⁾.

Urma-vom cu ochiĩ cetele nesocotite de arcași și de lãncerĩ, cãrdurile nenumërate de sburãtore, turmele nesfërșite de animale, ce staũ puse la șirég printre ieroglifele templelor egiptene seũ pe pãreții de pétrã vãrosã ai palatelor ruinate din Niniva și din Babilon? — Ca sã vëneze lei și tigri, girafe și gazele, ba chiar iepurĩ și cocorĩ, faraonii Egiptului, despotiĩ Asiriei și tiraniĩ Persĩ rãdicaũ în picĩore ordiĩ și popóre întregi; iar dupe terminarea acelor nãprasnice mãcelurĩ, legiunĩ de zugravĩ și de petrariĩ eraũ

1) Despre descoperirile de asemené naturã ale d^{lor} *Lartet*, *Christy*, *de Vibray*, *Garrigou* și alții vorbescũ tóte publicatiunile care se ocupã de timpii preistoricĩ, așa de mult studiaĩ în anii ceĩ din urmã.— În anul acesta chĩar, pentru prima órã, s'au descoperit óse de reni, sculptate cu figure de acelaș animal, și într'o pescere din Elveția, la Thaingen. Cine scie dëca și pescerile munților noștri nu ne pãstrëzi destãlnuirĩ de felul acesta?

osândiți ca să așterne pe ziduri, pentru încremenirea viitorimii, toate acele nemărginite epopee vânătoresci, care, prin nemilostiva lor monotonia, sperie și obolescă adă ochii călătorului minunat ¹⁾).

Asculta-vom, depe ripele înverzite ale lacului Celor-patru-cantóne, voiosul și semețul cântic al plăiéșului elvețian, cadentat de musa lui Schiller, amanta libertății? Fiul lui Guilom Tell îl intonă cu glas puternic și echo îl repetă din sinul munților inimați în Uri, în Schwytz și în Unterwalden :

Mit dem Pfeil, dem Bogen Wie im Reich der Lüfte
Durch Gebirg und Thal König ist der Weih —
Kommt der Schütz gezogen Durch Gebirg' und Klüfte
Früh am Morgenstrahl. Herrscht der Schütze frei.

Ihm gehört das Weite:
Was sein Pfeil erreicht,
Das ist seine Beute
Was da kreucht und flucht ²⁾).

1) *Wilkinson*, Private life, manners and customs of the ancient Egyptians.—*Layard*, Niniveh and Babylon.

2) *Schiller*, Wilhelm Tell. Act. III. Scen. I :

Cu săgéta, cu arcul,	Prin munți și prăpăstii
Prin munți și prin văi,	Domnesce liber vânătorul.
Vânătorul calcă întins	Al lui este spațiul ;
De timpuriu, la rața dimineței.	Tot ce atinge a sa săgétă
Precum în împărăția vânturilor	Este preda lui,
Domn este vulturul, —	Tot ce se târâse și sbóră !

Aci mă aflu din noă în mare primejdie ca să asvérli din mână fôia pe care, cu mai multă seú mai puçină răbdare, tu te silescî a mă citi. Cum! am cutezat a'ți pune subt ochi chîr și versuri nemțescî? Ore puté-vei să mă iertî?...

Dă'ți ostenéla, rogu-te, a căta în josul paginei, traducerea schiopătândă a acestor frumoșe strofe, în care colcotescú cele mai nobile simțiminte ce iúbirea de vênătóre póte aprinde în inima unui om, și sper că tu, vênător, te vei împăca îndată cu poetul, déca nu și cu limba lui.

În acea limbă ánsă este scrisă cea mai expresivă poemă a vieței vênătoreșci, eroica dramă a lui Guilom Tell, în care rêsúflă peste tot, aerul liber și curat al plaúurilor alpestre și iúbirea necumpétată de patrie a cetățenilor liberi Elveții. O țéră întrégă scăpată din robie numai prin inima vitéză și prin săgéta dibacî-mánată ale unui vênător, íată de sigur cea mai falnică isbëndă cu care se póte mëndri vênătoria. Poetul s'a pētruns de acea mēndrie de vênător și audî'l cu câtă dragoste vorbesce el chîr și de întēlepciúnea caprei-negre, care, când merge cu cárdul să pască la întărcătorî, pune stréja la pândă ca să tragă cu urechiă și să fluíere cáud se apropie vênătorul ¹⁾.

1) Schiller, Wilhelm Tell. Act. I. Scen. I :

Tot despre acea sprintenă și sficioasă fiică a stâncelor a dis și poetul latin, în versuri mai vii și mai colorate decât cel mai nimerit tabel :

Pendentem summa capream de rupe videbis ;
Casuram speres ; despicit illa canes. *)

Îată cum scie poetul să ne facă a simți chiar și decepțiunea vânătorului. Ajuns pe culmele alpestre,

pe stânci de scuți de ghiacă, troiene de zăpezi
pe care o suflare le' aruncă răpezi jos,

el se opresce, se uită în dreapta și în stânga, cătând să zărească amăgitoarea pradă care 'i a perit din ochi, și apoi întăritat, obosit, mânios de zadarnica'i ostenelă, el strigă în limba lui Byron... ba stăi! mai bine să'l facem să vorbescă româneese, în versuri pe care însuși autorul lor

«Das Thier hat auch Vernunft ;

Das wissen wir, die wir die Gemen jagen.

Die stellen klug, wo sie zur Weide gehn

'ne Vorhut aus, die spitzt das Ohr und warnet

Mit heller Pfeife, wenn der Jäger naht».

1) *Martialis* Epigram. XIII. 08 :

«Ve'i vedé capra-négră atérnată de vârful unei ripe ;

Sperî că va cădé ; dar ea cată cu dispreț la cânî».

va fi și uitat că le a scris odinióră, în depărta-tele'î *Ciasuri de mulțumire*:

Așa ; și 'n aste locuri căprița a sărit.
Piciorul ei cel ager m'a încurcat de tot :
Câștigul meu de astăzi abié de va plăti
Primejdiósa'mi muncă. 1).

Altă dată ánsă vênătorul, mai norocos în góna sa, își cântă cu veselie isbênda, și, în ini- ma'í mulțumită, dorul iubitei sale vine de se a- mestecă cu plăcerile vênătoriei. Atunci poetul, — acela carele, în secolul nostru, a știut mai bine decât orí care să improspêteze cu o nouă dul- cétă și cu un mai viú profum, limba îmbêtrá- nită a lui Ronsard, — Alfred de Musset a pus în gura pláiésului un cânt vesel, în care bucuria triumfului la vênátóre se îngână cu dulci amin- tirí de amor :

Chasseur, hardi chasseur, que vois-tu dans l'espace ?
Mes chiens grattent la terre et cherchent une trace.

1) *C. A. Rosetti*, *Ciasuri de mulțumire*, (București, 1843) traduce astfel aceste versuri din Manfredul lui *Lord Byron*. Act. I. Scen. II :

Ye toppling crags of ice !
Ye avalanches, whom a breath draws down,
.
. Even so
This way the chamois leapt : her nimble feet
Have baffled me ; my to-day will scarce
Repay my break-neck travail.

Debout, mes cavaliers! C'est le pied du chamois.—
 Le chamois s'est levé!—Que ma maitresse est belle!—
 Le chamois tremble et fuit!—Que Dieu veille sur elle!—
 Le chamois romp la meute et s'enfuit dans le bois.—
 Je voudrais par la main tenir ma belle amie.—
 La meute et le chamois traversent la prairie:
 Hallali, compagnons, la victoire est à nous!—
 Que ma maitresse est belle et que ses yeux sont doux!¹).

Cântă și chiuiesce vesel vânătorul, coci isbenda este a lui! A prins capra în pădure; și în vale, iubita îi cu ochi dulci îl așteptă ca să'l stringă de mână. Sufletu'î acum înnotă în bucurie. Aă trecut, s'aă șters dulele de dor pe când el rătăcea prin luncă suspinând doina vânătorască:

Lunca țipă, lunca sbiară	Frunța cresce, frunța cade,
Pentr'un puîu de căprioră.	Căpriora n'o mai rôde.
Vai de biata inimioră;	Vai de mine ce m'oiu face?
Ca și lunca geme, sbiară	Dorul 'n sufletul meu zace
Pentr'o puică bëlăioră.—	Ș'inimiora 'mî nu mai tace!—

1) *Alfred de Musset*, La coupe et les lèvres. Act. II.
 Scen. II:

«Vânătorule, semețe vânătorule, ce zăresci tu ore în spa iu?
 Căniî mei ricăie țerâna și caută o urmă.
 Săriți, voinicî! E copita capreî-negre.
 Capra-negră s'a sculat! — Frumósă mai este iubita mea! —
 Capra-negră tremură și tuge! — Dumneđu să' mî o păzescă! —
 Capra-negră întorce haîta și fuge în pădure. —
 Aș vré să țiu de mână pe draga mea iubită. —
 Haîta și capra-negră trecu peste pășune:
 Hura! tovarășî, isbenda este a noastră! —
 Mult 'mî e frumósă iubita și dulci îi mai sunt ochiî!»

Inimă, fii răbdătoare
 Ca pământul sub piclóre,
 Pên' ce puica bătăióră
 S'o întórce 'n luncă iară,
 Cu cel puu de căprióră! 1).

Puica s'a întors în luncă; ea a înfrânt și a sdrobit inima poetului mai rău decât crudul vânător când sfășia fără milă sînul căpriórei și atunci, tot dinsul, tot de Musset, mlădiindu'si lira pe un ton mai duhos, ado'ti aminte, amice, cum, în câte-va versuri răpedi și armoniose, adevărate mărgăritare picate din acel corn de poetice imbilșugări ce i'l rēversă suava lui musă într'o frumoasă nópte de maú, cum scie, dic, a schița în trecēt, o întrégă elegie vânătoréscă:

Suivrons nous le chasseur sur les monts escarpés?
 La biche le regarde; elle pleure, elle supplie,
 Sa bruyère l'attend; ses faons sont nouveau-nés;
 Il se baisse; il l'égorge, il jette à la curée
 Sur les chiens en sueur son coeur encore vivant 2).

1) Poesii populare ale Românilor, adunate și întocnite de Vasile Alecsandri. Bucuresci. 1865, pag. 225.

2) *Alfred de Musset*, La Nuit de mai:

«Urma-vom vânătorul pe munții ripoși?
 Cîta il privesce; ea plînge și se rógă,
 Culcușu'Y de burieni o așteptă; ȳeđii îi sunt de curēnd născuți.
 El se plécă; o înjunghie și aruncă în prédă
 Cănilor asudați inima'Y încă viie».

Sărind cu ciuta și cu capra, din pisc în pisc și din stâncă 'n stâncă, cine ne opresce acum de a ne strămuta pênă și în munții noștri ?

Aci ne așteptă *Vênătorul Carpaților*, pe care s'a cercat a'l cânta într'o lungă baladă descriptivă, un muntén român, un câmpulungén, carele fără îndoieală a gustat plăcerile și ostenelile vênătorii de munți și a resimțit în sufletul său toate înviătorile fremete ale vieței de plâieș. Déca natura l'ar fi înzestrat cu darul de a spune precum simte, d' N. Rucărénu ar fi făcut de sigur un cap d'operă nemuritor. Dar scii că are românul o vorbă care cam țice că acolo unde nu este putința, la ce 'i e bună voința ?

Cu toate acestea, în balada *Vênătorul Carpaților* sunt inagine care se vedū a fi fotografiate de pe natură. Pécăt că aū aspectul tern al fotografiei și nu coloritul viu al vieței ! Sunt și expresiuni néoșe-românesce de o originalitate prețioasă, care arū luci ca nestemate într'o frumósă salbă de versuri armonioșe.

Subiectul baladei este fără îndoieală conceput cu o bogată și adese fericită varietate, căria din nenorocire cititorul se vede silit a'i duce mereu jalea ; cōci pe tot minutul el simte în sine mintea învrăjbindu-se cu urechīa. Eū unul mărturisesc că, pētruns fiind de mărețele dorințe ale poetului, am încercat un fel de simțimént dureros, vedēnd cât de puçin limba și versul aū venit în

ajutorul puternicei sale închipuirii, al nobilelor sale aspirațiuni. De ce nu poate omul toate câte le dorește? Dar, vai! sunt puțin, foarte puțin aceia;

Non omnia possumus omnes ¹⁾.

O chiămare către vânătorii, la revărsatul zilei, deschide șirul neregulatei și capricioșelor strofe, scrise în versuri albe.

Ușor ca însuși cerbul pășesce vânătorul
Pe cămărată piciorului de munte.
În pōlele'i se 'ntinde câmpia strălucindă
De mi'i de briliante ce vērșă aurora
Pe géna'i rourată. pe verđile ei bucle.

El trece pe muscelele însmăltate cu flori suave; apoi pășesce tăcut pe sub bolta întunecată a fagilor și a frasinilor, unde murmură isvorul și unde cântă merla, grangorul și sturđul. De o dată ânsē vânătorii se oprescū :

„Atērnați, feciori, merindea
Sus pe ramure de arbori!
Îacă urma căpriorei
Prōspētă, de astă nópte;
E culcată 'n fața cóstei
Séu în higīul ²⁾ dintre plaīuri.—
Bătăiéși, pe fuga 'ndată!
Vēntul bate de minune!

1) *Virgiliū* Eclog. VIII. v. 63 : «Nu toți putem toate».

2) «Pădure jună și foarte desă». N. R.

Lăuți bătaia sus din piscuri ;
 Veniți trambă cam spre vale,
 Drept la fagiți cei înalți ;
 Acolo ne ținem noi.
 De veți auzi copoi
 Peste voi trecând în dosuri,
 Să tăceți, să nu dați gură,
 Căci se 'ntorc cu ea îndată ;
 Sciți că trage tot în jos,
 Și atunci să întehiți !

Îute la pândă, la țitori !
 Coprindeți bine din muche 'n vale !
 Și curmătura să nu rămăie !
 Și treceți unul peste périu !"

Bataia' acum începe și iarăși încetază.
 Abie s'audă copoi pe vârfuri depărtate ;
 Dar trecu, se lasă 'n scapet, și pare că vânatul
 Cu câni împreună s'au dus pe altă lume.
 Tăcut acum e totul ; munténul nici nu mișcă ;
 În muta'i așteptare se uită l'a sa umbră
 Din ce în ce crescândă, și timpul el mësoră.
 Și iar s'audă copoi. Ca fulgerul de iute
 Sosescă din muche 'n vale, din vale iar în muche.
 Bătaia reîncepe ; mereu se întehesce :
 Chefnitul ¹⁾ e aprôpe ; cât colo frunđa sună,
 Ș'aci c'o detunare, tot sgomotu 'ncetază.

1) «Lătratul copoiului când este pe urma vânatului. Când vânatul adică ursul, mistrețul său lupul vulnerat stă pe loc ca să facă rezistență, atunci numai copoiul latră, și acesta, în limbajul vânătoriei, se dice : *batii câni*. Tot astfel latră copoiul și tot astfel se dice când el a închis capra-uegră în colț său anătoře». N. R.

Din fundul văi' adânce, c'un pas mai rar, dar sigur,
Cu désa'î respirare, se vede vênătorul
Măreţ, alegru, sprinten, ce' aduce pe' ai sêi umeri
Pe svelta căprióră şi pe pământ o 'ntinde.

Dupe aceste versurî, care pe lîngă orî ce alte merite, aũ mai ales pe acela de a se presenta adese sub forma limbagîului vênătoresc al muntenilor noştri, dupe aceste versurî vine descrierea orelor de repaos: focul de brađi strălucind nóptea prin pădure, ghicitorile şi iresurile rostite pêně să se gătéscă cina, în sfêrşit somnul ce vine, când începũ ochiî „a vedé cam sus găina“.

Când apoi rêsare din nou sórele, vênătórea reîncepe.

Alte duoě strofe, dispuse într'acelaş chip, împlinescũ partea curat vênătorescă şi negreşit cea mai interesantă a baladei. Le vom mai transcrie numai pe ele, însoçite cu notele lor filologice şi patriotice, cõci urmarea, pêně la sfêrşit ne înstrăineză cu totul de viaţa vênătorilor. Perdêndu-se, când în zadarnice dorurî dupe timpîi patriarcalî şi eroicî ai Domniilor străbune, când în amarnice mâniî în contra influenşelor străine ce rêsbatũ în ţeră prin *căi ferate* şi prin *batele cu vapor*, balada ne face să simşim atunci, în mod obositor, tóte neputinşele musei câmpulungene. Abié déca într'acel chaos de idei străine subiec-

tului și de versuri anevoioase, ne mai deșteptă cât-va descrierea furtunei care

Rësibuile p'în brađii ce șuleră ca șerpi,

séu déca ne mai învie amintirea mëndruțelor
cărora vênătorul le destină câte o „cetină frumó-
să de brad verde, neuscat“, drept semn

că vênătorul
E ca bradul neschimbat ¹⁾.

Să ne întórcem dar curênd și cu plăcere că-
tre dinsul.

Curiósă idee a avut dl Rucărénu de a în-
curca pe bïetul *Vênător al Carpaților* prin *Eisen-
bahnul* lui Strussberg și prin *Kaiserlich-Königlich-
privilegirtul Dampfschiff!* Îa mai bine să'l rugăm
a ne fi domnialui încă o dată călăuză spre a ne
duce prin *aninătorile*, prin *iudele*, prin *înfurcitu-
rile* și prin *colțanii*, unde se ivesce, sfieț séu în-
grozitor, vênatul de la munte.

Vênătorul se opresce :
„Jos, copii, pe brânci cu toții!

1) Acest ultim pasagiu 'l am cređut necesariu aici pentru
duoé cuvinte : ântêi ca să completez forma poesiei mele atât
de variabilă, și al duoilé ca să dau o mică desmințire acelor
autorí séu *filosofí romanțiarí*, cari au șlis că vênăterul nu póte
ama. N. R.

Auđirë'ți șuieratul
 Capreî-negre printre stânce ?
 Ne-aũ ulmat ; dar sunt aici.
 Drept l'animătorî vë duceți,
 Și vedeți de le lăuți vëntul
 Ca nici una să ne scape !
 Iar în iudele ¹⁾ din faça
 Se ținũ cerbiî, staũ și urșî ;
 Dați, la cãni îndată drumul !
 Fuga sus la 'nfuncitură ;

1) «O grămădire de arborî răsturnați a cării numire derivă de la un vânt forte. furios ce bate mai în acelaș timp, din mai multe părți, și pe care vânăterii muntenii l'au numit *Judă*, pentru că, ducând mirosul de pe tot locul de la om la vânat, acesta îl ulmă, fuge și se depărtază, astfel că totă ostenela vânătorului rămâne în van. Cuvântul dar este simplu și natural ; acest vânt trădând pe vânător, a meritat forte bine numirea de *Judă* seũ trădător.—Sublim rezultat al religiunii ortodoxe în țările române ! Țăranul cel mai simplu, fără carte, fără instrucție, fără educație, necunoscând decât necesitățile și nevoile sale scie prin limba părinților seii, ce a auđit și înțeles pe totă ziua în biserică, singura lui școlă ; scie, șic, că Iuda a vândut pe Fiul lui Dumnezeu, mântuitorul lumii. — O Dómnne ! decă acei bărbați ce ne au format acéstă limbă, sancționând'o mai întei prin biserica noastră, sunt în imperiul teũ, între sânții tei, primesc tu acéstă lacrimă de recunoscință, ce pică pe aceste rânduri și o transmite lor prin angeli tei ! Fă, Dómnne, ca în secolii secolilor să șicem : *Dómnne, fi cu noi !* și nu *Domine, esto nobiscum !* Fă, Dómnne, ca în totă dimineta, și nu *demanetia*, să lăudăm numele teũ ! Ține-ne, Dómnne, tarî în credința, și nu *credentia*, ta ! Atuncî provedința ta ne va mântui ! » N. R.

Alergați la creeri ¹⁾ unul,
 Unde ese 'ncornoratul ²⁾.
 Altul rămâneți la strungă
 Unde trage, sciți, desculțul ³⁾;
 Dar vedeți, coprindeți bine
 Ș'armele vă primeniți!
 Némțul ⁴⁾ bate. . . . a 'nchis capra
 In colțanul cel din vale;
 Eū alerg pe fuga 'colo;
 Fiți deștepți la țitori!"

În iuți gonescū copoii, spre vîrf ei se 'ndreptăză,
 Din ce în ce chefnitul mai mult se întetescē.
 Un trăsnet se aude; un altul îl urmēză
 Și tot se mai repetă. Apoi un rēcnet mare
 Cutremurā pădurea și sguduie și munții,
 Iar cāniī batū într'una, ș'un sgomot formidabil
 Din ce în ce tot cresce, și detunări teribilī
 Din țeve fulminante, rēsună în ecouri
 Din stāncă pēnē 'n stāncă, din vale pēnē 'ntr'alta;
 Se perdū în depārtare.—Se face-apoi tăcere
 Și nu se mai aude decāt murmura surdă
 A rifului din vale, decāt svolāndul șuier
 Al brașilor, ce trece, se perde peste golurī,
 Dar ne'ncetat revine ca undele de mare.

1) «Pădurea cea mai înaintată spre vîrfurile muntelui, de unde apoi se începe golul culminante». N. R.

2) «Cerbul». N. R.

3) «Ursul». N. R.

4) «Nume ce se dă mai adese de țeranii cânilor de vînat. Fac această explicație ca să nu se confunde cu un alt némț ce vom întîlni mei încolo». N. R.

O pauză. . . și iată pe budur ¹⁾ vânătorul
 Descinde 'ncins cu capra; iar alții' ajungă acolo
 Cu cerbul și cu ursul și cu colțat mistrețul.
 E mare bucurie și mândru vânătorul! ²⁾

Negreșit că tabelul ce s'a prezentat la ochii scriitorului a fost măreț; inima'i a bătut cu tărie la acele splendide priveliști, la acel sgomot formidabil, urmat de tăcerea, prin care se audea numai surda murmură a râului din vale și şuierul braștilor clătiți ca undele mării! Păcat însă că musele gelóse nu s'aũ îndurat a'i încorda lira pe un ton mai melodios!

Aș vré pe când mi se desfășórá dinainté minții uimite priveliști așa de răpitóre, ca să aud, ca prin vis, o musică plină de farmec, bună-órá ca cea din opera Guilom Tell a lui Rossini, și mai ales ca acel minunat cor de vânători, care, după ce a trômbițat pe un ritm vioiu și alegru, fanfarele de chiámare, se perde apoi cu vuet armonios, prin taínica resonanță a codrilor de brași!

VI.

Ce minunată interpretațiune a vieței vânătoresci este, în adevér acéstă mǎiestrá melopee,

1) «Un fel de stâncă mare și cu óre care vegetație neregulată, unde capra-négră se ține mai adesă». N. R.

2) *N. Rucărénu*, Modeste încercări poetice originale și tra-

odă scrisă în acea limbă fără rost, ale cărui sunete modulate prefiră în inima omului, mai lesne decât orî ce cuvinte, și dorul și veselia ! Se pare că din înduoioșa amintire a duoă cîntice, culese pôte chiar prin munții Elveției, dintr'o arie comună din cele care ce cîntă vesel pe trîmbița de vênătore, și dintr'un melancolic *lied* nemțesc pe care țëraniî germanî il gûlgâiescû (*judeln*), adunați în cor, marele compositor italian a sciut să plămădescă acest cap d'operă al muziceî de vênătorie.

Dar Rossini a intrat cel din urmă pe calea, în care alți marii musicanți îi apucase înainte.

Bêtrânul Haydn, părintele acelor simfonii germane pe care tu le urăscî așa de tare, Haydn, la vârsta de 68 de ani, puse capët sutimilor sale de compozițiuni musicale, prin oratoriul numit *Cele patru timpuri ale anului*, — *die Jahreszeiten*, — în care, recapitulând tôte amintirile vieței sale, simplă și simțitore, bêtrânul maestro cîntă pe rînd, cu instrumente și cu glasuri omenescî, tôte bunurile și tôte plăcerile de peste an. Când a-junse la timpul tîmnei, unchiășul obosit nu se

ducțiuni. Bucuresci. 1873. pag. 56-70. — Titlul ce dl R. a dat cărții sale este de natură a desarma critica; dar noi aci, punêndu'l alături cu corifeii ai literaturei, ne am simțit siliți a'i croi un locșor de care nici cunoscuta d^{sa}le modestie să nu se înspăimênte, nici ilustra campanie în care se află să nu se pôtă scandali.

sfi a îmbuca bărbătesce trômbița vênătoréscă și tot sciu âncô să mlôdieze prin simpatica și naiva dulcétă a geniului sêu, stilul musical cam piper-nicit și cam înțoșonat al secolului din urmă, stil pe care l'aũ denumit, în țêrile occidentale, cu porecla comică de *stilul perucelor*, — Zopfenstil, — și care la noi s'ar đice: „de când cu Nemții cu códă“.

Cam tot pe timpul când Haydn scria în Viena, oratoriul *Celor patru timpuri*, un compositor francez, carele a înzestrat scena lirică cu multe opere frumoșe și care a compus imnuri și cantate patriotice pentru revoluțiunea de la 1793, Méhul a dat patriei sale, în uvertura operei *Junele Henric*, le Jeune Henri, o încântătoare simfonie vênătoréscă.

Cele duoê națiuni musicante ale Europei moderne, Italienii și Germanii, contestă neîncetat Francezilor geniul acestei arte.

Asemené cestiuñi nu se desbatũ cu pușca în mână, și, fiind-că noi acuma ne aflãm la vênătóre, timpul nu ne iértă ca să apărãm aci pe Boieldieu, pe Auber, pe Halévy, pe Gounod, pe Félicien David, nici chîar pe acel sublim geniũ cu totul francez al israelitului german Meyerbeer. Tot ce putem spune de o cam dată, în materie de musică vênătoréscă, este că Francezii aũ avut și aũ păstrat din timpî străvechî, — de prin secolii feudalității chîar, precât se scie, — o mul-

țime de cântice vânătoresci, pe care slujitorii speciali le sună pe cornuri, în petrecerile sgomotose ale regilor și ale castelanilor. Fie-care episod al vieții de vânător, fie-care soiu de fără luată în gónă, fie-care moment al dramei cingetice avea cânticul său consacrat și tradițional, ca semnalele milităresci.

Țiū minte că într'un timp când, departe de toți ai mei și cu sufletul adūnc întristat, trăiam într'un colțișor al Franciei, pe malul unui riu și în vecinătatea unei mari păduri, în tóte serile, la ora când aburii înălțându-se de pe apă începeau a înegura orizontele amurgit, un sunet de corn răsuna de pe malul opus al râului și repeta câte va orī d'a rōndul una din acele fanfare vânătoresci, al căror ritmu iute și chīar glumeț pare că se îngână cu vibrațiunile melancolice și prelungite ale instrumentului ce le produce. Nu'mi place, amice, a'mi repurta mintea către momente așa înorate ale trecutului; dar, din minutele pe care în singurătatea de atunci le socoteam de o potrivă cu secolii, numai acelea imi erau mângâioase, când vocea cornului imi legăna auđul în sunetele cadențate ale semnalului de vânător. Pe tonurile duioase și întunecate ale trōmbiței metalice, se juca cu o veselie săltăreță, melodia cânticului frances, și atunci, în mine, auđul șoptea inimei mahnite, neașteptate cuvinte de speranță și de bucurie. Cât voiu trăi, nu voiu uita ce

dulce îmi era acel balsam melodios; el și acum îmi înmôie inima de câte ori se întemplă să aud *Uvertura de vênătore* a lui Méhul în care aceiaș fanfară domnesce ca motiv de căpetenie și răsare, sub felurite tonalități, printre diverse episoade musicale pline de frumuseți; aci, artistul a imitat tropotul cailor ce facă să resune pămêntul subt ale lor copite; aci iar, el amintesce lătratul vesel al cânilor, când li se dă drumul la gônă; aci, âncô, pare că, într'o dulce melodie, cerbul, în agonia sa plânge și cere cu lacrimi iertare de la neîmblândiții săi dușmanî. Dar aceștia, spre a 'și deștepta mereu în suflet o nouă ardore, repetescă din cornuri cunoscutul semnal, pe care tot francezul îl scie și 'l cântă pe riturnela poporană: „Tonton, tonton, tontaine, tonton!“

Dar este ôre vre o idee pe care spiritul glumeț al francezului să n'o fi dat, — cum am dice noi, — pe pêrlitură? — „Cântă, vênătorule,“ — dice poetul popular al Franciei, — „cântă prin crânguri și prin câmpii, cântă mereu refrenul têu de vênătore: *Tonton, tonton, tontaine, tonton!* — Pe când tu vênezi cerbul din pădure, altul mai isteț véneză în culcușul têu; tu ții urma ciutei și altul a gingașei tale neveste; tu dai chîoriș în fiéră, și altul face cu ochiul tinerei tale soçiore, pe care tu ai părăsit'o, *tenerce conjugis im-*

memor ¹⁾, ca să bați codrii. De aceea, când te vei întorce, mândru, cu cornoratul a casă, unflând sunetul cornului tău, ia ascultă cum acel pri-mejdios păcălitor de Béranger îți va întorce pe franțuzesce ȳicetórea românului: „ce scie satul nu scie bărbatul!“

Chasseur, tu rapportes la bête
Et de ton cor enfles le son.
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
L'amant quitte alors sa conquête
Et le cerf entre à la maison.
Tonton, tontaine, tonton ²⁾).

Lăsăm pe francezii să rîdă și se glumescă
chiar și pe bătrânele, pe frumoșele lor arii de

1) *Horatii*, Carmin. I. I. v. 25.

. Manet sub Jove frigido
Venator teneræ conjugis immemor,
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas. —
• Stă sub cerul friguros
Vênătorul uitându'și ténëra soție,
Séu că câniŷ lui credincioșŷ au zărit o cŷută,
Séu că mistreșul marsic a năvălit în holdele roditóre».

2) *Chansons de Béranger*: La double chasse:

«Vênătorule, tu aducŷ dobitocul
Și unflŷ sunetul cornului tău!
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
Atuncŷ și amantul plécă de la ŷubita sa
Și încornoratul intră în casă la tine.
Tonton, tontaine, tonton!»

vênătóre, de care aũ sciut așa de bine să se folosescă francezul Méhul, în uvertura sa și pe care nu le a desprețuit, cu vre o tre-decî de anî mai în urmă, nici italianul Rossini, în Guilom Tellul sěũ, și să ne oprim un minut, între aceste duoë modele de musică vênătorescă, asupra unei opere de aceiaș natură, în care se resumă tot geniul național al Germanilor. *Freischütz*, sěũ Liberul Vênător, e titlul cap-d'operei teatrale a lui Weber ¹⁾. Fantasie întunecată de ridicole credințe diavolescî, simplitatea cea mai naivă în viața reală, simțimentalismul cel mai idealist în dorințele inimei: iată din ce este compus subiectul operei, și simpatica muzică a lui Weber, așa plină de suave melodii, pare că neteșesce cu o suflare lină, tóte asprimile, tóte nesăbuitele ciudății ale unor așa discordante contraste.

Chorul din al treilea act din *Freischutz*, în

1) *Fran. Joh. Haydn*, născut la Rohrau în Austria, la anul 1732, a murit la 1809; el are 527 compozițiuni instrumentale; oratoriul «Die Jahreszeiten» este din anul 1800.— *H. Méhul* s'a năseut la Givet, în anul 1763 și a murit la 1817. Opera «Le Jeune Henri» este compusă la 1796.— *C. M. Weber* născut la Eutin (Holstein) în anul 1786, a murit în Londra la 1826. Opera «*Freischütz*» este din 1822.— *Giachimo Rossini* s'a născut la Pesaro în Italia, la anul 1792 și a murit în Paris la 1868: cea dupe urmă operă a lui, adică «*Guilom Tell*» s'a reprezentat la anul 1829.

care vânătorii proclamă că nimic pe pământ nu se pôte asemui cu plăcerile vânătoriei,

Was gleicht wohl auf Erden dem Jägervergnügen,

este compus pe un ritm mai puçin variat și are o melopee mai puçin mărețã decât cânticul vânătorilor din Guilom Tell, dar nici originalitatea, nici graçia nu 'i lipsescũ și caracteru'i diferã cu totul de fanfarele vânătorescĩ ale francezilor. Pe sub candida veselie a melodiei, sbîrnîie un acompaniament surd care pörtã mintea în mistice regiuni. Este fãrã înduoialã un cânt cu totul german. Dar sã nu te temi! poți sã 'l ascuți fãrã fricã; n'ai sã gãsești într'însul nimic din acea lãngedã și sêrbãdã monotonie a unora din cânticele nemțesci, pe care românul a caracterisat'o cu porecla batjocoritóre de *tararaoa némțului*.

Déca fîerele arũ fi și în ðilele nóstre tot așã de simțitóre la plăcerile delicate ale armoniei, precum eraũ în timpiĩ bine-cuvêntați ai vestituluĩ *virtuoso* și *tenore-sfogato* Orfeũ, nêgreșit cã ele arũ veni singure sã se predé de bunã-voie celor cari le arũ executa, în rariștea unei pãdurĩ rêsunãtóre, un concert simfonic compus din tóte cap-d'operile de musicã vânătorescã despre care itĩ vorbiũ aci în trecét. Dar vai! se vede cã de când pe bîetul Orfeũ 'l a luat Offenbach în rês-pêr, însãși fîerele, scãrbite de a vedé scãpãtarea gustuluĩ artistic la bipedĩ, 'și aũ luat lumea în

cap, s'aŭ sĕlbĕticit cu totul ŝi astădĭ este mai mult decĕt sigur cĕ, decĕ s'ar ispiti cineva sĕ cerce a instrumenta ŝi a vocalisa prin codrĭ, musicĕ clasicĕ, precum este uvertura lui Mĕhul, sĕu oratoriul lui Haydn, sĕu chĭar ŝi chorurile lui Weber ŝi lui Rossini, urŝi, lupĭ, mistreŝi, vulpĭ, cerbĭ, ĥa chĭar ŝi iepurĭ arŭ apuca o ĭndatĕ la picĭor, ĭmpreunĕ ŝi cu vĕnĕtorul lor, decĕ cum-va acel vĕnĕtor s'ar ĭntĕmpla sĕ fie amicul meŭ, autorul *Manualuluĭ* romĕnesc de vĕnĕtorie.

Cu tĕte aceste n'a fost ĭn tot-d'a-una aŝa ! Mult mai ĭncĕce de timpĭi fabuloŝi aĭ pĕŝituluĭ amant al Euridiceĭ, ŝi chĭar ĭn regiunĭ lipsite de castelanĭ feodalĭ ŝi de sunĕtorĭ de fanfare, ĭn ŝĕri depĕrtate, asiaticе, pe care noi le socotim de pĕgĕne ŝi de barbare, musica a fost preŝitĕ ca o neapĕratĕ auxiliarĕ a petrecerilor vĕnĕtoresĭ.

Primesce, te rog, pentru un moment, sĕ ne ĭntĕrcem cu vre o cincĭ-spre-dece sute de anĭ mai ĭnapoi, pentru ca sĕ ne ĭncredĭnŝăm cum cĕ vĕnĕtorile cu acompaniament de orchestrĕ nu sunt, precum s'ar putĕ crede, o deŝĕrtĕ ĭnchĭpuire a ĭmagineŝiunii mele puŝin vĕnĕtoresĭ, ci cĕ din contra, cele mai mĕreŝe sĕrbĕrĭ cinegetice aŭ fost ĭnsoŝite, chĭar din vechime, cu concerte instrumentale ŝi vocale. Considerĕ tot de o datĕ cĕ acĕstĕ nouĕ digresiune pe cĕmpul artelor din

antichitate, o fac și pe dînsa numai și numai întru cea mai mare laudă și glorie a artei vînătoare, și mai ales nu uita că pentru ca omul să facă un lucru bine, trebuie mai întei de tôte să aibă multă, fôrte multă răbdare; de aceia și înțelepciunea poporului te învață ca să „prindî iepurile cu carul“.

Negreșit că pentru orî care scie să țină un cîndeiu cu trei degite și pentru orî care din acei scriitori ce nu s'au pîtruns că scrisul trebuie să fie numai o urmare cugetată a gîndirii și a studiului, fôrte lesne le vine de a scrie *currente calamo*, despre orî ce materie, sciută séu necunoscută lor. Îi veđi, nepricepuți plagiatori ai atot-sciutorului Pic de la Mirandola, tratând cu ușurință *de omni re scibili et quibusdam aliis*¹⁾.

De va fi vorba de musică, apoi îți opărescū tot într'o leșie pe Rossini cu Offenbach, pe Auber cu un ôre care Souppé, fabricant de operete la Viena, pe Meyerbeer cu Lecocq, un alt imitatorăș parisian al caricaturistului operei; și apoi din acea căldare, îți scotū la lumină învățături și po-

1) Nobilul italian Pic de la Mirandola, născut la 1463, învățase la vîrsta de ęece anî tot ce se putea sci pe atunci și la duoę-ęeci și trei, se lăuda în Roma că pôte vorbi *de omni re scibili*, de tot ceia ce se pôte sci; el muri la vîrsta de 31 de anî. Mai minunaș în sciință decăt minunatul italian, mulș scriitori de acum vorbescū nu numai de tot ceia ce se pôte sci, dar încă și de cîte-va altele, *de quibusdam aliis*.

vețe pentru formarea și dirigerea unui Conservator național de muzică.

Dar cu atâta ar fi puțin! Gróznic orbesce ura pe ómenī și mhai ales pe supărăciosul ném al scriitorilor, *genus irritabile vatum* ¹⁾).

Avem dinaintea ochilor o spăimântătoare dovadă despre acésta. Sunt în țéră la noi două foī literare care 'și aū jurat neimpăcată ură și mánie;

Duoi Joui se întērită, și fulgerul jos plumbă! ²⁾

Convorbirile literare de la Iași mușcă carne viē, când găsescū, în *Revista Contemporană* din Bucurescī; iar acésta,

Tantæne animis cœlestibus iræ! ³⁾

împinge urgia pēnē 'ntr'atâta, încât, spre a defăimă chīar și titlul rivalei sale, tipăresce cu litere negre pe hârtie albă, subt acelaș nume dușmănit de *Convorbiri* ⁴⁾, felurite povești vrednice de vênătorul cel cu cōda vulpii, în care se țice, între altele, că la anul 1852 d^l Pantazi

1) *Horatii* Epist. II. n. v. 102.

2) *Heliade*, 20 decembrie 1843, în «Curierul de ambe sexe» Period. IV.

3) *Virgili* *Æneid*. I. v 15: «Incape atâta ură în suflete cerescī!»

4) «*Revista Contemporană*», Anul II. No. 4. I aprilie 1874, pag. 324.

Ghica, deșertând într'o séră, prietenesce, pahare de Chably, de Chambertin, de Champanie și de Xeres, într'un cabinet la *Caffé* (sic) *Anglais* din Paris, împreună cu Alexandru Dumas tatăl și cu Alfred de Musset, — aũ răposat, sërmaniĩ, amên-duoĩ și nu mai potũ mărturisi, — dupě ce d^{lui} le a istorisit multe și mărunte despre literatura, musica, instrucțiunea și politica României, dupe ce le a vorbit prelarg despre dascălul Lazăr, despre Alexandru Vodă Ghica, despre mitropolitul Dosofteiu, despre Tudor Vladimirescu, despre meșterul Manole, despre Ianache Văcărescu și despre alții mulți câtĩ în Christos s'aũ botezat pe pământul românesc, în sfērșit a bine-voit a le citi și poema populară „*Inșiră-te Mărgărite* de V. Alecsandri“. — „Să nu se uĩte că acéstă conversațiune (ĩntre dⁿⁱⁱ Pantazi Ghica, Alexandru Dumas tatăl și Alfred de Musset) se pètrecea la anul 1852“, chĩar dupe cum spune nota autorului (pag. 335), și că d^l Pantazi Ghica le a citit atunci, precum đice „ĩn limba franceză, dupe textul românesc“, poema *Inșiră-te Mărgărite*, pe care ănsě d^l V. Alecsandri a compus'o la Mircesci tocmai ĩn anul 1856, adică cu patru anĩ ĩn urma vestitei ei citirĩ de către d^l Pantazi Ghica, și apoi a dat'o la lumină, pentru ăntěia óră, ĩn *Revista Română* din anul 1862 (pag. 160—166).

Pe limba vėnătorėscă, ĩn cazul de fačă, s'ar đice că autorul articolului *Convorbiri* din *Revista*

Contimporană „a vëndut pelea ursuluï, pe când ursul juca încă prin pădure“. Dar între scriitorï nu este ca între vëndătorï. Loc de joc nu încape, și, *horresco referens!*¹⁾ cât despre mine, dëu, më cutremur de o rësbunare literară ca acësta. D'aș fi măcar cunoscut cu redactorïi *Convorbirilor* din Iași, le aș da de sigur povața ca să schimbe cât mai curënd titlul fôiei lor, pentru a căruï rușinare s'a jertfit cu atâta lepădare de sine însuși d^l Pantazi Ghica.

Trăind ânsë cu totul înlăturat de asemenë crâncene lupte, eü, amice, când scriü câte ceva, scriü mai mult pentru a mea proprie plăcere, fără de a cugeta rëu la alții, — afară póte numai de astă dată, când m'am apucat a scrie pentru pëcatele tale. Décă ânsë chiar și tu më vei învinováți cu tot dinadinsul că m'am întins pré mult cu scrisul, și că fac aci pré mare cheltuiélă de citațiunï de prin autorï străini, apoi îți voiu rëspunde că acelea, — mai tóte, nestemate culese din salbele bogăților, — le presar pe sãrãcãciósa mea scriere ca s'o mai întólez și să 'i daü și ei ceva preç; iar déca nu scriü scurt și coprinđëtor, se vede că, rëu séü bine, nici eü, ca multï alții, nu më pricep a face într'altfel.

Așa dar, supus blând la o nouă osündă, ïea-te binișor dupe mine și vino să ne îndreptãm pașii

1) *Virgilioi Æneid. II. v. 204.*

rătăcitorî tocmai subt pôlele munților din Kurdistan, pe calea care duce de la Bagdad la Hamadan, acolo unde este stâncă stêrpă și rîpósă ce se chîamă B.sutun. Picîorul despre apus al stâncei se numesce, în limba locului, *Takh-i-Bostan*, adică *bolta grădinei*. Grădina de o cam dată lipsesce, — și unii erudiți credū că aci vorū fi fost vestitele grădinî atêrnate în aer ale Semiramidei¹⁾, care chîiar déca odinióră aū fost aci, apoi acum aū sburat cu totul în aer; — dar bolta este în ființă și pe zidurile ei se vëdū nenumêrate sculputurî sâpate nu pré adûnc în pétră și pôte chîiar odinióră colorate. Să le descriem tôte, nu este

1) *Diodori Siculi Bibliotheca histor.* II. 33 : «Dupe ce sâvêrși aceste lucrări, Semiramida, în capul unei oștirî numêrose, întreprinse o expedițiune în contra Meșilor. Sosind în fața muntelui Bagistan, ea își aședă acolo tabăra și face o grădină care avea două-spre-șapte stadii (mai mult de două kilometri) în ocolul ei; era pe o câmpie și coprindea o fântână mare care da apă pentru plante. Muntele Bagistan, care este consacrat lui Joue, forméză una din laturile acestei grădinî, prin stâncile sale rîpóse, înalte de șapte-spre-șapte stadii (ca la 2850 metri) și tăiate drept. Semiramida puse să scobescă picîorul acestor stânci și să sculpteze pe dînsul chipul ei înconjurat de o sută de streji. Ea puse să sape pe stânci o inscripțiune cu litere siriace, în care se dicea că Semiramida, grămădind tot bagagîul și tôte uneltele oștirii sale într'un singur morman, făcuse dintr'însele o scară pe care s'a urcat pênă în vârful muntelui». — D'Anville și de Sacy aū cređut că aceste cuvinte se potū aplica stâncelor de la Bisutun.

tréba nóstră; pe noi ne atinge numai cele două mari scene de pe părțile laterali. Intr'adevăr, pe una se vede o vânătoare de mistreți; pe cea-l-altă, mai ștersă, este o vânătoare de cerbi.

Stilul sculpturei, óre care aménunte arhitectonice și chiar costumele și usurile figurilor reprezentate ne înlătură de la prepusul că vom fi având aci dinaintea ochilor, imaginea petrecerilor cinegetice ale vitezei amazone asiriane, ale regi-nei Semiramide,

di cui si legge

Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;
Tenne la terra, che 'l Soldan corregge.¹⁾

1) *Dante*, Divina Commedia. L'Inferno. Canto V. Pasagiul întreg despre Semiramida dice: v. 52—60:

La prima di color, di cui novelle
Tu vuoi saper, mi disse quegli allotta,
Fu imperatrice di molte favelle.
A vizio di lussuria fu si rotta,
Che libito fe licito in sua legge,
Per torre il biasmo, in che era condotta.
Ell' è Semiramis, di cui si legge,
Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;
Tenne la terra, che 'l Soldan corregge.

«Cea d'ântei din acelea despre care tu vrei să aiți cunoștință, — 'mă duse el atunci, — a fost împărătesă a multor limbi. La vișul desfrânării a fost așa dedată încât nerușinarea fu ertată sub stăpânirea ei pêne 'ntr'atâta încât însăși a cutezat să ȳea asupra'și blestemul în care căduse. Ea este Semira-

Gândul ni se repórtă mai bucuros asupra acelor puternici despoți ai Persiei, Șapuriî, Hormuziî, Khoșruî, Firuziî, Iejghirdiî și alțiî, cari, din vechia lor cetate a Ctesifonului, aprópe de Bagdadul de acum, supérară mai bine de trei sute de ani pe împérați romani de séma lui Aurelian, lui Teodosie, lui Justinian, lui Eraclie; asupra acelor méndrii și luxuoși Sasakiî, cari se închinau focului dupe legea lui Zoroastru, clădeaü palate gigantice acoperite cu sculpture și cu poleieli și înmuiaü în fir și în petre scumpe haïnele de pe dînșii și hamaturile de pe caii lor.

Vênătórea, luptă cu fiérelé, alergările cu caii și încordătura arcului eraü visele de aur cu care se desfătaü ei, atât în ființă, cât și în priveliștea armelor, vaselor, uneltelor și podóbelor cu asemenea scene, pe care meșteriî și artiștiî lor le reproduceaü mereü, în metaluri și în petre scumpe ¹⁾. Subiectele de vênátóre, înfăcișate cu

mida, despre care se citește că a dat să sugă lui Ninu, și apoi 'ÿ a fost și soție. Ea stăpânea țera pe care o cormușește acum Sultanul».

1) Arta persană din timpul Sasakiîlor a fost fórte puçin studiată; ea merită ânșé o atențiune specială, avénd pe lúngă aspectul impasant al produçiiunilor antichitátiî asiaticé, un caracter de energie și de mișcare pe care l'a împrumutat de la operile Elenilor și Romanilor. Multe musee și tesaure eclesiastice din Europa posedă vase, monede și petre scumpe gravate, de stil sasanid; dar mai cu sémă în Museul Ermitagîului

o vioiciune, cu o mișcare, cu un foc nespus potū fi privite ca una din însușirile caracteristice ale artei Sasanide pe care o admirăm ađi în câte-va prețioșe obiecte de lux ce aū rămas din acele epoce depărtate, prin colecțiunile de curiosități artistice ale Europei, și pe care o întâlhim în sculpturile de prin diferite ruine ale Persiei, iar mai ales pe stâncile de la Bisutun ¹⁾.

Ambele vânătorī de care avem aci a vorbi, sunt coprinse în două cadre pătrate, închipuind țarcuri îngrădite cu taraci, de care staū atērnate zăveze orī perdele, spre a încinge tot ocolul unde se petrece vânătoarea. Proptele și mănunchi de tufiș, legați cu fringhiī, sprijină și întărescū taraciī.

Intr'unul din ambele cadre, locul ales e o mlaștină cu stuf și cu richită, în mijlocul căria a rămas o lumină de apă netedă, cu pescișori și

din Sanct-Petersburg sunt nenumerate plăci și ornamente de aur, reprezentând lupte de animale și vânătorī, care acestea tōte s'aū găsit prin movilele din Rusia asiatică meridională. — Veđi în *Annali dell' Instituto archeologico*, vol. XV. 1843. pag. 98 et sq., articolul dlui *A. de Longprier*, intitulat, «Explication d'une coupe sassanide», în care descrie un tas de argint al ducelui de Luynes (astăzi la Cabinetul de medaliī din Paris) reprezentând o vânătoare sasanidă și reprodus în «*Monumenti inediti*», vol. III. pl. LI.

1) *Ker Porter*, *Travels in Georgia, Persia, Armenia, ancient Babylonia, etc.* (London 1822). Vol. II. stamp. 63—64. — *E. Flandin et P. Coste*, *Perse ancienne* (Paris) Vol. I. stamp. 10—13.

cu păsări plutitoare într'însa. Un șirég de elefanți, mânați de cornacii ce 'i încalecă și 'i îmboldesc, gonesc din dumbravă turme nenumărate de mistreți cari, în fuga mare, cu rîturile întinse, cu colții ascuțiți, cu spinarea încovoiată și cu codița sumesă, dau năvală prin lésă și prin mocirlă. În două luntre mari și adînci staă în picîore, câte un vênător urieș cu capul încornat, cu veșminte bogat ornate și cu arcul în mână ; în préjmă-le cadă pe brânci gligani și vierii săgetați. Dar atât în aceste două luntre principale, cât și în alte două mai mici ce însoțesc pe ale regescilor vênători, ședă jos, cîntând din nisce harpe în formă de dreptare și cu de ce córde fie-care, bande de femei musicante ; într'o a cincea luntre sunt cîntăreți cari suflă d'a 'n-picîorele, în flaute. Tóte vasele sunt cîrmuite de câte două vêslași cari, cu lopețile spumegă fața apei. Pe muchea cadrului se vede cum mistreții uciși sunt transportați pe spinarea elefanților, și apoi cum slujitorii îi înjunghie și 'i despintecă.

A doua vênătoare, cea de cerbi, este cu mult mai confusă ; figurile pe alocurē pară a fi neisprăvite. Tot ansē se vede pe ici și pe colé o împrejmuire de zăbrele și de stofe atérnate, formând o arenă cu două porți, păzite de câte două strejari ; cerbi întră în alergătoare prin pórtă din drépta și sunt urmăriți de vênători ; un călăreț mai mare la trup, în góna calului, trage cu ar-

cul într'inșii ; alții mulți, mai mici, se țin și ei gonind, dupe vânătorul principal. Cerbii se poticnesc și cad la pământ când ajung la fundul țarcului ; dar ciutele, ferite de un alt călăreț cu trup mare, scapă singure pe cea-l-altă pörtă, având la gütul lor un arcan cu córdea fälfaindă. Pe laturile cadrului, se vede, de o parte cum se adună și se păzesc cu elefanți turmele de cerbi ; de altă parte cum cerbii uciși prin munți păduroși se încarcă pe spinarea cămilor.

Dar mai mare și mai presus de toți actorii tabelului și ca privitor liniștit al acestui spectacol animat, stă călare regele, cu arcul atêrnat de güt și adăpostit sub o umbreă rotundă pe care 'i o ține d'asupra capului un slujitor. Imprejurul lui cântă o numerosă orchestră, aședată de tóte părțile, care pe jos, care pe o estradă înălțată cu scară. Acolo sunt și harpiste, ca la vână-tórea de mistreți, și cântăreți cu flautul, cari șed turcesce cu picíóarele încrucișate sub dînșii, și trômbițași, și toboșari, și muscalagii cu naiul, cu daïraoa, cu cimbalele, cu diblele și cu surlele, póte chiar și cântăreți din gură ; într'un cuvânt, avem aci o bandă numerosă de lăutari, reprezentată cel puțin prin duoë-deci și cinci de personaje cu instrumente variate, lucrând toți din mână și din plămôn ca să încante pe rêsfățatul Șah, în pomposul și trufașul său repaos. Te las să 'ți închipuiesc ce kef și ce mândrețe !

Óre ce dicit? nu se pricepeau bine regii Sasanidii a vena mistreii și cerbii?

A pluti lin pe apă și din sigurul adăpost al luntrii, a săgeta mistreți, pe când auzul îi este răpit de dulcele cântări ale unei armonioase pleiade de dîne acuatice, iată o realitate sasanidă cu mult mai încântătoare decât basmul primejdioselor Sirene ale lui Omer și decât visul amăgitoarei Loreley de pe țărmurile neguroase ale Rinului!

A privi de subt umbră și la sunetele unui concert *à grande orchestre*, peripețiile unei góne și unui măcel de cerbi, iată încă o petrecere sasanidă, care negreșit că nu este tocmai de desprețuit.

Nu rămâne înduoială că regii Sasanidii au fost ómenii cu gusturi nobile și delicate, de vreme ce le a plăcut și de a vena în sunetele muzicii și de a vedé reprezentate în sculptură și cu colorii, asemenea petreceri vânătoresci.

Rămâne numai să ne batem capul spre a afla deca muzicanții lor și mai cu semnă deca vestitul cântăreț Barbaud, carele răspânda în palatele marelui Khoşru Anurşivan, *cel cu sufletul mărinos*, „note mai dulci decât privighetórea“, erau în comparațiune cu Haydn, cu Méhul, cu Weber și cu Rossini, ceia ce sculptorii de la Takh-i-Bostan sunt față cu artiștii moderni cari au înfățișat pe pândă scene de vânătoare, bună-

óră cu P. Rubens, Fr. Snyders, Filip Wouwerman, Fr. Desportes, J. B. Oudry, J. E. Ridinger, Horace Vernet, Edw. Landseer și alții

VII

Dar iată acum, fără veste, un nou orizont artistic ce mi se deschide, tot pe tărâmul vânătoriei! Dău! când plăcă omul la vânătoré, nu scie de unde 'i sare iepurile! Am ȓis pêně aci multe, — ba chiar pré multe, — despre litere și poesie, despre sculptură și musică; am ȓis și câte-va despre gravură, întru cât acestea tóte se atingă de arta cinegetică; dar nu sciă cum s'a întemplat de a rămas pictura cu totul înlăturată din cărarea mult cotitei mele colinde de vânătorhoinar. Cade-se óre să o lăsăm cu totul uítării?

N'ar fi o nedreptate, un afront ce am face de buna noastră voie vânătoriei, când am nesocoti drepturile ce ea are la născarea a încă unia din cele patru podóbe artistice ale geniului omenesc?

Am găsit prilej de a spune cum omul, înveselit séu jalnic la vânătoré, a simȓit gustul de a cânta, în elegii și în ditrambe poetice, și în fanfare melodióse, vitejiile și neajunsurile sale, ba chiar și a'și aduce aminte cu dor séu cu mândrie de drăguța de a-casă.

Am pomenit și de acei sălbatici ai perioadei glaciare cari, în lungile lor rēgazuri aũ nascocit arta sculpturei, sgāriind pe óse, pe petre și pe córne, profile de dobitóce antediluviane.

Uita-vom acum a dice că, — dupe cât se póte bănui, — tot o aplecare de acelaș fel a făcut să se nască și pictura ?

Dar în cazul de față, nu din dovedī plastice vom puté culege o asemenea sciință. Filologia ne vine aci în ajutor și ne arată că în limba Elenilor, a națiunii celei mai artiste din antichitate, pictura se chīama ζωγραφία, adică *scrierea γραφία, animalelor τῶν ζῶων*.

Acum, déca s'ar scula cine-va și ar dice că așa vorū fi tóte acestea, dar că *animal* nu vrea să dică *vênătore*, și că săpăturile din pescerile Acuitanei, precum și denumirea caracteristică a picturei la Eleni aũ raport numai la *ființele însuflețite* în genere, și nu, în particular, la luptele lor, care provinū din instinctul *vênătoriei*, atunci ne am vedé siliți să mutăm judicata la tribunalul lui Darwin, carele dupe teoriile sale fiziologice, ne va dovedi că lupta pentru existență, adică *Concurența vitală*, este unul din cele două principii fundamentale ale universului și că orī ce ființă pre lume trăiesce și se desvóltă numai și numai fiind-că a biruit în acéstă luptă, adică a fost *vênător* și nu *vênat*. El va adaoge póte, spre a 'și completa teoria, că vênătorului norocit îi

rămâne și dreptul exclusiv de *Selecțiune naturală* adică de a 'și alege, dupe al seǔ plac, soție seǔ soții (precum se și simte) și că, — scurt și co-prindător — viața întrégă a universului se resumă în aceste două cuvinte: *Vênătóre* și *Amor!*

Pornind d'aci, cum să nu credem că tot ce e bun, mëndru și frumos pre lume s'a născut din avânturi amoróse și din porniri vênătorești?

Îată-ne dar asigurați și despre originea pic-turei.

Ânsă spre a nu abusa peste măsură de di-cala grecésă a împératului August: *Σπεῦδε βρα-δέως!* ¹⁾ să dăm îndată năvală în pictura cu su-biecte vênătorești. Mi s'a urit mie scriind; dar ție citind!!!

Când vine vorba despre vre una din frumó-sele-arte, și mai cu sémă despre pictură, noi, în lumea modernă, ne gëndim numai decât la Ita-lia. Acolo pare că 'și a găsit acéstă artă și lu-mina cu care se împacă mai bine, și formele în care se resfață mai bucuros, și tiparele dupe care se mlódie mai cu înlesnire. Nu sciũ pentru ce rësunetul numelor lui Rafael, lui Corregio, lui Ti-țian, lui Paul Veronese pare că ajunge la auđ cu vibrațiuni mai răpedi și mai sonore decât ale lui

1) *Suetonii Vita Octavii Augusti XXV*. El spune că acest împérat avea obiceiũ a țice că este tot-d'a-una mai bine ca omul «să se grăbescă încetinel» — *Festina lente!* —

Rubens, lui Rembrant, lui Poussin și ale tuturor pictorilor de la Nord.

Fără îndoieală ansă, acesta este o nedreptate a minții noastre și cei din noi cari iubesc vânătoarea și artele ce au sêrbat'o, aru fi cei d'antêi cari s'arū cãi și s'arū vindeca de o așa greșită aplecare, când arū cugeta că în tótă acea gămadă de artiști ilustrî, cari au așternut, trei secolî de a rîndul, toți păreții Italiei cu nemuritorile lor picturi, nu s'a găsit măcar unul care să se fi dedat a zugrăvi mai cu plăcere scene de vânătoare.

Spre a găsi în Italia picturi vânătorescî de un merit ôre care, în număr mai considerabil, trebuie să ne raportăm în timpîi anticî, pe când se vede că artiștii pompeiani și romanî aflau mai multă mulțumire de a decora zidurile cu subiecte reprezentând luptele ômenilor cu fierele și cursele ce ei le întindeau.

Printre picturile antice de acéstă natură ce s'au păstrat pênă în timpîi modernî, datorim o îndoită atențiune acelora din sala mormentală ce s'a descoperit la 1674, acum tocmai două sute de ani, într'un mal de pe calea Flaminia, la o mică distanță de Roma și în care se aflau sarcofagele lui Quintus Nasonius Ambrosius și al femeii sale, Nasonia Urbica, urmași, după cum se crede, ai nenorocitului poet Ovidiū Nasone, carele a murit exilat pe țermurile sêlbaticе ale

Mării-Negre, fără ca mâna'î, dibace pe córdele lirei latine, să se fi putuț deprinde a încorda arcul sarmatic,

Moris an oblitus patrii, contendere discam
Sarmaticos arcus, et trahar arte loci? 1)

Un interes înduoit se légă de picturile din

1) *Ovidii Pontica* I. v. v. 59—50 :

«Uitând obiceiurile patriei, învăța-voiu să încordez
Arcurile sarmatice și trăi-voiu dupe chipul locului?»

Poetul Ovidiū a petrecut anii săi de exil și a murit în cetatea Tomi, pe Marea Négră, care fără înduoială era la satul AnadoluKoy, aprópe de Kústenge. Veđi *A. Papadopulo Vretos*, *La Bulgarie ancienne et moderne*. (St. Pétersbourg, 1856) p. 119—146 și 186.—S'a făcut multă desbatere în trecut despre situațiunea cetății Tomi și despre morméntul lui Ovidiū, pe care mai multī ar fi pretins a 'l fi descoperit în deosebite locuri ale Ungariei, Podoliei și Rusiei meridionale. Veđi pentru această cestiuie, viața lui Ovidiū, scrisă de *J. Masson* (Amsterdam, 1708) și de *Cavalerul Rosmini* (Milan, 1821); disertațiunile «De Ovidii exilio et sepulchro» (de *Rabener* și de *Villenaye*) în edițiunea completă și anotată a operilor poetului, publicată de N. E. Lemaire, (Paris, 1824) vol. VIII; și *A. Deville*, *Essai sur l'exil d'Ovide*. Paris, 1859). — În *Demetrii Cantemiri*, «*Descriptio Moldaviae* (edițiunea latină, tip. de Societ. Academ. Român. Bucuresci, 1872), sunt câte-va frase și mai multe note desvoltate ale ilustrului autor asupra locului de exil al lui Ovidiū, pe care unii l'aū cređut a fi Akermanul său Cetatea Albă, alții Chilia, amânduoe în Bucégul Basarabiei. (Cap. III, pag. 9. — IV, pag. 19—21).

morméntul Nasonilor¹⁾, fiind-că, pe de o parte ele sunt din cele mai bune printre puçinele rămășițe ale artei picturale din antichitate și pe de altă parte, fiind-că scenele vânătorescī reprezentate în ele ne punū dinaintea ochilor curiόse modurī de vânătoře.

Aceste picturī ocupaū patru compartimente pătrate pe tavanul boltei și corespundeaū fie-care cu câte o grupă de duoē figurī alegorice, simbolisând cele patru timpurī ale anului. Cu primă-véra se îmbina vânătořea de cerbī; cu véra cea de lei; cu tómna, cea de pantere și'n fine compartimentul iernei era ocupat de o vânătoře de mistreți²⁾.

Cele duoē d'ântei, adică vânătořea de cerbī și de lei, se petrecū în pădurī îngrădite cu zăbrele. Un căne gonesce un cerb și o ciută, urmăriți și de un vânător pe jos, carele opresce. de sgarda numită *copula*, pe un al duoilea copoū. Alt vână-

1) Picturile din bolta Nasonilor nu mai există în ființă; ele aū fost ânsē publicate de *Bellori*, *Le pitture del sepolcro de' Nasoni*, disegnate et incise da Pietro-Sante Bartoli e descritte. Roma. 1680. in folio stamp. XXVI-XXIX.—Veçi și «*Oeuvres choisies des peintres de l'antiquité*. Paris, 1846.» stamp. 101-104.

2) Acest al patrulea compartiment s'a dîrămat îndată dupe deschiderea boltei. Desemnul publicat de *Bellori* este dintr'o altă descoperire făcută la 1672 în Roma, în grădinele Sertoriane, sub muntele Celius.

tor cu sulița, pândesce animalele la marginea țarcului.

Vânătorii de lei sunt mai numeroși; ei au toți paveze mari rotunde, din dosul cărora se ascund, lipiți uni de alții. Una din fiere se răpede întăritată asupra acelor mișcători păreți de metal; dar cea-l-altă a isbutit a doborî jos pe un vânător și 'l strivesce sub propriul lui scut, pe care ea calcă cu o ferósă mândrie.

Tot cu paveze și cu țepóie, *venabula*, sunt înarmați și vânătorii de pantere, cari închid și rostogolesc pe animal într'un cerc de scuturi late și solide; dar ei și mai mult se bizuie, spre a prinde și a ucide fiera, pe o cursă în formă de ladă pătrată în fundul căria au pus o oglindă. Pantera, turbată de mânie, își zăresce de o dată chipul resfrânt pe fața lucioasă a sticlei; ea stă și se miră,

„ Ea tresare, decât soțul ei Zefirul mai răpede; mânia ei pe toate strălucitoarele ei pete se resfiră și, gata a înghiți în adunca ei gură pe vânător, ea se opresce dinaintea chipului ei resfrânt în oglindă“ 1).

1) *Claudiani* de Raptu Proserpinæ, III. v. 262-268 :

.remit illa marito

Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram

Dispergit maculis, jamjamque hausura profundo

Ore virum, vitrea tardatur imagineæ form ;

apoi se asvêrlă răpede spre dînsul și iat'o prinsă în capcană, unde o ajunge la sigur darda vênătorului, care sta pitit d'asupra oglindeî.

În timpîi noștri, oglindele slujescû vênătorilor francezî ca să prindă nevinovate ciocârlii. Dovadă că în tot dauna și pretutindenî, oglinda cu mincinósele'î străluciri, ameteșce și pe vesela păsărică, și pe fiéra sêlbatică, și pe naiva Margareta a lui Faust,

Ah ! je ris

De me voir si belle en ce miroir ! 4)

și pe bêtrâna cochetă, care, în doru'î plin de *parapon*, trâncănesce verđî și uscate, bună-óră ca versurî de acestea :

1) Aceste versurî franceze sunt din libretul opereî Faust pus pe musică de Gounod ; în drama originală a lui *Goethe*, oglinda Margareteî este însemnată numai ca un joc de scenă ; apoi și vecina Marta deștéptă cochetăria tinereî fete cu aceste cuvinte :

«Komm du nur oft zu mir, herüber,
Und leg'den Schmuck hier heimlich an ;
Spazier ein Stündchen lang dem Spiegelglas vorüber,
Wir haben unsre Freude dran ;» —

«Vino tu maî des pe la mine încóce
Și pune aci pe ascuns podóbele pe tine.
Primblă-te ca o oră pe dinainté oglindeî,
Și să vedî ce mulțumire o să avem și dintr'atâta.»

Plângi, oglindă, plângi cu mine !
 Nu găsim ce mai cătăm !
 Când mă veđ acum în tine,
 Amênduoë ne'ntristăm.

Tu veđuși, veđuși, oglindă,
 Frumusețea 'mă rêsărind,
 Și cu 'ncetul eclipsândă,
 O veđi iarăși apuind !

În zadar colorî silite,
 Frumuseți de 'mprumutat ;
 În zadar sînt îngrijite
 Nisce florî ce s'aũ uscat !¹⁾.

Dar ce stăm să ne bocim cu baba, în stihuri vrednice de ale ei „colorî silite, frumuseți de 'mprumutat“. Déca e vorba de oglindă și de amăgirile ei, să ascultăm mai bine cum ciripesce musa „plină de *nuri* și de dulcétă“ a clucerului Alecu Văcărescu, lucéfër trecător din secolul din urmă, pe care s'aũ grăbit a 'l stinge dușmanii gloriei românesce, chîiar în dorile vieței sale și în primul susur matutin al poesiei nóstre naționale.

1) «Cocheta bătrână la oglindă», poesie pe care a publicat'o,—nu pré sciũ de ce,—Lord Stanley, în eleganta sa carte : «Fleurs de la Roumanie, recueil de poésies anciennes et modernes. Hertford (Angleterre) 1856». — Se vede că filoromânul englez n'a voit să uíte, printre florile României, nici chîiar

«Nisce florî ce s'aũ uscat !»

Póte că strofele ce am să transcriu nu vor fi tocmai la locul lor aci, în fumul de praf de pușcă cu care eă tēmăiez de-o-cam-dată cartea ta, dar în tot casul, fragedul archaism al acestuî „cântic de lume“ va fi ca o sorbitură de apă limpede și rēcorósă, dupe hapul de trudnică și băbescă versificațiune ce te făcuu să înghiți:

Oglinda când 'ți ar arăta	D'aceia nu da creḍēmēt
Întregă frumusețea ta,	Oglindei, ce cu scăḍēmēt
Atunci și tu ca mine,	Îți face 'nșelăciune
Te'ai închina la tine.	Și tot minciunî iți spune,

N'ar fi mijloc să te privesci	Ci câtă ești să sciî de vreî,
Asemene după cum ești,	Dă creḍēmēt ochilor mei,
Și idololatrie	Fiind-că nu te 'nșelă,
Să nu'ți aduci tu ție!	Nici faci vre o greșelă;

Ochiu în ea când 'ți'i arunci,	În ei te câtă să te veḍi
De tot se 'ntuneacă atunci,	Întocmai pe cât luminezi
Și de te și arată,	Și dintr'a lor vedere
Iar nu adevērată.	Veḍi câtă ai putere!

Crede'i, săracii, când iți spunū
Că numai ție se supunū,
Și că tu ești din fire
A lor Dumneḍeire! *)

1) Poesiile lui *Alecu Văcărescu*, fiul banului Iănăchiță și tata lui Iancu Văcărescu, sunt cele mai multe inedite; abie deca vre o câteva s'aū păstrat în memoria vechilor lăutarî. Ânsē fiul poetului le adunase și, deca va vrē Dumneḍeii, peste puḡin voū isbuti a le publica. Viața acestuî poet, perdut, — omorît negreșit

Acum, déca lumina oglindei, în nestatornicia reflectelor sale, ne a preschimbat priveliștile vânătoriei în imagine amoróse, noi să profităm fórá zăbavă de învățaturile lui Darwin și, din sfera *Seleçtiunii naturale*, să ne înapoiem iarăși privirile asupra *Concurenței vitale*. Acésta ne va fi cu atât mai lesne, cu cât al patrulea tabel antic, cel care representă vânătoarea de mistreț, ne face să intrăm cu totul în focul acțiunii vânătorescî, *in medias res*.

Un vier uriéș fuge urmărit de un călăreț cu două sulițe în mâni, de alți patru vânători cu țépóie și cu săgeți, de câni, unul liber și altul oprit de sgardă; în fața vênatului se presentă două junî, unul cu arcul încordat, celă-l-alt cu sulița îndreptată spre fieră. Toți alérgă, toți strigă, toți sunt aprinși de cea mai fierósă turbare¹⁾. De nu s'arű deosebi, pe subt acéstă miș-

în exil, — în vre o cetate de peste Dunăre, la vârsta de 32 de anî, e un întreg romanț, pe care am de gënd să 'l povestesc când voiu scóte la lumină poesiile ce aű mai rămas de la dînsul. Nu mă tem a dice că pêne acum nicî un poet român n'a avut măi mult foc și măi multă grație. Aceste cualități rėsărű scînteietóre, prin limba învechită și une orî ađű chîar ridiculizată a versurilor sale.

1) Tóte cualitățile acesteî picturî și póte chîar măi multă mișcare, măi mult foc, se găsescű într'un baso-reliev antic din Museul Capitolin, la Roma, (sala împérașilor), în care se vede un vier uriéș împresurat și atacat de șése vânători și de trei

care, sobrietatea de linii a artelor antice și óre care imperfectiunii de forme care denotă o epocă de scădere, s'ar puté crede că acest episod a fost schițat de penelul energetic al lui Rubens.

Cöci și acest domn al pictorilor flamanđi a zugrăvit scene de vênătorie, în care fíerele sêlbatiche, mistreți, tigri, lei, ba chiar ipopotami și crocodilii, intră în luptă cu omul. Sunt ânsé mai ales scene floróse, în care geniul semeț al maestrului a dat vênătorii un caracter cu totul eroic séu tráic, deșteptând admirațiunea atât prin spăiméntătórea încâierare a luptătorilor, cât și prin energia poselor, prin vârtoșia musculaturii lor și prin vioiciunea coloritului¹⁾.

Un fior îi trece prin vine când veđi într'un

câni. Un june, de la spate, a tras cu arcül într'însul; alți dóuți, din care unul póte fi Meleagru, își înfigü lăncile lor în șelele lui; o femeie călare, — póte chiar Atalanta, — îl isbesce și ea cu sulița; în fațã un bîrbat mai în vêrstă, — Telamon, se crede, — rădică baltagul ca să 'l lovêscă în creștet. Un servitor a căđut sub dobitoc, oprind de sgardă un copoïu; ceî-l-alți dóuți câni, din care unul molos, saltă ca să 'l apuce de rît. Acest frumos monument pórtă numirea mistrețului din Calidon.

1) *Petre Paul Rubens*, cel mai mare pictor al scólei flamande, născut în Colonia la 1577 și mort la 1640, a produs, printre sutimii de tabeluri de tot felul, câteva subiecte de vênătóre, care se află ađi prin galeriile de la Munic, Dresda, Marsilia și în câteva colecțiuni particulare din Englitera; apoi sunt de la dînsul și o mulțime de deseme cu subiecte vênătórescî, chîar și în colecțiunea Luvrului.

tabel al lui Rubens, pe un cavaler numid sfâșiat de creștet și de umăr, de către un leu puternic care 'i a sărit în cărcă și s'a stêrcit pe șoldul armăsarului negru ce se rădică îngrozit pe pició-rele'î de dinderêt. Fiera aurie mușcă din umêrul călărețului; un rēcnet gróznic ese din buzele căs-cate ale acestuia; fața 'i e învinețită de spaimă și de durere; ochii îi sunt holbați; din mână 'i scapă lancea.

Dar aci artistul a trecut peste hotarele vênătorescî; cōci ne a pus subt ochi o dramă de cele care, și déca ațită vitejia eroilor, ânsê înghiață îndrăznéla simplilor vênători. Acestora le place ca cel pușin printre primejdiî, să se întrevéđă isbênda lor. Numai în asemené cas, se póte aplica cualificațiuinea de *curat vênătoresc*, unui tabel séu orî căruî alt obiect de artă. Acolo unde fiêra remâne învingetóre și vênătorul este sacrificat, se póte dice că artistul a eșit din sfera artelor vênătorescî și opera lui inspiră un interes de gróză care sfâșie tótă armonia regulelor cinegetice; aceia este o notă discordantă în musica vênătoriei, o greșéla de ortografie în gramatica ei.

În secolul nostru, un pictor francez cu talent de frunte, Horace Vernet, a reînôit în pên-dele pe care a zugrăvit vênătorile de lei și de mistreți din Algeria și din Sahara, emoționile unor scene în care primejdia situațiuinilor jócă

un rol de căpetenie; dar fiind însuși el vânător, s'a ferit de a comite incorecțiunii anti-vânătoresci ca Rubens, și tabelurile lui, așa vrednice de admirat, au toate acel caracter care cheazășuiesce în tot d'auna vânătorilor, o superioritate măgulitoare asupra fiérelor venerate¹⁾.

Un tabel de vânătoare africană al lui Horace Vernet e ca o povestire a vestitului ofițer francez Jules Gérard, carele în un-spre-dece ani petrecuți în Algeria, a împușcat două-deci și cinci de lei și a câștigat astfel meritata poreclă de „ucigătorul leilor“²⁾. Chiar basme d'arū fi câte povestesc vânătorul și câte zugrăvesc artistul, tot pare că te scuturi la idea că omul se joca așa lesne cu viața sa, pentru un simplu gust de vânător; dar când citești seū privești, mult nu trece și afli seū cel puțin ghicesci că fiéra cea

1) *Horace Vernet*, născut la 1789, mort la 1863. Dintre numeroasele lui tabeluri de tot felul, alegem pe cele de vânătoare: el a expus în anul 1836, «Vânătoarea în pustiuul Sahara din 28 maiu 1833»; la 1839, «Vânătoarea de lei în Metigé»; la 1855, «Vânătoarea de muflon (berbeci sălbatici) de către Marocani»; «Intorcerea de la vânătoarea de lei»; «Vânătoarea de mistreți în Sahara». A mai făcut și numeroase gravuri reprezentând subiecte de vânătoare europene.

2) *Jules Gérard*, născut în 1817, a descris vânătoarile sale în două volume foarte interesante: «La Chasse au lion», 1855 și «Le tueur de Lion», 1858. Dl Alfred Poissonnier și Vicomtele Adolf d'Houdetot au scris biografia lui.

primejdiósă este mai în pericol decât omul, că ea are să pice învinsă de al ei prigonitor și atunci îndată, încrederea, bucuria, ba chiar și mândria se deșteptă toate de o dată în inima'ti, acum liniștită și mângăiată. Atunci ȳici cu încredințare: „Iată un frumos tabel vênătoresc!“

Aceste considerațiuni potŭ să'ti pară a fi idei metafisice cam confuse, — adică, cum am ȳice, dupe un termin inventat și pus la modă de un vesel și spirituos invalid al vênătoriei, cam *filosofie absolută* 1); — eŭ ânsă stăruiesc a

1) «Filosofia absolută!» Acéstă minunată sciință nouă o cunoscŭ și o preȳescŭ câțŭi aŭ petrecut și aŭ rîs în vesela societate a dlui Iancu R....., nepot al rēposatului Eliad Rădulescu; din feluritele daruri ale unchîului, dînsul a moștenit pe acela néoș-romănesc de a sci minunat să păcălêscă cu vorba pe ceŭ slabŭ de ângerŭ. Dintre nenumăratele anecdote glumețe ale nepotului sêŭ, Eliad, într'un articol din «Biblioteca portativă» (vol. II, Bucurescŭ, 1860, pag. 253 și urm.), ne povestesc cum el a dat pe bete, într'o ȳi, pe unul din aceŭ lîngêŭ, nătângŭ și morocănoșŭ de Ardeleni, cari treaŭ une orŭ din cōcŭi de munți în cualtitate de profesori, prōspeți scăpați din câte un păcătōs de gimnasiŭ unguresc, lăudându-se că «li a fost succesu pe deplēnu a absolvere prelectionile la filosofia, necum și cursurile teologali; ergo se recomandăluiescŭ că 'sŭ batēr teologi și filosofi absoluți», numai bunŭ ca să tēpêscă cu nesciința lor fumurată pe bŭtețiŭ copilașŭ de pe aci. Cântărind numai dintr'o clipă arama filosofului sêŭ, păcălitorul nostru, viță de tērgoviștēn bun de gură, îl luă la refec și, lăudându-se că și dînsul a studiat adînc filosofia, mai ales în limba engleză, începu, ca probă de sciința și de sistema sa filosofică, să'ŭ tōrne, cu o lim-

crede că, și deca nu știu eu bine să lămuresc aceste idei, s'ar pute totuși stabili în principiu că, precum arta vânătoriei consistă numai din reguli care facă pe vânător să învingă pe vânat, și nu vice-versa, tot așa și operele literarii său plastice nu se potă cualifica cu titlul de *cinegetice*, decât atunci numai când ele prevădă neînduoioasa victorie a vânătorului, chiar și deca une ori ele ară atrage un ore care interes de milă său de admirațiune asupra vânatului persecutat.

Admițând o asemenea definițiune pentru tôte

bușie modulată pe intonări de cele mai convingătoare, o vijelie de definițiuni și de formule cam de felul următoare: — «Pentru mine, domnule filosof, simțirea este un fluid individual, care redus la cea mai simplă expresie, printr'o impulsie comunicativă, și făcând prin hipotenusă o tangentă prin fibrele simțitive, străbate prin tôte liniile paralele ce se unescă din natura lor într'un punct, și prin simțibilitate producă tôte senzațiunile, tôte simțimintele sentimentalismului celor cincă simțiri ce simțualmente funcționă prin cele cincă simțuri și cadă tôte în sintesa perpendicularare și se manifesta spiritului uman printr'o fosforescență supranaturală a intelectului simțitor» —

Dupe un val-vârtej de felul acesta, băetul unгурén, zăpăcit și uluit, rămase ânsă bine încredințat «cum că onoratul și măritul doinnu Iancu este apriet a fire cu mult mai profund și mai absolut filosof decât dînsul, de bună samă că âncă știuse mintenaș a subtșternere și a respicare certe materie filosofice tare încălcite, întru a căroră esenție perceperea intelighenței sale nece-cum nu potuse bene a resbater». — Judicați acum dvóstre, onorați cititori, care din două era mai tare în «filosofie absolută!»

ramurile de bele-arte care se ocupă cu ilustra-rea vânătoriei, putem acum să trecem în revi-
suire pe toți acei pictori din diferite scoli, cari
se numescū mai special *pictori de vânătoare*.

Déca Italia și cu dînsa Spania, remănū mute
la fanfarele de chiămare ale vânătorilor ¹⁾, apoi

1) Dîcînd acestea nu voim a înțelege că nici o dată, nici
un pictor italian sēu spaniol n'a reprezentat în vre un tabel al
sēu, scene de vânătoare. O asemené aserțiune ar fi fórte lesne
de rēsturnat. Dîcem numai că nici Italia, nici Spania n'au avut
vre un pictor ilustru care să se fi dat într'un mod cu totul spe-
cial la pictura vânătorilor.

Nu se pôte numi «pictor de vânătorî» boloniezul *Domenico
Zampieri*, ce 'ŷ dîeū și *Dominichino*, (1581—1641), fiind-că în-
tr'o dî a avut građiosa inspirațiune care a produs frumosul ta-
bel, de un aspect cu totul antic, ce se numesce «Vânătoarea Di-
aneî» și care se vede în galeria Borghese din Roma. La marginea
unuî crâng și pe malul unei ape, în care se scaldă și se jócă
duoē fragede dîne, șepte nimfe pădurețe se întrecū cu săgețile
care de care să nimerescă mai bine o porumbiță, pusă drept
țel pe vērful unei prăjinî. Diana stă în fund, la mijlocul pênđei,
și le arată peğurile luptei, care sunt un arc de aur și o faretră
de purpură. Din dosu'ŷ alte nimfe privescū curioșe; una pe ma-
lul apeî, se descaltă; alta opresce în loc ogariî. În depărtare se
vêdū mai multe figurî luptându-se, sunând din bucîm, alergând
și purtând, atērnată de bērnă, o căprioră ucisă. La o parte se
zărescū capetele a duoŷ păstorî, pitiți în tufiș ca să asiste nevê-
đuŷ la jocul dēișilor. Opera Dominichinuluî e plină de građie,
de frăgeđime, de mișcare.

Nu se pôte iar numi «pictor de vânătoare» nici spaniolul
Don Diego Velasquez (1599—1660) «pintor de camera», mareșal
și amic al regeluî Filip IV, fiind-că în peisagîul numit «O ve-

scólele flamandă, olandeză, franceză, germană și engleză răspundă toate la apel și fie-care din ele se presentă cu unul său mai mult artiști însemnați, având această specialitate. În Flandra, găsim pe Francis Snyders, amicul și conlucrătorul lui Rubens; în Olanda pe Filip Wouwerman, pictorul de cai și mai ales al calului bălan; în Franța, pe François Desportes și pe J. B. Oudry, cari au fost pictorii oficiali ai vânătorilor date de regiă Ludovic al XIV^{le} și al XV^{le}; în Germania, pe J. Elias Ridinger, portretarul vânătorului înjunghiat de prințșorii și de grofi nemțesci din secolul din urmă; în Englitera, trăiesce încă Sir Edwin Henry Landseer, carele a înfipt cu penelul pe pânză, cele mai frumoșe și mai originale tipuri de câni englezesci și a poetisat mórtea tragică a cerbilor măreți din poienile înorate și din bălăriile fantastice ale Scoției.

dere la Prado», din Museo de Rey de la Madrid, a zugrăvit cu penelul său energic și realist o încăierătură înfuriată de ómenī, de cai și de câni, vênând mistrețul; nicī fiind-că într'un tabel din galeria națională din Londra, unde figuréză regele călare cu tótă curtea sa, a schițat asemenī o vânătoare de vierī; nicī fiind-că în mai multe alte portrete ale lui Filip IV său ale infantului Don Carlos Baltazar, 'y a prezentat în costum de vânătoare, cu arme în mână și cu câni în préjma lor.

Acestea sunt florī gingașe, răsărite ici și colé, pe câmpul năpustit în Spania și în Italia al artelor vânătorescī; dar cu o flóre nu se face primăvéra, nicī cu un tabel său duoé, o scólă de pictură.

VIII

În acest șir de artiști, care se destinde peste un spațiu de trei sute de ani, avem ca și o istorie întregă a picturii vânătorescî, a deosebitelor faze prin care ea a trecut ; se pare că destinele aũ voit ca, în timpii moderni, această ramură a artei, bogată și variată în identitatea ei caracteristică, să încolțescă pe rînd și să pórte rod treptat în fie-care din țările culte ale nordului Europei, fără ca într'insa să se ivescă vre un interval de amortire. Ca ramura aurită a deștei de sub pămînt, abie un penel consacrat Dianei începea a șovăi în mîna artistului îmbetrănit, și altul răsărea subt o climă vecină, ca să întrețină tot viie, admirațiunea pentru estetica vânătorescă;

Primo avulso non deficit alter
Aureus, et simili frondescit virga metallo.¹⁾

După ce, în timp de mai mulți secolî, vânătoră n'a avut alți interpreți plastici decăt pe migăloșii miniaturisti, cari înluminaũ cu poleiele și cu văpsele cleiöse, mulțimea de manuscrise, dupe care castelaniî secolului de mijloc învățaũ, prin

1) *Virgilii Æneid.* VI v. 143-144 :

«Rupînd una, nu lipsea alta
tot de aur, și ramura înfrundea de acelaș metal!».

citire și prin exemple zugrăvite, regulele însemnate în cărți vestite pe acele vremuri, precum „*De arte venandi cum avibus*“, scrisă de împăratul Germaniei Frideric al II^{lea}, „*Le livre du roy Modus et de la royne Racio*“, „*El libro de la Monteria que mandò escrever el rey Don Alonso de Castilla y Leon*“, „*Les déduitz de la chasse des bestes sauvaiges*“ de Gaston Phœbus, pe care nu l'ai trecut nici tu cu vederea, și încă altele¹⁾,

1) Cartea împăratului Frederic al II^{lea}, fiul lui Frederic Barbăroșă (1191-1250), a fost mai întâi tipărită la 1596 de Velsler (Augusta Vindelicorum, adică Augsburg), 1 vol. în 8^o, și mai completă de Jos. Gott. Schneider, la Lipsca, 1788-89, 2 vol. in 4. — «*Le livre du roy Modus (et de la royne Racio)*,» tipărit mai întâi în Chambéry, la 1486, în fol. got., a fost produs, cu o prefață de Dl Elzéar Blaze. Paris, 1839, în 8^o, cu 50 stampe. Am menționat mai sus opera lui «Gaston Phœbus», comite de Foix. Cartea spaniolă «*Libro de la Monteria*», scrisă dupe ordinele regelui Alfons al XI^{lea}, învingătorul Maurilor la batalia del Salado, a fost tipărită de Gonz. Argote de Molina, la Sevilla, 1582, în fol. — Voiu mai adăoge la această listă de bibliografie archeologică a vânătoriei încă două cărți curioase: una, fiind-că este opera unui rege al Franciei și vânător vestit, «*La chasse royale par Charles IX, roi de France*». Paris. 1625, în 8^o, cu stampe; și alta, fiind-că ne descrie vânătorile cu șoimi, nu numai în occident, dar și la Grecii bizantinii și la Turci: «*Falknerklee, bestehend in drey ungedruckten Werken uber die Falknerey: nämlich: 1. Das Falkenbuch (türkisch).—2. Ἱεραζοσοφίον, das ist die Habischtslehre. — 3. Kaisers Maximilians Handschrift über die Falknerey. . . aus dem türkischen und giechischen verdeutscht und herausgegeben von Hammer-Purgstall*». Wien. 1840, în 8^o, cu stampe.

care aŭ constituit mult timp tótă literatura și tótă arta vênătorilor, apoi tocmai în secolul al XIV^{lea}, artiști adevărați începură a se inspira din subiecte vênătorești.

Am spus în ce mod, mistic séu dramatic, Albert Dürer și P. Rubens aŭ conceput asemenea subiecte. Ei aŭ fost fără înduoielă bărbați de geniŭ, dar nu se potŭ numi curat *pictori de vênătore*. Altoră, mai puçini geniali, dar nu mai fără talent, li se cuvine un titlu așă special.

Sunt aceia chîar despre cari am çis adinéri că, în rēstimpul de trei secolî, din al XIV^{lea} și pêne acum 'și aŭ trecut din mână în mână fi-tilul învăpăiat al operilor de artă cinegetică,

Et, quasi cursores, vitai lampada tradunt ¹⁾.

În fruntea lor timpul a pus pe flamandul Francis Snyders ²⁾, cel care a lucrat alături cu

1) *Lucretii De rerum natura*, II. v. 79: Și ca alergători, își trecŭ facla vieții». Acēsta vestită și frumoasă imagine o presentase mai nainte *Platon*, leg. VI: «καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων».

2) *Francis Snyders* (1579-1649) a fost pictor al regelui Spaniei Filip III și al archiducelui Albert din Țările-de-jos. El a făcut tabeluri de vênătore, animale și nature mórte; cele mai principale sunt în galeriile Belvedere din Viena, Luvru din Paris, Ermitagŭ din St. Petersburg, din Bruxela, Anvers, Amsterdam, Haga, Munic, Dresda și Florența. Vênătorile lui de mistreți sunt cele mai faimóse.

marele Rubens și a împărțit cu dînsul meritul multor picturi în care Rubens făcea figurele omenesci, iar Snyders animalele, fără ca acestea să dea de rușine produsele eșite din mîna faimosului măiestru. Viața care ferbe în ómenii lui Rubens, mișcă cu aceiași vigóre și pe férele lui Snyders. Ochiul lor scînteiează, nările lor rêsufală, fâlcile lor spumegă, botul lor căscat e jilav de sînge, și când artistul ne arată canii întărîtați dând năvală asupra unui mistreț, rupendu'î șélele, mușcându'l de urechi, lăsând pe unii dintr'înșii spintecați la pămênt, pare că se și aude rêsunetul lătrătorei lor, chiălălăitul lor de bucurie séu de durere, grohăitul fîereii și sunetul cornului de vênătore. Mai bine decît așa nu se pôte reproduce cu pinsula, impresiunea ce resimte cîmpénul care, trecênd prin pădure, vede de o dată strecurându-se pe lînga dînsul un dobitoc mare și negru, cu haîta lui de dulăi, urlând în urmă'î cu turbare.

Aci se pôte mai cu sémă pricepe deosebirea ce există între Snyders, pictor din scóla fiamandă, și artiștii din scóla olandeză, cari aũ tratat asemenea subiecte. Filip Wouwerman ¹⁾, spre exemplu, în loc de a ne duce chîar pe scena dra-

1) *Filip Wouwerman*, născut în Harlem (1620-1668), a făcut un număr considerabil de tabeluri de dimensiuni în genere mici, în care figuréază pretutindenî caî, și neapărat un cal

melor vânătoresci, ne preumblă numai în préjma lor, arătându-ne, când pregătirile de vânătoare în curtea castelului seniorial, când popasul în rariștea pădurii, când vesela întórcere a vânătorilor isbënditori. El fórte rar ne face să fim față chiar la întéplările luptei; acelea pentru noi rămân afundate în zarea aburósă a peisagiului. Din contra, Snyders ne mână mereu pe câmpul de bătaie, în mijlocul vânătorii, în sênul codrilor. Cerbul și cânií sunt actorii de căpetenie ai tabelului seú; minutul ce 'i place mai mult a alege este acela când animalul, zădărit de haíta primenită, își íea inima în dinți și se apără cu desperare seú sare d'asupra cânilor sângerati, pe cari 'i a spintecat cu córnelé sale. Acela e și momentul cel mai dramatic, cel mai interesant al vânătorii; nesciind ancó bine cum are să se alégă urma, privitorul își inchipuiesce că dobito-cul, sprinten, ușor, pe care 'l împodobescú chiar armele sale, va isbuti póte să scape și de dinții aprigi ai dulăilor și de junghierul vânătorului care se apropie.

Wouverman a fost cel d'antéi pictor care a știut să scótă la ivélă grația călăriei și carele,

alb. Mai tóte galeriile publice ale Europei și mulți particulari posedă tabeluri de ale lui, care se vëndú acum, — când se găsescú, — pe preç de 10 péné la 40 mií franci unul. Tabelurile falș atribuite lui Wouverman sunt ancó și mai numerose.

representând mai adese scene cu nobilii de la țeră, cu cavalerii galanți, cu vânătorii, a făcut ca în pânzele sale calul să fie în totdeauna figura de căpetenie; în mulțimea cea mare de producțiuni ale lui nu se găsește o singură pictură în care să nu se zărească măcar un șold de cal, iar mai cu deosebire un cal bălan. Așa de mult 'i a plăcut a da cailor rolul principal, încât chiar și în *vânătorile* sale, pictorul măiestru, temându-se a răschira interesul, mai nici o dată nu s'a ispitit a înfățișa cerbul în lupta sa disperată cu câinii, precum a făcut Snyders, Oudry și chiar marele Rubens; el a înțeles că atunci când cerbul, în fuga sa minunată, se avântă ca în sbor, d'asupra rovinilor, se iese din crâng și se ivesce un minut prin câmpie, cu capul ușor plecat pe umeri, cu trupul său și elegant, cu părul plăviț, încântător de grație și de iuțelă, a înțeles că ar fi peste putință ca atunci toți ochii să nu se întindă asupra 'i și ca el să nu sôrbă la sine tot interesul priveliștei. De aceea Wouwerman mai adese lasă a se bănui vânătoarea, se iese o schițeză în depărtare, chiamând vederea spectatorilor asupra pregătirilor și urmărilor acestei plăceri; el îi poftesce să asiste la *Plecarea*, la *Băutura*, la *Popas* se iese la acea vesela gustare ce se chiamă *Intôrcerea de la vânat*. Vânătorii, aci înghit un pahar mai nainte de a se porni, aci se odihnesc pe ierbă verde, cu caii lîngă dînșii, aci iar sosesc

voioși, sunând fanfarele lor de isbândă. Damele, grațios plecate pe șelele lor de catifea neagră, se uită cum șoimii se răpedu în aer pe păsărelele spăimântate; una din ele s'a depărtat în taină spre pădure și dupe dînsa alérgă, în fuga calului său alb, un galant cavaler, ducéndu'î vélul pe care ea 'l a uitat atérnat de craca unui copaciu; tocmai în fund, pe marginea pădurii, se zăresc, prin céța umedei Olande, câniî urmărind un cerb abié profilat.

Pictorul din Harlem, ca odinióră francezul Jean Goujon, sculptorul Dianeî de Poitiers, a privit vênătórea, nu ca Snyders, pasionatul iubitor al sêlbaticéi naturi, ci oglinditá prin rașele mai line ale unui prism de elegantá curtenie.

Tot astfel, învâțaturile méndrului amic al lui Rubens, trecénd peste o generațiune în mintea unui alt pictor de vênátóre, francezului François Desportes ¹⁾, aú luat și aci un caracter mai pușin sêlbatic, mai potolit. Pornirile impetuóse ale lui Snyders se preschimbará în mișcare, sub

1) *François Desportes* (1661 — 1742) pictor francez, scolar al flamandului Nicasius, carele învățase pictura de la Snyders. Tabelurile lui de vênátóre, portrete și animale, sunt destul de numeróse (23) în galeria Luvrului; apoi se mai găsesc și în museele de la Lyon, Grenoble, Rouen, Valenciennes, Nancy. Veđi *Clément de Ris*. «Les musées de Province». — Mai multe castelurî regale aú fost decorate, în parte, de Desportes: Fontainebleau, Versailles, Trianon etc.

penelul lui Desportes; furia ce întipări acela în chipurile de animale se prefăcu, la acesta, într'o vioiciune tot așa de veridică, dar mai puțin întăritată. Ce era foc și zor pe pânzele maiestrului flamand, deveni grație naturală și vivie pe ale discipolului francez. Snyders zugrăvise, alături cu amicul său Rubens, vânătorii la care se cerea o inimă de vitéz. Desportes reprezintă petrecerile vânătoresci ale curții și ale domnilor ce o înconjura. Cu toate acestea, în tabelurile lui, caracterul vânătoresc este cu mult mai bine marcat decât în ale lui Wouwerman; el nu se sfîșese a umple un cadru întreg cu chipul sbêrlit al unui lup, apărându-se crâncen în contra unei întregi drôie de câni, cari îl înhață de gût, de urechi, de cómă, de pulpe, de pre unde 'l potu apuca. Botu'i rinjit le arată colți amenințatori și limba, de gónă multă, îi iese uscată din gûtlej.

Negreșit, amice, că pe când te aflaî scolar în Paris, vei fi rătăcit une-orî duminica, — când ploua afóră seú mai ales când vântul fluiera în pungă — prin lungile săli ale Luvrului, căptușite cu tabeluri din scóla franceză. Nu se póte atunci ca tu, avênd fôrá înduoielă de copil instinctul vânătoriei, să nu te fi oprit câte o dată dinaintea vre unei pânze pe care se vedú frumoși câni de vânătóre, prepelicari, copoi și alte soiuri, stând cu îngrijare prin bálării, un stol de potêrnichi, seú sculând răpede o părechie de fasanî cu pe-

nele aurii. Acela a fost un Desportes, déca nu cum-va va fi fost o operă a lui Oudry, căci amândouă acești pictori 'și au împărțit, în lunga lor viață, favórele curții Franciei, zugrăvind tóte vênătorile regale și portretând pe rînd toți câni celi mai aleși din haítele de la St. Germain, de la Fontainebleau, de la Rambouillet și de la Compiègne. Se dice că Ludovic al XV¹⁶, ba și strămoșul său marele Ludovic al XIV¹⁶, se veseleau fóрте când li se aduceau acele portrete și le plăcea să recunoscă și să 'și aducă aminte numele fie-căruia din câni lor de vênátore: — „Acestea sunt Bonne, Nonne și Ponne!“ — va fi dice cu gravitate Ludovic *cel mare*, vedënd cele trei cățele negre și albe, zugrăvite de Desportes. — „Aceștia sunt Mitte și Turlu!“ — va fi strigat rîdënd Ludovic *mult-îubitul*, recunoscënd copoii săi, portretați de Oudry.

J. B. Oudry ¹⁾, care luă hotărîrea de a deveni pictor de vênátore, din momentul când într'o dice profesorul lui îi dice, vedënd cum schițase un căne: — „Tu n'ai să fii alt ceva decât un zugrav de căni!“ — Oudry, care a ilustrat cu așa mult

1) *Jean Baptiste Oudry* (1686—1755), scolar al lui Largillières, a gravat însuși multe deseme. Tabelurile lui sunt la Luvru precum și în museele din Dijon, Toulouse, Montpellier, Nantes, Rouen, Caen etc. Veđi *Clém. de Ris*. Les musées de Province.

spirit și talent fabulele lui Lafontaine, Oudry fu contemporanul său óre-cum urmașul lui Desportes. Nu este tocmai lesne a deosebi unul de altul, pe acești doi artiști; modul de a vena și întemplerile vânătorii, fiind pe timpul lor, mai tot mereu aceleași, subiectele lor de tabeluri se repetesc neîncetat; apoi amândouă fusese mai la aceeași scólă, adică învățase de la elevi ai maistrilor flamanđi. Cu toate acestea, observându-i bine, se vedú și deosebiri în spiritul lor. Desportes are un talent lesnicios și îmbilșugat; el vede, pricepe și imită natura mai mult cu o grație naivă decât cu sciință și precugetare. Din contra, Oudry este cu mult mai priceput, mai dibaciu în meșteșugurile artei; el scie să împartă mai bine lumina, să întocmescă mai frumos o grupă; el este într'un cuvânt mai academic; dar prin acésta chîar, inspirațiunile 'i sunt mai puțin vióie și coloritu'i mai ofilit decât ale lui Desportes. Pentru dînsul natura e dominată de artă; tigrul, sub pînsula lui se îmblândesce, pantera se înmóie, leul se domesnicesce; dar cerbul își păstrează tótă a lui eleganță, căprióra tótă gingășia ei și în genere, el scie să alégă minunat privești plăcute pentru a grupa într'insele scene de vânătóre.

Amândouă acești pictori aú trăit fórté bătrâni și se póte dice că ei aú fost analiști plastici ai vânătorilor din secolul de mărire al rega-

lității franceze. Pe atunci plăcerile cinegetice ale regilor costau Statului milioane pe fie care an; slujitorii vânătoriei, mari și mici, formau o întregă armată; câni erau crescuți și hrăniți cu miile; pădurile erau păzite cu îngrijire ca să fie mereu pline de cerbi, de căprioare, de lupi și de mistreți. Tote acestea se făceau cu lux, cu pompă, cu o solemnă maiestate. Așa se cădea marelui Rege!

Înțeleptul Lafontaine, pentru care Oudry a lucrat minunate gravuri, povestind despre brotocolul care

atât s'a umflat
incât a crapat,

a dis, sfârșind această jalnică dar nefolositoare istorie:

Le monde est plein de gens qui ne sont pas plus sages.
Tout bourgeois veut bâtir comme les grands seigneurs;
Tout petit prince a des ambassadeurs;
Tout marquis veut avoir des pages¹⁾.

1) *Lafontaine*: «La grenouille qui se veut faire aussi grosse que le boeuf»:

«Lumea este plină de omenii cari sunt tot așa de nebuni.
Fiesce negustoraș vrea să clădescă ca boierii cei mari;
Fiesce prințisor are ambasadorii,
Fiesce marchiz vrea să aibă pagii».

Dl *G. Sion* a localizat această fabulă în «101 fabule», București, 1869, pag. 108. «Broscoiul și boul».

Potrivit cu această slăbiciune a omenirii, prințșorii și margrafii nemțesci, cei despre cari fără îndoieală fabulistul dice că se umflău cât puteau ca să aibă ambasadori și pagii, voră să țină și ei haite luxose de vânătoare, ba și un pictor ca să'i illustreze, ca Desportes și Oudry pe regi de la Versalia.

Acesta se întâmplă să fie un om plin de talent în naivitatea lui, precum se găsesc adese omeni printre nemți. Iohan Elias Ridinger ¹⁾, născut la Ulm, printre Șvabi, lucră neobosit mai mult de o jumătate de secol, când cu pinsula pictorului, când cu plumbul desemnatorului, când cu dălțița gravorului, ca să reprezente cerbi venați de nobili lui patroni și animale sălbatice

1) *Iohan Elias Ridinger*, (1695—1767). Pe lângă tabelurile lui cu ulei care sunt în genere mici, el a făcut multe deseme; apoi a mai publicat în Augsburg și o mare câtime de albumuri și de foi gravate, printre care vom însemna ca mai remarcabile, pe cele următoare: (Cine n'a vădut, fără ca să scie pôte, d'ale lui Ridinger?) «Parfaite et exacte représentation des divertissements des grands seigneurs», 36 stamp. 1729. — «Représentation des plus remarquables cerfs et autres animaux destinés a être chassés par les grands seigneurs». 100 stamp. 1768. «Abbildung der jagtbahrem Thieren», 90 stamp. 1740. — «Entwurf einiger Thiere», 90 stamp. 1740. — «Fables morales tirées du royaume des animaux», 16 stamp. 1744. — «L'art de monter à cheval», 22 stamp. 1722. — «Chasseurs au tir et au vol.», 11 stamp. — Cele mai bune tabeluri ale lui Ridinger sunt la Londra, St. Petersburg, Lipsca și Augsburg.

de prin menagerii, și ilustrațiunii la fabule copilăresci compuse de dînsul, și figurî de călărie și de vînătoare cu câni și cu șoimii. Călătorind din loc în loc, el făcea pretutindenî chipul animalelor ce întélnea, însemnând cu scrupulositate provenința lor; astfel, nu uită chiar a scrie pe portretul unei babețe gușate: „Am împușcat această pasere pe Dunăre, între Peterwardin și Belgrad“. P'aci p'aci Ridinger era să vie și pêne la noi!

Dar la nimic el nu fu mai meșter decăt la reprezentarea vînătorilor de cerbî, pe care le a înfăcișat cu o artă admirabilă în tôte peripețiile lor varite. A trebuit ca în secolul nostru să apară pictorul englez Landseer ¹⁾, cu mărețele sale figure de cerbî, dominând printr'o nespusă putere dramatică peisagele negurose ale munților Scoției, pentru ca tabelurile și gravurele în care Ridinger a scris epopea cerbului să aibă rivali vrednici de dînsele.

Dar Ridinger subt a căruî mână de meșter natura sêlbatică a fiérelor s'a destăinuît într'un chip așa de măreț, a fost tot de o dată și arti-

1) *Sir Edwin Landseer* e născut în Londra la 1803. Pictor însemnat și favorit al Engliterei, el a fost numit asociat al Academiei la 1830 și nobilit la 1850. Tabelurile lui de vînătoare și de câni, precum și portretele, 'î au creat o reputațiune meritată în tótă lumea.

stul carele, cu o deplină naivitate, a făcut, cum am dice, și catagrafia de răposare a vânătorilor senioriale din continentul Europei; numai în stampele și în albumurile lui, se mai vedă încă astăzi tipurile și costumele acelor slujitori, pușcași, hăitari, bătăiași, șoimari, cari compunea personalul vânătorilor din secolul trecut. Când răsfoiesce cine-va acele pagine, pe care staă figuratți numai ómenii în livrele galonate și cu perucți pudrate, trubacii găitanați cu cornul de vânătoare încolăcit subt umere și pásărari înzorzonatți cu șoimul pe mână, pare că și aude fanfarele cântate pe ton pițigăiat de chorul vânătorilor din oratoriul bătrânului Haydn.

În timpul de acum, cu tot talentul artistului ce le a gravat, acele imagine, a căror vreme a trecut, ne aducă aminte pe faimosul marchiz al lui Béranger carele, în secolul nostru egalitar, viséază scutiri și drepturi ce aũ fost de mult spulberate de suflarea limpeditoare a timpului.

Vivons donc en repos
 Mais l'on m'ose parler d'impots!
 A l'Etat pour son bien
 Un gentilhomme ne doit rien!

Vous, pages et varlets,
 Guerre aux vilains et rossez-les!
 Et toi, peuple animal,
 Porte encore le bat féodal.

Seuls nous chasserons
Et tous vos tendrons
Subiront l'honneur
Du droit du seigneur.

Chapeau bas! Chapeau bas!
Gloire au marquis de Carabas! 1)

Dacă în aceste pagine învălmășate, am făcut o parte așa de însemnată bătrânului Ridinger, pe care cele mai multe cataloage de muzee și pinacotece îl trecu în tăcere, cauza a fost că am găsit în capul biografiei lui, scrisă de neobo-

1) Chansons de *Béranger*, «Le marquis de Carabas» :

Să trăim dar în pace.
Dar ce! vine să'mi cêră mie birurî?
Aflați că pentru averea sa
Un nobil nu datoresce nimic Statului.

Voî, poslușnicî și scutelnicî,
Bateți pe mojiçî și 'î prăpădiți!
Îar tu, popor dobitoc,
Vin de te plêcă sub jugul boîeresc.

Numaî noî vom avé dreptul a vêna,
Îar tôte codanele vóstre
Vorü avé marea onóre
A ne plăti dreptul (fecîorieî datorit) stâpânului.

Jos căcîula! jos căcîula!
Faceți cinste marchizului de Carabas!

situl istoric al pictorilor din toate scótele, de Charles Blanc ¹⁾, câte-va cuvinte care, — cu gëndul la tine, — mi l'aũ semnalat într'un mod cu totul particular.

Dar mai nainte de a copia dupe Charles Blanc, să nu uit a mărturisi un pecat în care am picat, dǎu, numai din dorința ce m'a pǎtruns ca să mă supun în sfârșit și eũ preçiosei și puçin urmatei povește a lui Orațiũ :

Semper ad eventum festina ²⁾.

Scii frate, c'aũ ajuns băiețiĩ să te dea de primejdie în țerã la noi! Nu poți să mai scrii un rønd, fără ca să te descósã și să 'ți ıea socotela că adică, de unde ai furat cutare idee și de unde ai tradus cutare pasagiũ? Ce plăcere mai póte gusta atunci un biet român, care 'și ar fi pus binișor numele seũ pe o carte seũ pe o cuvântare, rumegate de altul și scrise în vre o limbă străinã, scrierĩ pe care el, mintosul, le ar fi scos frumușel pe românesce, curate și luminate și numai bune de deochiũ, ca apa nenceputã?

S'aũ deprins să stea mereũ la pândã, drãco-

1) *Charles Blanc*, «Histoire des peintres de toutes les Ecoles»; — operã care se publicã acun de vre o 25 de ani și care a ajuns a avé peste 580 de fascicule.

2) *Horatii* «Ars poetica», v. 148: «Mereũ grãbesce către sfârșit!»

șii, ca și când altă trébă n'arū mai avé; caută, mirosū, se furișéază prin cărți și dibuiescū, mai răū decât copoiul când adurmecă dīra fiérei prin țērănă, și bine n'apucī să te bucurī de vre o nevinovată haīducie ce te aī ispitit a face prin codriī literaturei, când fōră veste, te și pomenescī dovedit. Atuncī se facū Dunăre de mānie, d^{nialor}, pare că 'ī aī fi jăfuit chīar pe dīnșii, de ave-rea lor.

La noi în țēră ānsē a dat Dumneđeū că n'avem lege care să ne poprēscă de a vēna pe moșia altuīa, și pēnē acum nu s'a întēplat ca vre un proprietar să facă pretențiune că l'aī despuīat de vēnatul sēū. Dar nēmul scriitorilor, — tot-d'a-una și pretutindenī mai artășagos, — nu numai că 'și apără mortīș tōte ale sale, dar āncō duce și grija autorilor de peste șēpte țēri și șēpte mări. Indată ce te a călcat focul ca să te dovedēscă vre un colțat din scōla nouă că aī făcut în carte'ți, ore care īmprumuturī tāinuīte, adicā, cum am dīce, vre o cīupélă, fericirea lui e să te scōtă în vilég. Se grābesce, pāgānul, a da sfōră în țēră că te a prins cu māna în sac; te așterne prin gazete, cu frasele originale ale hoțuluī de pāgubaș de gūt; te batjocoresce cum īī vine la gură și la pēnă; te pune la rōnd cu pungașii, cu controbonđii, cu calpuzaniī
Vaī de lume!

Vēđ că tu, șiretule, te aī ferit de asemenea

neajunsurî și judicând dupe vorba românului, că „paza bună întrece primejdia rea“, ai înșirat o listă de toți autorii cinegetici pe cari 'i ai consultat pentru *Manualul* tău. Ia să vedem și eū déca se va găsi vre unul destul de priceput ca să ghicéscă cum că am tradus de pe Charles Blanc, rōndurî întregi din viețile lui Snyders, Wouwerman, Desportes și Oudry? Cât despre Ridinger, iată mă daū singur prins și încep a traduce de unde 'ți spuseū :

„Dacă ești vênător, trebuie să cunoscî pe Ridinger, cōci toți vênătorii 'l cunoscū, pré puçin în adevăr prin pênđele sale ce sunt rare, dar fórte mult prin numerōsele stampe ce s'aū gravat de pe dinsul séu pe care le a gravat însuși el, de pre desemnele sale. Numaī de le vei vedé, acele gravurî, te apucă gustul vênătoriei; cōci într'insele se simte miresmele rēcorōse ale codrilor și, ca să đic așa, aburéla pētrundētōre a fiérelor sēlbaticé. Tōte cunoscințele vênătorului staū coprinse în opera numerōsă și variatā a lui Ridinger“

Negreșit că tu, ca și mine, vei fi vēđut adesé în trecēt gravurî de ale lui Ridinger, precum ai vēđut la Luvru, tabelurî vênătorescî de Oudry și de Desportes, ba chîar de Wouwerman și de Snyders, precum âncō nu este prin putința ca să nu fi vēđut și să nu fi admirat cerbî și cânî zugrăviți de Landseer. Acest artist eminent, rēs-

făţat acum de o jumătate de secol, de tótă acea spumă a societăţii britanice care pörtă numele de *Highlife*, a avut meritul de a însinui gustul frumóselor arte printre petrecerile *sportului* englez şi a creat astfel o întrégă scólă de artiştii contemporani, ce s'arü puté numi *faşionabili* şi printre cari s'a deosebit mai cu sémă, pe continent, francezul Alfred Dedreux, pictorul elegant al cavalcadelor şi al vênătorilor *du beau-monde* parisian.

În urma acestora, furnică astăđi prin capitalele Europei apusene, o glótă de zugravii, cari pe tótă đioa, aşternü pe pênđă şi pe carton, séü chipuri diafane de cai de alergătóre, *race-horse*, şi de *jokey* pestriţi, expuşii la vederea amatorilor pe înverđitul *turf*, unde ei se întrecü la *steeple-chase*, séü portrete de dulăi, de câni şi de căţei din tóte acele felurite rase, cu care Englezii şi imitatoriü lor petrecü séü se servü spre a goni şi a prinde tot soüul de vênat, începënd de la mên-drul *foxhound*, care s'aşine nemiluit pe urma fiérelor din codru, pêně la cüful de *pinch*, care sucisce gütul chiţcanilor, şi de la vîrtosul *bulldog* cu botul cãrn şi turtit, pêně la delicatul *king-Charles* cu përul flocos şi móle ca mătasea.

Dar vênătórea, privită din punctul de vedere artistic al pasionaşilor *sportmen*, îşii are ađi literatura ei, precum îşii are şi artele sale. Aş repeta nume de autori coprinşii în lista întocmită

de tine, decât m'aș încerca să fac o analiză critică, demnă de a figura în gazeta numită *Sporting Magazine*, și apoi vicomitele Adolf d'Houdetot și d^l Elzéar Blaze¹⁾ au luat de mult asemenea sarcine, pe care știu bine cu câtă știință, talent și spirit le au îndeplinit. D'aș fi mai vânător, se uie decât noi toți am avé materie și mijloce, mai bine ar fi să facem, pentru țera noastră un album se uie un *keapsake* luxuos ca acela pe care o companie de nemeși maghiari, avénd în fruntea lor pe comitele Em. Andrasy, omul politic de astăzi, l'au publicat, sunt acum câțiva ani, sub titlul : „Vânătoarea și Sportul în Ungaria“²⁾.

IX

Dar la ce să ne suim așa de sus cu zădărniciile? La ce să călcăm orbesce pragul semet

1) *Vicomte Adolphe d'Houdetot*. «Chasses exceptionnelles». Paris. 1849.—*Elzéar Blaze*. «Le chasseur conteur ou Chronique de la Chasse, contenant des histoires, des contes, des anecdotes, depuis Charlemagne jusqu'à nos jours». Paris. 1840.

2) «Les chasses et le sport en Hongrie, d'après l'original hongrois par M^{rs} les comtes *Emmanuel Andrasy*, *M. Sándor*, *B. Festetitz* et les barons *Orczy*, *F. Podmaniczky*, *B. Wenckheim* et *G. Szolheck*, trad. par J. B. Durringer et A Schwiedland». Pest. gr. fol. cu 25 stampe colorate.

al trufașelor palate, unde o să ne întîlnim pôte numai cu neajunsurî și cu umilînțe? Nu sîntem noi ore strănepoți ai poetului carele a pus mai presus de tôte, *auream mediocritatem* ¹⁾, viața simplă, modestă și fericită, pe care tot omul 'și o pôte dobîndi, când scie să 'și mărginască trebuințele și plăcerile dupe a sa putință?

Nu am învățat noi minte din ȳisele vechiului nostru *letopisit*, când el ne vorbesce despre desșănțatele pofte și rîvniri ale Domnilor celor lacomi și necumpătați? „O nesățiosă hirea omului, spre lățire și avuție orbă; pre cât se mai adauge, pre atâta rîhnésce! Pohtele omului n'aũ hotar; avênd mult, cum n'are avé nimica îi pare; pre cât îi dă Dumneȳu nu se satură; avênd bun al seũ, și la al altuia bun a 'l cuprinde cască, și așa lăcomind la al altuia, sosesc de perde și al seũ!“ ²⁾

1) *Horatii* «Carmin». II. X. v. 5—8 :

«Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordidus tecti, caret invidenda
Sobrius aula».

— «Cel ce se mulțumesc cu preȳuita mediocritate, remâne și ferit de rușinea unei locuințe ticălose, și apărat cu înțelepciune de a rîvni la palate».

1) Aceste cuvinte, *Miron Costin*, în «Letopisitul» seũ, le aplică la Domni și la Împărați. — «Cronicele României» a doua ediț. de *M. Kogălnicenu*. București, 1872, vol. I, p. 304.

Și apoi încă n'am fost noi toți legănați din pruncie cu acele strofe primăverose, în care ni s'a spus cum omul poate să guste, sub póele glorioșilor noștri Carpați, toate bunătățile vieței ticnite? Obosit, desgustat de deșertăciunile, de viclesugurile, de zavistiile lumesci, care 'l au făcut pentru un timp să 'și oropéscă chiar și *citera* favorită, — scumpa moștenire de la glorioșii săi părinți, — poetul român își aduce cu drag aminte de dulcea viață de la țéră, de liniștitele priveliști ale câmpului, de învietóarele plăceri ale vênătoriei, și atunci, în versuri limpede și lin legănate el ne descrie traful pacinic și fericit pe care noi, nesocotiții, îl jertfim pe tótă dioa sgomotóselor amăgirii ale vieței de oraș.

Ascultă'l și acuma, amice, cât de dulce șoptesce, in vechia sa limbă :

Se întinde o câmpie
Pe sub póle de Carpați,
Câmp deschis de vitejie
La Români lăudați.

Surpături sunt de o parte
D'un oraș ce a domnit ;
O gârliță 'ncóci desparte
Un câmp fórte 'nveselit.

Acolo am eũ căscíora
Pe un vêrf de delișor ;
Curge 'n vale o apșóra
Murmurând incetișor.

Impotrivă smălțuite
 Délurī altele se vëdū,
 Și 'n vâlcele 'nflorite
 Mîeii pascū, alergū și șëdū.

Lăsând ale lumei mare
 Cinsti, nădejdi și fumuri seci,
 Amagirī cu 'ncredințare,
 Vrajmași caldi, prietenī reci,

Acolo cu sanătate,
 Cu odihna însoțit,
 Tót' a vieței bunătate
 Dobêndeam eū înmulțit ;

Când la vițe, la grădină,
 Când la câmp, de multe ori,
 Cu o muncă pré puțină,
 Pildă dam' la muncitorī ;

Când cu mreji amagitoare
 Viī prindeam paseri în sbor,
 Când prin țevi fulgerătoare
 Cu plumb le'asvêrleam omor ;

Când cu câniī prin pădure,
 Vulpe, iepure fricos,
 Lupul nărăvit să fure,
 Îi raneam mai cu prisos ¹⁾.

1) Colecție din poeziile dlui mareluī logofet *I. Văcărescu*.
 Bucurescī, 1848. «O și și o nópte de Primăvéră la Văcărescī,
 séu Primăvéra Amorulū», strofa 24 și următoarele.

Astfel cânta „citera împăcată“ a poetului nostru, la începutul acestui secol, de pe malurile târgoviștene ale Dâmboviței, cătând și el plăcerea lui acolo unde o arăți astăzi tu, acolo unde o aflase un alt amabil filosof și grațios versificator francez, nobil marchiz, d'asupra căruia furtunăsa revoluțiune de la 1793 trecu ca prin minune fără ca să 'l atingă. Saint-Lambert¹⁾, în poema sa didactică asupra *Timpurilor-anului*, a descris, în cântul al treilea, consacrat tómnai, vênătórea falnică și sgomotósă de cerbi, cu tot alaiul ei de ogari, de vênători călări și de sunători de fanfare ; dar el, ca iubitor al tainicelor și liniștitelor plăceri, 'și a păstrat sieși un rol în vênătórea cea singuratică cu prepelicarul, pe care o schițéază în următóarele câte-va versuri armonióse și plăcute :

Tantôt dans le taillis je vais, au point du jour,
 Du lièvre ou du chevreuil attendre le retour ;
 Et tantôt, parcourant les buissons des campagnes,
 Je cherche la perdrix qu'appellent ses compagnes.
 Mon chien bondit, s'écarte et suit avec ardeur
 L'oiseau dont les zéphyrS vont lui porter l'odeur :

1) *Marchizul de Saint-Lambert*, născut în Lorena la 1717, a murit în Paris la 1803 ; el a fost membru al Academiei franceze și a trăit în tot timpul Revoluțiunei la Eaubonnes lângă Montmorency ; a compus mai multe scrieri poetice și filosofice. Poema lui, «Les Saisons», a părut în anul 1765.

Il l'approche, il le voit ; transporté, mais docile,
 Il me regarde alors et demeure immobile :
 J'avance, l'oiseau part ; le plomb que l'oeil conduit
 Le frappe dans les airs au moment qu'il s'enfuit ;
 Il tourne, en expirant, sur ses ailes tremblantes,
 Et le chaume est jonché de ses plumes sanglantes ¹⁾.

Sper, amice, că acum cel puţin, dupe ce lău-
 daiu, póte cu ceva prisos, alexandrinele curat țe-
 sălate și frumos dichisite ale unui poet om de
 trebă, și astfel mă rostiiu chiar și în versuri,
 copiate de la dînsul, asupra plăcerilor vênătorii
 cu prepelicarul, acum, ȕic, sper că'ți voiu fi bro-
 dit gustul, iți voiu fi intrat cu totul în plac și
 că de-o-cam-dată mă pot rêsfăța plutind pe de-
 plin în apele tale.

Dar aci trebuie să mărturisesc că de când
 sunt eũ n'am avut căne de vênătoare și nici n'am
 vênat cu vre un căne de împrumut ; astfel încât
 de la mine însumi, adică din creeri și din inima

1) «Câte o dată, la revêrsatul ȕorilor, mă duc în pădure
 ca să aștept întórcerea ȕepurelui séu a căprioarei ; și alte dăi, și
 străbătênd bălăriile de pre câmpie, caut potêrnicea pe care o
 chîamă soȕiile ei. Cănele meũ saltă, se dă în laturi, și urmă-
 resce cu înfocare pasêrea al căruĩ miros i l'a adus vêntul. El se
 apropie de dînsa, o vede ; aprins, dar ascultător, el atunci se
 uita la mine și stă nemișcat. Eũ înainte, pasêrea se scóla ; plum-
 bul, îndreptat de ochiul meũ, o lovesce prin aer în momentul
 când ea sbórá. Murind, ea se rêsórnă pe aripele'i tremurânde
 și ȕerba îngălbenită se umple de penele ei sângerate».

mea n'ăi să aşteptî nimic întru lauda acestuî fel de plăcere. — „Atăta pagubă!“ veî dice fără induoielă, şi veî avé dreptate, cōcî, în aşa prilejire, în loc de a spune de la mine, în loc de a îmbăîiera cu anevoinţă eu însumî descrierî rău nimerite şi cugetărî prost îndrugate, mă vedî silit a cere de la alţîi să'mî arate şi mie cum se pōte aprinde închipuirea omuluî din vênătōrea ta favorită, şi cum condeîul şi pinsula aũ isbutit a ne destăînui farmecul ei.

În zadar ânsă caut în domeniul artelor, imagine de acest fel care să mă fi oprit în loc de mirare şi să 'mî fi strecurat în suflet acea plăcere, acel fior de mulţumire ce resimte cugetul şi inima când o idee seũ o simţire adũnc încercată, le este transmisă printr'o operă de artă, concepută cu putere şi réalisată cu talent. Nu tãgăduiesc că asemenea opere trebuie să existe prin mulţimea de picturî, representând scene din vênătōrea cu prepelicarul, care pe tot anul înavuţescũ colecţiunile de tabelurî şi albumele amatorilor din Europa întrégă; dar mintea mea poznaşă nu mă lasă de-o-cam-dată să mă gëndesc la altele decât la păcãliturile prin care Philipon, Cham, Bertall, Daumier şi tot veselul taraf al spornicilor caricaturistî de la *Charivari*, de la *Journal pour rire*, de la *Monde illustré* şi de la alte atâtea foî glumeţe, ilustréză în fie-care tōmnă, la deschiderea vênătōrii, pe bîeţîi burghezî pa-

risiani, negustori cinstiți ca și Burdă-Verde, Gură-Cască, Ton-patera și alți nevinovați *ipochimeni* de la noi.

Pare că ved⁵ colo, pe un biet vânător, bondoc și pântecos, bălăcind ca vai de dînsul, pe plôie și pe slôtă, într'o luncă noroioasă, cu pământ clisos de o schiôpă pe încălțăminte și trecându'l mi⁵ de nădușeli ca să porțe în genta îmbăierată de gîtu'i gheboșat, nu iepuri și potérnichî ucise cu grămada, ci chiar pe odorul său de prepelicar, căruia — ostenit, se vede, de atâtea umblete pe jos, — ce i s'a părut? că, decât a *sta* vînatul, mai bine 'i ar veni să *stea* să se odihnescă în mijlocul mocirlei, pare c'ar fi chiar și la vatra cuini⁵ de a-casă.

Apoi mai uite și altul, slab și costeliv ca un cal de brac, cu ochelarii pe nas, cu gura căscată, descărcându'și pușca, mérgă unde o merge! în cocheta becațină ce se zărea pe malul bălței: — „Aport!“ strigă el cu îngônfare prepelicarului și acesta se întórce, cam pe două cărări, 'cu o bróscă răscăărată în bot, pe când pasărea fuge, leșinând de rîs în sboru'i capriçios.

Tot fabula cea veche :

Parturient montes, nascetur ridiculus mus ¹⁾.

Spune într'adevăr decă nu sunt mulți vână-

1) *Horatii Ars poetica*. v. 139: «Munții în lăușie nască un șoricel de rîs».

nătorî, mari și mărunți, cari arū puté cu tot dreptul să ȳea acéstă poetică antitesă ca devisă nemințită a vredniciei lor vênătorescî?

Din norocire, tu nici gros nu ești, nici ochelari nu porți; prin urmare n'ai să te sbūrlescî, bănuind că în vorbele mele jócă ursul prin vecinî. Dar nu se scie în ce mîni potū să pice aceste foî sburătore, *habent sua fata libelli*¹⁾, și ca să rēmăiu în bună pace cu toți vênătorîi, chîar și cu aceia căroră le place numai vênătoreă singuratică prin crângurî și pe miriști, lasă-mě să 'ți aduc aminte despre o carte pe care am citit'o și o recitesc adesé, eū, carele nu sunt vênător, cu o nespūsă plăcere.

Se vede că Rușiî de cînd aū început a compune opere literariî, aū arătat un fel de predilecțiune pentru scrierile vênătorescî, mai ales cînd acestea le daū ocașiune de a desfășura sub péna lor priveliștile natureî, pe care tot vênătorul se învață a o ȳubi.

Cunosc numai din spuse cartea lui Aksakof, care mi se pare că, sub titlul de Записки охотника, *Scrisele unui vênător*, a împrōpētat și a desvoltat cu un talent admirabil și de tot original în sēlbăticia sa, acel tabel al stepeiî din

1) *Terentianus Maurus*, De Litteris, Syllabis, Pedibus et Metris, poemă didactică coprinsă în «Grammaticæ latinæ auctores antiqui, edit II. Putsch. «Hanovræ 1605. p. 2383. et. sq. — «Aū și cărțile sôrtea lor».

Rusia meridională, pe care l'a schițat mâna de măiestru a lui Gogolî și pe care eū am început, mă adineuri să 'l jumulesc ca să 'mī dreg și să 'mī împodobesc cu strălucitórele lui pene păunesci, ceia ce spusese despre Bărăganul nostru condeilul meu cel sméd, molatic, sérbéd și spălăcit ¹⁾).

1) Am vorbit despre Aksakof dupe aprecierile dlui Hăș-deū. Póte că făceam măi bine a 'l trece cu vederea, precum aș fi făcut póte și măi bine să nu măi fi pomenit, în acéstă epistolă, nicī despre Gogolî, nicī despre orī ce alt scriitor rus. La noī acum, când vorbesce cine-va despre slavonī, fie în materie de literatură, de filologie, de istorie și măi ales de agricultură, apoī îl ȳea lumea la ochī, și 'șī aprinde pafe în cap. Se gășescū chīar unī măi radicalī, măi puriștī, măi românī decât totă «sementia romanescă», decât tótă «terrina romanescă», ba și decât toī «boi romanesci», cari 'l isbescū și cu câte «una mostra de critica» de 'ȳ resună creeriī. Sper ânșē că eū unul am să rămăū nevătămat, deși un amic, citind epistola mea în manuscris, m'a amenințat că are să se supere pe mine autorul comediei «Revisorul general», care s'a jucat ȳerna trecută pe teatrul național din Bucurescī. Acéstă amenințare eū ânșē am prīvit'o ca un ce cu totul imposibil, cōcī amabilul și spirituosul autor scie bine cât am stăruit eū pentru ca comedia d'sale să se jōce precum o scrisese și apoī orī cine póte vedē în fășiórele «Revisteī Contimporane» de estimp, unde acéstă comedie se tipăresce, cum că numele lui N. Gogolī figuréză în fruntea imitațiunii române. Nu aci dar 'șī ar avē locul vre o împutare de a se tăinui cum-va numele autorului original. Dar să închipuim că ar ajunge pricina la adică, óre atunci l'ar tăia capul pe dl Petre Grădiștenu, dnialui carele de când este n'a «manatu boi romanesci, injugati cu jugu romanescu, la aratru romanescu,

Ca și Aksakof, Ivan Turghenief a scris un sir de istorioare seǘ povestiri vênătorești, Рассказы охотника, ale căror scene se petrecǘ când într'una din acele bătrâne păduri de mestécăni, de brađi și de anini, ce crescǘ sub cerul înorat al Rusiei, pline de sitari, de cocoși sêlbatică și de ierunci, când într'un sohat fôră margini unde, printre copitele sglobiilor mînji ce pascǘ în ergheli, se strecôră pitpalacul limbareț, când pe un heleșteu cu zăgaz de taraci, din trestiile stufóse ale căruia se înalță în aer plotóne colțurate de rațe sêlbatică.

„Aidem la Lgov!“ — îi spune într'o ți tovarășul seǘ de vênătore, Iermalai, curat tip de țeran кръпостной muscal, plin de frica Țarului, a Stăpânului și a lui Dumneđeǘ, dar priceput și meșteșugariț la vreme de nevoie: — „Aidem la Lgov; acolo o să împuscă, *batîușca*, rațe cât vei bine-voi să 'ți placă“; și cu tóte că rața sêlbatică n'are nici un preç în ochii unui adevêrat vênător. 1)

cu stremurare romanescă, etc., etc., etc.), s'ar pricepe óre dnélui ca să ne tórne «una mostra?...» Non licet omnibus adire Corinthum!

1) Așa începe una din povestirile lui Turghenief, care tóte coprindǘ câte o mică scenă de obiceiuri ale câmpenilor Rusiei, fie bořernași de țeră, «odnodvortzi», fie neguçători, «kupiți» fie robî țeranî, «krepostni», precum erau săteni pêne acum

Acum înțeleg, amice, pentru ce tu n'ai vorbit în cartea ta despre aceste sburătoare care ansă din punctul de vedere al ornitologiei naționale nu sunt tot așa vrednice de nesocotit, de vreme ce este un vânător din cei de frunte de la noi pentru care Petrache, preparatorul de la muzeu, a împaiat peste trei-deci soiuri felurite de rațe sêlbaticе, îmпуșcate tôte pe bălțile de la Gréca și de la Căldărușani, pe veleşteele de la Obilescă de la Coconă și prin alte locuri tot vecine. Ar fi interesant de a culege numirile poporane ale acestor specii de rațe, chîar déca une ori ele nu ară ține séma de buna-cuviință a salónelor; apoi ară trebui confruntate cu cele despre care vorbescă naturalistii séu cel puțin cu cele zugră-grăvite în cartea lui Chenu, *L'Ornithologie du chasseur*. Iată un suplement pentru a doua edițiune a *Manualului* tēu!

Póte că atunci, vorbind cu osebită laudă despre adaosele ce vei fi făcut opereii tale, dupe ale mele povățuirii, voiu sfêrși eă istoria lui Iermalaă, carele p'aci p'aci era să se ínece în balta de la Lgov, îmпуșcând rațe ca un pécătos; iar de-o-cam-dată mă mărginesc a spune, în trei cu-

vre o țece ani. Rușii, în limba lor, fórte ceremoniósă și dul-cégă, daă numirea de «tată, tătucă, (batăușca)», maă marilor, de la împérat pêně la pûrcălab.

vinte, că descripțiunile lui Turghenief sunt curate tabeluri eșite dintr'un penel de meșter :

Ut pictura poesis! ¹⁾

De câte ori, citindu-le, mi s'a părut că 'mi trece pe dinaintea ochilor una din acele simple priveliști ale naturei, în care pictorul olandez Ruysdael a știut să respândescă o umbră de melancolie care pătrunde așa de adânc inima! Pe povârnișul unei păduri a cărei verdéță începe a se pãli de suflãrile tómnai, se deschide un drum nãsipos ce se pierde în zarea întunecată a depãrtãrii, sub nori posomoriti; vântul bate și aplécã crãcile pe jumétate góle; pãmêntul e presãrat cu frunđe uscate, ce parũ a se rostogoli fãșiiind d'a lungul cãii. Un biet drumeț cu o sarcinã de nuiele la spinare, suie cu greũ délul, urmat de trei câni. Atât și nimic mai mult! ²⁾ Dar chiar și în umbletul apãsat al cãlëtorului se simte tãinica întristare a firei; dintr'insul și din

1) *Horatii* Ars poetica. v. 361 : «Ca pictura și poesia!»

2) *Iacob Ruysdael*, (1363—1681) nãscut în Harlem, a zugrãvit numai peisage în care alții, și mai cu sémã Wouwerman și Berghem, aũ adãogit une ori persóne și animale. Tabelul de care vorbim se aflã la Luvru, (Le buisson, n^o 471) unde 'l am admirat adese, precum și altele la Paris, la St. Petersburg, la Dresdã. Aci e și peisagiu lui Ruysdael care pòrtã numirea de «Vênãtórea», cu figurĩ lucrute de Vander Velde.

tóte se respiră preste tot tabelul acel farmec du-
 îos în care inima omenescă cu plăcere se afundă,
 când une ori fugim obosiți de lume și remănem
 singuratică și neturburați în mijlocul nesimțitorii
 sêlbăticimii.

Fi-va ore și acêsta, una din simțirile în care
 își găsecu a lor mulțumire vênătorii isolați? De
 este așa, apoi a trăi câte-va ore cel puțin nu-
 mai cu sine și departe de ochii acelora cari în
 lume îi urmărescu gêndurile și mișcările, sêu cu
 grijă sêu cu ură; a se simți singur, ființă cuge-
 tătore, în fața unei firii întregi fôră de simțiri și
 a'și pune tôte silințele spre a o supune la a sa
 voință; iată negreșit o nobilă ispită pentru mên-
 dria omenescă, și déca dînsa ajunge a se însuși
 în trudele singuraticăi vênătorii, apoi neapărat
 acea vênătore este o mênđră, o nobilă patimă.

Aimer, boire et chasser, voilà la vie humaine
 Chez les fils du Tyrol! — peuple héroïque et fier!
 Montagnard comme l'aigle et libre comme l'air!

Ce n'est pas son métier de trainer la charrue;
 Il couche sur la neige, il soupe quand il tue;
 Il vit dans l'air du ciel, qui n'appartient qu'à Dieu.
 L'air du ciel! l'air de tous! vierge comme le feu!

Tu n'as rien, toi, Tyrol, ni temples, ni richesse,
 Ni poètes. ni dieux; — tu n'as rien, chasseresse!

Mais l'amour de ton cœur s'appelle d'un beau nom :
La liberté! 1)

Așa cântă poetul viața unui popor de vânători, care în singurătățile muntose ale Alpilor, trăiesce de secolii pândind vulturul și căprița pe piscuri fără urme. Arta chiar 'l a identificat cu idea vânătoriei și cine poate spune că n'a vădit adese tabeluri în care, pe o pajiște înverdită cu brați uriași, trecu Tirolesi cu pălăriile lor țuguïete și împodobite cu pene de păun, purtând pușca pe ai lor umeri, iar pe stânci albiciose ce se perdū în vėsduh, s'arată sfițță capra neșră cu cornițele'ï crescute în formă de cârlig. Există mai ales în Germania meridională, în Bavaria și în Austria, printre Șvabi și Stirieni, o școlă în-

1) *Alfred de Musset*, La coupe et les lèvres: Invocation:

A iubi, a bé și a vëna, ıatã viața omului
La fiı Tirolului! — popor eroic și mëndru,
Munteni ca acula și liberi ca aerul!

Nu e trëba lui de a mâna plugul.
El dörme pe zăpadă; mănũncă decã ucide;
El trăiesce în aerul cerului, care e numai al lui D-șei.
Aerul cerului? aerul tuturilor! fecïorelnic ca și focul!

Tu, Tirol, tu n'aı nimic, nici temple, nici avuıı,
Nici poeıı, nici șei! — nu n'aı nimic, șerã de vëndtori!
Dar amorul inimei tale pörtã un falnic nume:
Libertatea!

trégă de pictori cari reproducă neîncetat asemenea scene; dar trebuie să și spunem că magnetul lor pitoresc s'a cam trezit, chiar prin spornica lor înmulțire. Vorba francezului:

Faut du Tyrol; mais pas trop n'en faut!¹⁾

séu ca să fim mai clasici și să aplicăm artelor axiome de o natură mai filosofică, mai poetică, mai estetică, să amintim regula pe care s'a întemeiat mult cumpătata cultură a poporului elen și pe care Pindar, printre alții mulți poeți și prozatori greci, a exprimat'o într'astfel:

Χρὴ δε κατ' αὐτὸν ἀεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον²⁾.

Ce bine ar fi fost, -- nu este așa amice? -- să 'mă fi adus eu mai de mult aminte de o așa înțeleptă învățătură! Aă fi scăpat mai ieftin și 'ți aș fi cruțat multe din rătăcirile netrebnice, din cărările infundate, din cotiturile zadarnice, din urmele pierdute, din *minciunile* vrednice de cel mai îndărătnic vulpoiu, prin care te mân fără de milă, de când ai avut păcatul să ieși aceste foi în mână.

Să voiu eu însumi a resuma acuma câte am

1) «Bun e și Tirolul; dar iar pré mult nu trebuie».

2) *Pindari Pythia*. II, v. 34 : «Trebuie ca în toate și în tot-d'a-una omul să caute drépta măsură».

spus pêne aci, d̄eũ, nu sciũ de aș puté. Măcar în privința artelor vênătorești s'ar cuveni ânsé să 'mĩ adun în mánuchiũ notițele rásipite aci ca așchiile și ca surcelele ce se împrastie fără folos când, cu o teslă rēũ mánuită, o calfă de dulgher stângaciũ cïopârtescé bêrna care eșise mēndră și temeinică din pădurile, unde sub paza Domnului ea a crescut în largul eĩ.

Dar cum? Să mai vorbesc iarășĩ despre plastica vênătorească a anticilor, cu idealul lor intrupat în statua Dianeĩ vênătorițe, cu expresivele lor baso-relievurĩ cinegetice de pe arcul lui Constantin, cu picturile lor curioșe din mormēntul Nasonilor? Să ne mai întórcem la vênătorile concertante ale Sasanidilor din muntele Bisutun? Ș'apoi d'acolo să rásărim tocmai în fundul Europeĩ, ca să scotocim în pescerile Dordonieĩ siluete de fiere antidiluviane sgáriate de Samoiedĩi Francieĩ? Și aci să 'mĩ găsesc beléoa cu Galii, vênătorii cei vestiți, pe cari eũ am uĩtat să 'ĩ pomenesc, și pe d̄inșii, și pe câniĩ lor așa mult lăudați de tótă antichitatea, și mai ales pe d̄eul lor *Cernunos*, a cărui căpēțiñă, frumos împodobitã cu o minunată părechie de năprasnice córne de cerb, s'a descoperit la 1711, chĩar în temeliele catedraleĩ din Paris și șéde acum în rōnd cu d̄eii pe un altar págănesc, expusă la privirile și la rēsgēndirile tutulor oneștilor consortĩ parisiáni

cari se preumblă curioși prin instructiva grădină a Muzeului de la ospelul Cluny ? ¹⁾

Să trecem, să trecem înainte, uitând miniatuurile scălimbate și ticluite de prin cărțile didactice ale secolului de mijloc; să nu ne oprim nici la gravorul Albert Dürer, nici la sculptorul Jean Goujon, cari fie-care a creat în trecăt câte o splendidă emblemă a vânătoriei, unul în spiritul mistic al Germaniei, cel-l-alt dupe ideile elegante și răsfățate ale Francezilor.

Ajunși la timpul Renașterii, să mai salutăm încă o dată, dar de departe, pe marele Rubens, care a zugrăvit lupte dramatice între fiere și ómenī, iar nu vânători dupe cum le cerem noi. Amicul său ânsă, Snyder, îndată ne va împăca prezentându-ne pe dobitocele codrilor turbate și

1) Catalogul Muzeului, No. 3. «Un altar cu patru fețe, sculptate cu câte un bust de țeitate fie-care». Acastă figură este gravată în *P. Lacroix*, «Les arts au Moyen âge et à l'époque de la Renaissance» (Paris, 1869) pag. 353. — Déca Galo-Romaniī aveaū pe țeul cornorat «Cernunos», Daco-Romaniī aū avut și ei un «Joue Cernénu» (Jovis Cerneni), despre care se face vorbă într'una din tablele cerate, descoperite la 1790 în Abru-dul Transilvaniei, și publicate mai ântéi de *Massmann*, «Libellus aurarus» (Lipsca 1840) și mai de curénd de *R. P. Tim. Șiparlu*, în «Archivul pentru Fililogie și Istorie» (Blaj, 1867) p. 72 et sq. Nu putem sci déca Jouele dacic avea și el córne ca cel galic, dar e probabil că numele lui provenea de la colonia Zernes séu Cerneși de pe malul Dunării. (*Massmann*, op. cit. p. 116—119).

îngrozite de góna vênătorilor. Wouwerman ne va abate un moment de la trudele vênătoriei spre a ne desfăta cu plăcerile ei câmpenesci și galante. Dar apoi pictorii francezi din gloriosul secol al Ludovicilor, Desportes și Oudry, artiști pătrundători și dibaci în studiul naturei, ânsă cumpătați în pornirile ei ca tot aparatul pompos al regescilor petreceri, ne vorû strâmuta din noû în pădurile cu vênat și în mijlocul haitelor de câni. La dinșii mai ântei încolțesce sub penel figura corectă și deștéptă a prepelicarului.

Némțul Ridinger, păstrând și inventoriând pe de o parte tradițiunile oficiale ale artei din secolii trecuți, se alătură pe de alta și mai mult, în naivitatea 'sa germanică, de selbăticia naturei.

Cu secolul nostru aparû Sir Landseer și Horace Vernet. Inzestrați amênduoi cu talente de frunte, unul deschide orizontul dramatic al vênătorilor de cerbi din munții neguroși ai Scoției; cel-l-alt rechiamă, cu mai mult instinct vênătoresc decât Rubens, priveliștea animată a periculóselor vênători din pustile prigorite ale Africeii.

Operile acestuia daû nascere la o scólă de pictori moderni, cari își alegû subiectele de tabluri în vênătorile de prin tot felul de țeri străine și depărtate de continentul nostru. Acea scólă noi am numi o *Scólă de pictură vênătoréscă exotică*.

Dupe Landseer, carele pe lîngă cerbî a mai zugrăvit și câni, cai, *lordi* și *ladies* engleze, — imitat în Franția de Alfred Dedreux, — a răsărit o *Școlă de pictură vînătoréscă a sportului*.

Apoi, pe o tréptă mai modestă a societății, în Englitera, în Francia și chiar în Germania, s'a u ivit pictori cari a u reprezentat serios vînătórea cea mică, cea cu prepelicarul și a u creat astfel, — în laturî de toți caricaturistiî din aceleasî țeri, ce neîncetat se légă de biétă brasla vînătorilor măruntî, — ceia ce am puté numi *Școlă de pictură vînătoréscă burgheză*.

În fine Elveția și Tirolul, piscurile și căprițele, a u inspirat pe numeroșii artiști cari constituiesc romantica odraslă a *Școlei de pictură vînătoréscă alpestră*.

Dupe acéstă nomenclatură substanțială și dupe acéstă clasificăiune sistematică a artelor vînătoresci, cel ce va cuteza să đică că e u n'am cunoscînțe speciale în arte, nici metod în scrierile mele, îl rog să poftéscă domnia-lui la întrecere cu mine și să'mî spuie, drept probă, căriî scóle de pictură vînătoréscă atribuie d'lui tabla zugrăvită de sub umbrarul cărciumei lui Kir Ioniță Buzdrună, de la morile Ciurelului, unde trec u Nemțiî la vînătóre, în care tablă figurézá, pe un fund portocali u, un vînător albastru trăgénd cu pușca într'un iepure roșu, care ține vesel în labe o ploscă cu vin, și tóte acestea înconjurate cu ur-

mătórea devisă, plină de dulci și iscusite adimeniri pentru orî ce vênător :

ДѢКА ТЕ ДЪЧІ ЛА ВЪНАТ,
ВНИ'О'НКОА СЪ ЗУЧІ ВІКАТ!
ДѢКЪ КРЕІ СЪ ЛУЗІІ ТЪИ,
ЛА ПОХТЕЦЕ ЛА ГИИѢ БЪИ! (Sic!)

Amice autorule, 'mî aș lua acum dîoa bună de la tine și m'aș inchina ție cu plecăciune, mulțumindu'ți pentru momentele plăcute ce m'ai făcut să petrec, mai ântêi citindu'ți cartea și apoi gêndindu-mă la dînsa, ca să îndrug tóte aceste nevoiașe glume, *difficiles nugæ*¹⁾. Dar și aci 'mî e témă că o să te superî, socotind că am vrut să te las singur singurel, tocmai subt umbrarul lui Kir Ioniță.

Să căutăm dar, pentru acest *ite missum est* al tovărășiei nóstre vênătorești, un aer mai curat, mai învietor, în care vechia nóstră prietenie să se simtă mai la locul ei, unde să putem repeți împreună versurile lui Musset pe care ni le dîceam și acum vre o cincî-spre-șecce ani:

1) *Martialis* «Epigram.» II. 86 :

«Trupe est difficiles habere nugas
Et stultus labor est ineptiarum».

«Prost lucru este când se ține omul de glume nevoiașe
Și neroδέscă trébă sunt flécurile».

Oui, la vie est un bien, la joie est une ivresse.
 Il est doux d'en user sans crainte et sans souci,
 Il est doux de fêter les Dieux de la jeunesse, (?)

 D'avoir vécu trente ans comme Dieu l'a permis
 Et . . . si jeunes encore, (!?) d'être de vieux amis ¹⁾.

Dar ca să căutăm și să găsim acel loc dorit
 trebuie, amice, să te mai îngrijesci despre un
 mertic de răbdare, trebuie să faci din nou inimă
 viteză. Haiddi!

Macte, nova virtute, puer; sic itur ad astra! ²⁾

De a te duce drept la stele, nu pré am spe-
 ranță; dar vino cu mine pênă colé, în munții
 Buzăului, și póte că vei petrece pe acolo și tu
 câte-va minute plăcute, cum am petrecut eú, sunt

1) *Alfred de Musset*. «Poésies nouvelles». Sonnet à Alr.
 T. 1838.

«Da! viața e un bine, și veselia e o beție.
 E dulce lucru de a se bucura de dînsa fără temere și fără grijă;
 E dulce lucru de a sërba tot țeii din tinerețe,

.
 De a fi trăit trei-șeci de anî dupe cum a voit Dumneșeii
 Și . . . încă așa de tineri, a fi prietenii vechii».

Prietenii, da; dar tinerii . . . !? nu pré tocmai. Ce ăicii? seú
 vorba românului: «Vrabia puflu!»

2) *Virgillii* *Æneid*. IX. v. 641: «Deșteptă în tine o nouă
 vîrtute, băiete; astfel vom ajunge pênă la stele».

acum câți va ani, rătăcind cu ochii pe plașuri încântătoare, iar cu auzul și cu gândul prin fantasticele regiuni ale basmelor vânătoresci.

X

Pe o frumoasă zi de veră mă odihnisem câte-va ore la schitul Găvanul, — o minunată înfundătură călugărească din munți, câte-va colibe și o bisericuță de bérne, semănate printr'o pajiște smălțuită cu flori, pe care o încinge un semi-cerc de nalte stânci pestrițe, ce pórta numirea fórte nimerită de Curcubéta. De acolo plecaiu călare ca să merg la Bisoca, sat în două chipuri interesant: mai întâi fiind-că de sub délul pe care el șéde, isvoresce Pecenéga, un pəriu cu nume preçios pentru etnografii țerei; al douălea pentru că într'insul trăiesc și se prăsesc din ném în ném, cei mai frumoși bărbați din tot plașul împrejmuitor. Ca probă despre acéstă din urmă particularitate a satului Bisoca, — particularitate pe care am putut mai târziu să o constat în tótă întinderea ei, — aveam cu mine, drept călăuză de la Găvanul péné acolo, un voinic Bisocén, un fel de ócheș Apolon muntenesc, carele cunoscea ca în palmă tóte cotiturile munților și se mai pricepea și la multe altele, cõci era și vênător, și cïoban, și cosaș, și cântăreț la bise-

rică, și cântăreț cu cavatul, — Dómnne iértă! pare-mi-se că mai meșter era la fluier decât în strană, — ba încă scia să spună și basme de 'ți era drag să 'l ascultți.

Cât a ținut calea, — vre o șése ore, — gurița nu 'i a tăcut. D'apoi nici eū nu 'i dam vreme să rēsufle: „Bădiță, ce livede e asta?” — îl întrebam, trecând prin niște guși de văi care mă îmbătaū cu dulcele lor miros de fēn prospēt cosit. — „Cum se chiamă ierbile celea care parū împletite și la vērēf găitānite?” — Și el imi spunea numirile tuturilor florilor, ierbelor și burienilor, arătându'mi chiar și pe acelea care sunt bune de lēc: — „Ceia este dobrisor și cea-l-altă ghisdeiu; asta e laptele-stāncei și astă-l-altă, zīrnă-mițósă; ici iată brāndușe și colé dedeței; apoi lobodă și drob, vēzdrógă și siminoc, iērba-cīutei și piperig, pojarniță și sefterea” și altele multe... Dar cine le mai ține minte! D'aș fi stat să le însemnez pe tóte, póte că imi da și mie Societatea Academică să lucrez, — nu, vai de mine, la *Dictionariulu* cel cu vorbe numai plivite, alese și mai cu sēmă croite de pe curata lătinie, — ci la păgu-bașul de *Glosariu*, unde pricopsiții noștri lexico-grafi și scornitori de graū nou și pocit asvērļa ca borhot, mai bine de jumētate biētă frumósă nóstră limbă romānescă.

Din norocire, Bisocēnul meū nu scia nimic despre chipul cum ne batem noi joc în orașe de

ce avem mai scump rămas de la părinți, și el, în limba sa pe care aș da anii din viață'mi ca s'o pot scrie întocmai dupe cum el o rostea, în acea limbă spornică, virtuoasă și limpede a țărănilor noștri, îmi povestea păsurile și plăcerile oamenilor de la munte.

Când ajunserăm pe muchea plașului ce desparte văile despre Buzău de cele despre Râmnic, priveliștea, din veselă și plăcută ce era, se făcu da o dată măreță.

În spate aveam culmea întinsă a Penteleului, starostele munților din Buzău, și pe sub dinșul se rânduiau, ca trepte ale unei scări de urieși, plașul Răboiului, munții Neharnița, ambele Mușe, Macieșul, Brezeul, Pîetra-penei, Carâmbul și multe altele mai aședate; dar drept în fața noastră, adăpostite sub piscurile semețe ale Furului și ale Steșicului, se înălțau, ca nisce păreți suri și măcinați d'alungul unei perdele de brădet, stâncele Năculelor la pôlele cărora se așternea, întocmai ca un lăicer verde și înflorat, o poiană largă și desfătăată.

Intr'adevăr ai fi quis, ca balada păstoréscă, că acel picior de plașu este întocmai o gură de rașu.

Stam și mă uitam cu acea uimire produsă adese în noi de priveliștile neașteptate ce ne isbescă vederile pe unele culmi despărțitoare de văi. Călăuzul meu carele, cum am spus, avea sēmēntă

multă de vorbă, mă deșteptă din acea mirare mută: — „Așa’i, Domnule, că’sū mēndre *Petrele feței* de la Năcule? Vēd c’ăi rēmas cu ochiī la ele; dar mi-te, când a’i sci și povestea lor?” — „Apoi ce mai stai, voīnice?” — îi respunseīu cu grabă; — „spune’o, decă o sciī. O să’mī țină de urit pe drum“. Și Bisocēnul meū, carele atāta aștepta, īncepu a’mī spune următorul basmu, povestindu’l īn al sēū graīu poetic și armonios, pe care īn deșert mă voīu sili eū a’l rechiāma īn amintirile mele :

„Basmul meū, boērī domnia-vóstră (aveam cu mine pe un Nēmț care nu īnțelegea romānesce) „basmul meū e cam copilāros: dar pare-mi-se că nu e tocmai fără de folos!“

Așa fu precuvēntarea lui și, precum đice bētrānul Omer :

Dupe a lui limbă decāt mīerea mai dulce curgea vīersul ¹⁾).

„Īn vremea de demult, pe când ómenīi de pe lumea asta, sciaū și puteaū mai mult decāt ce potū și sciū cei de acum, pe când pruncul de trei đile īțī numēra numai īntr’o clipă tóte stelele de pre cer, și vedea cu ochișoriī cum cresce īērba cāmpului și auđea cu urechile cum sfārīie fusele cānd tórce pāiajinul. pe vremea de

1) *Homeri Iliad. I, v. 249 :*

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλᾶσσης μέλιτος γλυκίων ῥέει αυδή.

atunci trăia în plașurile Buzăului, o împărătesă tare și mare, pe care o cheama Dómna Néga ¹⁾. Ea își avea palatele ei tocmai colo, în codrii Cislăului, unde se vedă și astăzi, pe o măgură mare ocolită cu péraie, temeliele de zid ale cetății ei, iar grădinile și livețile în care ea se preumbla când i se făcea urit a casă, și le avea pe colnicele Lapoșului, unde stă și acum puțul ei cu colac de piétră, săpat cu slove pe care, dău, nici cei mai cărturari din ȕioa de astăzi nu le mai potă ghici.

„Din toți copii căți Dumneđeu îi dase și 'i luase înapoi la sine, Dómna Néga rămăsese în văduvie numai cu un fecior pe care 'l iubea ca lumina ochilor. Era și drăgălaș, — bată'l fericea — puțul de împérat! Mëndru ca strălucitul só-

1) Póte că tu séu altul imă veți spune că Dómna Néga, cea de la Cislău, de la Lapoș și de la Tisău, n'a fost tocmai pe când cu Por-Ímpérat, de vreme ce dînsa trăia în al XVI-le secol, și a dăruit chîar mōnăstirii Bratskiî din Kiev, la anul 7107 (1600), o cruce ferecată care s'a și reprodus în publicațiunea ruséscă ВОСКРЕСНОЕ ЧТЕНІЕ, anul 4^{le} (1840), pag. 436 et sq. Acestea le sciú și eú, ba am și a-casă o cărămidă luată din ruinele cetății Dómnei Négăi, din pădurea Cislăului, care de sigur nu denotă o măi mare vechime. Dar, de unde să aștepți de la un bîet muntén din Bisoca, atâta erudițiune în istorie și archeologie? — Notă *ad laudes gratesque B. P. Hasdeo*, căruia datorez cunoscînța și desemnul crucii de la Kiev a Dómnei Négăi.

relui la amîedî, blând ca rađele line și mângăiöse ale luneî, sprinten ca lucéfêrul sclipitor al diminețeî și înțelept ca și întrêga tãria cerurilor. Nu scia maică-sa nici lumea tótã cu ce sã 'l mai desmierde, atât era tuturor de drag și de plăcut.

„De micuț îl dase Dómna la carte și când abié începuse tuleiele bãrbei sã 'i umbréscã pe-lița copilãrêscã, el vorbea pe de rost tóte limbile de pe lume, ba âncö înțelegea și graiurile tãinuite ale paserilor și ale fiérelor.

„Atunci Dómna, cu inima îngânata între dor și bucurie, îi vorbi așa: — „Fêtul meu, cartea câtã a fost, ai învățat'o tótã din scórțã pênê 'n scórțã; acum, ca sã te faci om pe deplin și voinic cu temeiu, precum se cade unui bãrbat și mai ales unui fecior de împêrat, toți de tóte părțile îmi spunü că trebuie sã te duci lumea sã o colinđi, ca sã încerci și sã ispitesci viața prin tine însuți și sã afli multe și mêrunte ale lumeî, care se vede că în carte nu se potü scrie. Du-te, copilul meu; mergi de vedü și de învață; dar catã a nu te pré depãrta de pe aci; aduți aminte, voinicelul meu, că pre câtã vreme nu te va simți mama colé în préjma ei, grija, chinul și mîhnirea din sînu'î nu vorü lipsi“.

„A doua đî, dîndi de diminéță, feciorul de împêrat, mai mult vesel decât duos, își luã đioa bunã de la Dómna maică-sa, care se silea, sêrmana, pe cât putea, ca sã'si stãpânéscã plânsul

și obida ce o 'necaū. Era vesel voinicelul, fiind-că
 în curțile palatului îl așteptaū ca să 'l însoțească
 în cale o sumă de

boierī mari ai oștilor,
 puterea domniilor
 și gróza dușmanilor,
 toți călări și inarmați
 cu săgeți, cu buzdugane
 și la brâie cu arcane;
 gata-a merge dupe sóre
 să începă 'o vênătóre
 dupe urși și căprióre,
 dupe paseri gălbióre,
 ce sunt bune la mâncare
 și plăcute la cântare.

„Apucară în spre miédă-nópte și trecënd pe
 Scărișórá, unde 'i lesne cui scobórá, luară apa
 Buzéului în sus tot cântând și veselind. Rěsu-
 naū délurile și văile și apele riului pe unde tre-
 cea mēndra cėtă de voinicī. Dar când sosiră la
 înfurcitura Bīscei, acolo unde se așterne o poie-
 niță verde umbrită de plopī, de stejari și de fagi,
 feciorul de împērat de o dată își opri armăsarul
 în loc și în gura mare strigă așa către soții săi:
 — „Mēi frați! vedeți colo drept în sus muchea
 „naltă și pleșuvă a Penteleului; acolo am să mă
 „duc, tot în fuga calului. Cine póte, ție-se dupe
 „mine!“ — Și dând pinteni sprintenului său fu-
 gar, ca un fulger se răpeđi prin valea îngustă a

pêriului. Sub copita pintenogului, petrele scăpărau, apele colcoteau, pulberea în sus se înălța, cu nuorii s'amesteca, ș'apoi în jos iar cădea, vâlcéoa înegura și pe voinic 'mî 'l ascundea cu totul din vederile boșerilor, cari rămăsese departe, departe în urma lui

„Trecu el ca în sbor, cu fugarul spumegat, prin valea Rosilor, pe sub muchea Paltinului, pe la gura Teghi; sări ca un zmeu pe d'asupra Curselor de piétră; își zări ca prin vis chipul oglin-dit în apele cătrănite ale Ghenunei Dracului, și printre brađi, printre molifđi, printre atinși și țenuperi, sui mlaca Cernatului pêne în vérful muntelui. Sbura calul nebun cu cóma și cu nara în vânt; iar călărețul, cu mințile răpitate de mulțumire, sorbind cu desfătare în piept mirosul răcoros al brađilor și al florilor, dor' că se simțea dus ca vântul și ca gëndul, peste stânci, peste verdeță, peste gol și érbă crétă.

„Când fu la amîédul mare, fugarul stătú locului și feciorul de împérat se trezi singur singurel chiar d'asupra Penteleului. Jur împrejur, cât cuprindea ochiul, zări numai creste de munți, cari mai mari, cari mai mărunți. Dar mai presus de toți se ridica creștetul gol, de pe care el privea și vedea, jos pământul cu verdețile, confundându-se în tóte părțile, iar sus, cerul limpede și senin, scâldat numai în rađe de lumină. Sórele dogorea drept d'asupra și în arșița amîédului,

pare că contenise orî-ce adiere; nici o suflare nu se simţea, nici un sunet, nici o mişcare.

„Sta mărmurit voïnicul; — nici că mai pomenise el așa tăcere, așa pustiū, așa mēndreţe! — când de odată, pe sub róta aurită a sórelui, se ivi o pasere mărétă, un vultur negru cu aripile falnic întinse. De grab puse voïnicul mâna pe arc, îl încordă și gata era să răpédă săgéta, când pe sus auđi vulturul croncănind în limba sa cea păséréscă:

„Împérate luminate,
nu'mi lua đilele tóte;
íea-mi-le pe jumătate;
că'ți voiu da eū nestemate,
chíar píetra zamfirului,
limpedínea cerului!“

„Fecióruľ de împérat destrună arcul, minunat de așa cuvinte; iar paserea, drept mulţămită că o íertase cu viaţă, lăsă să 'i pice din cíoc pe oblâncul şelei voïnicelului, o píetră de zamfir mare și frumósă, limpede și albastră întocmai ca seninul cerului.

„Din césul când căpătă acéstă nestemată și o puse în sín, nu mai rămase pasere pe cer care să nu fie robită la voinţa lui. Pentru dînsul, tóte sburátóarele, mēndri păunași, sēlbăticoși cocorí, bufniţe cobitóre, șoimí dérji, găinuşe moţate, dumbrávence cu aripí verđi, pupáze cu creste

bălțate, grauri pestriți, sitari, dropii și ȳerunci, tóte picaũ ca fermecate, când eșea el la vênătóre; iar de se preumbla numai prin codri și prin liveđi, mĳerlile și privighĳetorile, pitulicele și sticleții, presurele și sfranciocii, petroșeii și sfredelușii, botgroșii și scatii, țoiĩ, ęintezoiĩ și pițigoii, toți il întĳmpinaũ peste tot locul cu dulcele lor cȳntări; cucul ĳĩ vestea la tot cĳsul mulți ani cu noroc, și prigoriĩ cu pene albastre, ĳĩ ĳnsoęeaũ pretutindenĩ, chiuind și sburȳnd vesel d'asupra capului sĳũ.

„Trecu o đĩ, trecurȳ douĳe, ba mai trecurȳ și alte nouĳe și voĩnicelul nu se ĳndura ca sȳ se ĳnstrȳineze de la mĳndrele plaĩuri ale Buzĳului, ĳn care el domnea acum cu voĩe bunȳ peste tótȳ firea sburȳtóre cȳtȳ fȳlfȳie sub sóre. Nóp-tea pe la cȳntȳtori, pĳnĳ a nu se revĳrsa bine de đori, el era purces la vênătóre, și mai adesĳ sĳra il apuca prin pȳduri, ucigĳnd și stĳrpind alde pasĳri cobitóre ce se arȳta numai prin ĳntuneric.

„Rȳtȳcea ĳntr'o đĩ pe culmea pȳdurósȳ a Istrięei,—tocmai colo jos, la curmȳtura dĳlurilor, sub care ĳncepũ a se așterne cȳmpiile,—cȳnd de o datȳ, fȳrȳ veste, pe la sfințitul sóreliũ, se rĩdicȳ din vale un vĳnt mare și turbat, care ĳndoia fagiĩ, frȳngea plopĩ, smulgea ulmiĩ și cletena cu urlet tot codrul și tot muntele. ĳntr'o clipȳ norĩ de pretutindenĩ la un loc se adunarȳ, negurele

se îndesară, și preste tot cerul se destinse un pod întunecat de fer și de aramă, peste care trecea și se învêrtea sfântul Ilie, incurându'si armăsarii cu tunete și cu plesnete, și scăpărând numai fulgere și trăsnete, de sub rótele carului său. Apoi dintr'o năprasnică detunătură, se sparse de o dată podul, brazdat de miile de săgeți luminoase și începu a curge pre pământ, o plóie gróznică,

plóie cu șiróie
de făcea péraie :
plóie cu bășici
de strica potici ;
plóie spumegată
'neca lumea tótă ;
plóie de potop
făcea lumea snop.

„Când se mai potoli furtuna, feciorul de împărat cătă a se urni din scorbura unde stătuse pitulat ; dar el nu mai scia încotro s'apuce, așa de tare era, în codru, și frunđa désă, și nóptea întunecósă, și calea pîetrósă ; pe unde căta urma umblată, urma era ștérșă ; pe subt atâtea tulpine surpate și în lapoviță înecate, pe subt atâtea frunđare căđute, tóte cărările se făcuse nevêđute. Nu vedea, nu auđea, nici în greul pământului, nici în ușurelul vântului ; numai când trăgea bine cu urechía, îi venea din depărtare la auđ, chiotul ghionóei ce 'și ascútea nóptea cîocul de cója copaci-

lor, și miorlăitul cucuvăilor care se chiămau jalnic una pe alta prin mijlocul besnei; apoi uneori îi trecea răpede pe dinaintea ochilor și câte o umbră négră de lăstun rătăcit, care cădea din vėsduh, cu lungele'i aripe îngreuiate de plôie.

„Tótă nóptea ar fi umblat el fără spor; dar noroc că avea cu sine pe coteiul lui cel mai bărbat, cel mai priceput, cel mai credincios,

Miclăuș, căne 'nvățat
scia séma la vênat;
el apucă spre colnic,
ușor, sprinten și volnic;
tot spre vale se lăsa,
și cărarea căuta,
botul prin érbă vêrînd,
urmele tot mirosînd.
Urma 'i ici, urma 'i colea!
Miclăuș n'o mai perdea,
pr'intunerie o simțea,
nóptea 'ntocmai ca đioa.

„Astfel, cu cănele călêuză bună, volnicul apucă d'alungul în jos, valea Orgóei. Prin volbura apelor ei se rostogoleau acum cu vuiet, rădăcinile de copaci și bolovanii de piétră, surpați de la munte. Și cănele și stăpânul umblau încet și cu sfială pe costișul lunecos; dar când ajunseră tocmai d'asupra priporului de unde se vedu, în pôlă, urmele unei cetăți de Uriéși și brasda vladnică a Troianului, Miclăuș stătu în loc mirînd

ca în prėjmă de vĕnat. Voĭnicelul sticli ochiĭ. Flăcăraie alburiĭ eșeau pe acolo din pămĕnt și sburaŭ d'asupra taĭniței unde stătura ascunse, atăta mare de vreme, comorile de la Petrósă, cloșca cea vestită cu puiĭ ei de aur ; dar la lumina scilpitóre a văpaĭelor, vĕnătorul zări printre erburi și petróie, căpĕțina lungăreță a unui dihor carele, cu ochiĭ răslețĭ căta drept la dĭnsul. Trupul și códa, dobitocul 'și le incolăcise, le făcuse ghem în fața coteĭului, cum făcŭ dihorii când n'aŭ loc de scăpare în vizuinele lor de sub pămĕnt. Voĭnicul nostru era gata să asvérle într'insul ghĭóga lui cu ținte poleite ca să'l prăpădescă, când dihorul începu a chițai în limba lui de lighiónă și a đice :

„Împĕrate luminate,
nu'mĭ lua đilele tóte;
ĭea-mi-le pe jumĕtate;
că'ți voĭu da eŭ nestemate,
chĭar piĕtra smarandului,
verdĕța pămĕntului!“

„Fecĭorul de împĕrat, aducĕndu'și aminte cât de bun augur [^]îĭ fusese asemenea vorbe din graĭul vulturului, lăasă ghĭóga jos și goni cănele în laturĭ; iar lighiónă, bucurósă pe a se simți scăpată, începu să rĭcăie țĕrina cu labele și scóse dinaintea voĭnicului o piĕtră de smarand, mare și frumósă, de strălucea verde și rāmu-

rată ca spicul crud al grăului, ca rodul pământului.

„Atâta fu voinicului pînă ce ridică de jos smarandul fermecat și'l băgă în sîn ; ș'apoî de atunci înainte tóte jivinile cîte se tērăscu prin țērînă și cîte se ascundū pe sub pământ, tóte îl cunoscură pe dînsul de stăpân. Viezuriî cu perii suri, lungi și drepti ca țepele, și bursucii somnoroși, cari iesū numai nóptea din vizuinî ; șderii pădureți cu blana ruginie, désă, móle și frumos neteđită, și vidrele colțate de pe malul bălților ; nevěstuicele cu trup prelung și mlōdios și cu gușe albe, care se furișeză printre rězóre, vėnând cuîburi de păserele, și veverițele șugubețe cu cōda vālvoiu, care sarū sglobii pe crăcile copacilor ronțăind alune, ghindă și scorușe ; pințele cu labe scurticele la pept, iar la spate cu piciorōnge, care cānd umblă se saltă ca locustele, și cățeiî pământului, — de le đice și șuițe, — cari scotū capul la amiedî din găuri, ca să latre la sóre ; apoî mișuniî cei cu gropanele pline de grāne, și șobolaniî din smēcuri ; tóte lighiōnele, pēnē și cārtițele orbețe și aricii ghimpoși, ba chiar șerpil, gușterii și șopērlele, tóte i se arātaū lui în cale, seū ca să'l slujescă la vre o trebuință, seū ca să pīeră de māna lui, cānd avea plăcere de vėnat. Cu dînsul vulpile își cheltuiau de pomană și viclenia minței și iuțela piciorului, cōci de fiecare minciună a vulpei, el afla pré lesne mijlōce

o miie ca să'i vină de hac. Apoi și cu ursul cel mai sêlbatic, el își făcea jucărie; fără secure, fără cuțit el intra semeț în vizuina lui, se lua cu dînsul la luptă dréptă și în tot-dauna ursul cădea mort la pămênt.

„Astfel prin vêsduh, astfel pe sub pămênt, el era mai tare, el era mai mare; de aceia și traiful lui era acum și mai mult pornit pe vênătóre.

„Când feciorul de împêrat trecea pe délul Balaurului, d'a stânga Slănicului, lighióna cea înfricoșată, cu o falcă în cer și cu alta în pămênt,

Șerpóica cu solđii verđi,

—să n'o veđi, să n'o vizezi!—

de grabă se svêrcolea, se pitula și se afunda pêně la gurile iadului, ca să nu o veđă vitezul vênător, să nu'i reteze cu paloșul șépte capete și să nu'i stingă șépte suflete. Orí cât de mult se silea dînsul ca să'i apuce înainte, iazma iadului prididea cu fuga și voinicul remânea mereu să'și scótă necazul pe paserile cerului și pe lighiónele pămêntului. Da đí peste đí și nu putea nimeri.

„Așa mai păți într'o nópte; și a doua đí, de cîndă și de mânie, se porni de pe délul Balaurului în jos, când abié se miji de đioă și ajunse de odată cu đorile, când se deschideau florile, la valea stérpă și pustie a Piclelor de glod.

„Decă nu sciți și n'ați veđut, să vă spuîu

eū că acolo 'și a așezat Necuratul cazanele cu catran și cu smólă colcotită : pe sub pământ gâl-găie și ferbe glodul noroios, mai rece decât ghiața, mai negru decât cęța ; apoi, pe gurī cās-cate prin tot ocolul acelei văi fără de scursóre, tūșnesce tina în sus, când de o schiópă, când de o palmă, când dé un stânjen și mai mult ; la fie care gură împrejur s'a durat mușuroiū, și balele cătránite pe care Ucigă-l-tóca le scuipă din vǎ-găune, se scurgū nǎclǎite d'a lungul movilițelor, se adunǎ în nomol, se usucǎ de vânt, se crapǎ de sóre și așternū tot fundul văi cu o humǎ surǎ și jilavǎ, pe care nu se prinde, Dómne feresce ! nici troscot, nici ciulinǎ.

„Când, de pe culmea vecinǎ, feciorul de împérat făcu ochiī rótǎ d'asupra văi urgisite, el vędu o biétǎ cǎpriórǎ rǎtǎcitǎ, cǎlcând cu sfiǎlǎ prin nomolul uriciós al mocirlei ; mai departe, o fíerǎ sēlbaticǎ, un ris sta stércit la pǎndǎ ; pėrul de pe dınsul, lung și subțire, alb și cu pete negre, se sbėlise în sus ; urechile'ı tūguıetė cu pǎmǎtufurı de perı negri la vėrf, se rǎdicase drepte, și ochiı lui, viı și pėtrundėtorı ca ochiı de femeie, scǎpǎrau schınteı. Numǎi în douė treı sǎriturı de pisicǎ, el ajunsė cǎprióra, se acǎțǎ cu ghiarele de pıeptul eı, își ínfipse dıntıı în beregată și se gǎtea sǎ 'ı sugǎ cu desfǎtare sǎngele din vine, când voınicelul ínvėrti rǎpede praștia ca sǎ o isbėscǎ în fíerǎ. Dar ochiı rısului, care

vedu și în mîeđul pîetrelor, zăriră ce i se gătea; el se smulse de la pîeptul căpriei și începu să latre în limba lui de fieră :

„Împărate luminate,
nu 'mî lua ȓilele tóte;
îea-mi-le pe jumătate,
că 'ȓi voiu da eũ nestemate,
chîiar pîetra rubinului,
colcotirea sângelui!“

„Ș'acum, pentru a treia óră, feciorul de împărat iertă viaȓa rîsului, precum iertase pe a vulturului, precum iertase pe a dihorului; el strînse praștia pe mână, iar fieră, veselă și mulȓumitóre că scăpase cu ȓile, scăpără din ochii ei o pîetă de rubin, mare și frumósă, roșie și viie, mai roșie decăt fraga muntelui, mai viie decăt para focului și întocmai ca sângele voinicului.

„Când o luă voinicul în mână și o băgă în sîn, pare că îi mai crescú de o schiópă inima într'insul. De aci înainte tótă firea cu suflare era prada lui. Tóte fierele pre care iuȓela sângelui le împinge în fuga lor, a se așterne pămîntului ca 'érba cîmpului la suflarea vîntului, tóte cele care trăiescú din vîrsarea sângelui, tóte cîte din sânge își îeaũ puterea și prin sânge o și pierdũ, tóte se supuseră și ele la voinȓele voinicului, ca pasêrile cerului, ca lighiónele pămîntului.

„Dinaintea unui așa minunat vîntor,

cerbiș de la munte
plecau a lor frunte,
mistreții colțați
cădeaș improșcați,
capra săltărăță
nu scăpa cu viață,
lupii din pădure
picaș sub secure,
iepuriș fricoși . . . “

Cam pre aci ajunsese cu povestea Bisocénul
meu, când de o dată auđirăm la spatele nostru,
o detunătură de pușcă urmată de un *Donner-*
Wetter-Saperment! exprimat cu o energie de ade-
vărat granadir kesaro-krăiesc. Ne întorserăm iute
ochiș îndērēt.; dar nu mai era nimeni; tovarășul
meu nēmțul se făcuse nevēđut.

— „Sărăcutș de maica mea!“ — strigă din bă-
ierile inimei Bisocénul, — s’a rēpus domnul *Inin-*
ger. — (Acest fel găsisse el cu cale ca să locali-
seze titlul de inginer al tovarășului meu).

Alergarăm de grabă la locul de unde venise
sgomotul și, subt o tufă găsirăm pe nēmțul rēs-
turnat pe spate, dând din mână și din piciorē ca
să se scōle; alăturī era pușca lui din a căriș țēvă
eșea încă fum; puțin mai departe se tăvălea o
păsērică printre fulgiș ei rāsipiți pe erbă. Calul,
de pe care căduse inginerul, se zărea departe în
vale; cu șēua pe dīnsul, el apucase vesel și în
gōna mare, drumul casei, lāsând călērēțului li-
bera facultate, seū de a rēmāné unde căduse,

seu de a 'și urma calea cu ori-ce alt mijloc de locomoțiune.

— „Bine, prietene, — diseu în sfârșit eū pă-
țitului, dupe ce constatarăm că nu se află în nici
o primejdie, — „fă-mă să înțeleg mai ântei, cum
ai cădut dupe cal?... Apoi pentru ce ai tras cu
pușca?... În sfârșit pentru ce te ai depărtat de
noi?“ — La tôte aceste întrebări, el nu avea alt
răspuns decât: „Asta, dēu, nu sciū!“ .

Călăuzul nostru nu era mai puțin curios de-
cât mine ca să afle cum se petrecuse lucrurile,
dar el cel puțin găsea însuși pentru tôte, câte
un cuvânt de răspuns și de mângâiere.

— „Lasă, domnule; nu e nimica, că ai că-
dut pe spate și te ai răzimat în cote. Rēu era
dēca cădeaî pe brânci, că puteai nasul să 'ți 'l
frângi.“

Căutând apoi prin érbă, el dete peste păse-
rica rănită și jumulită, care, sërmana, se svêr-
colea ca vai de ea; era o biétă ciocârlie. Bisocé-
nul luând'o în mână, cunoscū îndată că era ucisă,
nu de alice, ci de ciocul gaiței:— „Cu bună sémă,
domnule, dumniata ai vrut să tragi în pasérea ră-
pitóre și nu vei fi nemerit'o; dar lasă că nu e
nici o pagubă; vênatul cel bun tot al 'domniei
tale a rēmas. Vorba românului: „nu e peștru cine
se gătesce, ci pentru cine se nimeresce“.

Dar némțul se apăară că el n'a tras de fel
cu pușca, că pușca s'a tras singură și că, din

aceia, calul speriindu-se a sărit și 'l a trântit jos, unde 'l a și lăsat fără rușine nici păcat.

— „Lasă, domnule, că și așa e bine!“ — ȕicea Bisocénul. — „Dumniata tot nu rămăi păgu-
baș, că, și déca n'ai dat în vénat, vénatul 'ȕi a
picat din cer jumulit gata. Ș'apoi despre cădă-
tură, să n'aibí vre o mähnicíune, că päméntul
nostru românesc e bun de obrântélă;

Cine cade pe el jos
Se scólă mai sänëtos“.

Și într'adevër, domnul *ininger* se rădicase
téfër și fără vătămare. Se vede că somnul îl po-
didise pe când Bisocénul îmí povestea basmul,
pe care el nu 'l putea pricepe, și astfel pe nesim-
ȕite rămăsese în urmă de noi. Pe când dar némȕul
moȕăia călare și calul își urma calea în ticiă, o
veselă cïocărlie se legăna prin aer, ciripind la
sóre, întocmai ca și cïocărlia cea din graçiósele
strofe ale *glumei* vechíului poet francez Ronsard,
cel de viȕă românescă : ¹⁾

1) *P. de Ronsard*, «l'Aloüette», printre poesiile numite
«Gaietés ou Gaillardises» :

Hé Dieu, que je porte d'envie
Aux plaisirs de ta douce vie,
Aloüette, qui de l'amour
Degoizes dès le poinct du jour,
Secoüant en l'air la rosée
Dont ta plume est toute arrousée !

Hei! Dómnē mult imi sunt dragi
 plăcerile dulcei tale vieți,
 ciocărlia, care despre amor
 cântă dinți de diminéță,
 scuturând în aer roăa
 cu care e stropită péna ta!
 Mai nainte ca sórele să rësară
 tu înalți trupu'ți spălat
 spre a 'l șterge de nuori,
 cletinându'ți aripele mărunte
 și săltându-te în mici sărituri.
 Tu spuți în aer așa dulci cântări
 în a ta veselă ciripire,
 încât ori-ce amant ar dori,
 când te aude cântând primăvéra,
 ca tine să fie păserică.

S'a întemplat ansă ca, în loc de poetici amanți, ciocărlia noastră să fie audită numai de o gaită flămândă și, în cazul de față, urmașul banului Mărăcine se vede silit să trecă lira în mâna

Devant que Phoëbus soit levé
 Tu enlèves ton corps lavé
 Pour l'essuyer près de la nûe,
 Tremoussant d'une aile menue
 Et te sourdant à petits bons,
 Tu dis en l'air de si doux sons
 Composez de ta tirelire,
 Qu'il n'est amant qui ne désire
 T'oyant chanter au Renouveau,
 Comme toy devenir oiseau.

strămoşului său Virgiliu, ca să sfârşescă această istoriă¹⁾.

Pasărea vrăjmaşă se răpeşi, sbîerînd prin aer, ca să prindă pe cîntăreţa, şi acesta, mititica, în zadar cercă să 'i scape prin fugă. „Pre-tutindenî unde dînsa, fugind uşurică, tăia vîsduhul cu aripile ei, iată şi duşmana, cruda gaiţă o urmărea cu chiote mari prin aer“.

La ţipetele de bucurie ale gaiţei, la văietările sêrmanei ciocârlii, somnorosul, plecat pe oblîncul şelei, tresări şi, în mişcarea 'i zăpăcită, îi cădu puşca de pe umeri; cocoşul se lovi de scară; împlutura se descărcă cu sgomot; gaiţa şi calul se speriară amînduoi de o dată; una lăsă prada să 'i pice din cioc; cel-alt trînti jos pe călăreţ, şi astfel vîntătorul fără voie şi vînatul neaşteptat se întîlniră alături, pe érba verde a plaşului.

Dar calul, ca şi gaiţa, îşi vîdu de calea sa şi tovarăşul meş rămase pe jos. De aceia şi Bisocénul, carele era cam atins în amorul său propriu de povestitor, prin somnul inginerului, îi spunea drept mîngăiere: — „Veşî, domnule *inginer*, decă dumnia-ta sciaî romănesce şi ascultai la basmul meş, nu erai să paţi atâtea nevoi!

1) *Virgilio* Georgic. I, v. 405—408:

Quacumque illa levem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox, magno stridore per auras
Insequitur Nisus.

Dar fie ! când este vorba de vânătoare, apoi poți să mi te laudî că ești născut cu tichia în cap, și

Vênătorul norocos
umblă bucuros
pe jos“.

Astfel ne urmarăm calea spre Bisoca.

XI

Eram acum tocmai pe culmea delurilor sub care se adăpostesce, ca într'o copaie, satul Bisoca. Gata a cîrmi la dreapta ca să coborîm în sat, aruncaî împrejurul meu o lungă și mulțumitoare privire, voinde să 'mî ȳeaŭ astfel ȳioa bună de la întinsele priveriști ale plaîului, mai nainte de a le pierde cu totul din vedere.

Sórele apunea drept dinaintea nóstră ; cercul lui roșatic scăpătase pêne pe zarea orizontului și rașele'î, calde și senine, pare că se așternuse preste tot șesul răsăritén al țereî, care ni se destindea acum subt ochi. De pe acest tăpșan culminant de unde munții Săcuieni cotescŭ spre țera Vrancei, tot Bărăganul, tot câmpul Brăilei, tot șesul Galașilor, cu matca Rômnicului, cu valea Buzelui, cu lunca Siretului, tótă acea lată și óblă câmpie se arăta scăldată într'o lumină gălbuie și lucióasă, ca fața unei uriése sinii de

aur; printr'însa, liniile șerpuite ale rîurilor se desprindeau ca fire crețe de betelă argintie, iar suprafața netedă a apelor sărate din Balta-Albă și din Balta-Amară oglindeau ca nisce ochiuri de sticlă, ferecate în mijlocul dauritei table. În depărtarea cea mai afundată, delurile dobrogene, tivite cu aburosa cordé a Dunărei, încingeau, ca cu un cerc plumburiu, acest curios tabel, al cărui aspect devenea cu totul fantastic, prin neobici-nuite și metalice reflexe.

Maî aprópe de noi ânsé, sub forme și cu colorî mai reale, se vedeau pe vârful Bisocei și pe al Ulmușorului, mari petróie sure și murgî, unele grămădite la un loc ca turme de vite adunate la repaos, altele răsipite prin liveđi ca vacile când pascú pribege. Apói, subt aceste muchii, la stânga pământul se lăsa la vale în costișe și pripóre gradate, pêné se cufunda în jghiaburile mult umbrite ale Rômnicului și Rômnicelului; tot pe acolo, la locul ce se đice între Rômnice, se zăreau âncó poienile fragede și vėrđi ale Năculelor, adăpostite sub stâncile roșcate, care se numescú Petrele-Fetei; și în fund de tot, înălțându-se în albăstréla înegurată a cerului, se perdeau culmile păduróse ale Steșicului, învelite în umbre vioriî, civite și negre.

Preumblându'mî ochii, când preste șesul cu străluciri și schînteie, când prin munții cu taínice și rėcoróse rađe, mă aședăsem pe un bolovan de

pîetrah și așteptând să dispară cu totul sórele, nu mă puteam sătura de asemenea priveliști, ce noă, orașenilor, ne este dat arare-orî a le vedé; dar călăuzul nostru scia că nóptea are să vină iute și că scoborișul pêně la sat ne va cere, prin întuneric, póte o oră și mai bine; de aceia el ne îndemnă să ne pornim îndată, și drept mângăiere, îmi spuse că are tocmai vreme ca să isprăvéscă și basmul cel cu Fecióru de împérat, norocos la vênat, pêně vom sosi de vale.

— „Bine dicit, bădiță; — îi respunseiu; — negreșit că trebuie să mi 'l spuî tot, dēcă mai este. Dar stăi! unde remăseseși?... pare că începuseși a îndruga o șiretenie de lighióne ca cea din hora desgovelei:

Ursul cu cercei
 umblă dupe miei,
 Lupul cu cimpoiu
 umblă dupe oi,
 Vulpea în papuci
 umblă dupe curci,
 Ș'un iepure șchiop,
 într'un vîrf de plop,
 treieră la bob.

„Așa este?

— „Cam așa, dar iar nu pré,—îmi răspunse munténul pierdendu'si óre-cum sărita, în urma glumei mele de care mă și căiam, și scărpinându-se la căfă ca omul care stă la înduoielă.— „Pe

semne, boîerule“, — adăogi el, — „ŝi s'a făcut urît unde am tot spus anume tôte soîurile de paseri ŝi de jivine care trăiescû pe la noi, la munte. Dar de! ce să'î fac eû, decă așa e basmul? Va să 'l spuîu ŝi eû dupe cum este ŝartul ŝi datina lui. D'acum înainte ânsă nu mai avem nimic a face cu lighiônele cele cu patru picîóre, nici cu cele multe sburătóre; destul numai să vë fie în scire că Fecîorul de împërat nu avea sémênul sêu pe lume la ale vênătoriî. Când d'abîé da cu gëndul să facă vre-o isbëndă la vênat, voința pe dată i se ŝi împlinea; d'aceia ŝi lumea întrégă când pomenea despre dinsul, nu'î dicea într'altfel pe nume, ca: Fecîorul de Împërat, cel cu noroc la vênat.

„De va fi stat o lună, sêu un an sêu douî, petrecëndu'ŝi viața fără alte nevoî decât numai cu plăcerea ŝi cu mângâierea de a prinde ŝi de a ucide fiere pădurețe ŝi păseri cântărete, cine va sci, spună-o. Pe noi ceștia, plăiași ŝi vênători de munte, atâta ne taie capul că omul la vênătóre, fie pe ger ŝi ninsóre, fie pe năduf de sóre, nici nu prinde veste ca ce timp mai este, nici nu vrea să scie cum are să'î fie, nici nu bagă 'n sémă la muncă de 'l chiamă, nici că îea minte de orî ce cuvinte, ci vesel omórá vremea care sbórá, fără grijî trăiesce, pe pămënt domnesce, ŝi e la vênat ca ŝi împërat.

„Acum, dați ŝi dvóstră cu socotéla, decă chiar noë, — nisce bîeți pécătoși plini de trude ŝi de

nevoî, — vênătórea ne oçelesce sufletele și ne ră-
pesce mințile, apoi ce încântic de fală și de vi-
tejie trebuie să fi fost pe voinicul fecior al Dóm-
nei Négăi! Vesel și voîos la inimă, ager și vēr-
tos la trup, el zîmbind eșea diminéța din palatele
părintesci, zîmbind se înturna séra la maică-sa
înapoi. Așa viața, lină și neturburată, dor'că în
raiu póte să mai fi gustat cine-va.

„Dar grijele și mähnicîunea lăsat'aũ vre o-
dată multă vreme pe om fără ca să se lege de
capul lui? Fiřea omenéscă așa este ea de la Dum-
neđeu osũndită, ca să nu plutéscă neîncetat ușor
ca fulgul pe apă, și să nu calce mereũ tot pe
căi desfătate. Cöcî, acolo unde este pořana mai
î nflorită și cu frunđari acoperită, acolo e și cursa
priponită. Dai într'însa fără ca s'o veđi; te apucă,
te glodesce și une-orî chîar de rea nu vreî să o
cređi.

„Ia să vedeți acum în ce fel päsul avea să'l
ajungă pe voinicelul nostru, și cu ce gingașe a-
măgiri avea să'î sece puterile și să'î stingă feri-
cirile.

„Intr'o séra ca cea de astăđi, pe la apus
de sóre ca acum, el șeđuse să se odihnéscă pe
unul din pîetróiele măcinate de pe délul Ulmușo-
rului, tocmai d'asupra gărlicîului de pétră, căruia
îi đicem noi grajdul Zmeilor, fiind-că acolo se a-
dăposteaũ odinióră, în vremea de demult, fiérelle
cele aripate. Ședeä el și privea în jos cum negu-

rele întunecaū treptat văile și culmile, când vădu trecând încetinel pe d'asupra capului său, o porumbiță, ușoră și albă ca spuma laptelui la mulsóre, ca florile crinului la rađa de sóre. I se făcu dor de acea păsărică și ca s'o prindă de viie, puse mâna în sîn, la zamfirul cel fermecat ; dar ea, uîtându-se la dînsul cu ochi dulci, fermecători, gunguni galesș în limba ei cea păsărescă, și'î duse :

„Ah, voînice, voînicele,
nu opri căile mele ;
ci te ȳea dupe' al meu sbor ;
cócí, cu sînul plin de dor,
te chiamă să'ȳi facă dar
un scump, alb mǎrgăritar
mêndra Fata' a Pietrelor
din valea Năculelor“.

„Aceste cuvinte, așa dulce șoptite, deșteptară în inima voînicultuī un frémêt necunoscut ; în sînul lui se aprinseră dorințe nedeslușite, pe care pêně în cîasul acela nici în vis nu le încercase. Fără de a mai sta să cugete, el se rădică ȳute în picíóre ; sângele i se încinsese ca focul prin vine ; pieptul îi svécnea ; în tot trupul simțea un avênt neinstrunat ce 'l pornea să mérgă supus și ascultător la chiamarea porumbiței. Urmărind cu picíorul pe uscat sborul ei lin, cum pêtat, el scobora văi, suia délurí, străbătea pădurí, trecea luncí și pėraie, și de ce umbla, pare

că mai ușor pășea. Când rața cea mai târzie a sórelui se prelungea sfietță pe foițele erbei înflorite din poiana de sub stâncele Năculelor, păsărica se opri pe o rësură îmbobocită și cu graiu dulce cântător, strigă așa :

„Tu ce plângi în stâncă
la umbră adâncă,
eși acum din piétră,
albă, dalbă fată,
viie și frumósă,
blandă, rëcorósă,
cu chip luminos,
cu trup mlödios,
cu për aurit,
pe umeri leit;
eși față din piétră
să te vedă'o dată,
scumpul têu ursit;
cöc'i fată'l sosit!“

„Ca un vis, ca o părere, se coborî de pe stâncă, mëndra albă fată, naltă, mlödiosă ca o trestióră, cu përul de aur, cu ochi de balaur, ruptă din sóre întocmai ca Iléna Cosinzéna. De frumósă ce era, de albă ce s'arăta, la sóre puteai căta, iar la dînsa ba! Cine 'i vedea mersul, cine 'i zărea chipul, cine 'i auzea glasul, nu putea să o privéscă și să nu o îndrăgéscă, nu putea să o audă și să nu i se încrédă.

„Cu zîmbet gingaș pe guriță, cu ochi galeși și pëtrundëtori, venea mëndra cam descinsă, pă-

șind ușor și legănat prin érba móle și désă a pajiștei. Ea se opri dinaintea voinicului și, arătându'î între degețele, un bob mărunțel de măr-găritar alb, curat și luminat ca laptele la mul-sóre, ca flórea crinului la sóre ca dragostile de fată mare, ea, cu vîers dulce femeiesc, care mai lesne decât săgéta străpunge inima voinicului, îi grăi, rîdënd, așa :

„Dați-l'aș și nu l'aș da,
cã mē tem îl veî uita
când la vēnat te tot plimbî! —
Ba l'aș da, de vreî să'l schimbi
cu piétra zamfirului,
limpeđimea cerului,
cu piétra zmarandului,
verdéta pãmēntului,
cu piétra rubinului,
colcotirea sângelui“.

„Fecióru! de împērat rēmāsese uimit ca dinaintea unei năluciri încântátóre. Nu scia bine déca este deștept séu déca viséză. Nu 'î vēnea să dea cređēmēnt nici vederilor, nici auđului; și cu tóte acestea, đina ce 'î sta în față îl privea cu ochi fermecători, aruncând prin tot trupu'î, când aburî fierbinți, când fiorî de ghiață; vorba ei îi rēsuna pēnē în suflet, dulce și înduplecátóre. Pe când ea căta la dînsul și zîmbea, lui i se nălucēa pare că cāmpul înflorise și cerul se luminea, iar când ea deschise gura ca să 'î vorbēscă,

pentru dinsul, munții răsunară, apele se turburară, brații se scuturară, codrii se treziră, frunțile șoptiră, stelele sclipiră și în loc se opriră. Atunci viața, să 'i o fi cerut dînsa, gata și bucurios era el să 'i o dea, numai ca mereu să pótă privi la ea, numai ca în veci să o pótă auđi.

„De grabă scóse din sîn câte'și trele nestematele fermecate, care pêne atunci fusese și tótă puterea și tótă bucuria lui, și, fără să se mai géndéscă, fără să se înduoiască, le aruncă cu mulțumire în póla drăgálașei copile. Buzele ei fragede și rumeióre se răsfoiră într'un ris de nebunatică bucurie, și apucând mărgăritarul între dinții ei albi și mērunți ca și bobul nestemat, îl puse binișor pe buzele voinicului, într'un dulce și lung sărutat.

„Atunci umbrele călduróse și balsămite ale noptii de véră ascunseră în negură și în tăcere pe fericiții miri; singurá porumbița cea albă îi desmierda prin întuneric, când cu vesele cãntări, când cu blãnde vãietări; dar când răsãriră đorile, de o dată cu florile, porumbița amãgitóre și la dragostí îndemnãtóre, peste țeri și peste mări sburase, prin vėsduh se depãrtase, fugind ca să nu mai vie, și luãnd cu sine în vecie, scumpul, feciiorescul dar, bobul alb de mărgăritar.

„Dile și nopti, luni și sãptãmãni trecurã. Feciorul de împãrat și Fata din piétrã trãiaũ înstrãinați de lume, singuri singurei, el numai 'cu

dînsa, ea numai cu el, și altă grijă nu purtau, altă plăcere nu gustau decât ale dragostelor lor. Cercuind lumea întrégă în poienița înflorită și cu frunđari acoperită de sub Pietrele fetei, voinicul năpustise codrii, urise isbêndile vieței sale de mai nainte. Vênătórea era uítată; inima lui se scálda acum tótă în desmîerdări noue și necum-pătate. Pasəri, fiére și lighióne tráiau de el orop-site; tóte se înstráinase și se lepádase de al lor sburdalnic stăpân; nici una nu'l mai cunoscea, nici una nu'l mai asculta; dar nici lui, nesocoti-tul, de ele nu 'i mai pása. Arcul și săgețile, ghióga și praștia staú aruncate la pámênt; ru-gina și putregaúl se lipise de ele și le rodeau puterea. Așa fecíorul de împêrat, uítând vitejia vênătoréscă, uítând și casa párintéscă, ședeá đioa și nóptea lungit móle pe covóre și cu capul în póla copilei, se uíta cu ochii în ochii ei, îi sorbea suflarea dupe gurița și 'i cerea mereú să 'l de-smîerde cu cánticele ei.

„Cântă'ți, mëndro, cánticul,
cá 'mí e drag cá sufletul.
Cântă, scumpul meú odor!
Icí cu tine aș vrea să mor!“

Dar muíerea tot muíere! Dăi ce 'ți cere cá o să te certe de ce i l'ai dat. Cu încetul cu încetul, începu fata a lua séma cá sufletul voín-cului se înmuíase la dogoréla dragostelor feme-

îesci; acum îi părea rău și 'i venea ciudă că iubitul ei nu mai era ca mai nainte, vitejelul plăiurilor, căruia lumea îi dăcea cu laudă: Feciorul de Împărat, cel cu noroc la vânat! În zadar îi cânta ea, cu vîers dulce femeiesc, mîndru cântic haîducesc; în zadar îl ruga să se trezescă din traîul lînged și trîndav în care îl cufundase viața de iubire; în zadar îl tot îndemna ca să ăasă cu dinsa din pustietate, ca s'o ducă să véđă lumea. El în braçe o strîngea, dulce mi'si o desmierda, și așa îi tot vorbea:

„Facă lumea ce va face,
 noi trăim aci în pace,
 cum n'e drag și cum ne place!
 „Dică lumea ce va dăce;
 fericirea de aice
 tot nu pôte să ne'o strice!
 „Spună lumea ce-o voi,
 noi aci cât vom trăi
 fără griji ne vom iubi“.

„Dar uritul, uritul cel pocit, bóla cea fără de credēmēt, care din plăceri trezite incolțesce, sufletul îl amăresce, cu doruri se hrănesce și la noui plăceri rîvnesce, uritul cel urgisit, care usucă și topesce, mereu și necurmat în inima copilei se prefira și pe fie-ce dî mai adînc o pētrundea, în ea zilnic se 'ncuiba, mai amarnic o rodea. Feciorul de împărat vedea și simțea tóte; dar léc sie'si nu 'și scia găsi. Fata umbla mai

adesé razna prin păduri și prin livezi cu fruntea înorată, cu fața lacrimată și când se întorcea la soțul ei și 'l găsea vaitându'și tristeza, lungit sub tulpina brașilor, ea îi dicea plângend și suspinând :

— „Scólă, dragă; scólă frate!
nu mai tot zăcea pe spate,
că 'mi am urit dizele,
mutând căpêtiile,
când la cap, când la piclóre,
când la umbră, când la sóre.

— „Of! dragă, iubită mea!
nu pot, nu pot, chiar d'aș vrea;
bóla mea nici că s'o duce,
pên'ce tu nu'mi 'i aduce
mură' albastră și amară,
sloiu de ghiăçă 'n miez de véră

— „Of! dragă, iubitul meu!
ajuta'ți-ar Dumneșeu!
eu toți munții 'i am călcat,
mură' albastră n'am aflat,
sloiu de ghiăçă n'am găsit,
că pământu'î încăldit.

— „Fetișórá din Buzeú,
mură' albastră 'i ochiul têu
care mă ucide réu;
sloiu de ghiăçă netopită
e chiar inima'ți răcită
și de mine deslipită“.

„Când ajunge inima să fie sleită de dragoste, apoi curând piere și mila. Fata din pétră, sătulă și de pustiul munților și de iubirea singuratică, visa acum nóptea și se gâdea diulița întrégă, la locuri desfătate și pline de lume, la orașe cu sgomot, cu petreceri și cu veselii, la cetățu unde toți să cate la dînsa cu dor și cu drag, și dînsa cu mândrie la toți să se arate frumósă și împodobită în haîne trufașe și în pîetre nestemate. Destul, destul își închisese ea tinerețele în depártări, de lume înstrăinată; destul gustate plăcerea iúbirilor tăinuite. Acum inima'í sbura ca fluturele, dupe lumină; sufletul eí cerea sgomotul veseliilor, strălucirea averilor, vólva trufiilor. Astfel de dorințe îi frământău mereú mințile, și scim cu toții că ce se nasce în cap de muíere, într'insui neistovit nu piere.

„Intr'o diminétă, când Fecíorul de împérat se trezi din somn, îngreuiat de lângóre și de inimă-rea, Fata din pétră perise de lúngă dînsul. O așteptă să vie la amíedí, o așteptă să vie séră; dar umbra molifdílor se așternu încetinel d'a lungul pajișteí, scădu și crescu iarășí, dovedind scurgerea vremíi, și nimení, nimení nu veni...

„Atuncí pricepu dînsul că copila a fugit și în păduri l'a năpustit; atuncí vědu bine că puíca a sburat, s'a dus și pe dînsul l'a rēpus. Atuncí în lá-untrul lui se făcu adúnc întuneríc; în piept inima'í sdrobită se încolácea ca crámpeie trun-

chiéte de șérpe veninos. Țioa la sóre, el se frământa în durere ; nóptea la stele, din ochi îi picura isvor de plânsóre, și la tot césul, nóptea ca și țioa, țioa ca și nóptea, glasul lui dușos rësuna prin codrii : — „Dómnă a inimei mele, stăpână a „acestor locuri! de ce m'aî părăsit? Unde te aî „dus? Ah, unde?...¹⁾

„Iși aducea aminte d'ale ei dalbe frumuseți, d'ale ei dulci cântări, de țilele fericite pe când glasul munților și al apelor respondea cu vesel susur la glasul copilei, pe când ea umbla legănându-se, gingașă și ușóră, pe verdéța liveților, pe când ea tremurând, scutura de pe cosițele'i bélaie, zăpada mai puçin albă decât pelița ei. Atunci inima lui, cu suspine, întreba în zadar pe codrii și pe stânci : „Unde și în ce țară va mai „fi acea mândră flóre, acea drăgăstósă româncă, „cu faça albă ca crinul, cu glas încântător de „dîină?... Numai riul acuma, numai apele, când „se clătesc, respundă cu vuiet la gemetele mele... „Ah! unde mai sunt, stăpâna mea dorită, ah!

1) Tesoro de los Romanceros y Cancioneros espanoles, recogidos y ordenados por d. *Eugenio de Ochoa*, (Paris, 1838) p. 137 : Romances del Cid Campeodor :

« Rey de mi alma, y desta tierra conde,
 « Porque me dejas? dónde vas? adónde? »

„unde mai sunt chiar și vișcolile de odini-
„óră !“¹⁾.

„Dar tótă jalea lui era în deșert ; ce a fost verde s'a uscat ; ce a 'nflorit s'a scuturat. Intr'a-
cele plăuri, în care el găsisse mai întâi mulțu-
mirea, vênând și prindênd cu nepăsare păseri de
pre cer și fiere de pre pământ, în acele dumbrăvi
unde apoi își aflase fericirea la sînul drăgălașei
feciore, acum totul era veșted, totul era ofilit,
totul se îmbrăcase într'un giulgiu de ger și de
întristare. El cercă să rădice de la pământ arcul
și săgețile, ghioga și praștia ; dar armele erau ru-
ginite, puterele'i erau slăbite, ochiul vedea tur-
bure la țintă, brațu'i nu mai scia să nimerescă
țelul. De odată cu nestematele pierduse și farme-
cul lor puternic ; Fata din pétră le luase cu dînsa
ca să facă cu ele cercei și ghiordane ; iar el, sër-
manul, el își aducea atunci aminte, cu dor și cu

2) *François Villon* (1431), *Ballade des dames du temps
jadis* :

« Dictes moy, où, n'en quel pays
Est Flora, la belle Romaine,
La royne blanche comme ung lys
Qui chantoit à voix de sereine.
Echo, parlant, quand bruyt on maine
Dessus rivière ou sus estan.
Où sont ilz, vierge souveraine ?
Mais où sont les neiges d'antan ? ».

jale, despre locul unde născuse, despre căminul unde crescuse, despre măicuța dulce care pe sînul ei îl legănase, despre tóte bunurile, tóte averile și tóte mulțumirile pe care le perduse. El se îngrozea vedîndu-se ajuns a rătăci, ca un suflet cǎlător și fără tǎrie, prin locașele sēlbatice ale fiérelor, a cerca prin codrii și prin pustii nǎluca fericirilor, și inima'î sǎngera, rǎsipitǎ în tǎrđii și zadarnice cǎințe ²⁾).

.

1) *C. V. Catulli*, Carmen LXIII, de Aty, v. 50—73;

«Patria, o mea creatrix; patria, o mea genitrix,
 Ego quam miser relinquens, dominos ut herifugæ
 Famuli solent, ad Idæ tetuli nemora pedem,
 Ut apud nivem et ferarum gelida stabula forem,
 Et earum omnia adirem, furibunda, latibula:
 Ubinam, aut quibus locis te positam, patria, rear?
 Cupit ifsa pupula ad te sibi dirigere aciem,
 Rabie fera carens dum breve tempus animus est.
 Egone a mea remota hæc ferar in nemora domo?
 Patria, bonis, amicis, genitoribus abero?
 Abero foro, palæstra, stadio et gymnasiis?
 Miser, ah miser, querendum est etiam atque etiam, anime!
 Quod enim genus figuræ est, ego non quod obierim?
 Ego puber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer,
 Ego gymnasii fui flos, ego eram decus olei.

 Ego vitam agam sub aliis Phrygiæ columinibus,
 Ubi cerva silvicultrix, ubi aper nemorivagus?
 Jam jam dolet, quod egi, jam jam que poenitet!»

„Căți alții pe lume își vedă ca dînsul, vîrtea și norocul spulberate prin nesocotința lor! Când e omul tîner, el nu scie, biet, să prețuiescă bunurile cu care pronia cerescă, mumă darnică și iubitore, 'l a înzestrat. Se îmbată de veselie juneței, de farmecul frumuseților, de plăceri trecătoare, de sburdări amăgitoare, și, deca într'acea beție își pierde seú își răsipesce nestematele odóre cu care îl împărtășise sórta, curênd, curênd în urmă, îl ajunge și cîasul amarnic al căinței; ș'apoi, dupe dînsul, se cască, întunecos și rece, tăcutul, pustiul mormênt!

.

„Așa! vă veshetiți voi tóte, plăpânde flori ale vieței, tinereții, iubire, plăceri, trecătoare frumuseți, — frumusețe, dar din cer pe care cerul pismaș îndată ni'l răpescce, — în grabă vă ofiliți și peritiți tóte, deca printre voi dóră nu se prefiră vre un fulger cu arsură, vre un fior de nemurire!

„Cată cu un ochiu de milă la cea tinerime de rînd care, în toilul frumusețelor trăiesce în desmierdări și 'n desfătări se îmbată. . . . Când va goli pêne la fund paharul cu 'ncântările, ce o să se mai alégă dintr'insa? Cine o să mai scie de ea? . . . Grópa, care o aștéptă, o va 'nghiți întrégă.

Tăcerea de veci o să stingă dupe lume, cu a ei
ființă, ș'ale ei sterpe iubiri!“ 1)

.
Lacrămile de căință și duiósele cugetări ale
feciorului de împărat, cel ce fusese odinióră no-
rocos la vĕnat, mă pornise și pe mine pe triste
gĕndurĭ; imĭ veneau acum unul dupe altul a-
minte atâtea falnice visurĭ ale juneței mele, care,
împreună cu anii cei răpedĭ, s'au nimicit în za-
darnicul deșert... cōci răpedĭ, vai! răpedĭ se stre-
córă anii!...

Eheu, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni 2)

.
.

Dar era nópte în tótă puterea când începură
să ne salute lătrătorĭi din satul Bisoca. În băttă-

1) *Lamartine*, Méditations poétiques : A Elvire :
«Vous tomberez ainsi, courtes fleurs de la vie!
Jeunesse, amour, plaisir, fugitive beauté,
Beauté, présent d'un jour que le ciel nous envie,
Ainsi vous tomberez, si la main du génie
Ne vous rend l'immortalité.
Vois d'un oeuil de pitié la vulgaire jeunesse,
Brillante de beauté, s'énivrant de plaisir;
Quand elle aura tari sa coupe enchanteresse,
Que restera-t-il d'elle? A peine un souvenir;
Le tombeau qui l'attend l'engloutit tout entière.
Un silence éternel succède a ses amours. . . . »

2) *Horatii* Carmin. II, XIV.

tura casei arendășesci ardea un foc mare; descălecaiu la flăcărița trosnitore a brădiilor, și domnul Sterie arendașul ne eși cu plin înainte. Intr'o mână ținea o botă cu pestrovi vii, prospeți și sglobii, pescuiți în pârful spumegos de sub pōla umbrită a Pietrelor Fetei; în cea-l-altă purta o cușcă cu iepurași de casă, plocōne trâmise de starițul unui schit vecin, carele hrănesce și prăsesce în curtea mōnăstirii d'alde așa arđoiu și spornic vĕnat, rar în țĕră la noi și botezat în Codicele civil, art. 468, cu numele poznaș de *Lapiniă ținuți pe lĕngă casă*, iar în *Dictionariulu limbii Romane, elaboratu ca proiectu dupo insarcinarea data de Societatea Academica Romana*, pagina 981, cu aceia, tot așa diochiată și puțin romănescă, de: „*Cunicule* séu *cunicle*, specia de animal, d'in genulu *iepurelui*, forte assemine cu *iepurele*, și de acea-a numitu pre a locurea si *iepure de casa*, francesce *lapin*“.

Aș dori să aflu care sunt locurile unde, vorbindu-se neog romănesce, se mai ȓice și altfel, bună-ōră, — cine'l, cine'l, pus'a'i degetul pe el? — *Cuniclu* și *Lapin*.

D'ășa lătinie dobitocescă,
d'ășa păcălitore franțuzescă
unul Domnul să ferescă
limba noastră părintescă!

Dar domnul Sterie, din tindă, ne poftesce la mâncare. Drumul, basmul și gĕndurile melanco-

lice m'aũ secat la stomac; mă grăbesc dar a intra în casă, unde ne aştéptă masa, care de mult stă întinsă.

Fiind-că, tu ânsă n'ai fost poftit împreună cu mine, te las afară şi drept mângâiere, îţi trămit de departe, ca hrană intelectuală, bună de rumegat, acéstă poveste încurcată, însoçind'o cu o prietenéscă salutare.... cam slabă şi sér-bédă mâncare!...

Dar să fie cu iertare.

Cõci suntem la vênătõre!

Post-scriptum. — Nu mă iértă consciinţa ca să nu îndreptez o erõre ce s'a strecurat în paginele de mai sus. Am õis că la noi guvernul nu s'a ocupat nicı odată de a regula vênătõrea. M'am înşelat. Rëposatul C. Negruzzi, carele nu a fost numai un scriitor plin de talent, de spirit şi de inimă, ci a mai fost şi directoré al Oficiuluı de Statistică din Moldova, ne dá în scrierile sale următõrea notă plină de interes şi sprijinită pe calcule nediscutabile :

„De la 26 ianuarie 1841 pêně la sfêrşitul lui decemvrie 1845, s'aũ ucis, dupe catalõgele Vistieriei, aceştı lupı :

In anul	1841 . . .	113	lupī marī	
”	”	1842 . . .	198	idem
”	”	1843 . . .	318	idem . . . 59 puī
”	”	1844 . . .	340	idem . . . 111 idem
”	”	1845 . . .	261	idem . . . 101 idem
			<u>1240</u>	lupī marī, <u>271</u> puī
			Total	1501,

și s'a plătit din Vistierie 18,450 lei pentru 1230 lupi mari și 2032 $\frac{1}{2}$ lei pentru 271 puī. In total 20,482 $\frac{1}{2}$ lei.

„Să vedem acum folosul acestei legiurii.

„Să închipuim că fie-care lup era să mănânce pe an câte 12 oi. Pare-mi-se că sunt destul de moderat. Care e lupul ce s'ar mulțumi cu o oie pe lună? In cincī anī vine de lup 60 oi, care pentru 1501 lupi face 90,060 oi. Socotind acum oiea câte 20 lei, face 1,801,200 lei, din care scădând 20,482 $\frac{1}{2}$ lei, prețul capetelor a 1501 lupi, rămâne foloș 1,780,717 $\frac{1}{2}$ lei.“

Tot cu acēstă ocașiune, autorul *Pecatelor tinereților* mai povesteste și o istorioră pe care am socotit că nu va strica să o transcriu aci, cōci ea va fi ca păhărușul de *Fine Champagne*, dupe un prânț îndesat și anevoie de mistuit, — *rudis indigestaque moles!*

Îată ce scria Negruzzi in luna februarie 1846 :

„Viū de la vânătoare, prietene, unde am împuşcat un lup. Dă'mi voie deci să'ŭi vorbesc despre el.

„Tótă lumea cunósce lupul, fiéra asta carivoră şi nesăŭiosă, duşmanul păstorilor şi gróza oilor. Din vremea regelui Edgard, la anul 966, lupii n'au mai vedut pământul Engliterei; şi când, din tóte staturile Europei erau proscrisi, numai în Moldova, — sunt acum cincī ani, — vieŭiaū ca în sínul unei republice, încât era o *blagoslovenie* cum lupii şi jidaniī cresceāū şi se înmulŭeaū! Ânsē la 1841, ministerul trebilor din lă-untru făcu o legiuire prin care se puse preç capului de lup. Ťēraniī începură a'ī ucide, păstoriī a fi mai liniştiŭi, şi oile a dormi mai fără grijă.

„Spunū — nu sciū de e așa, — că lupii vedēnd osūnda ce li se pregătesce, aū ales o deputaŭie dintre ei, care viind în capitală, 'şi a tocmit un vechil ca să le apere dreptul ce 'şi închipuiaū că aū. Acesta le a făcut o jalbă lungă şi lată, în care dovedea tetragonicesce că, de la descălicarea lui Dragoş lupii aū trăit în bună pace în ŭeră, că n'a mai făcut nimeni *sprafcă* ca să vedă câte oi s'aū mánecat; că de vreme ce lupii sunt lăsaŭi ca să mánunce oi şi oile ca să fie máncate de lupi, apoi dupe tóte formele, legile şi obiceiul pământului, lupii se cuvine a fi volnici să mánunce oi, ŭ.c.l., ŭ.c.l.

„Ministrul Lupu Balş le întórse jalba cu

nadpis dicând că obiceiul pământului pôte sluji de lege, când nu este vătămător legei, și numai atunci li se va lua în băgare de sémă reclamația, când vorü da înscris și chiezășie că nu vorü mai mânca carne, ci vorü pasce troscot, ca nisce dobitóce ce sunt.

„Deputații eșiră cu códa între vine, gândind la nedreptățile ómenilor. Viind la gazdă și simțind apetit, se puseră la masă. Ospëtarul le dete borș cu mïel, cotelete de mïel și friptură de mïel.

— „E bine! strigă unul din ei, — mai dï'mi că este dreptate în lumea asta. Ómenii mănuncă oi, și noi să nu mănucăm?

— „Ba să mănucăți, domniï mei; — le dïse un june supleant de profesor, — omul și lupul sunt lăsați ca să mănunce carne; dinții lor cei cânesci o dovedescü. Eü când nu mănunc carne, nu pot pronunça nici cel d'ântëi vers din Eneida,

Arma virumque cano, etc.

„Din vorbă în vorbă, lupii spuseră viitorului filosof scopul soliei lor și neisprava cu care aü eșit de la Ministru.

— „Advocatul care 'l ați avut era un ignorant, le dïse acesta. Sunt sigur că nici rudimentele limbei latine, ale limbei mume, nu le cunoscea. Sunt sigur că petiția ce v'a făcut era plină de barbarisme și de solecisme și scrisă cu slove ci-

riane. Să vă fac eu o suplică cu litere latine și veți vedea cum voi face capot pre ministrul cu tot departamentul său.“

„Indată le scrise o jalbă cu litere latine, care se mântuia prin acest calambur :

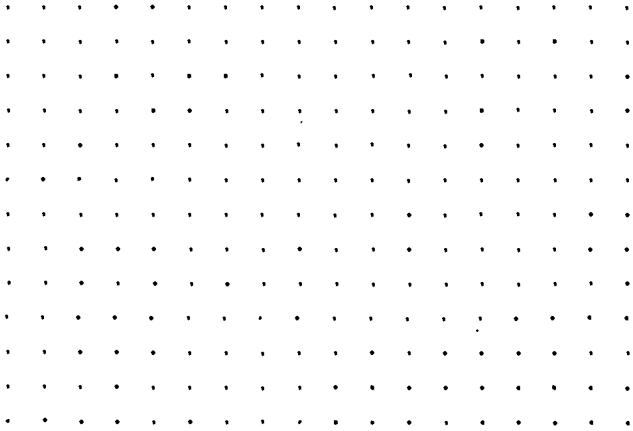
Lup te cheamă și lup ești,
Lupii dar ce prigonesci?

„Omonimul lor ministru le rupse jalba, dîcînd că nu’i placu poezii și că, cu tîtă cuscrenia ce ei arată că aru ave cu dînsul, nu pôte călca datoria postului său; prin urmare porunci unui comisar de poliție să’i întirască din oraș.

„Ajungînd la barieră, nenorocitele fiere își scuturară praful de pe copite, și lăcrimînd, tînseră labele spre cer, cuvîntînd acest blestem “

Aci autorul își precurmă povestea, necunoscînd, dupe cum se vede, coprinsul blestemului bietelor fiere nedreptățite. Decă pe lîngă tot spiritul și talentul ce el avea, răposatul C. Negruzzi ar fi posedat și darul proorociei, el negreșit ar fi pus în gura lupilor un blestem de felul acesta :

„Fă, Dîmne, ca toți aceia cari au gînduri rele asupra noastră să fie osîndiți, spre pedepsa lor, a citi dintr’un capet pînă’ntr’altul, tîtă Precuvîntarea la *Manualul Vîntătorului* românesc; dar



S F È R Ş I T





VIII.
FRAGMENTE
DE
LITERATURĂ POPORANĂ
1874—1879

CREDINȚE, DATINE ȘI MORAVURI ALE POPORULUI ROMÂN. —
JUPÂN RĂNICĂ-VULPOIUL. — TIGRUL PĂCĂLIT. —
VECHIÎ POEȚI AI ROMÂNILOR. — DECE BASME MITOLOGICE. —
POVESTILE UNCHIAȘULUI SFĂTOS.



CREDINȚE, DATINE ȘI MORAVURI

ALE

POPORULUI ROMÂN

Precuventare la cartea dⁿⁱ G. D. Teodorescu, cu acest titlu.

„Să nu părăsim ansă cu totul cercul tradițiilor și al cântecelor ce se repórtă la vechiul cult al naturei, fără a pomeni despre un obicei poporan al antichității, cu care se légă și ‘un cântic copilăresc ce, în parte, s’a păstrat ca o amintire depărtată, în cetățile noastre.

„Ateneū ne spune că *a cânta rîndunica*, *χαλιδονίσειν*, se chiamă la Rodieni o óre-care colindă, despre care Teognis, în a doua din scrierile sale asupra sêrbărilor din Rodos, vorbește astfel: Rodieniī numescū *a cânta rîndurica* un fel de colindare ce se face în luna lui Boedromion, (septembrie al nostru). Numele acesta vine din cu-

vintele ce se cântă atunci și care sunt cele următoare :

„Venit-a, venit rîndunica ;
 cu dînsa și vremea frumoasă,
 cu dînsa și timpul cel bun.
 E albă curată pe gușă
 și négră cu totul pe spate.
 Asvêrlă-ne 'ncóce smochine
 din casa ta plină, bogată,
 și dă-ne și vin în ulcică
 ș'o coșniță plină cu brînză ;
 dar fie și pâne de rișcă
 și turtă cu ouë, tot ado :
 priimesce orî-ce rîndunica...
 Luăm ceva, orî să ne ducem ?
 Dar dă-ne, cõcî altfel nu mergem,
 ba âncõ luăm cu noi ușa,
 orî polița cea de d'asupra
 orî chîiar pe nevastă'tî ce șéde
 în casă colo tocmai sus.
 Mêruntă'î și lesne o ducem !
 Dar dă-ne cevașilé mai bine,
 și cată vr'un lucru mai mare !
 Deschideți, deschideți toți ușa,
 cõcî iat' a venit rîndunica.
 Și noi, Ia ! nu sîntem unchîași,
 ci suntem copii, copilași !“

„Acéstă colindă, „adauge Ateneu“, a arătat'o mai ântêi Cleobul Lindianul, când începu a face prin Lindos strîngere de bani“.

„Să o fi compus frumosul Cleobul, unul din

cei șapte înțelepți ai Greciei, seü fică-sa Cleobula, cum dicü alții, această cântare coprinde, negreșit, un înțeles mai adünc decât al unei colecte de bani seü de merinde. Într'insa vedem că se vestesce sosirea vremei frumoșe și a timpului celui bun, cöci în tómnă arșița sórelui s'a potolit și casele s'aü umplut de avuții: röndunica prevestitóre de bunuri, revine sprintenă și veselă. Deschideți, deschideți'i ușa! Bogatule, împarte'ti cu săracii comorile! Astfel vă grăiesce glasul nevinovat al copiilor.

„Astăđi ancö, pe tóte țermurile Greciei, și chïar în Atena, pe la începutul primăverei, copii, adunați în cete și ținënd în mână o morișcă cu aripe de știță ce, învörtindu-se, închipușce o röndunică, alérgă din casă în casă, cântând un cântic de felul acesta :

„Röndunica vine de pe alba mare; ea trece marea și 'și face un fuișor și șede într'insul să resufle, și dice :

„Martie, Martie noros, și Fevruarie ploios, iacă dulcele Aprilie se vestesce că 'i aprópe.

„Pasërile ciripescü, pomișorii înverđescü, găinele cloncănescü și începü să clocéscă.

„Turmele purcedü la munte, ieđii sarü și pascü mugurul cel nou.

„Animale, pasëri, ómeni, toți se veselescü din suflet; ghiăça, zăpada și crivêțul aü încetat.

„Martie, Martie noros, și Fevruarie ploios, iată vine Aprilie cel frumos !

„Eși afară, Fevruarie, și tu, Martie, du-te, cară-te!...”

ș'apoî sfîrșescû cu sunetul ce 'l facem noi din buze ca să gonim o pisică.

„Cine pôte tăgădui că acest cântic este o variantă modernă a vechiului *Chelidoniasmos* ro-dian? Cine nu va zări în amênduoă idea comună și firéscă de a vesti lumii, prin gura copiilor, o scire înveselitóre : sosirea timpului plăcut, a căldurii cumpătate, a zefirului primăvêratic, a vegetațiunii înflorite ?

„O altă veste bună, de o natură mai mistică, mai puçin pipăită simțurilor, dar și mai mângăietóre pentru inimă, deșteptă nóptea din somn pe copii, în clima mai aspră, în țera mai creștină a Românilor. Pe când zăpada acopere pământul, pe când gerul sleiesce chiar apele, o *Stea*, icónă a celei ce s'a înălțat odinióră pe cer ca să călêuzescă pe cei trei *Craî de la Rê-sărit*, mână cete de copii prin întunericul ulițelor viforóse, în ajunul Crăciunului, și le îndemnă a vesti cu glasuri nevinovate creștinilor adormiți, că peste puçin are să vină césul solemn și dorit al mântuirii! Ei nu 'i amenință, ca copiii din antichitate, cu furtișaguri, dar le e frig, le e fóme bieților copilași, și, dupe ce au strigat :

Bună diminéța la Moș-Ajun !

ei cerû să le dea măcar „un covrig , că morû de frig“, măcar „o nucă, că se dau cu capul

de ulucă“, măcar „un măr, ca să te tragă de păr!“

„O! vechi datine și vechi cântice ale poporului! ce dulce farmec coprindeți voi în naivele vóstre expresiuni! Aspra critică se sfarmă dinaintea vóstră, coci mintea omului, deprinsă cu voi din pruncie, pare că se scaldă, la aușul vostru, în nevinovăția'í primitivă. Voi sunteți pentru noi amintiri suave, ce înviéză junia în suflete! Pentru popor, sunteți flórea neuitării!“

Aceste rînduri le scriam acum vr'o trei-spre-dece ani, aruncând într'un articol despre cânticele nóstre poporane câte-va idei culese în studiul antichității și puse în comparațiune cu ceia ce fie-care din noi a vedut séu a învățat din copilărie în căminul părintesc. Și pe când le scriam, știu minte că gîndul imi era a cerne prin sita studiilor clasice, cele mai multe din.acele datine bętrînesci, pe care noi cei de astăđi le am apucat încă, dar pe care strănepoții noștri nu le voru mai cunósce póte decât din scrisele nóstre.

Aveam de gînd a întreba în cărți pe vechii plugari ai Lațiuului déca nu cum-va dinșii, séu cel pușin flăcăii lor, cari încă nu îmbrăcase gravitatea togei virile, n'aú inventat óre ei acea urare veselă și gluméță cu care tinerimea din

satele năstre întămpină sosirea anului nou și,
măind sără cu sgomot, cu plesnete și cu clopoței,
Plugușorul, strigă la casa fie căruia pe rōnd :

Să vină cu isbândă
anul cu mare dobândă!
Să piără vicleșugul
și să sosescă bilșugul!
Hăi, hăi!
Plugușor cu doi-spre-ce boi,
Plesniți măi
Hăi, hăi!

Aveam de gēnd a cerceta prin ce curiosă analogie de fapte, de idei și de imagine, vechiul deū latin al pluoilor, *Jupiter Pluvius*, reprezentat pe columna Antonină din Roma, sub chipul unui unchiaș cu straie lățose, se aduce așa de mult cu lăiețele năstre de *Paparude*, carele, acoperite cu frunțe de bozii și muiate liōrcă de donița vecinelor, uréză săltând și chiuind :

Ca să cađă pluoile
Cu gălețile,
Să sporescă grănele
Să umple pătulele
.
.!

Aveam de gēnd. Dar ce folos a vorbi
despre căte are omul de gēnd? Timpul a trecut.
Alte multe lucrări, și alte măi multe nelucrări,

m'aŭ făcut să daŭ uŭtării aceste scumpe și plăcute studii.

Datinele noastre românesce, din marea noastră nepăsare, arŭ fi rămas pôte reduse pentru viitorime la puținele ce spune despre dinsele nemuritorul Dimitrie Cantemir, care, într'o cărticică de nici duoë sute de pagine a spus despre Români și despre țera lor mai mult și mai bine decât toți cari, dupe dînsul, aŭ scris pêne astăzi.

Cu tôte acestea, eŭ cred că puține sunt cercetările care arŭ avé pentru Români mai multe adimeniri decât descrierea, lămurirea, explicarea și compararea aceluși șir de ieresuri și de idolii, *antiquum Daciae cultum redolentia numina*, pe care domnescul descriitor al Moldovei ni le dă, în răpejunea penei sale, tôte ca rămășițe ale cultului vechilor Daci.

N'ar fi ore a face o istorie a cugetărilor intime, a credințelor, a plăcerilor și a suferințelor poporului român, când cine-va ar despica cu deamăruntul origina și înțelesul tuturor cugetărilor poporane ce se ascundŭ în acea grămadă de numiri misterioșe, pe care Cantemir le a cules din gura poporului?

Ore numai despre Daci — și nu despre tôte credințele care s'aŭ întipărit treptat și d'alungul secolilor în mintea locuitorilor României — ne arŭ aminti cuvintele și datinele de *Lado* și *Mano*, *Đina* și *Drăgaica*, *Dorna* și *Stafia*, ș'apoși și *Dra-*

cul-în-vale, Ursitele și Frumósele, Sânzenele și Jout-mărițele, Páparuda și Chiraleisa, Colinda și Turca, Sburătorul și Miéda-nópte, Srica și Tricoliciă, Legătura și Deslegătura, Farmecul și Descântecul, Vergelatul și altele de acelaș fel?

Aceste multe și stranií numiri, pe care ni le a păstrat Cantemir, precum și altele, cu care un cercetător diligent ar puté s'adaoge cu mult lista ieresurilor poporane ale Románilor, constituiescú o comóră din care și poesia și istoria potú áncó culege precióse odóre.

Câți-va din poeții nostrii áu sciut péné acum să smulgă câte o nestemată din acel tesaur, și mai ales musa răsfațată a d^{lui} V. Alecsandri — care adese scie să 'și ímbrobodéscă, cu așa multă grație șugubéța și gingașa'í față în marama țăránescă — ne a cântat, cu mult farmec, și *Doína*, și *Ursiți*, și *Sburătorul*, și pe *Craiu-nou*.

Rémáne ca și istoricií să'și índeplinéscă datoria, să 'și íea partea lor de sarcină, parte mai grea și mai spinósă, în care subtilitățile obosítóre ale criticei ínlócuiescú avénturile sprintene și mládióse ale poesiei.

Cát despre mine abié mă ispitisem, acum câți-va ani, să íeáú asuprá'mí o asemenea sarcină, și 'ndată am lásat'o jos. Dar astăđi junele autor al paginelor ce urméză íată'l că vine, plin de ardórea tinereței, plin de o pietósă venerațiune

către datinile vechi ale poporului român, plin de dorința de a cunoște traiful și credințele națiunilor antice și străine, și ne presentă, în cartea de față, câte-va „*Încercări critice*“, în care ne dovedesce lămurit nu numai că iubesce cu predilecțiune, dar chiar că și cunoște adânc subiectele pe care s'a însărcinat a le trata.

Am citit eū unul — și toți aceia cari la noi pōrtă interes studiilor naționale, făcute cu serioșitate, vorū citi, ca și mine — cu o viie plăcere descrierile unor obiceiuri tradiționale, care, fără înduoielă, potū, când sunt bine descrise și bine analizate, se constituie titluri istorice patriei nōstre și să deslege enigme ale vieții morale a poporului român.

Autorul acestor *Încercări critice* a dat dovadă, pare-mi-se, în studiile sale asupra credințelor, datinelor și moravurilor poporului român — studii făcute, am puté dice, pe băncile scōlei — că este înzestrat cu o adevărată intuițiune în materii de așa anevoiōsă critică. Décă n'am avé să constatăm și alte materii, probate prin cercetările de erudițiune clasică ce conținū aceste pagine, ne am puté mărgini a recunōsce că acea facultate intuitivă este darul cel mai prețios pentru omul care 'și propune să verse lumina asupra amurgului din trecut.

Avem ānsē tarea credință că *Încercările* de față nu vorū fi pentru autorul lor culmea stu-

dielor de acéastă natură ; de aceia închiăiem, atât prin mulțumiri, cât și prin urări, aceste neînsemnate rînduri pe care le am aruncat pe hârtie ca o dovadă de viaa plăcere ce am resimțit, vîdînd vechile nîstre aspirațiuni așa de bine, așa de spornic vlăstărite sub péna altuia.

Nu rideți, cititori, decă și eu, om în tîtă firea, mă voiu atinge, sfîrșind, de ramura de laur care o-dinióră se depunea la fie-care capét de an pe altarul anticeii deite latine Anna Perenna, și care la noi s'a prefăut în *Sorcova veselă* a copiilor români ; și mai ales nu rîdeți decă, tot cu atâta naivitate, însé cu mult mai puçină grație decăt dinșii, voiu ura și eu celor ce se ocupă cu ardóre de preçioșele datine străbune :

„Să 'nfloriți,	Ca un fir
Să mărgăriți,	De trandafir ;
Peste véră,	Tare ca pîetra.
Primăvéră,	Îute ca săgéta ;
Ca un pîr,	Tare ca fierul,
Ca un mîr,	Îute ca oçelul.

La anul,
Și la mulți ani !“

Bucureșci, 1874.

Precuvîntare la volumul: *Încercări critice asupra unor Credințe, Datine și Moravuri ale poporului român*, de G. Dem. Teodorescu.



JUPÂN RÂNICA VULPOIUL

Basmu pentru copii, localizat.

A fost o dată
Ca nici o dată;
Déca n'ar fi,
Nu s'ar povesti

pe vremea când chiar și dobitocele ajungeau să se facă domni și boieri aci pe pământ, ... a fost un pulu de leu, mândru și frumos, carele, fiind el din viță de domni, fiérelé și lighiónele îl ale-seră pe dînsul ca să fie peste ele mai mare, și de aceia îi și dîseră Leonilă împérat.

Aflând ânsé Leonilă împérat că dobitocele nu trăiescú în bună pace unele cu altele și că cele mai tari jefuiescú pe cele mai slabe, fără măcar să céră voie de la dînsul, el hotărî într'o dî să adune la sfat pe toți supușii săi, ca să le dea de scire cum că voiesce cu tot dinadinsul ca lucrurile să mérgă într'altfel pe viitor. De aceia, în-

dată trâmise preste tot locul porunci straşnice ca toţi de acum înainte să aibă a trăi în cea mai bună înţelegere şi ca să nu mai fie voie a se face cui-va vre o nedreptate, fără de scirea şi de învoirea împărăţiei. Tot-de-o-dată, porunci să se chiame la curtea domnască tot némul dobitocesc. Atunci veniră din toate părţile, păsări, lighióne şi fiére, animale de tot felul, care mai mari, care mai mici, şi toate se închinară împăratului şi îi mulţumiră din băierile inimei pentru porunca înţelptă ce dedese. Dar pe când toate căpeteniile dobitocesci se adunase la curtea împărătescă ca să fie sfat, de odată se lăţi vestea cum că unul numai dintre fruntaşi lipsea şi că acela cu nici un preç nu voiesce să vină. Acesta era chiar jupân Rănică Vulpoiul, lighiónă viclénă şi pricepată. Lesne înţeleseră toţi pentru ce nu cuteza să'şi arate faça dinaintea împăratului; cõci pretutindenî erau cunoscute multele mişelii ce el făcuse, călcând şi puind pe tot minutul la uitare poruncile date de stăpanire. Şi adevărul era că toate dobitócele veniseră cu câte o plângere împotriva lui, afară numai de buna lui rudă, vâtaful Bursucel.

Mai întei eşi cu jalbă, vornicul Lupu Falcă-Lată, cerënd să i se facă dreptate pentru toate necuviinţele cu care jupân Rănică Vulpoiul îndrăznise a se purta către soçia şi către copii d^{sale}. Apoi se arată cu plângere tot împotriva

lui, aprodul Potaie Dulëu și medelnicerul Urechilă Iepuraș; dar cel care din toți sbiera mai tare și mai fără de șir era chiar Măgarilă vechilul, pe care îl alesese de avocat dobitócele cele mai puține la minte. Indată ansă ce toți aceștia își sfârșiră pirile și jeluirile lor, vătaful Bursucel, ca o rudă bună, începu să apere cu vorba pe verișorul său Vulpoiul și p'aci p'aci era să'l scape de orî ce osîndă, când de o dată se răpedi în mijlocul adunării, cu penile și cu crésta sbêrlite, vestitul logofét Cucurigu Cocos, carele, în gura mare, declară tutulor că jupânul Rănică 'i a fost ucis pe prunci și pe pruncele d^{sale}: — „Impérate! — striga bietul Cucurigu — „fă dreptate celui mai nefericit dintre Cocosî. Co- „cóna Cloșcă, soția mea, scosese o spuză, o mên- „drețe de pușori, și cu toții împreună trăiam „noi norociți, sub paza cător-va duléi din cei mai „voinicî. Dar într'o di, mișelul acela de Rănică „veni în bătătură la noi, îmbrăcat cu o rasă că- „lugérescă și prefăcându-se că învață pe dinafară „porunca Măriei-Tale, ca s'o aibă în veci aminte. „Noi, biet, amăgindu-ne de haîna lui cea minci- „nósă, nu ne am temut de dînsul, ci am urmat „a colinda răsipiți d'a lungul gardului, ba chiar „și de a rătăci prin bálării, departe de paznicii „noștri. Atunci, vai! viclénul, îndată ce ne simți „fără de apărare, dete năvală printre sërmaniî „pușorii mei și pe câți dintr'înșii apucă, pe toți

„Îi sugrumă. Iată, privesce : puica mea cea mai
 „îubită zace aci mórta dinaintea Măriei-Tale și eă,
 „mărite împérate, cu lacrimile în ochi cer să mi
 „se facă dreptate!“

Leonilă Împérat se supérá fórté și se întristă adânc de acestea; decí nu voi să mai dea cređémént spuselor și apesărilor vătafului Bursucel. Indată porni pe banul Martin Ursul, unul din cei mai de frunte boieri ai curții, pentru ca, cu voie fără voie, să'î aducă pe vinovatul Rănică. Acesta ânsé, ocolind primejdia, făcu bună priimire banului Ursul și'î făgădui că va merge cu dînsul; dar mai nainte de plecare, îl pofti ca să'î arate un loc unde el đicea că se potú găsi multe faguri de mîiere, de cele ce placú așa de mult urșilor. Când ajunseră ânsé la un loc cunoscut de Rănică, el dete brânci Ursului, și acesta căđu, bîet, cu piciorul prins într'o cursă; iar Vulpoiul fugi p'aci 'ți e drumul, rîdênd cu hohote și strigênd mereú :

— Jócă bine, moș Martine!

Să 'ți daú mîiere de albine.

Abié scăpă sêrmanul Urs din cursă, lăsând în mânilé sâtenilor vecinî, cari umblău să 'l ucidă de bătăi, jumétate blana de pe dînsul și mai ales códa întrégă. Vedî de aceia nicî nu mai are ursul códă! Așa jumulit, betég și rușinat, el se întórse înapoi la curtea lui Leonilă.

Împératul, mánios tare, trâmise atunci pe

postelnicul Motan Cotoiul, carele era vestit prin iscusința lui, cu poruncă să aducă cu orî ce preț pe Rănică; dar nici p'acesta nu 'l lăsă Vulpoiul nepăcălit. El îl tot mână cu vorba, îl laudă că e vînătorul cel mai minunat și puindu'î mîndria în joc, îl îndemnă în sfîrșit să se cerce a vîna șóreci și chițcani într'un ambar întunecos, unde scia bine că sunt întinse laçuri pentru ca să se prindă într'insele dihorii și alte lighióne stricăcióse. Bietul Motan, picînd și el în capcană, miorlăia de durere și de frică din lă-untru; iar Rănică, bătînd cu laba în păreții ambarului, îi striga de afară rîdînd :

— Tprruț, pisică! Tprruț, motan!
Prins'aî șórec or chițcan?

Postelnicul Cotoiu mîncă și el o bătaie bună ca vëru-sëu banul Ursul și se întórse la curte, plouat ca vai de dînsul și cu códa între picíóre. Atunci, toți într'o unire, osîndiră la mórte pe jupân Rănică Vulpoiul, pentru că nu ținuse în sémă poruncile împërătesci și își bătuse joc de trămiișii stăpânirii.

Cu tóte acestea, vătaful Bursucel tot se mai rugă să se facă rudei sale și o a treia chiámare și se însărcină chîr dînsul a 'l aduce. Când Vulpoiul vëdu viind pe credincíosul sëu prietin Bursucel și înțelese de la dînsul că nu mai este loc de joc, se gîndi și el că ar fi mai bine să se ducă

însuși la împărăție. Dar cu cât mai mult se apropia de curte, cu atât i se făcea mai multă grijă, vedând mai ales cum se grămădea glóta ca să 'l vedă trecând. Cu toate acestea, Rănică merse de se închină smerit și cu supunere la împăratul, carele nici gând n'avea să 'i dea ȳertare. El povesti foarte lămurit neajunsurile ce pățise la dînsul banul Martin și postelnicul Motan și se arată gata a răbda ori ce asprime a sórteĩ. Atunci pîrîtorii lui eșiră la lumină, avînd în capul lor tot pe vestitul vechil Măgărilă; dar ei erau așa de numeroși, avocatul sbiera așa de urît și Rănică se apăra cu așa multă iscusință, încât mulți din adunare începură a dori să 'l vedă scăpat. Ânsé tocmai atunci se deteră pe față cele mai gróznice mișelii ale lui, și judicătorii, toți într'ounire, îl osîndiră ca vinovat bun de spîndurătore. Îdată atunci, rudele lui toate părăsiră curtea, și împăratului nu 'i păru bine de acésta, cõci acele rude și rebedeniĩ erau multe la număr și tot dobitoce cu putere și cu dare de mână. Boierii Lupu Falcă-Lată, Martin Ursul și Motan Cotoiul, dêu, nu pré sciaũ cum o vorũ scóte la cãpëtiũ cu îndeplinirea pedepsei; iar Rănică, simțind toate aceste greutăți, își bătea joc pe ascuns de dînșii și începuse a se chibzui cum să facă ca să scape nevătãmat. Când i se puse ștréngul de gût ca să 'l spîndure, el se rugă să fie îngăduit a 'și mărturisi în fața lumii peca-

tele, mai înainte de a muri. I se dete voie; și el, numai atâta aștepta. Dupe ce povesti nemerniciile tineretelor sale, prin cuvinte meșteșugite, dete să înțelégă că, în viața lui, furase o mare comóră de banî și de scule, cu scop de a opri și de a nimici un complot ce se urđise împotriva lui Leonilă Împărat. Auđind aceste cuvinte, împăratésa prinse mare dorința de a sci cum și ce fel se petrecuse lucrurile și ea înduplecă pe soțul său ca să dea voie lui Rănică să spuie tóte mai pre larg. Acesta, prefăcându-se că ar fi adũnc pėtruns de mustrare și de grijă, istorisi îndată o lungă poveste despre un complot care s'ar fi urđit mai de demult între banul Martin Ursul, vornicul Lupu Falcă-Lată și postelnicul Motan Cotoiul ca să dea jos de pe tron pe Leonilă Împărat și se rădice pre Martin Ursul la scaunul domniei. Ca să nu lase nici o bănuială asupra adevărului scornirilor sale, el amestecă în acel închipuit complot pe rėposatul tatăl său, care murise de mult, și chıar pe prietenul și ruda lui, vătaful Bursucel. De pre spusele lui, tótă acea urđelă era întemeiată pe o bogată comóră de banî, cu care rėsvrătitoriı aveau de gėnd să cumpere pe ostașii, pe paznicii și pe slujitoriı împăratului; iar el, Rănică, furând acea comóră și ascundėnd'o, scăpase ȓilele lui Leonilă Împărat.

Aflând acum mai antėi despre tóte acestea,

împăratul și împărătesa începură a cam dori să capete pe séma lor acea vestită comóra și cercetară pe Rănică despre locul unde ea se află ascunsă; dar Vulpoiul șiret găsi atunci vremea numai bună ca să intre la tocmelă asupra iertării sale. Împăratul cam sta la înduoielă; dar împărătesa ceru cu tot dinadinsul ca jupân Rănică să fie iertat. Acesta spuse atunci că comóra se află pitită în préjma unei fântâni, în mijlocul unei păduri, departe, fórte departe; iar, fiind-că împăratul nu pré voia să dea credémént la o istorie așa de neauđită, Vulpoiul chiamnă drept dovadă, pe bietul medelnicerul Urechilă Iepuraș, carele tremura de frică, spre a mărturisi și èl déca nu e adevérat că se află departe, fórte departe, o pădure, întocmai astfel dupe cum el đisese.

Ciúdat lucru se pare, dar împăratul se mulțumi cu acéstă mărturie. El bucuros ar fi mers însuși cu Rănică pêné la acea pădure, dar Vulpoiul, rumegând în mintea lui alte nesdrăveni, îl rugă să 'i dea voie a se duce mai ántéi la o mănăstire, de precum se legase cu sufletul, ca să se róge pentru iertarea păcatelor sale. Împăratul nu făcu nici o împotrivire. Pe banul Martin și pe vornicul Falcă-Lată îi băgă la închisóre; iar kir Behehe Berbecilă, care era și țircovnicul palatului, citi lui Rănică o molitvă ca să 'i fie drumul norocos. Se luă tot atunci hotă-

rîre ca tîtă curtea împăratăscă să 'l aștepte în cale, nu departe de locul unde avea să mērgă și astfel el se porni. Dar ca să nu 'i fie urît singur la drum, el rugă pe Behehe Berbecilă și pe medelnicerul Iepuraș ca să 'l însoțescă amēnduoi măcar o bucată.

Când se vēdu aprōpe de casă, făcu ce făcu și despărți pe tovarășiil lui, unul de altul și îndată înghesui pe bîetul Iepuraș la o strimțore și 'i suci gîtul. Apucase, el și ai lui, de și mîncase carnea sērmanului dobitoc, când sosi Berbecilă ca să caute pe soțul sēu de drum. Rănică 'i spuse că medelnicerul Urechilă, simțindu-se cam ostenit, se închisese într'un cuptor ca să dōrmă mai liniștit, dar tot de-o-dată el adăogi: — „Sciī, frate Berbecilă, că trebuie îndată să plecī înapoi ca să ducī împăratului o scrisōre fōrte însemnată, din care negreșit că și dñiei tale țī se vorū trage mari folōse și veī căpēta multă trecere pe lîngă împăratul, dēca 'i veī duce cât mai curēnd darurile care sunt în acēstă desagă.“

Cum auđi una ca asta, gugumanul de Behehe începu a sălta și a se gudura de bucurie, pe cānd Vulpoiul cu Vulpōica și cu Vulpișoriil lor ședeaū lungiți pe pat și se uitaū cu mirare la dînsul cât de poznaș juca el de veselie. Rănică îi atērnă atunci de gît o desagă, în care el ghēmuisse pielea Iepurașului jupuit și mîncat, și îi făcu vēnt să plece.

Puteți să vă închipuiți ce supărare coprinse pe împărat când deschidând desaga cea cu scirile și cu darurile, în loc de acestea, pică dintr'insa pielea sërmanului Urechilă! Atunci pricepu că chiar și pe dînsul îl înșelase mișelul de Rănică. Banului Martin și vornicului Falcă-Lată le dete drumul de la închisóre, iar pe kir Behehe, împăratul, ne mai voinđ să 'l vedă în ochi, îl lăsă pe séma Lupului ca dînsul să 'l procopséscă cum va sci și să 'i găséscă léc la tóte neajunsurile câte suferise. De atunci s'a și făcut ruptóre ca berbecii și oile să fie jăfuite de lupi. Dar nici cu atâta nu se multumi împăratul, ci dete și o sərbare mare, numai pentru ca să aducă mângăiere lui Falcă-Lată și lui Martin Ursul, pe cari îi nedreptățise. Tocmai în mijlocul veseliilor acelei sərbătorî, sosiră și alte sciri despre mișelii mai próspete ale jupânului Rănică Vulpoiul. Măniindu-se atunci împăratul peste măsură hotărî să trămiță tótă ordia sa ca să prăpădéscă cu totul pe acel îndrăzneț înșelător. Dar vătaful Bursucel, tot mereu credincios verișorului său, se grăbi a 'i da de scire și 'l îndemnă ca să vie cât mai neîntârđiat la curte și să răspundă însuși la învinovățirile ce i se aduceau. El se înduplecă și veni.

Bursucel se duse la împărat ca să 'l róge să priiméscă pe ruda sa, jupânul Rănică; iar acesta, când se vedu dinaintea lui Leonilă, se a-

proprie cu îndrăznélă de tron și dete în genuchî, în fața tuturor lighionelor adunate. Împăratul, cu glas aspru, îi impută că ar fi ucis mișelesce pe sluga lui cea credincioasă medelnicerul Iepuraș, și că el a pricinuit mórtea țircovnicului său kir Behehe, carele cânta așa frumos în strană. La acestea, Rănică cu făcarnice cuvinte, se prefăcu pare că ar fi adînc mîhnit de cele ce s'aũ întemplat; dar tot de-o-dată, el arată o mare mirare de câte aușea și stărui fără de rușine a ȕice că Berbecilă, iar nu el, a ucis pe epuraș ca să ȕea de la dînsul nisce bogate daruri pe care chîar el, Rănică, le dase credinciosului medelnicer ca să le ducă mai ȕute Măriei Sale. Dar împăratului i se făcu acru cu atâtea încurcături, nesciind ce să mai alégă din așa multe minciuni, și de multă supărare se sculă și plecă la vênătóre, lăsând pe boierii săi să facă cum vorũ sci.

Rănică ansă nu 'și pierdu cumpëtul și pe loc îi dete în gînd să cêră ajutor de la o vechie prietină a lui, bêtrâna jupânésă Albina, care era de casă la împăratésa, îi făcea dulcețuri și îi descânta de deochiu. Dinsa puse pe fie-care ȕi la împăratésă câte o vorbă bună pentru Rănică, astfel încât nu i se făcu nici un rêu. Mai pe urmă ea se ispití a aduce aminte despre sculele pe care Vulpoíul ȕicea că le ascunsese, le lăudă precum se pricepu mai bine și incredința pe stăpână-sa că Rănică singur ar fi în stare să le găsescă și

să i le aducă, déca i s'ar da drumul de la închisóre. Pe de altă parte, jupân Vulpoïul mijloci ca să se șoptéscă la urechăa împératului despre multele slujbe pe care le făcuse Statului răposatul tată-séu, pe când trăia; mai pe urmă el ceru ca cei ce 'l au pîrit să dea cel puçin doveði și în sfêrșit, ca să curme mai iute tóte greutățile, propuse ca neînțelegerea între dînsul și dușmanii lui, să se stingă printr'o luptă dréptă. Pe vremea de atunci era obiceiú și lege ca orice sfadă, orice cértă și orice judicată să se spargă cu bătaie; părțile protivnice se apucau la trântă și care din doui biruía, acelaia îi rămăneau tóte dreptățile.

Propunerea lui jupân Rănică se ținu în sémă și vornicul Falcă-Lată ceru numai decát ca el, și nu altul, să intre în luptă cu Vulpoïul. Acesta, ánsé, sciind bine că Lupul e mai virtos la vînă decát dînsul, se cam codea și căuta prilej să scape; dar tóte fură de prisos, cõci Lupul era fórte îndêrjit din pricina tuturilor rëutăților pe care Rănică cu drept și cu nedrept le aruncase asupra lui. Se hotári dar lupta fără de cruțare și se alese ca loc de bătaie țarcul rõtund al tîrlei împêrătesci.

A doua zi, dupe ce trase un somn bun tótă nóptea și mánca ca un voinic diminéța, Rănică intră în cercul luptei cu pèrul de pre dînsul lins și prelins, cu trupul uns peste tot cu uleiu. Așa

Îl învățase jupâneșa Albina, care se pricepea la tot felul de farmece băbesci; ba ea îi făcuse și descântece ca să pôtă birui pe dușmanul său. Lupul și Vulpoiul se puseră drept în față unul cu altul; iar toate cele-l-alte dobitoce, de la împărat pêne la pûrcălab, și de la vlădică pêne la opincă, staū rînduite jur împrejurul țarcului și priveaū cu ochii sticliți la lupta voinicilor. Vulpoiul începu îndată să 'și învêrtescă cода cea stu-fósă, ca o apărătore, și prefăcându-se că vrea să fugă, aruncă cu țerînă în ochii Lupului, de 'i luă vederile; îndată sări iute pe dînsul și se cercă din toate rășputerile ca să 'l sfășie și să 'l sugrume. Dar vornicul Falcă-Lată, opintindu-se și dînsul, printr'o sucélă puternică, culcă jos pe Rănică, îl propti sub picîore și 'și înfipse colții în laba lui. Vulpoiul ânsă nu 'și pîerdu sărita într'o primejdie așa de mare, ci întorcându'si pe furiș ochii în partea staulului, unde se închisese pentru acea đî, turma de oi a împăratului, începu să strige: — „Sai, jupân vornice, c'aū scăpat mŕei din staul și 'i mănîncă câniî!“ — Lupul lacom și prost se răpeđi să apuce și el un cîrlan; dar în vremea acésta, Vulpoiul sprinten îi sări în chică și 'l doborî jos. 'L ar fi ucis pe loc déca însuși Leonilă împărat nu 'i ar fi đis să 'l ăerte cu đile.

Din minutul acela jupân Rănică Vulpoiul rămase tare și mare, și fără de vătămare. Impă-

ratul puse de 'l îmbrăcă cu caftan de catifea roșie îmblănit și îl făcu mare vistier. Toți de toate părțile veniră de se închinară la dînsul cu smerenie și supunere, ba încă și la cocóna vulpóica și la coconașii vulpișori, care sosiră îndată la curtea împăratéscă.

Trecu astfel cât trecu; dar fiind-că năravul din fire nu are lecuire, jupân Rănică Vulpoïul nu se lăsă de mîncătorii și de vicleșuguri, nici când ajunse om de frunte. Mișeliile lui se deteră din nou pe față; dar în rîndul acesta, nu 'l mai ajută nici un meșleșug, ci fu silit să fugă și de la curtea împăratéscă și de la casa lui; hoïnar și pribég, el de atunci înainte își petrecu viața furișindu-se prin tufe și prin vizuini, huïduit și batjocorit de toți, pêne ce într'o di, umblând, dupe năravul său cel vechiu, să se vîre într'un coteș cu găini, copoii din bătătură îl ulmară, îl zăriră, îl luară în gónă prin pădure, îl prinseră și 'l făcură micí-fărămicí. Să 'i fie țérina ușóră!

Încălecaí p'o códá de vulpe
și spusei cui vru s'asculte
basmul lui Rănică Vulpoïul
pe care 'l a rēpus copoïul.

Bucurescî, 1875.

Din *Biblioteca ilustrată pen-
tru copii*, editată de dl Socecú
& Comp.



TIGRUL PĂCĂLIT

Poveste pentru copii, localisată.

Maî deunăđi eram la Galați și pentru ca să 'mî trecă de urît și să maî aflu și câte ce-va, am eșit să mă primblu la port. Norocul a voit ca să întélesc îndată pe un vechiu amic al meü, pe care de mult nu'l vëđusem și să petrec cu dînsul câte-va ore fôrte plăcute. Amicul meü este un neguțator din partea locului, om fôrte considerat și fôrte iubit de tötă lumea, fiind-că el, prin munca sa, 'și a căștigat o avere însemnată, de care se bucură, făcënd bine cui pôte; iar firea lui este așa de veselă și de gluméțá încât cu dînsul nu pôte cui-va să i se urască. Scie să spună și să descrie o mulțime de lucruri pe care însuși le a vëđut și le a învățat în numerósele

sale călătorii; coci, fiind de părinți din Galați, el, de tîner s'a înrolat ca matroz pe o corabie englezescă și, cutreierînd toate țările și toate mările lumii, s'a ales pînă în sfîrșit cu multă minte, sănătate, avere și voie bună. Astfel este amicul meu domnul Stancu Poloboc, cu care mă primblam mai deună-și pe portul Galaților.

Vorbînd cu dînsul cînd de una, cînd de alta, ne oprirăm în fața unei mîndre corăbii englezesci, care plutea falnic d'asupra apelor Dunării, lăncuită în ancorile ei; dintr'însa se descărca felurită marfă și mai ales butoie cu căpățîni și cu bulgări de zahăr. Amicul meu, aducîndu'și aminte cu plăcere de timpul tinereții, pe cînd și el n'avea altă locuință decît o astfel de scoică urișe de lemn, îmi arăta și 'mi explica folosul și întrebuițarea diferitelor părți ale corăbiei, precum catarturi, pînțe, fringhi, corme, palimari și altele.

În timpul acesta, matrozii corăbiei și cărătorii seû hamalii portului umblau în sus și în jos, ca furnicele, scoțînd din magazinele adînci ale pântecosului vas plutitor, baloturi și butoie cu marfă, încărcându-le pe róbe (seû, cum se dice la Galați, pe tarabónțe), și aducîndu-le, pe un podișor de bérne, pînă la mal, unde le așeau în tencuri. Tóte acestea se făceau cu o iuțelă, cu o aprindere, cu un zgomot care mă asurdeau și mă ameteau; dar totuși îmi plăcea fôrte a

mă uita, coci toți erau veseli, sprinteni și lucrau cu inimă și cu mulțumire.

Pe când în acea învălmășelă tarabonțele încărcate cu marfă trepădau în toate părțile, purtate în fuga mare de matrozii, se întâmplă ca două din ele să se ciocnescă și butoiele de zahăr se răsturnară pe jos, rostogolindu-se care în cotroapucă. Unul din butoie se și desfunde în acea cădere și zahărul în bulgări, ce era în el, se risipi pe pământ. Indată câinii, cari nu lipsesc în portul Galașilor, se răpediră să imbuce din el, socotind, bietele javre flămânde, că au dat peste vre o mană; dar matrozii, ca să 'i depărteze, detără brânci butoiului crăpat, carele sucindu-se de o dată, acoperi, ca într'o cușcă, pe unul din câinii cei lacomi.

Totă lumea se puse pe ris; dar mai mult și mai tare decât toți rîdea amicul meu Stancu Poloboc; îi dase lacrimile în ochi și se ținea la piept și la pânțe, bietul om, de hohotele ce îl podidise. Mie unuia îmi era temă să nu se încece cu atâta ris.

Când se mai potoli această veselie, abie putu să 'mi vorbescă, stăpânindu-se cu anevoință.

„Frate, — îmi spuse, — când am vedut întâmplarea cu cănele și cu butoiul, 'mi am adus aminte de o istorie ce am pățit eu, sunt acum mulți ani, tocmai prin insulele Africeii; și trebuie să scii că de câte ori îmi vine în gând istoria ti-

grului, pe care 'l am păcălit așa de frumos, dău, nu mă pot opri de a rîde ore întregi“.

Și spuind astfel, Stancu meu se porni din noă pe rîs. Eram fôrte curios să cunosc istoria tigrului păcălit; dar abîe mai târziu o putui afla de la amicul meu, carele 'mî o povesti într'astfel :

„Pe când eram matroz, lucrând și câștigându'mî pânea pe o corabie englezescă, se întempla adesé ca să călătorim pentru negoçul nostru pêne prin țeri fôrte depărtate, și treceaă une-orî luni întregi fără ca să vedem pămêntul cu ochi, ci numai valurile mării jur împrejurul nostru, iar d'asupra capului, cerul, când albastru și senin, când întunecos și posomorît.

„Dar când, atunci, dupe o lungă plutire so seam la vre un țerm, mare plăcere era pentru noi de a ne coborî din corabie și de a călca pămêntul țépên sub picîore. Era pentru noi corăbierii, ca o di de sêrbătore când puteam să gustăm un prând liniștit, întinși la umbră, pe érbă verde. Ânsé ocașiunile de acest fel erau așa de rare încât une-orî ne coboram chiar pe țermurî pustii și necunoscute, fără de a purta cea mai mică grijă de primejdiile ce ni se puteaă întempla.

„Intr'o di dar, trăgênd cu vasul la costa unei insule nelocuite din mările Africeî, mi se făcu tare dor de a vedé de aprópe și de a pipăi cu picîorul érbă cîmpului. Ceruîu atunci voie de

la căpitanul corăbiei ca să mă dau jos la mal și să petrec câte-va ore pe uscat. Matrozii, tovarășii mei, nu pré aveaū încredere în acele locuri necunoscute, și abié găsiū unul dintr'înșii, un american 'nalt și uscat, cu barbă dar fără mustăți, carele primi să mă însoțescă în călătoria mea pedestră. Luarăm cu noi o spată grasă de rîmător afumat, o butilcă cu vin de cel mai bun, un urcior cu apă prospătă și cu aceste merinde, ne pornirăm veselî către mal.

„Când mă simțiū, eū unul, pe uscat, trăseū de bucurie și chiuind un puū de danț românesc, o corăbiască vêtósă de Galați; iar tovarășul meu americanul, vędënd așa începu și el să tropote în fața mea, jucând fórte serios și pe țăcă-nélă, un danț englezesc ce se chîamă „Gig“. Danțul ânsē ne făcu gol la inimă și îndată ne veni în gënd să găsim un adăpost de sóre ca să ne așternem masa. Eū căutam cu ochii în drépta și în stânga; mi se pornise, bîet, mințile cu dor către rēcorósele dumbrăvi din lunca Seretului; acolo, în insula cea pustie și prigorită de sórele african, abié se zăreaū câți-va copaci din aceia cu ramurile 'nalte și suie, care se chîamă *palmi*, și nisce tufiș sēlbatic, pe unde mai tot-d'a-una cuibézá șerpîi cei veninoși cu plesnitori la códă și alte fiere uricóse.

„Pe câmpia șesă, vędurăm ânsē un ce negru și rôtund, despre care nu ne pré puteam da séma.

Stăturăm cât-va la înduoială déca ne vom îndrepta séu ba către acel punct necunoscut, care, dreptul lui Dumnezeu, ne cam punea la îngrijare; dar americanul méu scóse un ochian din buzunar și, îndreptându'l către acel punct, vedurăm curat și lámurit că obiectul bănuít nu era alt-ceva decât un butoiu de lemn aședat în mijlocul câmpiei.

— „E un poloboc!“ — strigaú eu cu bucurie, vorbind moldovenesce, pare c'aș fi fost chiar în în portul Galaților.

— „O! o! Poloboc!“ — repetă americanul de mai multe ori cu mirare și din minutul acela, el nu mé mai chiamă altfel pe nume decât Poloboc. În urmă, matrozii ce-l-alti făcură toți ca dînsul, și íată cum, íubite amice, 'mí a rémas numele de Stancu Poloboc, de care nu mé plâng cátuși de puçin.

„Fie dar Poloboc! noi alergarăm índată pêne la butoiul cel minunat și acolo, la umbra lui ne și aședarăm ca să ne facem prândul. Rezimați améduoi de dógele lui cercuite, deșertarăm veseli butelca de vin, ímbucând și din spata afumată. Lumea ni se párea tótă a nóstră, și cređ că în palate de marmură și pe covóre de mătase, n'am fi tráit mai fără grije decât la umbra butoiului, pe érba cea verde.

„Dar pe când noi gustam așa dulci și liniștite plăceri, un mare pericol ni se pregátea. Se

vede că mirosul mâncărilor și răsnetul veselelor noastre cântări deșteptară pe un tigru, mare și flămând, care dormea ascuns sub un tufiș învecinat. Fiera cea sălbatică, semănând la trup ca o pisică urieșă, la păr galbenă și vârgată cu negru, se sculă binișor din locul unde era pitită, se furișă printre bălării și pe tăcute se apropie de butoiul nostru. Ajunsesse foarte aproape când noi auzirăm fășiind în dosul butoiului. Ne scularăm de o dată în picioare, trântind jos talere și pahare, și când deterăm cu ochii de acea gróznică dihanie care sticlea privirea ei încruntată asupra noastră, inima în noi se făcu cât o gămălie de ac; tot sângele ne peri din față; părul ni se rădică vâlvoiu și ne crezurăm mai mult morți decât vii. Cu noi, armă n'aveam. Fiera răcnea cu turbare, rânjea și 'și arăta colții. Butoiul singur ne despărtea de dînsa.

„Ce să facem? În cotro s'o apucăm?”

„Tigrul lungi pasul ca să ne ajungă; noi ne strecurarăm împrejurul butoiului. El începu să iuțescă, dând ocol polobocului; noi alergarăm mai tare în jurul lui. Și astfel, noi înainte și tigrul dupe noi, ocolirăm de miș de ori butoiul. Nică dînsul nu ne putea prinde; dar nică noi nu puteam scăpa. Începusem a crede că sórta ne a osúndit la gróznica pedépsă de a ne petrece de aci înainte tótă viața dând mereu raite și têrcóle în jurul butoiului, cu tigrul dupe noi.

„Vai! ce viitor de spaimă! — diceam noi în mințile noastre, turbate de frică și de ostenelă.

„Dar se vede că și tigrului i se urise cu această gônă rotocolită, în tocmai ca alergătura cailor când treieră la arie. El de o dată se opri în loc, și cugetând un minut, se răpeși să sară drept d'asupra butoii ca să ne ajungă îndată pe partea cea-l-altă. Dar, cum drese cum făcu, că sărind, i se acățară labele de dinainte de buza butoii, care era desfundat. Greutatea fierei îl făcu să se cletene și să se povêrnescă în partea ei. Noi atunci, (pare că cerul ne a luminat) răsturnarăm polobocul cu fundul în sus, tocmai d'asupra tigrului ce sta acățat de buza lui, și fierea rămase sub butoiu, ca un șorece prins în cursă. Atunci amênduoi sărirăm pe fundul vasului și ne proptirăm din toate rêsputerile d'asupra lui, ca nu cum-va lighiôna înfuriată să 'l rîdice de o dată în sus și să scape de la închisóre.

„Tigrul răcnea cu turbare și se svêrcolea amarnic între dógele polobocului, isbind într'insele cu capul, cu labele, cu códa, cu ce putea. Noi apăsăm d'asupra cât ne sta prin putință, gêndindu-ne acum că ne a ajuns altă nevoie; cõci într'adevêr, cea-ce câștigasem era numai o schimbare de osândă. În loc să dăm vecinice ocóle butoii, acum ne vedeam silți să stăm tótă viața d'asupra lui, proptindu'l ca să nu se misce.

„Dar norocul ne mai ajută și în rîndul acesta !

„Din multele suceli și învîrteli ale tigrului de dedesubtul polobocului, cînda lui cea lungă și stufosă, scăpă de o dată pe gaura cepului ce era dat la fund, și eși ca un pămătuf la ivelă. Cât vedurăm noi așa, tovarășul meu se prinse cu amîndouă mânele de dînsa, și eū de el, și cu multele noastre silințe, cu multă nevoie, o traserăm totă afară pe gaura cepului.

„Ce mai cîdă ! pare că era un șerpe flocos, cu dungii galbene și negre, ș'apoī lungă, să te fi încins de două orī cu dînsa ! D'aș fi putut atunci să o retez de la curmătura ei, negreșit că aș fi păstrat'o și pînă acuma.

„Americanul ânsă și eū, ne gîndirăm atunci într'altfel. Și să vedī că rēū nu ne am gîndit. Ce nu 'i dă omului în cap la vreme de nevoie !

„Vedînd așa lungime de cîdă, ne apucarăm s'o înodăm de vre o duoē trei orī și, făcînd astfel dintr'însa un cîtă-mai ghemul, mult mai gros decît vrana prin care ea eșise, isbutirăm de a lega pe tigrul în butoiu.

— „Urta!!!“ — strigarăm atunci amînduoī cu o nespūsă veselie, și sārind jos de pre butoiu, p'aci ne fu drumul ! O luarăm la fugă cînt ne țineau piciorole și apucarăm drept cître corabia noastră.

„Tigrul smunci atunci butoiul și își scose ca-

pul la lumină; dar trupul lui rămase jumătate în fundul vasului, încât abie putea să se misce din loc. Scăpând la sănătoasă, noi ne întorceam ochii din când în când spre dinsul ca să ridem de turbarea lui, coci de câte ori voia să facă o mișcare, el simțea și audea polobocul rostogolindu-se și hodorogind în urma lui.

„Când în sfârșit ne vedurăm, noi pe corabie și tigrul urlând la mal, eu simțindu-mă atunci la largul meu, rideam din băierile inimei și pisând pumnii, dupe obiceiul nostru românesc, strigam în gura mare :

— „Sic, tigrule, sic! Sic, că te am păcălit!“

„Iar americanul meu, și toți matrozii dupe dinsul, înșirați d'a rîndul pe coverta corabiei, repețeau cu hohote de ris : — Poloboc! Poloboc!

„Atunci și eu, vedînd că cu meșteșug am scăpat de primejdie, diceam românesce :

Poloboc nu 'i dobitoc!

Poloboc e cu noroc!“

Îată istoria tigrului păcălit pe care 'mă a povestit'o rîdînd amicul meu de la Galați.

Rîdeți și domnia-vóstră, decă vă este pe plac!

Bucuresci, 1875.

Din *Biblioteca ilustrată pentru copii*, editată de d^l Socecă & Comp.





VECHII POETI AI ROMANILOR

Precuvântare la *Colecțiunea de poezii vechi*.

Déca acum de aprópe opt-spre-dece sutimi de ani, poporul românesc își păstrează încă ființa sa nestrămutată, printre atâtea némuri străine și inimice ce'l încunjóră, îl impresóră și 'l ștrivescú de tóte părțile, nu mai rămâne înduoielă că el a-céstă tãrie o datoresce mai cu sémă *limbei* sale.

Romani, pe cari abié un secol dupe Cristos, Traian 'i a strămutat pe văile de sub pólele Carpaților și pe șesurile de-a-stânga Dunării, aceia, orí cât de mult 'i aú copleșit séu 'i aú adimenit străinii, ei tot aú păstrat din graiul lor cel părintesc atât, încât nimenui să nu'í pótă fi iertat a spune, cu buna credință, că Romani de astăzi nu sunt drepti moștenitori ai colonilor aduși aici de preste Alpi.

Dar aú venit timpuri grele, când ei s'aú vëndut siliți să facă loc pe câmpiile lor, nãvălirilor

pustietóre a tot felul de némuri păgâne și sêlbaticice. Ei atunci, s'aũ strîns la olaltă și s'aũ pitulat în văile munților, iar când vre unii dintre'înșii, mai îndrăzneți și mai nesocotiți încercaũ fără de spor să se răpedă și să respingă pe cotropitori, alții, mai miloși, mai înțelepți și mai prevădători, le strigaũ pe a lor limbă, — óre cum schimbată de cum fusese mai nainte, dar rămasă tot latinescă în sunetele și în cuvintele ei — : „*Torna ! Torna ! Fratres !*“

Maĩ apoi, străinii umblară să nimicescă pe Români, prin alte mijlóce mai puçin grosolane. Ei se încercară să le stingă sângele lor latinesc și firea lor națională, citindu-le mereũ *Ciaslovul* slavonesce în biserică și dându-le *Urice* și *Zapise* slavonesci la mână pentru stăpânirea orĩ cărĩ sforicele de moșie, orĩ cărui drept cetățenesc.

Astfel socoteaũ póte că poporul Român se va amăgi a crede că limbă a celor sfinte și limbă de folos și de omenie, nu póte fi decât o limbă străină, bună-óra cea slavonescă, dincóce de Carpați și cea ungerescă dincolo. Dar pe când vládica în biserică, iar domnul și boierii în divan, bolboroseaũ graiurĩ străine, poporul de rînd stăruia a vorbi în căminul sêũ tot românesce, a se închina lui Dumneđeũ tot românesce, a cânta tot românesce doina de jale și de vitejie a trecutului.

Așa încat, de câte orĩ se întempla ca, dintre ómenii de la noi, cu sciința de carte străină,

să se ivescă vre-unul cu minte mai deschisă, cu inimă mai generoasă, el pe dată, folosindu-se de sciința sa, cerceta coliba țerului, a celui care, numai dînsul, pe atunci mai cuteza a se numi *Rumân*, și recunoscînd din graiul lui că dînsul e viță de Roman, dicea și el îndată cu mirare și cu mîndrie, despre poporul acestei țeri :

„Cînd aŭ adus într'insa rumânescă limbă
De bun nîm și ferită de calea strîmbă,
Se trage din sînge rudă împîrătescă.
Dumneșeu l'aŭ sporitu'l nainte să crească !“

Ș'intr'adevăr ca să sporască acest popor de bun nîm, care se trage de rudă împîrătescă, și ca să crească ferit de calea strîmbă, 'i a trebuit să'și păstreze și 'i trebuie încă să 'și cultive românesca lui limbă.

De vre o două trei sute de ani în cîce, noi putem urmări pas cu pas mersul treptat al națiunii române. Ea sta lîngedă și trudită, se mișca fără spor, atunci cînd încă nu cutezase a vorbi, în tôte ramurile vieții ei sociale, *limba* sa proprie, *limba* sa originară.

Dar din minutul cînd pîdicile limbelor străine n'o mai încurcară nici în biserică, nici în viața publică, nici în producțiunile literaturii, din minutul acela avîntul ei fu nemăsurat. De atunci încîce ea sporesce într'un an mai mult decît o-

dinióră în dece, mai mult decât într'o sută din seculii trecuți.

Și 'ntr'adevăr nu este nici un secol deplin de când toți Români s'aũ decis a scrie numai limba lor, în tótă a lor viața publică; și în aceste câte-va deșimii de ani, putem deice că reșunetele limbei românesce, rostită fără șfială, aũ deșteptat tótă națiunea din adormirea ei, și s'aũ audit cu tãrie de către tóte cele-l-alte popóre ale Europei.

Limbei dar, *limbei nóstre*, mai mult decât ori cãruĩ alt dar moștenesc al poporului nostru, suntem datorii acéstã minunată reĩnvier.

Deci, tot de la stãruitórea cultivare a *limbei* nóstre trebuie să așteptãm și inaintarea și întãrirea naționalității nóstre pe viitor. Cu *limba nóstrã* vom învinge pêne 'ntru sfêrșit tóte limbile dușmane din jurul nostru!

Dintr'o asemené convingere a nãscut în sĩnul unei Societãți iubitóre a progresului Romãniei, idea de a gãsi un mijloc pentru ca toți Romãni să pótã pãtrunde cu inlesnire în cunoscĩnța culturei limbei românesce. Acea Societate a decis dar a consacra mult puçinul capital de care ea dispune, spre a tipãri o *Biblioteca a poporului romãn*, prin care, cu costul cel mai redus, să pótã cãpãta toți Romãniĩ în mãnele lor, scrierile cele mai bune ale limbei românesce, de când

ea a început a fi scrisă și tipărită, pêne în ȕioa de astăȕi.

A început prin a tipări acest mic volum, în care s'aũ adunat cele mai frumoșe dintre **Cânti-cile bętrânesci** ale poporului român, dintre acele compunerı poetice ale norodului, care s'aũ păstrat pe la cãntătorii din sate, fõrã de nume de autori, dar pe care ilustrul nostru poet d^l Vasile Alecsandri a știut așã de frumos a le aduna și a le reconstitui, dupe adevęrata lor fire poporanã.

Apoi iar, tot în cercul compunerilor poetice, s'aũ adunat aci scrieri de ale celor mai vechi poeți români, de ale acelor ómenı de merit cari, pe cãnd mai nimeni nu scria romãnesce, aũ avut patrioticã pornire spre cultivarea limbei naționale, și, — precum a putut fie-care, — aũ îndrugat, cu mai mult sęu mai pușin talent, *stihuri* sęu *vierșuri* romãnesci.

În fruntea lor stã vestitul mitropolit al Moldovei, **Dosoftei**, carele de la anii 1668 pêne la 1690, cãntã în versuri romãnesci lauda țerei, din care am transcris mai sus patru *stihuri*, și lauda lui Dumneȕeu, în Psaltirea lui David, tradusã tótã de dınsul în versuri romãnesci.

Apoi s'aũ ales cãte-va din cele mai plãcute poesii ale acelor boieri din Țera Romãnescã și din Moldova, cari, între anii 1770 și 1830, se încumętarã a dovedi dascãlilor greci ce domneaũ atunci în cercurile literare din țerile nõstre, cum

că se pôte scrie, și dulce și frumos, chiar și în desprețuitul grațu al *Vlahilor*.

Acei boieri sunt, pentru Țera Românească, familia **Văcărescilor**, cu **banul Iănăchiță** în capul ei, având el două feciori, amândouă poeți, adică **clucerul Alecu** și **logofătul Niculae**, și în fine cu vestitul poet **Ioan Văcărescu**, fiu al clucerului Alecu.

Toți acești trei din urmă au îndeplinit cu sfințenie îndatorirea ce le lăsase cu limbă de mörte, tatăl și moșul lor, banul Iănăchiță, prin testamentul său literar, unde el dice :

Urmașilor mei Văcăresci
Las voe moștenire
Crescerea limbei românești
Ș'a patriei cinstire!

Au mai fost, pe aceleași timpuri, și alți Români cu iubire de țera și de limba lor, iar printre aceștia vom numera mai cu laudă pe **Paris Momulenu**, carele a scris numeroșe versuri în Bucuresci, pêne pe la anii 1828.

Din Moldova avem de asemeni a pune alături cu boierii Văcăresci cei din Țera Românească, pe **logofătul Constantin Conaki** și pe **vornicul Alecu Beldiman**, cari și unul și altul, pe la începutul secolului nostru, își aveau de onore de a scrie în versuri românești, cugetările lor și fapte din istoria țerii.

În fine, pentru ca din culegerea coprinsă în acest mic volum să nu rămână cu totul înstrăinată o bună jumătate a românilor, și anume aceia care trăiesc dincolo de Carpați, s'a pus tot aci și istoria în versuri a lui *Arghir*, compusă acum vre o 50 de ani, de un bătrân poet poporan al Ardélului, de **Ioan Barac**.

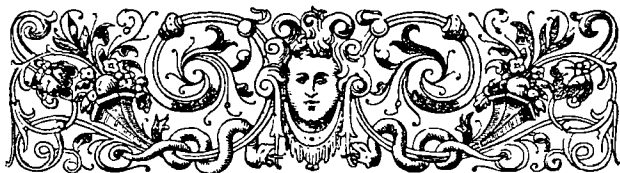
S'ar fi putut face și mai mult! Dar, ca un început, fie bine priimit de către publicul românesc, acest mic volum de vechi poezii naționale și Societatea, care 'și a pus în gând să urmărească fără preget publicarea *Bibliotecii poporului român*, va scóte treptat din întunericul uitării seú din îngrădirile grele de răsbatut ale scumpetei, tóte acele scrieri românesce în versuri și în prosă care, dintr'o privință óre-care, potú place la citire, și care, arătând treptat propășirea limbii nóstre, vorú îndemna negreșit pe mulți a adauge literatura națională cu alte opere, ancó și mai perfecte.

Adăpostiți sub modestul umbrar al anonimului, editorii acestor cărțicele vorú fi răsplătiți cu prisos, când vorú vedé că tipăririle lor aducú poporului român folosul ce ei așteptă de la dînsele.

Bucurescí, 1878.

Precuvéntare la *Colectiunea de poezii vechi*, din *Biblioteca poporului român*.





ȚECE BASME MITOLOGICE

(INEDITE)

Prelucrate dupe G. W. Cox, *Tales of ancient Greece.*

I.

EPIMETEŪ ȘI PANDORA

O certy mare se scornise între Zevs și ómenî. Titanul Prometeu, cel cu minte multă, ținea cu aceștia și 'i învăța să nu facă pe placul noului deū ce coprinsese cu sila stăpânirea tătăluî sėu Cronos.

El le țise : — „Mėi ómenilor! acest Zevs e lacom de avuții și de daruri; decă voi, când înjunghiațî vite în onórea luî, i le vețî închina cu totul, apoi să scițî că vețî ajunge curėnd să dațî de capėt tuturor turmelor vóstre, orî cāt de numeróse arū fi. Aide mai bine să facem cu Zevs

o tocmelă pentru-ca și voi ómenii și el, să vă bucurați de câte o parte din vitele jertfite în *ecatombe*, adică cu sutile pe altarele ȕeilor.“

Atunci el alege din ciredi un boú mare și frumos, îl înjunghie și făcu dintr'insul două părți. Într'una puse vintrele și carnea, și le înveli în pelea bouluí; în cea-l-altă aședú numai ósele, bine înfășurate în grásime. Apoi ȕise lui Zevs așa: — „Alege'ți partea ce veí voi, cu hotărîre că cea pe care veí pune acum mâna, să rămână în tot-d'a-una pe sémă'ți.“

Zevs se lăcomi și întinse pe loc mâna la partea unde lucea grásimea; dar când vedú că sub dînsa erau numai óse, fórte tare în sine se mânie. Cu tóte ânsé, din acea ȕi înainte se făcu datină ca, în sacrificii, ómenii să închine ȕeilor nemuritori numai ósele și grásimea de la victime.

Ca să 'și résbune de seminția muritoare a ómenilor, Zevs hotărî să nu le mai trămită jos pre pămênt, focul cu care el îi dăruia mereú mai nainte, și astfel îi lăsă în mare lipsă, sufe fórte de ger, de întuneric și de fóme. Dar Prometeú se rápedi în cer, rápi de acolo foc, îl ascunse în ȕéva unei trestii, și îl aduse ómenilor înapoi.

Când Zevs află una ca acésta, el se înfurie așa de tare încât asvéli cu trésnetul în Prometeú și trámise pre credinciosul séu vestitor Er-

mes ca să 'l prindă, să 'l ducă tocmai pe piscurile sterpe ale muntelui Caucas, şi acolo să 'l ferece de stâncă cu cătuşe țepene de fer, punându'î stréjă un vultur care să 'î sfâşie mereu inima cu clonțul său ascuțit.

Dar nici cu atât nu se împacă Zevs; el mai scorni şi un mijloc de a munci pe bieții ómenî muritorî. Îşi aduse a-minte că Prometeu îi povătuise şi 'î îndemnase să nu priiméscă nici un dar de la deî şi că lăsase cu dînşii pe frate-séu Epimeteu, ca să le pórte de grijă şi să 'î feréscă de vicleniile fiului lui Cronos.

Atunci Zevs se gîndi într'astfel : „Semînția omenéscă nu scie pêne acum ce este nici bóla, nici durerea, nici certurile, nici răsboiul, nici furtaşagurile, nici trădarea; cõci tóte aceste rele le ține închise Epimeteu într'o cutie pusă sub bună pază. O să fac ce voiu face ca ele să scape de acolo şi să umple păméntul de mişeliî şi de nevoi.“

Îndată chiámă pe Efestu, meşterul focului, şi 'î vorbi așa : — „Să 'mî gătéscî un ce minunat, cu care deîi aũ să dăruéscă pe ómenî. Să ieî țérină şi să plămădescî cu dînsa un chip de femeie. S'o faci cât mai frumósă la vedere; dar să bagî într'însa o fire rea, pentru ca dînsa să 'mî résbune de câte rele 'mî aũ făcut mie ómenii.“

Efestu luă țérină şi plămădi, de pre cum i se spusese, un chip frumos de femeie. Deîța

Atena o îmbracă cu o rochie minunată și pe cap îi puse o cunună, de unde atârna o maramă ca pînța păiajinului, de abîie îi ascundea umerii și peptul, albi ca zăpada. Hermes o învăță un graiu plin de farmec și suflă într'însa un cuget nesățios și neastempărat, pentru ca să scie a îndupleca și a ațîța pe nēm̃ul omenesc. Apoi Efestu o duse în adunarea ȃeilor, și toți rēma-seră încantați de frumusețile ei.

Atunci Zevs luând'o de mână, o dete lui Epimeteu, și 'i duse așa:—„Sciī ceva? M'am gēndit că voi ómeniī sunteți, biet, împovărați de muncă multă pre pămēnt, și că vē lipsesc o ființă care, prin dulcele ei desmierdări, să vē pună inima la lōc dupe atâtea grele osteneli. De aceia noi ȃei nemuritori ne am îndurat de sórta vōstră, și, spre a vē aduce o blāndă alinare, iată vē dāruim acēstă māngăiósă ființă a femeiei, pe care am și numit'o *Pandora*, fiind-că este înzestrată cu tóte darurile.“

Epimeteu, cel cu mintea tārđie, uīmit de frumusețile Pandorei, uītă povețile fratelui sēu, și împreună cu dīnsul tótă seminția muritorilor se amāgi de cuvintele lui Zevs și priimi darul, care îi fermeca pe toți îndată ce daū cu ochii de dīnsul. Dar, vaī! bucuria nu le ținu mult.

Pandora, nesățiósă de a ispiti tóte, vēduse o cutie mare, pititā maī cu îngrijire decāt orī-ce alte avuții, în bașca cu comorile lui Epimeteu.

Îi ardea inima să scie ce va fi într'insa. Decî, într'o ȝi se furișă de soțul ei cel pré lesne încredător, și ridică capacul cutiei.

De-o-dată scăpară dintr'insa cu grămada, ca nisce iesme pocite, certurile și bătăile, nevoile și bólele, hoțiile și turbările, grijile și necazurile tóte.

Coprinsă de spaîmă, abié apucă ea să țase rapide capacul în jos. Pe fundul cutiei rămăsese, pitiță, dóră numai speranța. De aceia, abié déca cu dînsa se mai póte mângăia une-orî sërmana omenire de câte rele a răspândit pre pămént nesocotita Pandoră.

II.

B R I A R E Ū

Mare nemulțumire era în palatele Olimpului, locaș al ȝeilor nemuritori, de când Zevs biruise pe ȝeii cei bătrâni și se aședase cu sila pe scaunul împărătesc al tatălui său Cronos.

El ținea acum în mânele sale trăsnetul; sub picíórele lui zăceaă grămădite tunetele și fulgerile, și toți ȝeii rînduiți împrejuru'î, tremuraă de frică dinaintea puterii și măririi lui.

El le impunea însărcinări grele și le vorbea tot aspru, voind prin astfel de purtări strașnice,

să întemeieze domnia lui fără cumpăt peste toți zeii dupe uscat și dupe mare.

Totă diulica, agerul lui vestitor Hermes trepăda în sus și în jos, ca să ducă în toate părțile poruncile sale; coci Zevs voia ca totă firea să 'i fie de o potrivă supusă, și nu 'și mai aducea cătuși de puțin aminte de timpul pe când și dinusul era slab și fără putere.

Atunci se aușiră din partea zeilor pământului și ai mării, suspine și șopte înfundate de nemulțumire, și ei toți se adunară la un loc ca să se sfătuiescă.

Posidon, împetatul valurilor întunecate, înălță mai întâi glasul și vorbi așa:— „Ascultați-mă pe mine, voi, Ero și Ateno; hai să ne răsculăm împotriva lui Zevs și să 'i arătăm că el n'are nici un drept de a ne strășnici pe noi! Vedeți bine cât de rău se pörtă de când 'i a încăput puterea în mâni. Nu 'și mai aduce de loc a-minte că tot noi 'l am ajutat în rășboiul ce a avut cu tatăl său Cronos; iar dupe ce 'l am făcut să invingă, el, tocmai pe soții lui cei mai puternici îi nedreptășese mai tare. Pe Promoteu, titanul binefăcător carele a dat focul înapoi muritorilor și 'i a scăpat de gróznicele urgii ale gerului și ale fόμεi, iată că a pus să 'l ferece pe piscurile sterpe ale Caucasului. De ore ce nu 'i a fost témă să lánțuiască într'astfel tocmai pe un Titan, bagă bine de sémă, Ero, să nu 'i abată în-

tr'o ȃi de m\u00e2nie, ca s\u00e2 te nenoroc\u00e9sc\u00e2 mai r\u00e9u \u0219i pe tine!“

Atena vorbi atunci \u00eentr'astfel:— „\u00c2\u00eelepciunea lui Zevs 'i a p\u00e2r\u00e2sit min\u021biile; t\u00f3te faptele sale sunt acum numai viclenii \u0219i tr\u00e2d\u00e2ri. Ce mai a\u0219tept\u00e2m? Hai s\u00e2 'l prindem \u0219i s\u00e2 'l ferec\u00e2m \u0219\u00e9p\u00e2n ca nu d\u00f3r\u00e2 s\u00e2 ajung\u00e2 cerul \u0219i p\u00e2m\u00e9ntul a fi cu totul prada luptelor \u0219i a b\u00e2t\u00e2ilor“.

Deci se jurar\u00e2 cu to\u021bi\u0219i ca s\u00e2 nu mai rabde asupra lui Zevs, \u0219i dupe ordinul lor, Efestu f\u00e2uri nisce c\u00e2tu\u0219e uri\u00e9\u0219e, cu care s\u00e2 'l ferece \u00een dat\u00e2 ce somnul gre\u0219u i se va l\u00e2sa pe ple\u00f3pe.

Dar \u0219\u00e9i\u0219a Tetis, ascuns\u00e2 \u00een pescerea ei de m\u00e2rg\u00e9nuri din fundul m\u00e2rilor, au\u0219ise cuvintele lui Posidon \u0219i ale Atenei. Ea se \u00een\u00e2l\u0219\u00e2 de pe mare ca o c\u00e9\u0219\u00e2 alburie \u0219i se a\u0219ternu \u00een genuchi dinaintea tronului lui Zevs. \u00c2i imbr\u00e2ci\u0219\u00e2 picior\u00e9le \u0219i 'i vorbi a\u0219a:— „Ascult\u00e2-m\u00e9 \u0219i pe mine, o Zevs! \u00c2ei nemuritori tremur\u00e2 de fric\u00e2 dinaintea puterii tale; dar ei sunt am\u00e2ri\u0219i de vorbele'ti aspre \u0219i de stra\u0219nica'ti purtare; ei \u0219ic\u0219u c\u00e2 \u00c2\u00eelepciunea a p\u00e2r\u00e2sit min\u021biile tale, \u0219i c\u00e2 faptele'ti sunt acum numai viclenii \u0219i tr\u00e2d\u00e2ri. Mai ascult\u00e2-m\u00e9 \u00e2nc\u00f3, o Zevs! Efestu a f\u00e2urit c\u00e2tu\u0219e uri\u00e9\u0219e; iar Era \u0219i Posidon, \u00eenp\u00e9ratul m\u00e2rilor \u0219i feciora Atena s'au jurat c\u00e2 te vor\u0219u fereca \u00een dat\u00e2 ce somnul gre\u0219u se va l\u00e2sa pe ple\u00f3pele tale. D\u00e2'mi voie s\u00e2 'ti aduc aci pe Briare\u0219u, uri\u00e9\u0219ul cu o sut\u00e2 de m\u00e2ni, ca s\u00e2 te apere la nevoie. C\u00e2t va fi el l\u00fcng\u00e2 tine,

n'ai să te temi nici de mânia Ereï, nici de a lui Posidon. Dar, în dată ce va trece primejdia, ado'ți aminte o Zevs, ca să stăpânesci cu blândețe și cu dreptate, coci cel ce voiesce a domni nesocotind binele și iubirea supușilor săi, acela ȓile lungi de domnie nu are. Apoi iar nu uita că acelora care 't' au dat ajutor, nu se cade să le faci parte ca lui Promoteu pe care 'l ai ferecat pe stâncile Caucasului. Va veni pôte o ȓi când îți voiu cere și eu cevaș pentru fiul meu Achileu, care acum trăiesce în casele tatălui său Peleu. Atunci, ado'ți a-minte că eu te-am scăpat de cătușele lui Efestu“.

Zevs răspuse cu omenie, și vorbi așa:-- „O Tetis, grăbesce și ado'mi încóce pe puternicul Briareu, ca să mă apere cu suta lui de brațe; iar pentru cele ce 'mă ai spus, să nu aibi nici o témă, coci Zevs nu va nesocoti povăța ta cea bună, și cei-l-alti ȓei nu voru mai avé cuvânt de aci înainte a se plînge de strășnicia mea și de vorbele mele aspre“.

Atunci Tetis chiămă pe Briareu ca să éasă din băierile adunci ale pământului și să vină întru apărerea lui Zevs. Urieșul se arată în palatele Olimpului și îndată toți ȓei începură a tremura, când îl vedură alături cu Zevs, carele acum se răsfața în puterea sa.

Cu tóte acestea, el le vorbi într'astfel: — „Ascultați-mă bine, voi, Ero, Posidon și Ateno!

Eü, ale vóstre planurî le cunosc ; sciü cã aveatî de gënd sã më puneți în lançurî, ca sã scăpați de relele mele purtãri. Dar sã nu mai aveți nici o temere. Fiți de aci înainte tot-d'a-una cu voie bunã la îndeplinirea înțeleptelor mele voințe și vë jur cã nu veți mai avé cuvënt a vë plãnge cã Zevs este un domn crunt și viclén.“

Așa se făcu iar pace în cer, pre mări și pre pãmént.

III

D E U C A L I O N

De pre scaunul sëu, înãlțat pe muchia în-norată a Olimpului, Zevs privi la fii ómenilor și 'i vëdu pretutindenî dedatî cu patimile, fără de a purta câtuși de puçin grija dreptãții. În inimile lor rëutatea crescuse mereü ; iar, spre a îmbuna pe deï, ei închipuise un soü noü de în-junghierî și de sacrificii, care mohorise pãméntul cu sânge.

Departe în vãile adünci ale Arcadieï, fii lui Licaon își petreceã viața numai în ospete și, în necumpëtata lor rãtãcire, vorbeã vorbe ne-socotite și nelegiuite chïar și despre Zevs. De aceia, Zevs se coborî însuși de pre scaunul sëu și se duse sã vëdã de mai aprópe faptele și traïul lor.

Sórele era pe scapët, când un bïet unchiăș bëtân se apropie încetinel de porțile cetățïi Licosura. Pletele lui cărunte îi atërnaũ pe umeri, și barba lui, albă și désă, ascundea trențele de pe dînsul. Sosea greũ și anevoie unchiășul, cu toiagul în mână, trăgënd cu urechiã la chiotele de veselie ce se auđeau din depãrtare.

El ajunsese însfêrșit pênë în piața cea mare a cetățïi; acolo, fii lui Licaon se grãmădirã îndată împrejurul lui, vorbindu'ï așa: — „Ei! bine ai sosit, unchiăș bëtân! Tu trebuie să sciï multe. Ei! ia să vedem! Ce ai să ne mai spuï? Nu cum-va ai să ne povestescï de pe când a rêsãrit pãmântul din bãierile lui Haos? Cócï de bëtân ce ești, tu trebuie să fi și fost atunci de față!.....“

Și, bătëndu'sï joc într'astfel de unchiăș, ei îl puserã să ședã pe jos, lîngã masa lor cea mare. Apoi îi dîserã: — „Ađï noi am injunghiat o mulțime de victime, lui Zevs. Te ai nimerit toc-mai bine, ca să capeți și tu o pãrticicã din ospëtul nostru.“

Atunci umplurã cu vêrf o strachinã cu cărnuri de om și 'ï o întinserã; cócï, vêrsând sânge omenesc ei socoteau cã vorũ face mai pe placul đeilor.

Dar unchiășul asvêrli cât colo strachina mohoritã și de-o-datã se ridicã voinic în picïóre. Semnele bëtãnețïi perirã de pre fãça lui aprinsã, iar focul care scãpãra dintr'insa, încinse și mis-

tui într'o clipă pe fiii lui Licaon. Căci acela ce se arătase lor, era însuși Zevs și trăsnetele lui îi făcuse praf și cenușă.

Dupe aceia, Zevs se întorse în Olimpul său și, de mânios ce era, făcu semn apelor ca să se reverse pe d'asupra pământului și să înnece pe fiii oamenilor, ca să 'i pedepsască de multele lor nelegiuiri.

Austrul suflă atunci cu turbare; nori întunecoși și îndesați cu ploie, veniră mereu de se așternură în voia lor preste tot cerul, căci vânturile de la miédă-nópte, care răsipescú cęța și aburęla pământului, sta strıns ferecate în fundul temnițelor. Decı, începu cerul a turna șiróie încât și văi și déluri, totul pre pământ era înneecat; rıurile, covęșınd matca lor, se revęrsară preste câmpii, și apele lor se ridicară mereu pêne pe cóstele munților.

Dar pe o culme de munte din țęra Ftiei, își avea casa lui, Deucalion, fiul lui Prometeu. El, de acolo de sus, se uita cum cresceau mereu apele împrejuru'i; când ánsę, ele ajunseră să acopere văile de la pólele muntelui, Deucalion chiamă pe soția sa, pe Pira, fata lui Epimeteu, și 'i vorbi așa:—„Iată că ne au sosit đilele prevestite odinióră de tatăl meu, de întęleptul Prometeu. Gătesce tu chivotul lucrat de mine, și pune într'ınsul merinde îndestule pentru cât timp va ține potopul pre pământ. Colo în depártare,

tocmai pe stâncele Caucasului, Prometeu stă ferecat cu cătușe de oțel și un vultur îi sfășie mereu inima; dar, pe nedrept; coci ȳatã, cuvintele lui s'au ȳmplinit. El de demult spusese cã rãutãtea ómenilor are sã aducã pre pãmẽnt o gróznicã revãrsare de ape. Orĩ-ce ar fi, nici ȳnsuși Zevs nu póte face alta decãt ceia ce este ursit de cãtre unul, și mai mare decãt dȳnsul, și pe carele el, vrẽnd nevrẽnd, trebuie sã 'l asculte.“

Pira fãcu ȳdatã precum ȳ spusese Deucalion, și umplu chivotul cu de tóte. Eĩ așteptarã pẽnẽ ce apele, suindu-se aprópe de culmea munților Ftiei, scãldarã pólele vasului pregãtit de Deucalion. Atunci, pescii se strecurau ȳn not printre vãrfurile bẽtrãnilor ulmĩ din codri și pluteau alãturi cu bușteniĩ noduroși de stejari, ȳar leșurile de ómeni ȳnecași se clãteau și se rostogoleau pe fața apelor. Deucalion, din corabia sa, vedea cu gróznã cum acele chipuri ȳvinețite de voĩnici, de copile și de prunci, eșeau une-orĩ la ivelã pe d'asupra valurilor ce spunegaũ ȳn colcote, și apoi ȳdatã se afundaũ ȳn sinul lor.

Opt đile d'a-rõndul chivotul fu purtat pe ape d'asupra celor mai ȳnalte plaĩuri, și toți fiii ómenilor perirã, afarã numai de cãți-va, fórte puçini, cari 'și gãsise adãpost pe cãte un pisc mai semeș de munte. A noua đĩ, corabia se ópri pe muchea Parnasului, și Deucalion, ȳmpreunã cu so-

ția sa Pira, puseră din nou piciorul pe pământul, carele acum era cu totul pustit.

Cu 'ncetul și treptat, valurile se scurseră prin văi, iar pescii și lighioanele de mare rămaseră atârinate de crăcile copacilor. Pe cât putea coprinde ochiul, nu se mai zărea împrejur nici o viață, osebit numai de vulturi cari da rătă pe cer, pene ce se răpedeaă la stêrvuri.

Atunci Deucalion se uită lung la Pira, și pe amândouă îi coprinse o jale adâncă. El spuse atunci soției sale:—„Cine scie, soro, de voră mai fi rămas și alți fii de ómeni decât noi pe pământul acesta? Ș'apoă iar, cine scie când ne va sosi și cîsul nostru! Atăta numai putem sci că cel a-tot-puternic, carele a năpustit potopul asupra ómenilor, s'a îndurat de ne a scăpat ȓilele nóstre. Haă! să 'i clădim un altar și să ne închinăm la dînsul, în semn de mulțumită!“

Indată clădiră altarul și Zevs ascultă cu plăcere rugăciunea lui Deucalion. De aceia, se pomeni de-o-dată dînsul, în fața lui, cu trămisul lui Zevs, cu Hermes carele îi vorbi așa: — „Cere tu acum ce vei voi, și cererea ta va fi împlinită, fiind-că numai la tine, dintre toȓi fiii ómenilor a dovedit Zevs o mână curată și o inimă fără de pată“.

Deucalion se închină dinaintea lui Hermes și îi spuse așa: — „Pământul acesta a rămas tot pustiu.“

E păcat de dînsul! Noi nu 'țî cerem alt-ceva decăt să se ivescă din nou ómeni pe dînsul“.

Ermes îi rěspunse într'astfel: — „Fie-vě pe plac! dar să vă acoperiți fețele cu veșmintele vóstre și, umblând tot mereu înainte, să asvêrliți în urmă, ósele mumei vóstre!“

Dupe acésta, Hermes sbură către locuința lui Zevs, și Deucalion rămase pe gëndurî, cugetând la cuvintele deului; dar, întelept fiind ca și tatăl sěu Prometeu, el pricepu că mumă-sa trebuie să fie însăși țărâna pămêntului, și că, coborând de pe Parnas, n'aveau alta de făcut decăt a arunca pîetre în urma lor.

Așa și făcură; iar pîetrele pe care le asvêrlea Deucalion se făceau îndată bărbați, și cele pe care le asvêrlea Pira, se făceau femei, și astfel răsări pe lume o seminție nouă de ómeni, cari nu cunosceau pe părinții lor.

Sórele eși iarăși pe cer și cu căldura sa dogori și înteleni huma cea jilavă; de atunci înainte, ómeniî avură a se lupta cu munca cea anevoiósă, care nicî pêně acum nu s'a mai ușurat pe pămênt. De aceia, traîul omului a rěmas a fi greú și silnic, ca și pîetra din care dînsul se născuse.

Dupe ce mai trecură ani la mijloc, Deucalion și Pira făcură copii, al căror nēm a stat cu locuința în munții din Ftia. Din fiul lor, din Elen s'a prăsit poporul vitéz al Elenilor, iar din fata

lor, Protogenia, s'a născut Aetliu carele în viața lui a făcut multe fapte minunate și al căruî fecior, frumosul Endimion, dörme dus pe colnicul din Latmos.

IV

PATIMELE DEMETREI

Persefona cea frumoasă se juca cu alte fete, sóce ale ei, pe câmpia Enei din fericita țără a Siciliei. Ea era fata mult-iubită a mamei Demetre, pe care tótă lumea o cinstea; cöci mama Demetra era către toți bună și darnică; iar decât fiică-sa Persefona nici o fată nu era mai veselă și mai voiosă.

Așa dar, ea se juca cu veselele ei sóce culegând flori de pre câmpie și împletind cu ele cunune ca să împodobescă lungile lor cosițe. Adunase ele o mulțime de rose, de șofrănei, de vioarele, de crini și de zambile de pre pajiștea cea smălțuită, când Persefona zări în depărtare un stof îndesat de ghiocei înfloriți ca prin minune; erau o sută pe aceeaș tulpină și răspădeaū un miros îmbătător prin cer, pre mare și pre pământ.

Ea se răpedi în grabă ca să culégă minunatele flori; dar, de o dată se crăpă și se deschise

țerina dinaintea ei, și dintr'însa eși un car po-
leit cu patru telegari negri ca tăciunile. În car
era un bărbat cu chip mândru dar posomorît,
pare că fața lui nu scia ce e zîmbetul, nici inima
lui ce e bucuria.

Într'o clipă el sări jos din car, prinse în
brațe pe Persefona, o sui alături cu dinsul, și,
dând biciu cailor, se făcu cu totul nevețut în a-
dîncul pămîntului.

Când sosiră fetele la acel loc, stuful cu
ghiocei era în flință, dar sóța lor Persefona pe-
rise; ele o căutară în tóte părțile, pe câmpia
Enei, cu gîndul că se va fi pitit unde-va; dar,
nu o putură găsi nicăieri pînă tîrziu înserat;
atunci întorcîndu-se, de voie de nevoie, spre casă,
ele trecură mai întei pe la mama Demetra ca
să 'i spună că nu potú sci ce se va fi făcut fiică-
sa, care a perit fără veste dintre ele.

Mare jale coprinsă pe mama Demetra, când
află una ca acésta. Ea îndată se îmbracă cu veș-
minte de lână neagră, luă în mîni făclii aprinse
și se duse să caute pretutindenî pe fiică-sa Per-
sefona, alergînd pe cîmp și preste ape, din ochi
lăcrimînd și pe toți întrebînd déca nu cum-va
o a vîdú cine-va. Dar nimeni nu scia să 'i rîs-
pundă ce se făcuse fata ei.

Tocmai dupe șese zile ea se întîlni cu Ecata,
dómna lunei și, cercetîndu-o și pe dînsa, Ecata
îi dîse: — „Glasul i l'am audit, strigînd pare c'ar

fi răpind'o cine-va; dar cu ochii nu am vădut'o și nu știu unde va fi dusă."

Mama Demetra își urmă calea înainte. Merse cât merse și se întâlni cu Elios, domnul sórelui, și 'i vorbi așa:—„Elios, fétul meu, tu carele cu făclia sórelui le veđi tóte pre pământ, nu cum-va vei fi vădut tu pe fíică-mea Persefona? Spune'mi adevărat, Elios, fétul meu!"

Lui Elios i se făcu milă de multa ei durere, și 'i răspunse așa:—„Ba am vădut'o, mamă Demetro. Ades, împăratul Iadului, a răpit pe fíică-ta Persefona, ca să o iewa de soție și s'o facă împărătesă preste țera cea adâncă și întunecată din fundul pământului".

Cât era de întristată biéta mama Demetra, ea ansă nu 'și putu stăpâni mânia, când află una ca acésta; de atunci înainte hotărî să nu 'i mai calce piciorul în palatele de pre culmea Olimpului pe care Zevs, împăratul cerului, 'și le înălțase în nori d'asupra țerei Tesaliei, fiind-că ea pricepuse îndată că numai cu voia lui Zevs îndrăznise domnul Iadului să fure pe fíică-sa Persefona.

Se coborî dar la vale de pre muntele Olimp și apucă rătăcind o cale lungă. Tocmai către séră, pe când sórele începe a se ascunde în tasul său de aur din dosul délurilor civite, ea ajunsese la porțile cetății Eleüsis. Acolo ședdu jos lângă o fântână a cărei apă prefirându-se prin érba désă,

se scurge într'un iaz limpede, umbrit de un măs-
lin cu frunziș stufos.

Tocmai atunci veneau dupe apă, voiose și
cu urcióarele pe creștet, fetele lui Keleu, domnul
din Eleüsis. Ele vedurá la fântána pe mama De-
metra și, cu tóte că nu o cunoseau, înțeleserá
de pre portul și de pre fața ei, cât de tare era
amăritá biéta bėtráná.

O întrebare cu blándețe déca nu potú cum-va
sá 'i fie de vre un ajutor. Mama Demetra le mul-
țumi și le povesti că a perdut o fatá, pe care a
cáutat'o preste tot locul și nu a putut'o áncó
gási. Atunci fetele deterá curénd fuga a casá ca
sá cérá de la párinți voie sá le aducá ca óspe
pe biéta babá străiná și se întórserá îndatá,
sprintene și vesele, îndérét și 'i vorbirá așa :
— „Ha! vino cu noi a-casá. Tata, mama și noi tóte
iți vom da ce 'ți va trebui și vom face ce ne
va sta prin putința ca sá 'ți ușurám durerea“.

Mama Demetra se înduplecá de mângáioșele
lor cuvinte. Keleu și soția lui o priimirá cu voie
bună în casa lor. Dar și dinsa le fu întru tóte
de așa mare ajutor, încát nu numai némul lui
Keleu, ci întrégá cetatea se bucura și se láuda
mereú de bunátatea și de înțelepciúnea mamei
Demetre. De aceia, se hotárirá cetátenii sá 'i
ínalțe, cu cheltuiala lor și numai pe séma ei, un
méndru locaș, pe o măgurá ínaltá, chیار în mij-
locul cetáții.

Acolo trăi, timp de un an, Demetra preçuită și lăudată de toți, dar ascundënd mai adese în taîna singurătății, mîhnirea și dorurile inimei sale. Ea luase la dînsa, ca să 'l crêscă și să 'l învețe, pe Triptolem, unicul fecior al lui Keleu.

Ânsê copilul, de bine ce 'l îngrijea noua sa dădacă, ajunse a o iubi mai mult pe dînsa decăt pe mama lui cea adevêrată. Dintr'acêsta, soçia lui Keleu prinse pică asupra mamei Demetre și ceru să îea înapoi de la străină pe copilul de suflet, carele numai dînsul mângăia ceva pe Demetra de perderea ficei sale.

Scornindu-se atunci o cêrtă între amêndouê muierile, mama Demetra se supără fôrte și se porni cu mare urgie asupra lui Keleu și asupra tuturor ômenilor cari nu sciuse să preçuiêscă îndestul bunătățile ei.

Din minutul acela, tôte rodurile pămêntului purtară blăstemul mamei Demetre; pomiî nu mai daũ rod; holdele nu se mai împodobeau cu spicuri; érba și florile nu mai rêsăreau pe câmpii. Têrinile erau sterpe și întelenite. Ômenii și vitele pîreau de fómete și de lîngóre. Nicî ðeilor nu mai avea cine și ce să le îchine.

Atunci Zevs, îngrijat, dupe culmea muntelui sëu din Tesalia își aruncă ochii pe pămênt și vêdu că totul avea să pîeră dupe faça lui, de nu va găsi curênd un mijloc ca să împace mânia și durerea mami Demetre.

În dată trămise pe vestitorul său, pe Hermes, în Iad, la împăratul cel aspru și posomorît ca să 'i facă cunoscut că trebuie neapărat să lase pe Persefona a se întorče la muma-sa. Ades nu cuteză a se împotrivi, dar Persefona îi era și lui dragă, și el nu voia să o piérdă cu totul; de aceia, îi dete să mănũnce câte-va bóle dintr'o rodie minunată, sciind bine că, déca dũnsa va gusta măcar o bóba din acea pórnă descãntată, i se va face dor de dũnsul și se va întorče bucuros la el.

Dupe aceia, puse să înhame telegariĩ cei negri ca tãciũnele la carul cel poleit. Hermes se sui într'ĩnsul, alãturi cu Persefona, dete bici cailor și, iute ca vântul și ca gẽndul, ajunserã la Eleũsis.

Cãnd sosirã la porțile cetãții, Hermes dete drumul telegarilor ca să se întorcă la Iad, și pe la apusul sórelui plecã și dũnsul cãtre Olimp.

Persefona, remãnẽnd atuncĩ singurã, se îndreptã spre fõntãna cea limpede unde zãri ședẽnd sub mãslin, o femeie bẽtrãnã cu veșmẽnt de lãnã nẽgrã. Ea pricepu cã aceia trebuie să fie muma ei, care o dorea și o jãlea neĩncetãt. Cãnd sosi aprópe de dũnsa, mama Demetra aude o șoptã în prẽjmã'ĩ, ridicã ochiĩ în sus și vedũ pe însãși Persefona dinaintea ei.

Cine póte să spunã cu ce bucurie o strĩnse la pept și o sãrutã? Fericirea mumei era póte

acum și mai mare de cum îi fusese mai nainte mîhnirea. O mîngăia, o desmierda, o cerceta despre toate ce i se întemplantase, și simțea că o viață nouă i se deșteptă în inimă.

Pe când o săruta și o mîngăia, ea îi dîse așa:— „Acum, fata mea, copila mea dorită, tu ești iarăși a mea, și cu mine voiu să rămîi pentru tot-d'auna. De acum înainte voiu sci să te feresc de răpitori și urgisitul acela de Ades nu te va mai prinde în întunecósa lui împărăție“.

Dar Persefona îi răspunse:— „Ah! mamă, tacî; nu mai vorbi așa. Eū nu pot să rămîn pentru tot-d'a-una cu tine, cōcî pēnē nu m'a ridicat Ermes din Iad, soțul meu 'mî a dat să gust nisce bóbe dulci de rodie și m'a legat cu acest farmec ca să mă întorc la dînsul peste nouē luni de dîle. Și drept să'ți spun, mamă, nu'mî pare rău, cōcî, deși el nu rîde nici zîmbesce, deși totul e întunecos în locașul lui, dar cu mine e bun și blând, și numai când sunt cu dînsul se simte îmblândit. Să nu'ți pară rău, mamă; el s'a făgăduit că în toți anii mă va lăsa să șed cu tine aci pe pămēnt nouē luni de dîle; iar trei le voiu petrece cu dînsul în negrul lui locaș de sub pămēnt“.

Printr'aceste făgăduințe mama Demetra se simți și dînsa mîngăiată; iar pămēntul și rodurile lui se bucurară îndată de îmblândirea ei. Pomii se umplură iarăș de rod; érba și florile

împodobiră câmpiï, și spicurile aurite începură iarăș a se îndesa pe holde, legămate de adierea căldurósă a vereï.

Nouë lunï de mulțumire și de îmbilșugare trecură pe pămênt, și dupe aceïa, vestitorul Ermes veni cu carul cel poleit și cu telegariï negri ca tăciunele, ca să ãea pe Persefona și să o ducă în ținuturile întunerecului. Atunci, ea își luă dïoa bună de la muma sa, dïcându'ï: — „Nu plânge, mamă, și nu fii îngrijată de mine; în locașul soçului meu sunt la adăpost și la căldură; el mă ãubesce și caută bine de mine. E bun, și peste trei lunï ãmï va da voie să mă întorc tot veselă aci pe pămênt“.

Mama Demetra își stăpâni inima rea și se hotărï să aștepte cu răbdare timpul dorit al înapoierii.

Totușï, gêndul ei adese se repurta cu dor la dïlele fericite când Persefona, copilă voïósă, se juca cu sóçele sale și culegeau fiorï pe veselele câmpiï ale Enei.

În rëgazurile așteptării, retrasă în locuința ei din EleÛsis, ea își afla mângăierea învățând cu mare taină și înțelepciune pe Triptolem, copilul ei de suflet, cum se sădêscă, cum se crêscă și cum se îngrijêscă rodurile folositoare ale pămêntului, daruri nepreçuite ale dïței Demetre.

Acele mărete și spornice învățături, pe care dïeșca dădacă le împărtășise învățacelului ei,

în templul de la Eleŭsis, chiar și în întunerecul nopții, la flacăra făcliilor, rămăseră printre popore ca o datină sfințită, și fură numite *Tarnele Eleŭsine*.

V

POSIDON ȘI ATENA

Un óre-care Erechteŭ începuse să clădescă o cetate pe un loc sterp și pietroș d'a lungul apelor Kefisului. El era părintele și căpetenia unui popor de mândri voinicși și, cu tóte că cetatea lui era încă mică și pușin arătósă, dar, în înțelepciunea sa Zevs prevăduse că ea are să fie într'o ȝi cea mai vestită din câte cetăți s'aŭ înălțat aievé pre pământ.

De aceia, un ȝeu și o ȝeiță, adică Posidon, împératul mărilor, și fecióra Atena, fiica pré-iubită a lui Zevs, se certaŭ améndoói care din ei să dea numele seŭ cetății lui Erechteŭ. Ca să curme certa, Zevs hotărî o ȝi, pentru ca în fața adunării tuturilor ȝeilor celor mari cari locuiaŭ pe culmea Olimpului, să li se alégă dreptatea.

Când veni acea ȝi, toți ȝeii se aședară pe scaunele lor de aur, rânduite în cerc pe malul Kefisului. Mai presus de tóte se înălța tronul lui

Zevs, părintele ȃeilor și al ómenilor, și alături cu dînsul ședea ȃeița Era, soția lui.

Fiii ómenilor aveau voie să ridice ochii asupra lor de óre-ce Zevs își lăsase la o parte fulgerile sale, iar cei-l-alți ȃei venise și dînșii acolo lipsiți de strălucirile lor, care iaú vederile, ca să fie de față la judicata dintre Posidon și Atena.

Acolo era Febus Apolon, cu lira sa de aur în mână și cu chipul său blând și luminos ; dar ochii lui nu scăpărau schînteie ca în cîasurile de mînie și sulița lui, de care nu se potú feri sufletele înșelátore și limbile mincinoase, sta rezimată de scaun. Alături cu dînsul, ședea soru-sa Artemis, fecióra care 'și petrece ȃilele vênând pe uscat fiérelle sêlbaticice și jucându-se cu ȃinele Nimfe prin stuful de pe malul rîului Erotas.

Lîngă Zevs se afla Hermes, craînicul carele în adunări înaltă glasul în numele ȃeilor ; tot tînér, tot sprinten și tot frumos, el ținea în mână caduceul său toîagul său cu aripî, prin care îndeplinea poruncile tatălui său. Apoi, de-a-rîndul veniră să se așede Efestu, meșterul focului, și Estia ȃeița casnică care pörtă grija vetrei, și Ares ȃeiescul răsboinic turbat dupe lupte, și Dionisiú cel mult dedulcit cu ospetele și cu cupele de vin, însfêrșit Afrodita, gingașa ȃeiță, rêsărită din spuma mărilor, care când se ivesce umple lumea de zîmbete și de lacrimî.

În fața acestora sta amênduoi măreții pro-

tivnică, așteptând judicata lui Zevs. Atena ținea tare în mâna stângă sulita ei cea nebiruită, și la mijlocul pavezei sale de piele de capră, ascuns vederii muritorilor, era acel îngrozitor chip al Medusei, pe care nici un om nu'l pôte privi fără ca să pice îndată mort.

Aprópe de ea sta și Posidon, incredător în marea lui putere și adăstând cu o trufașă nepăsare urmele judicății. În mâna dréptă ținea cu mândrie furca lui cu trei dinți, care sguduie pământul și despică apele mării.

Ermes, vestitorul ȕeilor, se sculă de pe scaunu'í de aur și cu glas resunător, vorbi într'astfel către adunarea măréță a ȕeilor:—„Ascultați voința lui Zevs, care va alege între Posidon și Atena. Cetatea lui Erechteu va purta numele aceluia dintre acesti duoí ȕei, carele va face să rĕsară din pământ, darul celui mai folositor pentru fii ómenilor. Déca acel dar va veni de la Posidon, cetatea se va chiăma Posidonia; iar de va veni de la Átena, se va numi pururé Atena!“

Impĕratul Posidon se scóla atunci cu tótă fala mării sale și isbesce jos pământul cu tridintele sĕu. Se cutremură muntele pĕnĕ în băierile lui; pământul se deschide, și, din adũncul sĕu, se răpede un cal, precum áncó nu s'a mai vĕđut, ager și încordat. Mai alb decât fulgií de zăpadă îi era pĕrul, și cóma lui rĕsfiată fólfaí mĕndru în vĕnt, când bātu cu copita în țĕrină

și se porni în vesele desghinuri prin vâlcele și pe costișe.

Posidon ȝise :— „Acesta este darul meu. Priviți'l și nu mai stați la înduoielă ; dați numele meu cetății ; cōci cine va putē ōre să dea filor ōmenilor un dar mai neprețuit decăt calul ?”

Atena liniștită, cu ochii sēi albaștri ca cerul se uita drept la ȝei ; ea se plecā binișor și înfipse în pāmēt un sîmbure mērunt pe care 'l ținea în māna drēptă. Nicī o vorbā nu spuse, ci se uita mereū la adunare, fără de nicī o grijā. Atunci, se zāri încolțind din pāmēt un lăstāraș, carele rāpede crescū mare, dete ramuri și se acoperi cu frunȝe. El se înalțā din ce în ce mai mult pēnē ce se arātā pom mare împodobit cu frunȝiș verde și stufos, și încārcat cu rod îmbilșugat.

Atunci Atena ȝise :— „Veȝi, o Zevs ! nu prețuiescī ōre mai mult darul meu decăt al lui Posidon ? Calul, pe care el l'a dāruiț filor ōmenilor, va aduce printre dînșii bātālīi, lupte și grijī ; iar pomul meu, măslinul, e chīar un semn de pace și de bilșug, o dovadā de tārīe și de sānētate, un chezaș al fericiri și al libertății. Ōre, spune, nu se cuvīne mai bine ca cetatea lui Erechteū să pōrte numele meu ?”

Atunci, într'o unire, se auȝirā rēsunānd din glasul tuturor ȝeilor, aceste cuvīte :— „Darul Atenei este, fără înduoielā, cel mai bun ce s'ar

puté face fiilor ómenilor. El vestesce că cetatea lui Erechteu va fi mai mare în pace decât în răsbóie, și că într'insa libertatea va preui mai mult decât puterea. Remână dar cetății numele Atenei“.

Zevs, feciorul lui Cronos, făcu semn din sprícenă că priimesce de bun sfatul ȃeilor; pletele nemuritoare ale pěrului sėu, fólfairă pe a sa frunte, iar pământul se cutremură sub picórele lui, când se sculă de pe tronu'i de aur ca să se întórcă în palatele sale din Olimp.

ȃeița Atena, rămase mai în urmă și cătă lung și cu dor la pământul care de aci înainte era al ei. Ea își întinse sulița ocrotitoare pe d'asupra cetății lui Erechteu și vorbi așa :

— „A mea a fost isbėnda și aci imi voiu așeȃa cu locuința. Copiil mei voru cresce aci liberi și fericiți, și fiil ómenilor de pre aiurė voru veni aci ca să învețe legile dreptății și ale cumpėtului. Voru vedé ei atunci câte minuni potu să facă mănile muritorilor, când sunt ajutați de ȃeii Olimpului. Când ănsė făclia libertății se va stinge pentru Atena, ea de aci va fi purtată pe aiurė spre luminarea altor popóre. Omenii voru cunósce că darurile mele sunt cele mai bune și voru ȃice pururė că preȃuirea legilor și dorul neatėrnării în cugete și în fapte, le vinu din cetatea lui Erechteu, care va purta în veci numele Atenei!“

VI.

APOLON ÎN DELOS

Din țără în țără rătăcea biéta dîna Leto sêu Latona, plină de temerî și de durere, pentru-că nici o țără și nici o cetate nu voia să'î dea un locșor, unde să trăiască în pace. Tóte locurile, dăruite de ței cu bilșug, aveau frică de urgia țeitei Era, care era dușmană neîmpăcată a bietei dîne Latona.

Din insula Cretei, ea trecuse la Atena, din Atena la Egina, din Egina pe plașurile Pindului și ale Atonului, de acolo prin insulele întinse și albei mării a lui Egeu, de-a-rôndul, prin Skyros, și Imbros, și Lemnos, și Chios cea mai frumoasă din tóte, cerênd pretutindenî un adăpost. Dar în-deșert se rugase ea de tóte aceste pămênturi ca să o priimască a se așeđa în sînul lor. Nicăieri nu cutezase a o priimi.

În sfêrșit ea ajunsese și pêne la mica insulă pustie din Delos și 'î făgădui că dînsa va dobêndi în viitor o neasemuită mărire, decă va voi să o adăpostescă pe țermurile ei. Ea îi vorbi într'astfel, înălțând glasul din depărtare :— „Ascultă-mă cel pușin tu, insulă din marea adîncă! De vei îngădui tu ca Latona să se așeđe cu locuința pe pămêntul têu, va veni un timp când tóte popórele lumei voru pluti cu drag spre tine și voru

aduce în sînul t u tot felul de avu ii. C ci pre p m ntul t u voiu nasce pe Febus Apolon, domnul luminei  i al vie ei; iar atunci,  meni i to i vor  veni aci ca să afle voin ele lui  i să c ştige prin daruri a lui bun  priin a“.

Insula Delos r spunse:—„Din  Latono, tu f g duiesc  lucruri mari; dar se aude  ic ndu-se că puterea lui Febus Apolon are să fie a a de mare inc t lumea intr g  abie o să 'l incap ,  i că nimic pe lume nu 'i va put  sta impotriva  i că abie deca lumea intr g   i va fi de ajuns. Apoi, u te-te  i ve i c t e de  ngust  i de sterp coprinsul meu. La mine, va ! n' i pe ce să puni ochiul. Dec , 'mi e témă că lui Apolon  i va fi urit p m ntul meu pietros  i sterp. El, de aci se va duce în vre o altă t r  mai plăcută, unde i se vor   nal a templuri m re e,  i atunci avu iile pe cari tu mi le f g duiesc , el le va hărăzi altor popóre; iar eu, biet, voiu r m n  tot părăsită  i pustie!“

Dar  ina Latona se jură pe c rurile fără margini de pre capul ei, pe p m ntul nemăsurat ce o impres r , iar mai cu s m  pe negrele ape ale r ului Stixul care scaldă p lele  adului, se jură că în Delos va fi negreșit adăpostul sfin it îl lui Febus Apolon,  i că d'alungul anilor scumpe miresme vor  arde pe altarele lui.

Astfel se  nt mpl  ca Latona să ' i afle r -

paosul în mica insulă Delos, unde se și nascu, curând dupe aceia, ȕeul strălucit Febus Apolon.

Mare fu atunci bucuria printre ȕei nemuritori, cari locuiau în Olimp și tot așa de mare printre ómenii de pre pámént, când toți din tóte părțile vȕdură fața lui zímbitóre rȕsarind din apele mării pe cerul înveselit.

Templul cel de căpetenie al ȕeului luminei fu înălȕat în Delos, și mereu, de prin tóte țȕrile, veniră acolo popórele ca să céră de la dȕnsul pre-vestiri séu oracole, și să închine la altarele lui victime numeróse și daruri bogate.

VII.

APOLON PITIANUL

Febus Apolon șȕdu cât șȕdu la locul séu de nascere, în insula Delos din mijlocul mării. Pe tot anul se adunau acolo strănepoții bȕtránului Ion, ca să 'i facă jocuri și sȕrbări dinaintȕ templului séu. Dar când crescú maí mare și se în-tări, tȕnȕrul ȕeu cu pȕrul de fir se simți pornit a strábate lumea și a o limpeȕi de iesmele întu-nericului.

Luând cu sine lira lui de aur, pe care îi plăcea a cânta, el maí ántȕi sosi la pragul Olim-pului, unde sta Zevs în mărirea lui, înconjurat de cei-l-álți ȕei nemuritori; acolo se puse a cânta,

și toți îl ascultară, uimiți de plăcere. Nouă fete ale lui Zevs, toate meștere cântărețe, Musele, se apucară și ele a cânta cu viers dulce, fericirile fără de sémën ale ȃeilor nemuritori, și apoi nevoile și necazurile bieteilor ómenii muritori, cari cu nici un chip nu potú scápa nici de bętránețe nici de mórte.

Atunci cele-l-alte ȃine și ȃeițe ale Olimpului, Orele blajine, Haritele pline de daruri, Ebe și Armonia, desmierdátórea Afroditá și voínica Artemis, sora lui Apolon, se prinserá în horá, și printre ele se amestecará ȃeiescii flácái, Ares cel vítéz și Ermes carele ucise pe negrul balaur Argos, cel cu o sutá de ochi. Astfel se petrecea timpul în Olimp, cu jocuri frumos rónduite, cu cântári frumos męsurate; iar Zevs, în a lui mărire, se bucura din suflet de așá męndre sęrbári.

Lui Apolon ánsé îi ardea mái cu sémá de a folosi pe muritori cu virtutea sa și de a 'și alege pe uscat un lócaș statornic, de unde să rės-pándescá printre ómenii lumina prevestitóre a oracolelor sale.

El se coborí de pre Olimp în țera Pieriei la cetatea Iolcos și pre câmpia Lelantei din insula Eubei; dar nicáieri, pe acolo, nu găsi loc potrivit pentru templul sėu. Apoi strábátu apele sárate ale Euripului și, trecęnd prin Micalesea și prin grasele páșuni ale Teumesei, ajunse pe locul unde avea să fie Teba cetatea cea sfințitá; dar nici

aci nu voi să se oprască, fiind-că ómenii nu pãtrunsesese încă în aceste locuri; nu erau nici căi, nici poteci, ci numai codri sãlbatici.

El își urmă calea tot înainte; află pe drum dumbrava Onchestei unde pãsceau ergheliile de cai ale lui Posidon; trecu pãriul limpede al Kefisului, și, lãsând în urmă'i mândra cetate Ocalea, se opri în câmpiile Aliartei, tocmai lângă fântana Telfusei. Acolo îi veni gândul a 'și clădi un templu, cõci locul era plăcut și înzestrat cu de tóte; decí el vorbi într'astfel către fântână:—„O, Telfuso, în vãlceoa ta cea plăcută imi vine să 'mã aleg ședëtore; aci voru veni ómenii de pretutindenii să ıea povețe din oracolele mele și să 'mã cãrã ajutor la vreme de nevoie; iar tu vei fi vestitã preste tot pãmântul, când mẽ vei avé pe mine de stãpãn și de óspe“.

Dar Telfusei nu 'i plăcea de fel să vedã pe Apolon luând în stãpãnire vãlceaoa ei și așternând într'insa temeliiile templului sãu. Ea îi vorbi atunci cu meștesug și 'i spuse așa:—„Ia, ascultã-mã și pe mine, o Febus Apolone. Tu umbli să 'ți faci aci locuințã, și nu te gëndesci că într'acest loc nu vei afla nici o datã rãpaos. Câmpia mea e largã; decí ómenii toți aci au să 'și pórte luptele lor, și, cu strigëtele lor, cu sgomotósele lor caruri, încurându'si armãsarii și mularii, au să turbure liniștea templului tãu sfințit. Apoi chãr și în timpii de pace, turmele și cire-

șile voră veni mereu să se adape în apele mele, și mugetele lor sălbatică voră strica armonia dulcelor tale cântări. Du-te mai bine pêne la Crisa, și alege'ți ședătoare în vre una din văile adânci ale Parnasului; acolo ómenii voră merge mai bucuros să 'ți aducă daruri, din tóte colțurile lumii."

Apolon se încređu Telfusei; trecu dincolo de țera Flegeilor și, suind răpede stâncile Parnasului, se opri la Crisa. Acolo, într'o vale adâncă, umbrită de piscuri prăpăstioșe, el aședă temeliile templului său. Feciorii lui Ergin, meșterii Trofoniu și Agamede, aducând de aiură lucrători mulți, înălțară păreții tot cu lespeți lucioșe de piétră.

Dar împrejmuirile acestui loc erau pustii, cõci aprópe de acolo, la gura unei fântâni, trăiia o iasmă sălbatică, un balaur urieș care prăda și bântuia jur împrejur, pe ómeni și pe vitele lor.

Fiul pocit al Ereii, cruntul urieș Tifaon crescuse la sînul său cel plin de cugete rele, pe acel șerpe veninat și îi dase domnia preste acele aspre locuri.

Febus Apolon înfipse o săgétă în inima balaurului, carele căđu la pământ urlând și svêrcolindu-se; sângele lui, scurgându-se pe năsip, făcu o mlaștină în care pêne în sfêrșit se nămoli și trupul lui puroios. Atunci Apolon îi stri-

gă: — „Piei aci, fieră turbată; putređi-ți'ar trupul în această țerină, pe care stêrvul tău o va îngrășa! De acum înainte tu nu vei mai chinui pe bieții muritori. Țilele ți s'aũ implinit, și nici Tifeũ țel cu suflarea veninosă, nici urgisita Chimeră cu trei capete de fieră, nici alte iesme nu te vorũ mai scăpa; ci numai mucedă țerină și dogoréla sórelui vorũ putređi aci rămășițele stêrvului tău!“

Astfel peri balaurul, și într'adevêr el putređi chîiar pe acel loc, carele, de pre limba ómenilor de acolo, se numi de atunci înainte Pito, adică *putrejune*; de aceia se dete și mântuitorului Febus Apolon, la care ómenii se închinaũ în templul vestit din Parnas, numele de Apolon Pitanul.

De pre aceste fapte ânsê, đeul Febus înțelese că Telfusa îl amăgise, cõci ea nu 'i spusese nimic nici despre balaur, nici despre firea aspră a locului. El se întórse atunci către dînsa, plin de mânie și 'i vorbi așa: — „Telfuso, nu ți se cădea ție să mă înșeli prin cuvinte prefăcute. Aĩ voit să aĩbí, singură, parte de aceste frumoșe locurĩ. Să scii ânsê că nu va fi pre gêndul tău; voũ curma isvorul apelor tale, și nunaĩ eũ voũ rămâne mare și tare aci!“

Îndată rostogoli de pre munți, câte-va stânci d'asupra isvorului, și apele încetară de a mai curge, iar vâlcéoa stêrpită a Telfusei rămase pu-

stie și părăsită, pe când, din potrivă, toate popoarele sërbaū mărirea lui Apolon Pitianul, în templul său strălucit de la Crisa.

VIII.

NIOBE ȘI LATONA

Odinióră, pe vremea de demult, era într'o cetate grecéscă, numită Teba, o femeie de viță domnéscă, pe care o chiăma Niobe. Ea avea mulți feciori și multe fete, și așa tare se mëndrea cu frumusețea lor, încât i se părea că în tótă țera, ba nicī chīar în tótă lumea, nu se mai află alți copii frumoși ca ai ei.

Drept este că, de câte ori pămēntenii locului vedeau pe feciorii și pe fetele Niobei, alergând și jucându-se prin văi și prin liveți, împreună cu copii lor, toți se uneau a dice că cu aceia nicī uniū nu se puteau potrivi. Iar Niobe, decă aușea așa, îi crescea inima în p̄ept, și din ce în ce mai tare se îngōmfa și se amētea de trufie, lăudând către toți puterea neasemuită și virtutea și mēndrețea copiilor săi.

Pe atunci ānsē veni acolo, din mica insulă Delos, o altă femeie de nēm đeșese căria îi đicea Leto sēū Latona. Acēsta avea numai duoī copii, o fată a-nume Artemis și un fecior numit Fe-

bus Apolon; dar, fără îndoielă, amândouă erau minune de frumoși, de sprinteni și de vîrtoși, încât la sóre și la lună nu putea nimeni să cate mai cu drag decât la dînșii. Cu tóte acestea, Niobei tot i se părea că copii ei, cei mulți și gingași, sînt și mai frumoși decât ai dómnei străine.

Într'o ȕi ședeau de vorbă améndouă femeile Niobe și Latona, privind la copii lor, cum se jucau toți împreună pe o pajiste de verdéță. Febus Apolon, sunând minunat din strunele lirei sale, lăsă jos instrumentul, și, luând de pe umér arcul său de aur, începu să asvêrle cu dînsul săgeții care tóte nemereau fără greș la țintă.

Niobe nu pré băgă de sémă nici la arcul, nici la săgețile lui Apolon, ci, cătând mai cu drag la prunci ei, spuse așa către Latona: — „Veđi, surată, cât sînt de méndri și de vêrtoși șese feciori și șese fete ale mele! N'am ce ȕice, urîți nu sînt nici Artemis, nici Apolon ai tîi. Dar, ce aú a face pe lîngă ai mei? Departe sînt de dînșii! Și apoi, tu ai numai două, și eú am tocmai șese feciori și șese fete, tot unul și una.“

Pe când Niobe vorbea cu așa nesocotită trufie ea nici se gîndea cât de tare ațîța mânia Latonei. Acésta tăcu înfundat; dar îndată ce plecă de lîngă dînsa Niobe cu copii ei, ea chiámă pe Apolon și îi vorbi așa: — „Nu pot să sufer pe acéstă Niobe; ea se laudă cu copii ei și cutéză

a dice că dinșii sunt mai frumoși decât tine și decât soră-ta. Aș vrea să o învăț minte, să 'i arăt cât este de próstă și cu cât voi sún-teți mai presus de odrásla ei."

Auđind acestea, de o dată Febus Apolon se aprinse; fața lui, ténără și luminósă se înegură; fruntea i se posomorí și din ochi îi sclipiră fulgere de mânie. El nu díse nimic; dar, luând cu sine arcul de aur și atêrnând pe umeri tolba cu săgeți ardétore, el apucă în urma Niobei și a copiilor ei, și îi ajunse tocmai când se coboraũ într'o vale adũncă.

Se opri pe muchea unui pisc de unde îi putea ochi, luă din tolbă o săgétă, o puse d'a curmeđiș pe arc, întinse cu mâna córda către sine, pêně ce vêrful săgeți ajunse la marginea arcului, și îi dete drumul să sbóre în jos. Córda ínstrunată sbîrnii cu vuet și, ca rađa luminósă de íute, săgéta ajunse la țel, iar unul din feciorii Niobei căđu mort la pământ. Índată dupe aceia, altă săgétă sbură de pre arc și alt fecior al Niobei căđu, și apoi ancó unul, și ancó unul, și ancó unul, pêně ce toți feciorii și tóte fetele bieteí Niobe căđură morți în pre-largul văii.

Atuncí Apolon, încins de o turbată arșiță, strigă în gura mare Niobei: — „Ia! mai laudă-te și acum cu mândrețea copiilor tēi!"

Dar tóte acestea se petrecuse așa de răpede

încât Niobei i se părea că viséază: nu 'i venea să créđă că, colé în préjmă'i, zacū morți copii ei, pe cari adinéuri încă îi vėđuse plini de viață și de tărie. Acum ei erau culcați pe verdéță, reci și fără de mișcare. Ochiil le erau închiși ca și când arū fi dormind; pe față le rămăsese tipărit un zîmbet dulce, ce 'i arăta mai frumoși decât alevé.

Niobe umbla de la unul pêně la altul, pipăind mânele lor înghiăcate, sărutând fețele lor albite. Abié din răcéla și din pālirea lor se putu ea domiri în sfērșit că erau toți uciși de săgețile dogoritóre ale lui Apolon.

Atunci șeđu jos și dînsa pe un pietroiu, în mijlocul lor, și o podidiră lacrimile curgênd și-róie din ochii ei. Cu așa scăldată de plânsorî, rămase ea acolo, đile, sėptemăni și luni, tot așa de neclintită ca și copiii ei, căđuți morți împrejuru'i. Ea nu 'și mai ridică capul în sus, nici voi să mai privéscă la seninul cerului. Încremenită acolo pe pétră, din ochii ei se scurse mereu un isvor nesecat de lacrimî, pêně ce însăși fu coprinsă de răcéla pietrei. Plânsórea îi era tăcută; în trupul ei, se slei treptat căldura vieței, și inima 'i încetă de a mai bate. Niobe era mórtă; dar și mórtă, plânsul ei picura lin d'a lungul lepedei, cōci nesecata ei durere o prefăcuse în stană de pétră și plânsórea ei, în limpede isvor.

Toți ómenii căți, de atunci încóce se în-

întemplă să trecă prin acea vale părăsită, vădând albele pietrăie răsipite prin érba și mai ales stânca cea cu isvor, dicu : — „Acesta este Niobe care s'a prefăcut în stană de piétră, dupe ce Febus Apolon 'i a ucis toți copii, fiind că se lăudase cu trufie că ei arü fi mai frumoși decât dînsul“.

Mult timp în urmă, dupe ce piétră se învechi și se acoperi cu mușchiu, tot încă părea că se vede într'insa chipul Niobei; de aprópe nu se mai deosebeau trăsurile unei femei; dar din depărtare se cunoscea biétă Niobe, ședënd jos și jălind pe mëndri ei copii, doborîți toți la pămënt de înfricoșatele săgeți ale lui Febus Apolon.

IX.

A D M E T

Masă mare era întinsă în palatele din Feres, cöci domnitorul de acolo își adusese a-casă ca mirésă, pe frumoasa Alcésta, cea mai gingașă dintre fetele lui Pelias. Cântăreții sërbaü măririle casei domnesci din Feres, și, povestind isbëndile lui Admet, spuneau cum, prin ajutorul lui Apolon cel cu mëndre plete, acest voinic inhämase alături, la carul seü, un leü și un mistreț, și cu astfel de telegari intrase în cetatea Iolcos, ca să

îndeplinescă dorința lui Pelias, carele dase pretutinderi de scire că va mărita pe fiică-sa, numai dupe acela ce într'astfel se va arăta dinainté lui.

Strigătele de veselie umpleau tótă casa. Lui Zevs, mai întâi, și apoi și celor-l-altți ȳei, se închinara pe rōnd cupe cu vin; dar, dintre tōte numele ȳeiesci, numai acela al Artemidei fu uitat; și acéstă nēpăstuire aprinse în inima ȳeiței o grōznică mânia împotriva casei lui Admet.

Ca să'l apere ânsé de rele, Admet avea un ocrotitor mai puternic decât însăși ȳeița Artemis; cōci fiul Latonei, Apolon se afla chiar atunci băgat ca argat în curțile domnesci din Feres, și, printr'acéstă osūndă, el se rescumpără de păcatul ce făcuse, ucigēnd pe ciclopil, meșteril vestiȳi cari făurise trāsnetele lui Zevs.

Nu era sânge de muritor, sângele ce curgea prin vinele lui Apolon; dar, deși era scutit de mōrte și de bătrânețe, el își îndeplinea pedēpsa cu blāndețe și cu răbdare; și de ore-ce nici unul dintre muritoril nu era în stare să'î pricinuiască vre un rău, toȳi îl preȳuiau și îl iubeau, de bun și de milos ce era. Din ȳioa când el intrase în casa lui Admet, tōte sporeaū, tōte mergeau spre bine în întregul ținut.

Indată ce se sfērșiră sērbăril și veseliile nunȳei, el chiāmă la o parte pe Admet și'î vorbi într'astfel: — „Să scii că soră-mea Artemis e tare mâniată pe tine, și pōte să se întēmple ca să

te ajungă vre o săgétă de ale ei, care nici o dată nu lovescú cu greș. Tu 'mă ai fost stăpân bun, și cu toate că 'ți sînt argat, dar tot mai am și acum ceva trecere la tată-meu, la Zevs, carele póte tot ce vrea. Decí, am cerut și am dobêndit de la dînsul ca, de cum-va te va atinge săgéta Artemidei, tu să nu mori, déca se va găsi atunci cine-va care să voiască a se coborî pentru tine în împărăția întunecată a Iadului."

Trecură de atunci zile multe la mijloc, și sórele se suia diminéța pe cer și séra se afunda spre apus în apele de la marginile pămêntului, iar d'a-lungul atâtor multe și liniștite zile, timpul se scurgea numai în fericiri pentru Admet și pentru ténëra sa soție Alcesta; cõci inimile lor erau unite în cea mai senină iubire, și nici un nor, nici o umbră de neînțelegere nu întuneca sufletele lor.

Numai într'un rînd, Admet deschise vorbă Alcestei despre tristele prevestiri ale lui Apolon, și atunci Alcesta îi rêsponse zîmbind: — „Și ce ne pasă noă? Este óre mórtea o suferință pentru acei ce se iubescú? Fără de tine, scumpul meu soțior, n'aș voi să trăiesc nici o clipă pe lume; dar să mor în locul tãu, ar fi o fericire pentru mine“.

Peste cât-va timp se mai dete o masă mare în casa lui Admet, spre a ospéta pe Eracle, vestitul fiú al Alcmenei, carele pe atunci cutriera

pământul îndeplinind pretutindenî voințele vicelnului Euristeu. Pe când ansă cântăreții spuneaă izbândile căpeteniilor din Feres, de o dată periră dupe fața lui Admet, semnele vieții; minutul prevestit de Apolon îl ajunse. Dar curând dupe acêsta, sângele i se prefiră din noă prin vine, cōcî își aduse a-minte că somnul morții putea să fie alungat de la dînsul, de va găsi pe cine-va carele să voiască a 'i lua locul.

Ce n'ar face, biet, omul ca să 'și păstreze viața? Și cum mai ales nu s'ar îndupleca el s'o scape, când glasul iubirii îl îndemnă?

Alcesta, cătând la dînsul cu ochii plini de o nemăsurată dragoste, îi dîse: — „Pentru mine, locașele Iadului nu vorū fi întunecate, de aș muri acum eū, în locul tēū“.

Abié apucase să rostescă aceste cuvinte și, ca printr'un descântec, Admet se trezi din amorțelă, iar fica lui Pelios își simți puterile sleindu-se treptat.

Într'o clipă tōtă veselia se stinse; tăcere adîncă se făcu în sălile ospetului, și lirele cântăreților stătură mute; abié de cuteza câte unul să șoptescă cu frică vre o cuviōsă rugăciune; cōcî se aștepta să sosescă înfricoșatele Mire, deitele morții, ca să ridice pe Alcesta și s'o ducă în împărăția umbrelor. Ea era întinsă pe al ei așternut, mai albă decât albul nufăr care plutesce pe luciul apei, și frumōsă ca blānda Eos, dîna dîorilor, când, în

amurgul serei, lumina'î începe a se stinge dupe ceruri.

Un minut mai lipsea încă și lupta vieții avea să se sfârșescă; iar bietul Admet, plin de dor și de căință, rămânea pentru tot d'auna veduv de a sa mult iubită soție.

În așa gróznică prilejire, nobilul suflet al lui Eracle fu pětruns de îndurare; el se jură că nu va ierta ca negrele Mire să 'și împlinescă crunta lor dorință. Atunci îndată se și porni în lungă cale și, ajungând colo departe, departe, în locașele nevédute, se luă la luptă cu dómnele morții, și astfel scăpă pe Alcesta din ghiarele prădătoare și nesățióse ale crudului Iad.

Atunci ea se întórse la viață și se arată lui Admet, mai frumósă de cum aievé fusese.

Strigătele de veselie rėsunară iarăși în palatele din Feres; dar cãntăreții serbau acuma faptele vitejesci ale bunului și nobilului Eracle; iar dînsul, lăsând pe toți cu sănătate și cu bucurie în curțile lui Admet, plecã departe, în alte locuri, ca să îndeplinescă, cu o stăruință fără de preget, voințele mărșavului Euristeu.

X.

N A R C I S

Pe malul Kefisului, dîna Echo vėdu pe frumosul Narcis și îndată se prinse a 'l iubi. Dar

lui Narcis puțin îi păsa de iubirea feciőreii de la munte; cőci el ducea numai dorul surorii sale, pe care 'i o răpise Hermes, și o dusesese în negrul pămēnt, decindē de tristele ape ale Stixului.

Cāt era đioa de mare, el ședea pe malul rīului, cu gēndul la gingașa ființă a cārīi viață era legată de a lui, fiind-că tot într'o đī și tot într'o clipă, ei amēnduoi vėduse lumina sőrelui.

Bīeta Echo se apropia de dīnsul, se aședea pe erbă alăturī cu el și în tot felul se cerca, sērmana, să 'și facă un locșor, cāt de mic, în inima lui cea rece:—„Uitā-te și la mine!“—īi đicea ea cu glasul înecat de lacrimi; — „veđi-mē, eū pőte nu voīu fi mai urītā decāt surora pe care tu o jălescī!“

Dar Narcis nu rēspundea nimic, temēndu-se pőte, ca nu cum-va galeșa fetiță să afle vre un mijloc de a 'l îndupleca. El sta tăcut, cu ochiī țintiți în luciul limpediū al apelor. Și apele oglinďind a lui față, īi aduceaū aminte pe suriőra a cārui perdere īl lāsase nemāngaiat.

Pare că i se mai alina durerea, cānd, în aďuncul rīului, zărea duoi ochi albaștri ca ai lui, privind la el cu drag, și uneori i se arāta pare că și din buzele ei rumene, nāluca apelor īi șoptea dulci cuvinte.

O jale ca a lui Narcis nu se putea potoli cu lacrimi; ea cu încetul īi seca și isvőrele viețuirii.

În deșert îi resunaă la urechi blânde rugămintele, mereu îngânate de Echo :

— „Narcise, Narcise!“ — îi șoptea dînsa cu glas prelungit, scoborîndu-se a-lene din văile vecine, — „Narcise, dorul tău cată o ființă care nu pôte să 'ți audă tăcuta chiămare; și tu nesocotesci pe aceia care te cată și te doresce, care din adîncul sufletului, răspunde duios la fie-care suspin al tău!“

Dar Narcis, fără de a o asculta, fără de a o ține în sémă, nu 'și mai lua ochii de la chipul gemenei sale, resfrânt în apele Kefisului; și astfel, sorbind mereu cu vederea acea scumpă nălucă, el adormi pe malul lunecos al rîului și, furat binișor de valuri, se 'necă și peri în sînul lor rëcoros.

De atunci își stinse și Echo rësunetele glasului ei tângușos; ea se așternu cu durere pe verdele mal, de unde perise frumosul Narcis. Alături cu dînsa rësări o dalbă flóre, un ghiocel cu buze rumeióre și cu dulce miros, care și dînsul, plecat d'asupra valurilor, se oglindesce mereu în luciul lor limpedi. Ómenii locului dîseră, pe limba lor, aceluî mëndru ghiocel, flórea lui *Narcis*.

Bucuresci, 1887.

Inedite.





POVESTILE UNCHIAȘULUI SFĂTOS

BASME PĂGĂNESCI.

Precuvântare la I^a parte din *Povestile Unchiașului sfătos. Basme păgănesci* întocmite de P. Ispirescu.

Cel ce a scris această cărticică, și al cărui nume s'a tot pitit pênă acuma sub modestul titlu de *Culegătorul-tipograf*, pênă când în sfârșit meritele sale literarii, de toți recunoscute, ne au făcut să 'l silim acum pentru ântêiaș dată a se da în vilégul publicității, — cel ce a scris această cărticică, ȓic, 'mă a făcut onórea și plăcerea de a mă consulta adese asupra alegerei faptelor, pe care voia să le povestescă într'insa.

'I a dat în minte d^{lui} P. Ispirescu bunul gënd de a lămuri pe cei din cititorii români cari nu sunt tocmai cărturarî adũnci. asupra unei mulțimi de nume, de cuvinte și de ȓicetori străine, pe care în timpul de acum le întrebuinteză me-

reū scriitorii noştri, prin gazete şi prin felurite cărţi.

„Ce va să ȳică *un Ercule*, *un Prometeu*, *un Anfitrión*? Ce fel de pómă va fi *Mêrul discordiex*? Ce fel de lighiônă să fie *Chimera*? Ce croială mai osebită să fi avut *Urechile lui Midas*? şi multe altele de felul acesta.“

Iată ceia ce vorū fi ȳicând în sineşi mulţi din cei ce citescū pe tótă ȳioa, prin ȳiare şi cărţi, nume şi cuvinte de acestea, care de sigur trebuie să aibă şi ele vre un înţeles.

Apoi cum să 'i faci pe aceştia să pëtrundă secretul ce stă ascuns subt așa nalte, subt așa late şi ciudate vorbe ale *procopsiţilor*?

Să'i trãmiţi la scólă? Le a trecut, biet, timpul de a trepăda pe cărarea dăscăliei, şi mai bine se lipsescū de orî-ce sciinţa, decât să mērgă a o cãpëta, la vreme de bêtrãneţe, pe băncile claselor, d'a rōndul cu copii.

La acésta s'a gëndit, prin însăşi a sa încercare, fostul nostru *Culegëtor-tipograf*, şi, ca om priceput care nu se împiedică de greutăţile muncii, d'ui s'a apucat cu mare răbdare să citească, séra acasă, cărţile învăţaţilor, câte nu avusese prilej a le rësfoi în copilãrie; apoi dintr'însele trase, scóse şi stórse cu meşteşug tot ce trebuia ca să desluşescă pe cei neînvăţaţi, asupra multor enigme mitologice şi istorice, cu care carturarii împeneză scrierile lor.

Dar atâta ar fi fost pușin lucru și meritul celui ce a făcut cărticica de față s'ar fi mărginit numai întru răbdarea cu care d^{lui} a știut să culegă de prin autorii mitologică și istorică, faptele deslușitoare ale acelor enigme.

Pentru această parte a lucrării d^{sale}, a creșut de cuviință a se povățui adese cu mine și de aceea a și pretins cu tot dinadinsul ca să vin eu să spușu această cititorilor, chăr aci în capul cărticelei sale.

E! drept că așa este! M'am silit, precăt m'am priceput și eu, să 'i arăt isvórele de unde póte căpeta informașiunile cele mai bune și cele mai amănunșite. Ca să nu mai fie yorbă între noi, m'am învoit a mărturisi aci că cu acesta, — dar, să fie bine înșeles, *numar cu acesta*, — mă pot lăuda și eu în întocmirea acestei lucrări.

Trebuie ânsă să mărturisesc tot-de-o-dată că, deca am luat această pușinică parte la lucrarea măiestrului nostru *Culegător*, apoi am făcut'o cu o vișe plăcere, fiind-că șciam bine că indicașiunile mele vorú fi folosite așa cum fórt pușini la noi arú fi știut să le întrebuișteze.

Șciam că tot așa mare meșter este *tipograful* nostru spre a culege din *caștile* minșii sale, spre a așeșda drept la locul cuvenit, și spre a scóte la ivélă cuvintele și frasele curat românesci, precum este și meșter spre a *jeșui* pe *vingalac*, spre a face *șpalturí* și a pune sub *tésc* literile

din *caștile* tipografiei sale; și astfel eram de mai nainte încredințat că el va sci, — precum a și sciut, — să dea poveștilor sale, împrumutate de la străini, acel farmec neasemuit de limbă neoș românească, ce abie se mai păstrează astă-dî în gura sătenilor, și prin vechile basne și dicțorii bătrănesci ale poporului nostru.

Sciam că înfățișate sub acastă formă nouă și adimentore, *miturile* religiunii anticilor Eleni voru deveni pentru poporul nostru o învățatură, folositore și înlesnită, pe care cărturarii o dobîndesc cu anevoință numai, prin studii îndelungate și greoie.

Mai sciam în sfârșit că, din péna celui ce a suflat astă-dî viața românească asupra acelor povești îmbetrânite, acestea aũ să ésa fragede, sprintene și sglobii, așa încat ele voru da cititorilor români de orî-ce tréptă, o petrecere literară din cele mai plăcute, prin stilul viũ, simplu și popular, în care plinul de merite autor al acestor foite va sci mai bine decât orî-cine a le înbăiera.

Judice acum cititorii decă eũ m'am fost înșelat!

Adevêrul este că asupra mitologiei celor vechi s'aũ scris multe și felurite cărți în tóte limbile lumii civilisate; sunt chîiar și capete de operă în poezie și în prosă care tratéză asemené subiecte.

Totuși mi se pare că nimeni nu s'a cercat

pênă acum să împrăpăteze anticele povești păgânesci ale Elenilor, sub forma populară a *Poveștilor Unchășului sfătos*; și astfel ânsă ele aũ de sigur să devină de aci înainte adevărate *basme românesci*.

Așa dar, prin folositoărea petrecere a unei plăcute citiri și fără de a 'și bate cât de puțin capul, orî-ce cititor din poporul românesc, care va răsfoi acéstă cărticică, va căpăta dintr'însa și din cele cu acelaș titlu ce o vorũ urma, — întru aceia ce privesce mitologia antică, — tótă sciința, ba póte și mai multă decât aceia cu care se fălescũ îngômfații cărturarî, când presară scrierile lor cu erudite numiri și cu alusiuni adũnci la miturile vechimiî elinesci.

Apoi, pentru un așa bun serviciũ, nu se cade óre să mulțumim d^lui P. Ispirescu, culegătorul și scriitorul atâtor *Basme, Snóve și Dicători* românesci, consciințiosul și meritosul lor editor? — Ba, dũ, fórte mult, și eũ unul mă simt, acum fericit că 'mî a dat însuși prilejul de a 'i aduce, prin aceste rîndurî, cel d'ântei prinos de mulțumire.

Sunt încredințat că în urmă'mî are să se ađune glótă mare.

Bucuresci, 15 Octomvrie 1879.

Precuvântare la I^a parte
din *Poveștile Unchășului sfătos*.
Basme păgânesci întocmite de
P. Ispirescu.



IX.

ISTORIE CONTIMPORANĂ

1876—1878

CÂTE-VA ARTICOLE DE POLITICĂ DIN DIARUL „ROMÂNUL”. —
N. BĂLCESCU. — MOȚIÎ ȘI CURCANIÎ. —
REGATUL ROMÂNIEI ȘI REPUBLICA FRANCEZĂ. —
PIA DESIDERIA.



CÂTE-VA ARTICOLE DE POLITICĂ

DIN

ȚIARUL „ROMÂNUL“

I.

E PUR SI MUOVE

E pur si muove! Când ilustrul Galileu, omul de geniu, care prin ajutorul științei a dovedit mai întâi că totă urdela lumii este întemeiată pe o neîntreruptă mișcare, când Galileu, garbovit de bătrânețe și înfrânt prin chinurile temniței, fu scos în fine la lumină cu gând că se va lepăda de sublimele sale descoperiri, el totuși revădend cum rațele sórelui treptat străpungu și răsipescu umbra, cuprins de tária adevérului, izbi cu piciorul pământul pe care călca, și din adâncul púterniceí sale credințe, strigă: — „Faceți cu mine ce veți voi! dar eu pururé voiu dice că lumea e în mișcare. *E pur si muove!*“

Sunt acum ca și trei sute de ani de când un fruntaș al științei moderne a rostit, în patru cuvinte, axioma pe care se bizuie totă existența naturii, totă viețuirea omenirii, și pare că rostirea acestor magice cuvinte ar fi avut farmecul de a iuți viața omenirii, de trei sute de ani încóce ea a călcat cu pași mai întinși decât în orî-ce timp, pe calea mult agitată a progresului.

Este óre ađi, vre o ramură a desvoltării intelectuale seú sociale a popórelor globului, pêne la care să fi rěsbătut cuvintele sublime ale lui Galileu și despre care să nu se pótă đice: *E pur si muove?*

Precând străbunii noștri, sfioși și mereu îngrijați, abie cunosceaú și cercaú hotarele împrejmuitoare ale moșiei, în sînul căria aveaú a se lupta cu mií de nevoi, ađi pămêntul întreg e încins cu córde și cu rețele de fer, care prin vîrțuțile de curênd aflate ale aburului și ale trăsnetului, pörtă pretutindení sciri și încumetrii înfrățitoare. Și astfel, pe când în spațiile neměsurate ale universului, pămêntul își urmêză eterna sa mișcare, pe fața pămêntului, pe apele lui, în adîncul sînului seú și 'n atmosfera ce 'l înconjóră, omenirea viie veghiată și neobosită se mișcă în tot sensul, dovenind pe fiecare đi câte un nou folos, câte o nouă sporire, câte o nouă mișcare spre bine. *E pur si muove!*

.

Décă în cele ce spuserăm pênă aci ne-am aruncat ochii așa departe de timpul și de locul care pe cititorii noștri și pe noi înșine ne ocupă așa de mult în momentul de față, cauza a fost că, în nemuritoarele cuvinte ale lui Galileu, noi am găsit balsamul cel mai mângâietor pentru neajunsurile trecutului nostru și tot de o dată sprijinul cel mai puternic, boldul cel mai învietoitor pentru activitatea, pentru mișcarea, ce cu toții suntem dator să o impunem țerei noastre mai cu sémă în ȕioa de astăđi.

O fórte rápede ochire asupra faselor prin care a trecut România numai într'acești câți-va din urmă aní, ne va arăta că nicăieri póte decât la noi, nu s'a dovedit mai adevărată axioma de progres care conduce lumea modernă: *E pur si muove!*

Cei dintre noi, cari aũ copilărit în aní de urgie pe cand își dau sufletul păcătós ultimele domnii fanariote, își aducú negreșit aminte în ce stare erau, pe la 1820, țerile române. Décă unii din acei bėtráni cari aũ apucat cu mintea cóptă primul pătrar al secolului 'și arũ da ostenéla să pună față în față starea materială a țerei de pe atunci cu cea ce este ea acum, decă mai ales ei arũ ține sémă de mișcarea ce s'a făcut în cugetul moral al poporului, în desvoltarea lui intelectuală, în simțul său de demnitate națională, în preçuirea drepturilor sale sociale, negreșit că

luând drept puncturi de ochire, semădate în viața politică a României, epocile lui Tudor Vladimirescu la 1821, aceia a Regulamentului organic la 1832, a Revoluțiunii entusiaste de la 1848, a declarațiunii de principii făcută prin Divanurile *ad hoc* la 1857, a paciniceii mișcări de la 1866 prin care s'aun realizat pe deplin acele dorințe; și cântărind astăzi valoarea și efectele fiecăria din acele mișcări, negreșit că acel om, care în realitate va fi trăit de vre-o șese seú șapte ori de cece anı, va fi în drept a crede că a petrecut în sinul României tot atâtea secolı.

Fie-care din aceste epocile memorabile, pe care le am enumerat aci dupe șirul lor cronologic, o putem asemui cu brazda cea împropștată, pe care 'și o trage plugarul când scie că e timpul să semene din nou ogorul întelenit. Fie-care a dat rodul seú la timp, și rod în tot d'una spornic și îmbilșugat; iar decă în urma fiecării rodirı a venit și un timp de oboselă, de lăngeđire, de amortire, un timp în care țérina rămâne páragină iar viața socială și cea politică a națiunii stă adormită, apoi noi Româniı să ne mângaiem, să ne mândrim cu aceia că nu cu sutele, nici măcar cu deșimile de anı s'aun numărat la noi acele període de slăbiciune, de umilire, ci abie cu scurte soróce de șapte, mult de de cece anı.

Pe pámenturı străine, trebuie să trecă câte

cinci și șese țerne peste o țerină, pentru ca să se semene grâu unde a mai fost semănat; la noi sămînța bună răsare la anul în miriște.

Iată acum dar, chiar din învățăturile istoriei noastre, ale istoriei pe care de câți-va ani am trăit'o aci cu toții în sînul țerii, iată aflăm că sunt epoce predestinate și epoce des prenouite, în care trebuie cu toții să punem mânele la córnele plugului, ca să spargem ogorul de câte ori nepăsarea noastră l'a lăsat să se întelenescă.

Décă rěsmirița lui Tudor Vladimirescu ne a înapoiat Domniele dupe alegerea țerii și a pregătit liberarea țermurilor Dunării de la Turci; décă Regulamentul organic ne a făcut să întrevedem și să dorim folósele unui guvern controlat de națiune; décă Revoluțiunea națională de la 1848, cu un avěnt plin de sublimul entusiasm al junetei, a aruncat în poporul român sēmînța tuturor libertăților; décă Divanurile *ad hoc* de la 1857 aũ manifestat în mod spontaněu dorințele națiunii și aũ stabilit bazele pe care Principatele române aũ cređut a 'și puté întemeia o existență politică și socială mai temeinică; décă în fine la 1866 alegerea mai liniștită a unei dinastii stabile a pus capăt la realizarea tuturor aspirațiunilor, care la 1848 fusese asvêrlite în vântul revoluțiunilor, și care la 1857 fusese confirmate cu o stăruință demnă de o națiune ce 'și simte viitorul; décă, în câteva cuvinte fie-care

'și a îndeplinit la noi în fôrte scurt timp scopul pentru care ea s'a manifestat în sinul națiunii, apoi e învederat că fie-care din ele a fost imperios cerută de împrejurările momentului. De câte ori asemenea evenimente s'aũ produs, trebuința unei noue mișcări se simțise în viața pripită și spornică în secolul nostru, a națiunii române. Venise pentru dinsa timpul de a face ogor nou spre a semena într'însul sêmênță próspectă.

Óre ne întrebăm acum: astăđi, când în urma ultimei mișcări de viață, manifestată cu atâta demnitate și energie la 1866, fatalul moment de lángeđelă, de trândăvie, de amortire, la care slăbiciunea firei omenesci îl condamnă ca pe tot ce viețuiesce, a trețut din norocire peste poporul român; astăđi, când s'a reîntors timpul de a se manifesta energia periodică a activității românesci și când totul ne spune că putem đice cu deplină credință despre dînsul: *E pur si muove*, nu trebuie óre mai ántei de tóte să ne dăm séma despre modul și natura acelei activități, care în rîndul de față nu s'a manifestat prin nici o înfierbântelă momentană, prin nici una din acele mișcări mai mult séu mai puțin desordonate, că-rora li se đice revoluțiuni?

În acéstă împrejurare chîar ni se pare a recunósce calea ce se deschide pentru moment activității Românilor.

Ierte-ni-se, spre a o caracteriza în mod mai

explicit, — de a lua încă un exemplu din viața ordinară a orî cărui om înțelept, care trăiesce în lume dupe legile naturale ale societății. Când printr'o stăruință nepregetată, printr'o muncă continuă a ajuns omul a 'și clădi casă pe séma sa, datoria și grija lui este de a o directica în lă-untru cum e mai bine, de a o înzestra cu tóte cele de folos, de a o împodobi chiar și de a 'și rîndui viața subt acopereméntu'î ocrotitor, astfel ca dóră cu timpul îl va ajuta cerul și propria sa stăruință de a dărui cu binefacerile sale tot cuprinsul moșiei părintesci.

Cele din dorințele sale a căror împlinire națiunea română a cerut'o prin ultima ei mișcare, putem afirma că le am vedut tóte împlinite; casa, adăpostul națiunii, e ca și zidită din temelii, pênă în stréșină. Din două Principate tributare și de protectorat sătule, România a devenit ca și un Stat de sineși stătător, căruia puçin îi mai lipsesce ca să se asemene cu cele mai multe țeri independente ale Europei.....

Dar ce e óre acel puçin ?

S'o spunem ? E o viață socială bine întemeiată pe legi potrivite cu trebuințele și dorințele poporului. E o creștere morală și intelectuală care să chezășuiască onesta și sincera aplicare și observare a acelor legi. E o mișcare regulată în activitatea națională, tindênd a stabili în țără la noi adevêratul progres, adică progresul sta-

tornic, continuu, care să înlocuiască acele intermitențe de revoluțiuni și de amortiri, acele friguri pe care cu nici un preț nu trebuie să le lăsăm a deveni o bătă cronică a națiunii române.

Iată, credem, scopul pe care națiunea noastră se cade să 'și'l propună în noul period de activitate în care intrăm, dupe mai mulți ani de îndărătnicie. Atingând acest scop, țera noastră va dobândi acel puțin ce 'i lipsesce, spre a fi pe deplin un Stat cu valóre în concertul european. Încercarea timpilor culésă din analele contimporane ale poporului român ne face să afirmăm cu stăruință că în acest sens, acum e timpul cu totul nimerit spre a dice din adâncul puterniceii noastre credințe, despre națiunea română pentru present și pentru viitor: *E pur si muove!*

Mercuri, 8/20 iulie, 1876.

II.

PATRIOTISMUL ÎN SCOLE

Peste două-trei săptămâni, scólele noastre secundare, gimnasiile și licee, se voru redeschide; cursurile în care tinerimea orașelor primesce învățătura ce o pregătesce pentru toate carierile, voru începe și nu ne putem înduoi că corpul pro-

fesoral pe care națiunea română 'l a găsit purure gata a păși cu demnitate pe calea orî-cării mișcări naționale, și carele cât se va simți sub un regim ce 'i permite a răsufila aerul învietor al libertății, își va depune cu atât mai mult silințele spre a desvolta prin lecțiuni bine cum-pănite intelegența ageră a junimeii nóstre, încordând tot de o dată în inimile tinerilor nobilul simțimânt al patriotismului.

E un fapt netăgăduit că nicăieri acest simțimânt nu pôte nasce mai lesne și a se hrăni cu mai multă tărie decât în scólă și mai ales în scótele publice, unde tinerii din tóte stările societății, trăind o viață intelectuală comună, nu cunoscú alt stimulent de rivalitate decât laudabila emulațiune la studiú.

Când atmosfera morală a instrucțiunii nu este vițiată de idei migăloșe séu perverse, când profesorii sciú să dirigă cu prudentță și cu tact avânturile impetuóse ale sufletelor tinere, scóla este pentru viitorii cetățeni mai mult decât un izvor de cunoscințe folositóre în viață; ea devine atunci Iordanul în care ei primescú adevăratul botez al patriotismului.

Cei din noi cari aú ajuns în vârsta în care omul pôte să 'și dea séma de tóte impresiunile trecutului, și cătând înapoi, să judice cu minte dréptă, unde și în ce fel aú dobândit simțimintele care 'i aú îndemnat la faptele vieții lor, se

spună cu cuget curat decât școala românească din nainte de 1848, decât acel colegiu al sfântului Sava din București, cea academie Mihăilănească din Iași și chiar și școlile mai modeste de prin județe n'au fost adevăratele vetre de patriotism la care s'au încălzit inimile lor.

Era puțină știință, câtă se învăța în acele școli; erau mărginite și modeste programele lor și nimeni n'a putut eși un erudit, un doct dupe băncile lor; dar spiritul ce domnea într'însele era curat românesc; junele inteligențe zăreau ori-ce lucire a științei printr'un prism de naționalitate și inimile tuturor elevilor vechielor școli românești erau p'atunci toate înflăcărâte de dorul țării. Decât timpul și neajunsurile vieții au mai răcit câte unele din ele, apoi din norocire pentru România și spre eterna laudă a vechielor școli, sunt încă mulți bărbați din junii, din copiii de la 1848, cari au păstrat pînă cum cu sfințenie pe fruntea și în sufletul lor prețiosul maslu de patriotism, cu care au fost miruiți în școlile românești de acum douăzeci și cinci sevă treizeci de ani.

Îerte-ni-se de cei tineri această dulce amintire a trecutului. Scopul nostru, când rememorăm acest fapt neînduoșos, nu este de a pune la îndoială nici bunele intențiuni de care se află astăzi inimat corpul nostru profesoral, nici dispozițiunile

favorabile cu care este înzestrată junimea de acum.

Credem ânsă că în timpul de față ideile patriotice, având mijlocul de a se manifesta în tóte cercurile societății române, cu mai multă libertate decât în vremile trecute la care ne raportăm, ochii patrioților sunt mai puțin ațintiți asupra șcólei, ca asupra unicului focar unde schînteia naționalității sta odiniórá concentrată. „Când sórele lucește, — își dicu mulți, — n'avem trebuința de focul de la vétră spre a ne încălzi“.

Aci ânsă ni se pare că este o greșélă capitală în raționamentul ómenilor de Stat, cari dicu într'astfel.

Patriotismul difus, — permită-ni-se acest termen de fizică spre a califica acel patriotism care stă respândit peste tot locul, și care nu se învață nicăiri, — patriotismul difus, prețios pentru mântinerea activității în clasele virile ale societății, n'are destulă tãrie asupra junimií din scóle, și acei juní cari n'aũ supt iubirea de țérã din mãduva instructiunii de la scólã, aceia, în viața lor de mai apoi rãspãndescũ împrejurul lor așa de puțin patriotism încât, numai cu astfel de ómeni, în curênd spiritul de naționalitate pïere, cum pïere curênd lumina când sórele, producătorul ei, apune subt orizont.

Așa dar âncó odată este un mare bine, e singura sêmênță spornică pentru viitorul țerei,

ca spiritul patriotic să domnească viū și veghiét în școle. Este o nobilă misiune a corpului profesoral aceia de a 'l semăna cu inteligență în inimile junimei studiöse. Este o datorie imperiösă a ómenilor de Stat care presidă la instruirea poporului, de a regula învățaturile într'astfel de mod ca ele să înlesnescă sarcina profesorilor și de a dispune în programe și metode studiile așa încât ele în mai mari séu mai mici proporțiuni să graviteze tóte în jurul simțiméntului de patrie.

Décă cumva ni s'ar imputa că aceste considerațiuni sunt pré mult abstracte și ni s'ar cere ca, de la apreçurii generale, să ne lăsăm pe tărâmurii mai practice, fără ca să pretindem a da aci soluțiuni cu totul precise, vom exprima de-o-cam dată numai dorința ca să se dea o mai mare extensiune și o mai viie îngrijire unor studii, care dupe programele urmate pêně acum în școle, și mai ales în școlele secundare de băieți, sunt cu totul lăsate pe un plan inferior.

Dorim, spre exemplu, ca studiul limbei române în special și despărțit de al limbei latine, să ocupe un rol de căpetenie în gimnasi și licee.

Nu este aci locul de a trata din punctul de vedere curat literar, marele folos al dispozițiunii pe care o reclamăm; ne ajunge a constata că, dupe primul period de înflorire, care pêně pe la anul 1848 promitea fórte mult, literatura română se află acum într'o stare mai de com-

pletă stagnațiune. Ni se va dice că reformele noastre politice aũ înlăturat spiritul de la producțiunile literare. S'o admitem și acésta. Dar și atuncî vom răspunde că pentru reformele noastre chîiar, ne trebuiesce o limbă corectă, limpede, clară și plăcută tuturor. În debaterile improvisate ale tribunei, în pripita redactare a ȃiarelor se cuvine ca să vorbim și să scriem curat și frumos românesce. Astfel ne vom înțelege mai bine. Adesé o expresiune precisă, lămurită și bine caracerisată, feresce de mari neînțelegeri în afacerile Statului.

Fără 'înduoielă dar, nu numai spre a fi literațî și erudițî, dar chîiar spre a fi bunî cetățeni români, trebuie să scim a vorbi și a scrie bine limba noastră.

Datoria cea d'antêi a scôlei nostre este dar de a învăța bine limba țerei, copiilor noștrii, d'a 'i face s'o cunóscă, s'o iubéscă, s'o prețuiescă.

Iacă cum, mai cu sémă, scóla va întipări simțiméntul patriotismului în sînul tinerimeî.

Limba noastră a fost acum de șépte-spre-ȃece secolî, paladiul naționalițăii române; fără dînsa noi astăȃi n'am fi. Décă voim să mai fim și mâne și poimâne și mai apoi, să nu nesocotim limba noastră; să 'i redăm pretutindenî și mai ales în scólă, locul ce i se cuvine, locul de frunte.

Chîiar legea noastră de instrucțiune (art. 116), îndată în urma religiunii, printre obiectele de

studiū ale liceelor, prevede mai întēi limba română.

A fost o eróre de a confunda prin programe acest studiū cu acela al limbei latine. Nicī sub raportul culturei limbistice, nicī subt acela al desvoltării simțimētului național, acēstă confușiune nu s'a dovedit a fi fost nimerită și folositóre. Invitām și rugām pe ministeriul instrucțiunii publice a lua mēsuri serióse și radicale spre a desființa o anomalie așa de prejudiciósă tinerimei și prin urmare viitorului patriei nóstre.

Dar, cele ce am đis despre studiul limbei române în scólele nóstre secundare, am trebui să le întindem și la alte duoē ramuri de studii atingētóre de patrie.

Geografia Romāniei și istoria Romānilor ocupă ele óre locul ce li se cuvine în scólele Romāniei ?

Am avut mai de multe ori ocașiune d'a constata cât de puțin cunoscători de trecutul și chīar de starea actuală a țerei lor, esū din scóle elevi de cei bunī ai învățāmētului secundar.

E urgent ca să se descopere causele și să se îndrepteze efectele acestei grave lacune în cultura nouei generațiunii. Nu ne vine a crede că profesorilor, cari în genere sunt inimați de cel mai mare zel patriotic, să le lipséscă dorința de a instrui pe elevi tocmai despre ale patriei. Apoi nicī e probabil că elevii romāni de astăzi vorū fi

având mai puțină aptitudine pentru studiile naționale decât pentru cele străine. De unde dar să vină răul?

Ore nu vor fi lipsind textele, cărțile dupe care aceste studii s'arū face cu mai bun succes, cărți de acele care, sub o formă precisă și într'o limbă citetă, să ofere junelor inteligențe un adevărat interes instructiv și tot-de-o-dată să deștepte în inimile tinerilor acea neprețuită și temeinică iubire pe care adevăratul patriot nu o pōte da unei abstracțiunii, unui ideal de patrie universală și de gintă originarie, ci o concentreză numai și numai asupra țerei care 'l a născut și asupra poporului din care face parte?

Acéstă cestiune de mare importanță o propunem, sfērșind, la examenul ministeriului și al consiliilor de instrucțiune publică, atrăgându-le tot-de-o-dată atențiunea asupra comorilor de tot felul ce staū închise în unii din cronicarii noștri, și nu sunt cunoscute junimeii din scōlele naționale.

Marți, 11/23 august, 1876.

III.

REGIMUL CONSTITUȚIONAL

S'a ȕis și s'a repetit adese cã guvernul constituȚional este un compromis între regimul autocratic și cel republican, adicã între ideile autoritare ale unui trecut care nu mai pôte fi, și aspiraȚiunile cãtre o stare socialã cu totul egalitarã, pentru care cele mai multe din popórele contimporane nu sunt ancô pregãtite.

Din asemenea consideraȚiuni, sistema bazatã pe un echilibru mai mult sêu mai puȕin statornic între prerogativele unui suveran și libertãȚile supușilor sêi, a fost adoptatã în secolul nostru de mai tóte popórele civilisate, ca cea mai conformã cu starea societãȚilor.

Acestea sunt adevêruri pe care le au recunoscut și le au demonstrat ómeni politici din cei mai de frunte și mai practici din timpii moderni.

Nu vom lua dar sarcina a cãlca în urma acestora; ci avênd în vedere ideile generale pe care stã întemeiat dreptul constituȚional, ne propunem aci a cerceta pentru ce, în sinul patriei nóstre, regimul cunoscut ca cel mai apropiat la cerinȚele popórelor moderne, încercã acum de vr'o cincî-spre-ȕece anî așã mari anevoinȚe spre a da Statului român consistenȚa și prosperitatea

ce noi toți am sperat că le vom dobândi, îndată ce marile puteri ale Europei ne au pus în pozițiune de a ne constitui dupe placul și priceperea noastră.

Voim să aflăm din ce cauză dupe atâți ani trăiți acum sub firma regimului constituțional, Statul nostru să clătesce încă nestatornic, întocmai ca picătura de argint viu, ce nu 'și a găsit încă echilibrul sub țeva de sticlă a unei nivele.

Voim să cercetăm pentru ce o necesitate imperioasă ne împinge mai pe totă ziua a răsturna legile și dispozițiunile administrative, care în ajun le priimisem de bune; de ce guvernele se succedă la noi cu pripă, resturnând mai mult decât ce au edificat; de ce toți cu totul ne svêrcolim cu greu și amar visând și încercând mereu la reforme, care toate se schimbă, afară de neastêmpêrul și de nevoile întregului popor; de ce într'un cuvânt ne lipsesce acea cumpănă dréptă, care e singurul temeiu al constituționalismului?

Adevêrul e că prin însăși natura sa, nimic nu este mai supus la scrânteli, la deviațiuni, la falșificări, ca regimul constituțional. De vreme ce el este tot bazat pe un perfect echilibru al cumpenei, puțin să apese mai tare mobilul dintr'una din balanțe și iată echilibrul răsturnat.

Tereziele își începă danțul cel destrămat, care în sus, care în jos; de o parte guvernul să îndesă și să priponesce ca să apese mai greu și

prin presiunea sa, să svênte în sus pe popor, ca să 'l lase cât mai ușurel; pe de altă parte iar poporul, simțindu-se primejduit în sborul fantastic ce 'i impune ambițiosul său antagonist, se saltă din ce în ce mai mult și se sbuciumă în desperare; dar dinsul având în realitate mai tot-d'auna mai multă greutate și mai mult temeu decât cei din balanța rivală, vine un moment când, printr'o opintire adese ori brutală dar foarte logică, asvêrlă în vânt și spulberă pe cei cari, în nesocotința lor, se ispitiseră a strica echilibrul cumpenei constituționale.

Mișcările politice pe care le caracterisăm aci printr'acest joc al balanței, s'aũ prezentat așa des în statele moderne, ba și chiar la noi în țeră, încât este o datorie din cele mai importante ale ómenilor ce se ocupă cu cestiunile sociale, ca să studieze pentru fie-care popor în parte, care sunt mijlócele de a înlătura cauzele unei așa vêtămătóre nestabilități.

Credința noastră este că, în țeră la noi în particular, vindecarea nu este anevoie de găsit. Și chiar de aceia ne întemeiem a đice că sistema constituțională ar fi cu totul priinciosă și plăcută poporului român, când i s'ar aplica pe deplin mijlocul de vindecare, care este singurul chezaș al echilibrului perfect între guvern și națiune și anume când i s'ar da prin liberarea deplină a comunelor, o organizațiune administra-

tivă, care să lase poporului cea mai mare parte din acțiune și din răspundere în afacerile publice.

Ni se va dice pôte că descentralisarea cea multă, însoțită cu cea mai întinsă libertate a a sistemii reprezentative, transformă un Stat într'un regim republican.

La acéstă întêmpinare n'avem alta a rês-punde decât că numai denumirea speciósă de republică nu este astăđi pentru noi garanția stă-rii sociale celei mai fericite, că în acésta ca în tóte nu ne ocupăm de eticheta unei sticle cu doctorii, ci de eficacitatea doctoriei, ca cea ce voim cu dinadinsul este să suprimăm revoluțiunile și că, în starea de astăđi a Europei, regimul constituțional stabilit dupe cumpăna cea dréptă pe care o reclamă atât ideile culturei moderne, cât și trebuințele poporului român, ni se arată ca organizațiunea cea mai nimerită și cea mai profitabilă pentru patria noastră.

Ânsă, s'o mai repețim : cerem constituționalismul franc, cerem libera acțiune a poporului în tóte ramurile speciale de interese ale lui, cerem ca, printr'o combinare bine nimerită a sistemii reprezentative, guvernul central să pórte asupra'sși numai sarcina și rêsponderea acelor măsuri de interes general și național, pe care poporul i le va fi a-nume încredințat.

Numai într'un Stat întemeiat pre asemenea principii, valórea personală a indiviđilor și dem-

nitatea națională se potu ridica la o astfel de înălțime, încât capul Statului n'ar avé să se témă că nu va găsi cine să 'l secundeze, de câte orî va cere de la poporul său să 'i dea sprijin pentru realizarea unei mari idei civilisatóre séu naționale. Dupe părerea nóstră, numai într'o asemenea situațiune măréță capul Statului póte să simță o adevérată mândrie și să se ȃică mare, glorios și puternic, prin însăși măria, gloria și puterea poporului său, adică prin tária și demnitatea de caracter, prin cultura intelectuală, prin devotamentul patriotic și chîar prin avuția materială a fie-căruia din supușii săi.

A fi în fruntea unui popor liber este cu adevér a personifica în sine tóte calitățile cele mari pe care libertatea singură le póte da unui popor. Lingușitorii nepricepuți ai puterii voru ȃice póte că acolo unde poporul se bucură de tóte libertățile, suveranul devine sclav al capricielor vulgului și 'și perde orî-ce inițiativă.

Acésta este o adîncă eróre. Din naintea suveranului unui popor liber se deschide o carieră măréță, pe care el o póte îndeplini cu atâta mai multă onóre și înlesnire, cu cât la tóte ideile și faptele sale cele mari, el va găsi de tóte părțile împrejuru'î sprijin puternic și devotament inteligent. El ține în mână drapelul național și 'i este dat a 'l înălța din ce în ce mai sus. El póte deschide porți tuturor reformelor celor mari de

interes comun, el dă tărie legilor, el confirmă actele de justiție și singur dispune, ca de o prerogativă providențială, de mărinimosul drept de iertare; el poate răspândi printre popor folósele științelor, bine-facerile umanității; el poate să înlesnescă națiunii sale laudabilul lux al artelor.

Astfel dar, ținând de sus corma morală și intelectuală a poporului, suveranului îi este dată nobila misiune de a 'l îndemna prin miș de mijlóce a se străluci într'o glorie care să se refrângă asupra'í.

Am voit prin aceste câte-va cuvinte să schițăm care ar fi rolul măreț al suveranului în Statul constituțional, organizat astfel încât să se mențină purure într'un bun echilibru.

Hotărîți a urma acest studiú, și a 'l pune în cea mai liberă desbatere publică, vom intra în óre-care amênunte asupra organizațiunii unui Stat în adevăr echilibrat, dupe opiniunea nóstră, începând de la temelia lui, care, precum am mai spus'o și altă dată, este legea comunală.

Plecând ánsé de la acéstă lege, de la temelie, — printr'o gradațiune simplă și suprimând cât să va puté mai multe din acele rotagii administrative, care împiedică fără folos mersul natural al afacerilor publice și încarcă Statul cu chiel-tuieli vătămátóre și națiunea cu impositе vexatorii, — vom cerca să arátăm cum se póte înlătura séú nimici acea luptă permanentă, care

există între guvern și popor, în toate acele State constituționale care n'au reușit încă a 'și întemeia echilibrul, nu pe antagonismul între administratori și administrații, ci pe o repărțire cât se poate mai largă și mai egală a sarcinilor și a răspunderilor în Stat.

Dacă în cele ce am spus pînă aci ne am văduț siliți a expune mai cu sémă ideii generale, să nu se crédă că acesta am făcut'o cu géndul de a preîntémpina óre-care încriminări, ce ni s'ar poté arunca dinainté publicului, de către cei cari sunt învățați a specula cu regimul constituțional și a face dintr'însul o uneltă de minciuni, de corupțiune și de falsificare a libertăților publice. Unii ca aceia arú poté să se ridice în contra ideilor ce enunçam și vom enunça în favórea descentralisării comunale și a lărgirii sistemei reprezentative, cu acușațiune că prin acele ideii combatem chîar regimul constituțional.

Încó o dată ne socotim datorii a repéti că acest regim noi îl susținem, și 'l susținem tocmai fiind-că credem fórté realizabilă sincera lui aplicare, astfel încát el să nu mai fie, precum a fost pînă acum în mai multe țéri, — și mai cu osebite la noi, din nenorocire, — o exploatare mincinosă a libertăților publice în folosul asupririi guvernamentale, o cumpănă nedréptă care clătesce și amétesce, séu, — ierte-ni-se acest termin cam de rînd — dá în dulap pe poporul român.

Duminecă, 15 august, 1876.

IV.

PROGRESUL PRIN SCÓLE

Fabulistul francez Lafontaine, într'unul din ale sale mici cap-d'opere de poezie și de morală, arată cât de dulce și plăcută datorie este a omului de a pregăti un viitor fericit urmașilor săi; el povestesc cum trei jună, vėdėnd pe un unchiăș de opt-deci de ană, cã sãdesce pomă roditori, îl ăea în rîs și 'i dăcũ :— „Ce te mai îngrijescă, moșule, de un viitor care nu este pentru tine?“ ăar bėtrănul le respunde : — „Strănepoții mei ămă vorũ datori acėstă umbră. Óre nu e sarcina ănteptului de a purta grija de mulțumirile celor mai de apoă?“

În acest apolog este rostită cu glasul ămblandă și profetic al bėtrănei experiențe, maxima cea mai de frunte a prosperității unei națunii, simțimėntul care trebuie sã domnescă în faptele fie-căria din generațunile unui popor ce voiesce sã 'și păstreze și sã 'și ămbunățățescă existențã.

Sã sãdim astăđi, cħiar decă n'ăvem noi ănsine sã culegem rodul, dar sã sãdim pentru fii și strănepoții noștri.

Cum ănsă și ce sã sãdim? Care e sēmėnțã ce asigură mărimea națunilor și care e modul de a o sēmėna?

Modul este ăncușăiunea practică și solidă,

respândită cu profusiune în popor; sēmēnța este știința, dar, precum dīceam și mai deunădī, știința întărită cu iūbirea de patrie.

Noi susținem că chīar și în desele decepțiūnī pe care le încercă patriotul în dīlnica sa activitate politică, de un singur lucru nu 'i este permis a despera vre o dată, și acel lucru este: viitorul ce prin instrucțiune el pōte pregăti țereī sale.

Sdrobit sub povara greutăților momentane, ca unchiașul lui Lafontaine, gārbovit sub sarcina anilor, el pōte neīncetat să 'și dīcă cu încredere: „Sădind ađi sēmēnța binelui, generațiunea viitoare va culege rodul muncīi mele. Ea va îndeplini faptele mari, dinaintē cărora se înfrāngū slabele nōstre puterī. Să cultivăm, să instruim junimea și viitorul va fi al nostru!“

Așa dar din tōte preocupațiunile omului de Stat, instrucțiunea publică s'ar cădē să fie cea mai de frunte. Imprejurările voiescū ānsē ca politica dīlei, îngrijirile și preocupațiunile grabnice ale situațiunii presente să absōrbă mai adesē și cugetările și activitatea ómenilor ce ținū cōrma Statului.

Din acēstă caūsă, cu mare pagubă pentru viitorul națiunii, învățătura publică s'a aflat mereū la noi respinsă pe un plan secundar.

Rarele momente ce autoritățile legiuitōre ale țerii aū consacrat la organizarea ei, aū fost

răpite în trecët altor preocupațiuni, nu mai grave, ci mai urgente; astfel încât în pripă s'a întocmit ultima lege de instrucțiune a țerii, în pripă tot d'auna s'aă votat budgetele scölelor și tot în pripă și cam fără șir s'aă luat dispozițiuni relative la organizarea întregii administrațiuni scolare.

Din ministrii respectivi, cari 'și aă trecut d'a rëndul acest portofoliu, uni, nepricepëndu-se cătuși de puçin la o asemenea organizare, aă lăsat în nelucrare multe din dispozițiunile legii, alții, mai ageri dar și mai rëu intenționați, aă falsificat și aă călcat în piciorë tot ce nu cores-pundea cu tendențele lor.

Astfel instrucțiunea publică la noi, putem ðice că a trăit în curs de mai apröpe doui-spre-ðece ani o viață langedă și precarie, dând însutit mai puçine rezultate decât cele ce se puteaă aștepta chïar de la legea actuală și de la sumele ce pënë acum i s'aă consacrat.

Cum că änsë acea lege promulgată la 1864 în virtutea Statutului și întru cât-va modificată în anul următor, are trebuință de o revisuire seriösă care să o facă a fi mai conformă cu tre-buințele și cu putințele națiunii, acesta nu su-feră änduoială.

Ne propunem a desvolta mai pe larg mare parte din importantele cestiuni ale instrucțiunii publice. Förte apropiata întrunire a Consiliului general de instrucțiune, care est-timp, dupe pre-

scriptiunile legei, se va deschide la 1 septembrie, aduce aceste chestiuni la ordinea zilei; suntem încredințați că actualul minister al instrucțiunii publice va semnala reînturnarea guvernului la respectul legilor, consultând, în virtutea articolului 28 din lege pe Consiliul general „asupra tuturor chestiunilor, care au raport la întinderea și îmbunătățirea instrucțiunii”.

Experiența a dovedit că în acea lege există, și lacune importante, și lipsă de o sistemă bine lăncuită a elementelor ce pot da poporului o cultură regulată, practică și temeinică; în fine ea, în unele privințe, emițând principii negreșit foarte bune și foarte folositoare, nu dă tot de o dată o sancțiune posibilă aplicațiunii lor, astfel încât, dupe un obicei devenit din nenorocire foarte frecuent în toate administrațiunile noastre, legea dăce una, și fapta dovedesce cu totul alta.

Printre dispozițiunile legii, care cad sub această ultimă osândă, avem, din nenorocire, a semnala chiar pe aceia care se poate considera ca fundamentul instrucțiunii publice, ca baza edificiului.

În adevăr legea dăce la art. 31: „Instrucțiunea elementară este obligatorie pentru toți copiii de amândouă sexele, începând de la opt până la douăsprezece ani impliniți ai etății.

„Acastă îndatorire este impusă sub penalitățile aici mai jos prescrise părinților, tutorilor,

stăpânilor, măiestrilor și orî-cărei persóne ce ar avé subt îngrijire un copil“.

Și mai jos, subt articolii 34 pêně la 39, stablesce dispozițiunii dupe care părinții, stăpâniți etc. arú avé să plătescă diferite amende, decă nu vorú trámite pe copii lor la scólele primare, dând consiliilor comunali sarcina de a impune și de a percepe aceste amende.

Óre, întrebăm, este pêně astăđi în țeră altă mai ilusorie prescripțiune legală decăt aceia care se referă la articolii de mai sus? Aplicatu-s'au ei vre o dată și vre undeva? Dar, — ce e și mai mult, — află-se óre posibilitate la noi de a se aplica legea, observându-se dispozitivul ei?

Orî ce om practic, care s'a ocupat de cestiunile de învățatură publică, și care cunósce atât felul de viață și nevoile poporațiunii nóstre rurale și chîar urbane, iar pe de altă parte și mijlócele de care dispunú acum scólele nóstre primare, va declara cu sinceritate că legea astfel, cum e formulată nu este aplicabilă de o cam dată și că 'i trebuie modificațiunii notabile, care să o pună în conformitate cu usurile și cu putințele nóstre.

Un amic, care s'a ocupat cu activitate de aceste cestiuni, ne spunea că, îndată dupe promulgarea actualei legi de instrucțiune, avënd ocaziune la Paris de a vedé pe d^l Duruy, eminentul profesor și ministru de atunci al instruc-

țiunii publice în Franța, — bărbat, care tot-de-auna s'a interesat de patria noastră și chiar a vizitat'o, — dînsul 'i ȕicea cu un zîmbet cam înduoios pe buze:— „Am aflat, că la d^{vóstră} ați declarat instrucțiunea primară ca strict obligatorie pentru amînduoë sexele. Vă felicit din tot sufletul pentru acest mare pas ce faceți pe calea progresului. Cât despre noi, în Franța, mărturisesc cu tótă umilința că încă pênă acum nu ne simțim în stare de a așterne în mod absolut acest mare principiu în legiuirile nóstre, temîndu-ne că ne vorü lipsi mijlócele practice de a 'l puté aplica și voim ca legea să fie faptă, iar nu vorbă scrisă pe hârtie. In materie de instrucțiune, mai mult decît ori unde, este lucru fórte periculos de a se lua cuvintele drept valóre a lucrurilor: „Il ne faut pas se payer de mots!“

Amicul nostru, (mărturisesc astăđi că acela eram eü însumi) care cunoscea bine puterile Franței în materie de instrucțiune și încă și mai bine, care sunt ale nóstre, s'a grăbit a schimba vorba priimind în sine, ca o înteléptă povăță, felicitarea cam ironică a bine-voitorului ministru francez.

Déca memorăm aci opiniunea unui om fórte experimentat în cestiunile de administrațiune a scólelor, nu dóră că pretindem a se șterge din legiuirea noastră principiul cu totul liberal și pro-

gresist al obligativității învățământului primar, precum nici acela al gratuității lui.

Am lipsi tuturor credințelor noastre, cerând o asemenea măsură. Ceia ce vrem din contra este confirmarea, întărirea, sancționarea principiului, prin regularea nimerită a unor măsuri practice, care să facă astfel încât el, cât mai curând, să devină la noi o realitate.

Astfel și mai 'nainte de toate, plecând din idea că trebuie să ne deprindem a păzi cu sfințenie legile ce dăm țerei noastre și să ne lepădăm de răul învăț de a dice și de a crede că legea e una și fapta e alta, noi opinăm că este bine să declarăm, nu în mod afirmativ că instrucțiunea elementară *este* obligatorie pretutindenii în țară, ci că legea prescrie a se lua toate măsurile putincioase spre a face ca instrucțiunea primară să devină obligatorie pretutindenii în România. Astfel vom fi cel puțin în marginile posibilului și ale adevărului.

Mărturisim că ne muștră cugetul de câte ori ne întâmpină câte o dispozițiune legală, pe care o forță majoră, o neputință materială ne impune absoluta necesitate d'a o ocoli. Una din condițiunile principale ale unei bune legiuiri este d'a nu pune pe cetățeni și pe guvern în obligațiunea neapărată de a călca, vrând nevrând, dispozițiunile ei, coci cu asemenea practice din di în di, seú consciința celor de la putere mai mult să

tocesce, seú respectul datorit legii de către popor pïere; și atunci abuzul seú anarchia devinú o stare normală în cercul acelei legi.

Suntem destul de pățiți în felul acesta spre a lua bine sémă de acum înainte pentru ca schimbările ce vom face în legiuirile nóstre să fie conforme cu adevératele trebuințe și cu adevératele putințe ale națiunii.

Dar spre a ne mărgini acum întru cele ce se atingú de învățătura primară, trebuie să luăm în considerațiune duoé lucruri: de o parte mijlócele de care dispunem în momentul de față spre a o răspândi în mod profitabil printre poporul nostru; iar pe de altă parte, măsurile ce sunt de luat spre a ajunge ca să putem satisface cu totul cerințelor unei depline și sincere obligativități a ei.

Reducënd o scólă primară la elementele reale, prin care ea există și 'și póte îndeplini sarcina de a instrui pe scolarí, vom recunósce că 'i trebuiescú în ordinul obiectelor materiale: *local*, *învățător* și *cărți*, seú mai bine instrumente de studiu; iar în ordinul abstract: *timp*, *programă* seú obiecte de studiu și *metod* spre a le preda.

Așa stând lucrurile, să aruncăm o răpede privire în jurul nostru și să vedem pêně la ce punct țéra nóstră posedă adí acele șése elemente neapárate orí cărei scóle primare și iarășí să cătăm cum și când i s'ar poté îndeplini lipsele,

spre a întemeia în sînul eî cu deplin succes obligativitatea instrucţiunii primare.

Óre posede, nu tóte cãtunele singuratice, dar cel puçin cele mai principale comune rurale câte un local de scólă? Oraşele chîiar, capitala României aũ ele destule scóle primare spre a încãpea într'însele toţi copii între 8 și 12 anî cãtũ trãiescũ în ele? Datele statisticeî sunt de façã spre a dovedi cã, în ñioa de ađi sub raportul localelor, învățãméntul primar este cu câte-va ñecimî de orî mai prejos de prescripțiunile legii obligativitãții.

Ne întrebãrãm dẽcã este prin putințã ca Statul, luãnd chîiar mẽsurile cele mai energice, sã facã a se înființa îndatã tóte localele de scóle ce lipsescũ prin oraşe și prin sate?

Sã cercetãm bugetele comunelor și sã vedem cãte din ele se aflã în stare a clãdi sãu mãcar a inmulți chiriile pentru atãtea locale cãte le lipsescũ.

Lucrul se va putẽ face numai treptat, dar la acea înființare treptatã a localelor cuviinciose pentru scólele primare, trebuie neîncetat sã veghizie de aprópe autoritãțile.

Sunt, scim fórte bine, ómenî, cari în dispreçul lor pentru viața materialã, pretindũ cã învățãtura n'are trebuințã de a fi predatã în locale de o structurã specialã și de o îngrijire particularã: „Sciința, ñicũ eî, se póte cãpẽta tot așã de bine într'un șopru, ca și într'un palat“.

Negreșit că privind lucrul în mod absolut, acest fapt e netăgăduit; dar să nu uităm iarăși, că de la locul în care copii staū adunați ore întregi depinde sănătatea lor, prosperarea corporală a generațiunii viitoare, și apoi încă să amintim că, orî care ar fi felul lor de traū în familie, scóla trebuie să fie pentru elevi un model de ordine, de curățenie, de bunăcuviință, care să le insuflă asemené usurî pentru tótă viața lor de mai apoi.

Într'un local de scólă bine ținut, un învățător bun găsesce înlesniri mai mari spre a face educațiunea morală și fizică a scolarilor.

Din câte am spus răsare, credem, faptul că trebuiesc luate măsuri pentru ca să se pótă înființa la noi locale bune de scóle pretutindenî, unde lipsesc, adică pretutindenî.

La 1867, unul din profesorii noștri cei mai distinși și care 'și consacră mereu timpul și mijlócele la înaintarea în mod practic a instrucțiunii în țeră; — fie-care a recunoscut în dusele nóstre pe d^l V. A. Urechie, — la 1867, d^{sa} ca directore al ministeriului instrucțiunii publice, luase óre care măsuri fórte nimerite spre a înlesni înființarea de locale bine apropiate pentru scólele primare. Se făcuse planuri și modele cu devise economice, care puteau lesne a se realiza din cele mai modeste bugete comunale. Se dispusesse ca asemenea locale să fie treptat clădite

prin comune. Se regulase în mod practic și puțin costător chiar și mobilierul neapărat al localelor. Dar de atunci, făcutu-s'a vre un pas în sensul indicat de acel bărbat luminat, activ și practic?

Cerceteze orî cine, pe unde óre s'aú mai înființat de acele scóle modele și vadă în ce stare se află marea majoritate a celor existente.

E un ce întristător! E o rușine! Nu voim a ne pune în comparațiune cu țările avute prin întinderea și industria lor; nu pomenim nici despre Franța și Germania, nici despre Elveția și Belgia; dar când un om a vădú și a citit cum și ce fel sunt clădite, instalate și îngrijite simplele scóle sátesci în unele țări mai tot așa de puțin populate și nu mai bogate decât a noastră, precum sunt țările scandinave, Danemarca, Suedia și Norvegia, el nu se póte opri de a striga cu indignațiune:— „Vina e a noastră și numai a noastră déca nu avem și noi cea ce aú acele populațiuni așa puțin favorisate de o natură aspră și sărăcăciósă. Ceî cari la noi 'și aú luat pêne acum sarcina de a organisa și de a conduce învățământul public, sunt séú incapabili, séú rěú-voitori, și datoría orî căruí om ce 'și íubesce patria este de a deștepta pe cetățeni și de a soma pe guvern ca să se facă cât mai curúnd și la noi pentru cultura populațiunii și pentru scólele elementare în special, cea ce alte popóre și alte

guverne, — mai rău înzestrate decât noi, — au făcut și facă neîncetat la dînsele“.

Românul ȳice că dupe biserică se cunoșce popa; apoi uíte-se lumea la scólele nóstre, mai ales la cele primare, compare-le numai cu cele din Statele mai sus numite, și apoi va pricepe ce puțină grijă, ce culpabilă nepăsare au avut la noi ómenii de la putere pentru înființarea și buna întreținere a templelor, în care generațiunea nouă are să 'și formeze mintea și inima.

Spațiul nu ne iértă astăđi să intrăm în examinarea celor-l-alte elemente constitutive ale unei scóle primare, spre a vedé cum staú și acelea ađi la noi, ce folos ne potú da ele imediat și ce fel trebuiescú modificate séú dezvoltate spre a corespunde pe deplin cu trebuințele poporului.

Le vom cerceta treptat, precum și alte ceștiuni relative la învățământul secundar, profesional și superior.

Fie-ne permis ánsé pentru astăđi, — deși se va páré póte o procedere pré mult pozitivistă de a vorbi mai înainte de tóte în materie de instrucțiune, despre locale, — fie-ne, ȳicem, permis de a ne márgini de o cam dată aci, atrágénd asupra localelor de scóle primare atențiunea, atât a ministerului și a autorităților scolare superióre, cât și a tuturor cetățenilor și a consilierilor comunale de orașe și de sate.

Géndescă-se fie-care cetățén la câte pericole

sunt expuși copii în frageda lor vîrstă, când se află îndesați în camere rău construite, umede, lipsite de aer curat, rău întreținute. Interesul cel mai scump inimei părintesci le impune datoria de a reclama de la autoritățile locului, ca ele cât mai curînd să înființeze locale bune și bine apropiate trebuințelor scóleii.

Gîndescă-se apoi și bărbații puși la cîrma instrucțiunii publice cîtă influență asupra viitorului potú avé cele mai neînsemnate îngrijiri în materie de educațiune. Prin buna regulă, prin măsurile de salubritate, prin aspectul de curățenie și de ordine, pe care ei vorú îngriji a se da și a se observa în scóle, vorú face ca efectele unei bune și sănétóse creșceri materiale să se întipărescă în noua generațiune și astfel îi vorú însufla pe lîngă altele și acele prețioșe calități fizice și morale, care nu sunt fără de importanță în viața unui popor.

Peste pușin vom relua cuvîntul spre a vorbi despre învățători, despre cărți, despre programe și cele-l-alte, și ne vom simți fericiți decă cele spuse de noi vorú puté să deștepte, séu cel pușin să stimuleze activitatea tuturor acolora cari cugetă și potú lucra la reorganizarea instrucțiunii poporului.

Sâmbătă, 28 august, 1876.

V.

SCÓLE ȘI BĂNCI RURALE

Clasa din poporul român care are mai puține mijloce și ocaziuni de a 'și arăta păsurile și d'a provoca îndreptări gentru dînsele, este fără contestațiune aceia a țëranilor plugari.

Deși legile nóstre constituționale s'arată că 'i punú într'un rang de perfectă egalitate cu toți ceí-l-alti cetățeni, nu putem ânsé tãgãdui că lor pën'acum le lipsescú organe directe prin care să 'și pótã exprima d'a dreptul trebuințele și cerințele lor.

Pentru ca membrii din acéstã clasã — și să observãm că ea este cea mai numerósã într'o țërã agricolã ca a nóstrã — să pótã participa d'a dreptul la mânuirea afacerilor publice și să pótã respândi și impune ideilor publicului o direcțiune favorabilã înaintãrii ei și prin urmare și a adevëratei prosperitãți publice, ar trebui ca instrucțiunea cea practicã să fie mult mai respânditã prin comunele rurale și ca starea socialã a țëranilor să fie cu mult mai bine întemeiatã decãt cum este astãđi la noi.

Íatã duoë rezultate care trebuie să ne preocupe fórte tare, decã nu voim să perpetuãm și să întãrim și mai mult acea divisiune a poporului nostru în duoë porțiuni cu idei, cu culturã,

cu interese și pôte chîiar, la o ȃi de pericol, cu tendențe diferite.

D'o parte, am avé atunci pe cetățeni, ómeni cu cultură intelectuală și cu activitate politică; de cea-l-altă pe sătenî, glóte nenorocite, lăsate în prada ignoranței și ajunse la desperare din cauza grelelor sarcine ce li s'ar fi impus.

Fie-care din aceste duoë divisiuni ale poporului, trăind o viață cu totul osebită, s'ar simți izolată de cea-l-altă; pôte adese chîiar interesele și ideile lor vorú ajunge a fi așa de divergente, încât neînțelegerea și ura arú puté să nască între orășeni și clasele rurale.

Casul nu este tocmai rar, deși se presentă mai mult în sensul invers. În unele localități fórte industriale, spre exemplu, proletariatul urban, glóta lucrătorilor din fabrice desprețuiesce și invidiéză pe proprietariî fonciarî ruralî, orî-cât de micî arú fi proprietățile lor.

Suntem negreșit fórte departe de o asemenea stare de lucruri; ânsé nu putem iarășî tágădúi că progresele ce s'aú introdus la noi cu rápedi-cîune în clasele urbane, de la un timp încóce, n'aú pėtruns în proporțiunii egale în populațiunea rurală.

Poporul de la sate trăiesce cu mult mai înstrăinat de activitatea politică a orășenilor. Chîiar și reformele sociale îi vinú în mare parte fără ca el să fi fost consultat în mod real și multe

chiar fără ca el să fi fost pregătit pentru dinsele.

Astfel, când sătenilor, lipsiți de luminele instrucțiunii și sărăciți prin grele sarcine, li se impun măsuri administrative a căror garanție stă numai într'o stare de cultură înaintată și pentru a căror susținere se cer mijloace de care săténul, în trista lui pozițiune, nu poate să dispună, atunci învederat se comit acte greșite și culpabile, se compromite starea națiunii.

Trebuie ca poporul să i se lase puțința d'a susține sarcinele ce i se impun, séu, și mai bine, să nu i se impună decât acele sarcine pe care însuși el simte că le poate purta.

Din aceste considerațiuni, noi tragem drept consecință că două puncturi sunt mai ales care trebuiesc să preocupe pe ómenii de Stat întru ceia-ce privesce clasa rurală din țera noastră. Când datoriile ce aceste două puncturi implică vor fi îndeplinite de legiuitorii și de administratorii țerei, atunci credem că poporul nostru rural va fi asigurat de prosperarea lui și printr'în-sul Statul român va puté fi cu adevărat tare și avut.

Aceste două puncturi sunt :

Pe d'o parte, instrucțiunea cea bună și practică, respândită prin sate;

Pe d'alta, înlesniri bănesci făcute țéranului, ca să 'și pótă activa și perfecționa munca agri-

colă și tot-d'o-dată să 'l deprindă cu un traïu adevărat economic.

Numerósele sarcine și neînsemnatele folóse ce are ađi la noi plugarul, facú ca viața lui să fie o existență fără prevederi economice, un traïu *de ađi pêne mâne*.

In ce privesce instrucțiunea claselor rurale, ni s'a părut tot-d'a-una că nimic nu este mai eronat decât a crede că e de ajuns ca săténul să învețe a scri și a citi, fără ca să i se mai dea alte noțiuni științifice și morale, mai aplicabile la viața sa de agricultor și de cetățén.

Din scólele rurale întocmite cu simplul scop de a da noțiuni de citire și de scriere esú, pentru tóte comunele din țéră, un număr — care din nenorocire se înmulțesce din đi în đi — de aspiranți la posturile salariate ale comunelor, notari și scriitori, điši prin sate *haină albastră*, și dispúși mai tot-d'a-una a se folosi de mărginitele lor cunoscințe ca de un mijloc de mărșavă exploatare aplicată la nesciința de carte a bieților săteni și a tuturor nevoilor ce 'i apasă.

Cu astfel de sistemă de instrucțiune, nici odată clasa rurală nu va ajunge la o adevărată cultură, dar nici măcar la o prequire justă a instrucțiunii. Știința de carte i se va face din đi în đi mai odiósă, ca un mijloc de corupțiune ce atacă pe cei ce se atingú de ea.

Sătenilor le trebuiesce o învățatură practică

aplicată, cum am ȳis, la lucrările lor usuale și la viața socială, o învățatură în care scrierea și citirea ară fi considerate numai ca mijlăce accesorii, și nu de loc ca scop al învățământului.

Așa dar, nu numai ă învăța pe sătenī să *citescă* și să *scrie* trebuie să fie scopul scălelor rurale, ci a 'ī învăța să 'și îndeplinescă cu succes și progres profesiunea lor de cultivatori ai pământului și rolul lor de cetățenī ai patriei.

D'o potrivă cu *scăla* este ănsă, dupe părerea noastră, folositoare și instituirea de *bănci rurale*, pēntru deșteptarea și rădicarea poporațiunii sătescī.

Nici că mai vorbim despre mijlăcele de existență materială ale sătēnului român, adică de condițiunea locuinței, veșmintelor și hranei lui, căci ele aū ajuns a fi reduse la cel mai înalt grad de sobrietate și de simplitate. Dar greutatea de a 'și procura mijlăcele de exploatare face ca plugarul să trăiescă o viață cu totul precarie, copleșit pururē sub datorii pe la arendași și pe la hangii, cămătarii și lipitorile satelor, robiți cu munca la alții, pe când propriile lor culturi sunt cele mai rău căutate și mai puțin productive.

Toți voră recunósce rēul acesta ca existând; puțin să fi trăit cine-va la țēră, în orī-ce parte a județelor năstre, și va fi pe deplin încredințat despre acéstă tristă situațiune a țēranilor.

Dar care e mijlocul de vindecare? — ȕice-ni-se va.

Noi credem că el există. El există în alte țări, unde tot el a scăpat poporaȕiunea rurală dintr'o poziȕiune tot așa de pericolósă.

N'avem decât a căuta ca să 'l introducem și la noi.

ȕéra despre care am vorbit este Scoȕia. Acolo, de mai multe ȕecimii de ani, funcȕionéză o sistemă de bănci rurale, care înlesnescŭ plugarilor mijlócele de exploatare și căroră plugarii incredintéză economiile lor, spre a trage chȕiar și folos din ele.

Organismul acestor bănci este din cele mai simple; daraverile ce ele facŭ, deși bazate pe sume fórte mici, sunt ansă colosale prin multiplícitatea și frecuenȕa lor.

Ele daŭ prosperitatea cea mai înfloritóre comunelor rurale; ele aŭ introdus spiritul de ordine și de economie în clasa micilor proprietari sătenii; ele aŭ înavuȕit țéra și aŭ moralisat poporul.

Ar fi o fericire pentru noi, déca ómenii speciali arŭ întreprinde să studieze modul prin care o asemenea instituȕiune s'ar poté împământeni și la noi.

Credem ansă că înșiși proprietarii cei mari arŭ avé un imens interes creând pentru fie-care judeȕ o bancă rurală de acest fel; ei arŭ poté forma asociaȕiunii, depunénd drept garanȕie pro-

prietățile lor cele mari spre a atrage capitaluri din țară și din străinătate, prin care s'ar pute inaugura această spornică și patriotică instituțiune a *bancelor rurale*, dupe modelul scoțez.

Am dori ca publicul, ba chiar și guvernul, să pună cel mai curând în studiu aceste două mari cestiuni întăritore pentru patrie, de óre-ce ele vorú reda viață și avént celei mai numeróse porțiunii a poporului român, și adică :

1. Organisațiunea, programa și metodele *scólelor rurale*.

2. Instituirea de *bănci rurale* pentru înlesnirea exploatărilor la sátení, dupe sistema scoțeză.

Vinerí, 19/21 septemvrie, 1876.

VI.

SIMPATIELE UNGURILOR PENTRU TURCIA

Manifestațiunile națiunii maghiare se arată din ce în ce mai ostile popórelor creștine din Orient. Am publicat mai de-unăđi apelul pe care junimea universitară din Pesta l'a făcut spre a aráta simpatiile sale cele vii către Turci, și prin urmare spre a respinge orí ce solidaritate de idei cu tóte cele-l-alte națiuni vecine. Acest fapt este așa de puçin logic încát socotim ca o datorie a

publicității de a 'l combate cu speranța (puțin întemeiată, trebuie să mărturisim) că argumentele produse de foii devotate cu sinceritate interesului comun, voră provoca răsgândiri în sînul națiunii unguresci.

Am dis că speranța ne este pușină, coci din nenorocire vecinii noștri de peste Tisa aű dovedit în cele mai multe rînduri o încapăținare în rătăcirile lor politice, care a fost mai tot-dauna fatală atăt intereselor generale ale popórelor orientale, căt și lor însiși.

Este dar greű lucru a strecura adevărul în mințile celui care nu vede, n'aude seű nu voiesce să vedă și să audă. Cu tóte aceste din minutul ce ne am luat sarcina de a veghía ca stréjă neadormită pe valul de apărare al intereselor orientale și de vesti pre toți de verí ce pericol ne ar amenința, nu putem astădi să nesocotim datoria ce ne este impusă și să nu deșteptăm mereű atențiunea asupra unei manevre greșite pe care o execută, din rătăcire póte mai mult decăt din rea voință, un aliat firesc, un frate de cruce, carele trece la inamic, compromițendu'si sórta sa proprie mai mult ancó decăt pe a celor-l-alti pãrtași ai lui.

În adevăr, cum își potű închipui Ungurii că ei, cari sunt nimic mai mult decăt una din numeroșele naționalități ale Europei resăritene și chiar nu una din cele mai numeroșe, arű avé in-

terese diferite de ale celor-l-altți, precum Slavii meridionali, Românii și Grecii?

Decă nu ne amăgim, casul lor să presentă în modul următor :

Națiunea maghiară se vede în alternativă de a'și alege aliați, séu în câmpul nedreptățiților, séu în acela al nedreptățitorilor ; ea, neputënd să stea mórtă și nepăsătoare în colcotirea presentă a Europei răsăritene, se vede silită a se pronunța în favórea unia din cele două partide care 'și dispută domeniul viitor al peninsulei Balcanice. Nu póte într'altfel decât a fi séu cu Turcii, séu cu creștinii, fie aceștia de orī ce origină arū fi, latină, slavonă orī elenică.

Intr'acéstă imperiósă alternativă, pe de o parte se presentă aspirațiunile la libertatea națională, la progresul social întemeiat pe ideile luminóse ale lumēi culte ; pe de altă, tēmpirea absolutismului, tirania cea mai órbă, bazată pe cuceririle străvechī ale sabiei.

Obligați să alégă, ce facū Unguriī ?

Desprețuind legămintele care le aū asigurat existența lor europeană, uitând că ei s'aū mântinut în mijlocul nostru, ca sprijinatori ai civilizațiunii occidentale, și prin urmare nesocotind adevératele lor interese pentru viitor, ei vinū astăđi a îmbrățișa causa asupritórilor în contra celor asupriți, a barbariei asiatice în contra popó-

relor europene, care nu cerŭ alt-ceva decăt a trăi viața de libertate și de lumină a lumii civilizate.

Unde e aci dreptatea ? Unde e logica ? Unde e chîr interesul practic ?

Dice-ni-se-va că s'a deșteptat acum în sînul națiunii maghiare căldura sîngelui omogen, și că ea alérgă printr'un avént firesc al inimei, în ajutorul fraților sêi de aceeași origină ?

Dar acésta nu pôte fi decăt o glumă. Acea atracțiune a sîngelui a stat amortită în timpî mai puçinî luminați decăt al nostru, în epoce pe când interesul real al Maghiarilor ar fi fost de a se asocia frățește cu ordiele puternice ale Osmanliilor, spre a purta împreună cu ele semi-luna triumfătoare peste tótă Europa.

Pe atunci însă Ungurii, fii de adopțiune ai societăților occidentale, sciaŭ să se lupte vitejese în contra Turcilor și n'aveaŭ alți mai neînpăcați inimiçi decăt pe închipuțiî lor frați de astăzi.

Nu cumva óre se simtŭ ei ađi pētrunși de mustrare și viséză în căința-le frățescă, de a îndepliui mîne, poimîne, ceia-ce n'aŭ voit să facă în timpî de isbëndă ai Mahmuđilor și ai Solimanilor ? Nu cumva își facŭ nălucă despre întórcerea pre lume a lui Attila secundat de Omar ? Culmea extravagantei ar fi negreșit de a vedé rēsărind în sînul Ungurimei pretențiunea de a cuprinde în tovarășie cu Turciî, tótă domnirea Orientului și pôte chîr de a se întinde cu timpul peste alte

țeri ale Europei. Décă cumva ânsă o asemenea fantasmagorie va fi existând în imaginațiunea vre unor fanatici ai despotismului asiatic, fie în Turcia, fie în Ungaria, aceia nu cutéză a o rosti, și bine facă cōci n'arū puté provoca decât rîsul.

Argumentele și apreciațiunile pe care se bazéză astădî manifestațiunile turcofile ale Ungurilor sunt de-o-cam-dată de altă natură. Eî, în schimbarea ce s'a produs acum în politica lor tradițională, aū păstrat óre-care bun simț. Nu vorū să învedereze că, pe când în sînul tuturor pōpórelor din Europa civilisațiunea modernă a desvoltat idei liberale, numai la dînșii le a produs efecte cu totul contrariî, și nu 'i a întors cu dosul către barbaria și tirania asiatică.

Acest fapt monstruos stă ânsă ascuns în fundul conștiinței maghiare; în fața lumii eî îșî facū acum spaimă de colosul moscovit, pe care îl vėdū sprijinind pe asuprițiî Porțiî și pe temeîl ajutórelor morale și chiar materiale ce Rusia dă și póte âncō va mai da Sērbilor și Bulgarilor, Maghiariî vorū să dea și eî ajutor și sprijin Turcilor.

Rusia e în drept a face ceia ce face. Chîar principiile simpleî morale arū puté-o îndemna pe dînsa, putere mare și influentă, a stărui cu tot dinadinsul ca să nu se comită nedreptăți, cruđimî și nelegiurî în contra omeniriî. Apōi învedereatele legături de sânge, de religiune și de

limbă, care există între Ruși, Sêrbî și Bulgari, dau temeuri și mai nerecusabile unei astfel de intervențiuni. De n'ar exercita-o, pôte că cu drept cuvânt Rusia ar fi criticată; ea face dar ceia ce trebuie și se cuvine să facă. Dovadă despre această este că însăși Anglia, care pênă acum a fost stêlpul și scăparea Turcilor, a recunoscut că nu există ađi altă linie de purtare onorabilă în Orient.

Așa dar nici un om cu mintea sănêtosă n'ar poté să formeze cel mai mărunt raționament, prin care să dovedéscă lumii că, de ôre-ce Rusia apărând pe Slavii din imperiul turcesc, susține cauza dreptății și a umanității, resultă dintr'acésta că Ungurii trebuie să vină cu sufletul și pôte mâne cu armele în ajutorul Turcilor, cari aũ acum în fața lumii întregi rolul de asupritori cruđi și nedrepti.

Maghiarii ansê, făcênd astfel, se credũ mai adũnci politici decât lumea întrégă; li se pare că vedũ mai bine și mai departe decât toți. Și iată cum.

In intervențiunea energetică a Rusiei, ei simtũ un mare pericol, care amenință tot Orientul. Colosul moscovit, dicũ ei, întinde ađi mână de ajutor, cu care mai apoi el are de gênd să sugrume tôte popórele rêsăritene. Primejdia cea iminentă astăđi este pentru dînșii întinderea împêrăției

Țarului asupra întregii peninsule Balcanice și p^ote încă și mai departe.

Să admitem că purtarea de astăzi a Rusiei, logică și morală în împrejurările actuale, ascunde scopuri interesate. Lucrul e în sine destul de firesc și nu trebuie să fie cine-va tocmai isteț și priceput, ca să înțelegă ac^esta.

Dar ne întrebăm, care ar fi obstacolul cel mai firesc și cel mai puternic ce s'ar pute opune unor asemenea intențiuni cuceritoare din partea imperiului rusesc ?

Fi-va óre de a lua partea Turcilor, cari resping^u orⁱ ce idee de progres social, cari asupresc^u popórele, cari susțin^u în Europa un guvern de absolutism t^empit și de rea credință ?

Nu este áns^e cu mult mai demn și mai logic ca tóte naționalitățile creștine ale orientului, Românⁱ, S^erbⁱ, Bulgarⁱ, Grecⁱ și Ungurⁱ, uniți cu toți în aceleași interese, în aceleași aspirațiuni către libertate și civilizațiune, să dea lumii întregi doveđi pipáite că prin înfrățirea lor, ei constituiesc^u o putere din cele mai respectabile, căria se p^ote lăsa cu deplină încredere paza și prosperarea Europei orientale, de óre-ce ea nu voiesce a fi nici a Turcilor, nici a Rușilor, nici a nimenuⁱ.

Deplinul acord al tuturor populațiunilor orientale asupra unei asemenea idei, ar fi fără în-

duoială stavila cea mai neînvinsă la orice lăcomie politică.

Ar trebui ca Ungurii să pricepă și dînșii acéastă idee, precum o pricepă toți vecinii lor; să fie bine încredințați, că déca ei n'aũ dorința de a fi cuceriti de Ruși, acéastă dorința n'o aũ nici Românii, nici Grecii, nici Sêrbi, nici Bulgarii. Fie-care din aceștia vorũ să trăiească cu sine și prin sine; dar toți împreună arũ fi mai siguri de independența, de prosperitatea și de viitorul lor, când n'ar exista printre dînșii pretensiuni absurde și aspirațiuni avide ca ale Maghiarilor, care nu sunt alt-ceva decât variante ale acelor fapte pe care le vedem toți la Turci și ale acelor dorințe, pe care ei le bănuiescũ la Ruși.

Miercuri, 20 octomvrie (1 noemvrie) 1876.

VII.

SPIRITUL DE CUCERIRI

Dispozițiunile pacifice sub care s'aũ deschis conferențele de la Constantinopole înlătură órecum pentru moment îngrijarea în care se afla tótã lumea, mai ales în ultimele trei săptămâni.

De patru cincî luni, publicul este legănat în-

tre speranțele de pace și grijile războiului, și toți publiciștii din Europa au dezvoltat, cu mai multă sau mai puțină perspicacitate, dar tot-d'auna fără de temeiuri pozitive, probabilitățile ce existau pentru soluțiunea pacinică sau belicōsă a cestiunii orientale. .

Fiind-că ansă, de o cam dată, orizontul se află mai mult înseninat de lumina plăcută a buneii înțelegerii între puteri, socotim că publicul nostru va aprețui ore-care considerațiunii, emise nu de mult de un judicios sciitor francez, care și dînsul a susținut mereu, ca mai siguri, sortii păceii, basându-se pe raționamentele originale și instructive pe care le vom presenta în prescurt.

Pentru ce, întreabă dînsul, regii și împărații ară face războiu în momentul de față?

În genere, războiul se face pentru a se dobîndi un adaus de teritoriū, o pradă materială, sau cel puțin, spre a câștiga glorie și laudă.

Apoi de adaose de teritoriū are acum trebuință împăratul Rusiei, care abie își cunoșce întinderea coprinsului în Europa și în Asia?

S'au dis foarte multe despre înduoiosul testament al lui Petru cel mare; dar iată aci un document cu mult mai curios, ce l'am aflat din întemplantare. E vorba despre principele Dimitrie Cantemir, fost Domn al Moldovei, care trecu în alianța și în serviciul Țarului rusesc.

Cantemir, care vorbea un-spre-duce limbi, era dragomanul lui Petru, în timpul războiului ce acesta întreprinse în Persia; el avea sarcina a redacta manifesturile în limba persană. Într'o vorbire ce avu cu Țarul în privința biruințelor lui, principele îl felicita pentru nouele sale cuceriri și îi ura ca în curând să adauge, pe lângă celelalte ale sale titluri, și pe acela de Șah al Persiei.

La acestea Petru răspunse: — „Ved că foarte puțin ai pătruns cugetele mele și foarte rău 'mă ai înțeles interesele. Eū nu caut a cuceri noui pământuri; am mai multe decât îmi trebuie. Numai pentru apărarea și asigurarea mea, am întreprins atâtea războie. Să nu crești că am lăcomia cuceririlor; din contra, printr'insele garzioanele militare se răsipesc; linia de circumferență se destinde nemăsurat și puterea internă a Statului slăbesce și se compromite“.

Acum ne întrebăm: este oare cu putință ca actualul împărat al Rusiei să aibă un alt punct de vedere decât al gloriosului său strămoș, el mai cu seamă care 'și a legat numele de fapta cea mai măreță, cea mai nobilă și cea mai dreptă din istoria patriei sale, desrobirea țăranilor?

Adausul de glorie ce ar pute câștiga dînsul dintr'un războiu, fie chiar și pe deplin victorios, este mult pré neînsemnat, pentru ca el să se decidă cu ușurință a trămite la măcel pe ome-

niî căroră însuși le a dăruit libertatea. Ar fi, pêne la óre-care punct, a 'și desminți, a 'și desprețui propria sa operă.

Chiar decă, precum se dice, el s'ar simți împins la răsboiu prin nebunia belicósă ce se pretinde că domuesce acum în Rusia, apoi părăsi-va el tradițiunea înțeleptă și gloriósă a lui Petru cel mare, spre a da dreptate aceluî șef de bandă, lipsit de caracter și de convicțiune, care dicea: „Le sunt căpetenie; trebuie să'i urmez?”

Trecênd apoi la alt suveran, nu este óre evident că astăzi împêratul Wilhelm scie fórte bine că răsboiul cel mai norocos, cel mai triumfal, este o gróznică nenorocire, chîar și pentru învingetor ?

Germania nu este astăzi nici mai avută, nici mai fericită decât înaintea răsboiului francez.

Din contra, s'ar poté dice că dînsa a suferit mai mult dintr'însul.

Învingetorii aũ învățat a cunósce nevoi pe care nu le simțeau încă; iar învinșii aũ primit numai o lecțiune, de care vorũ sci a se folosi, și astăzi a ajuns ca aceia să ducă dorul acestora.

Învingetorii aũ avut în adevêr curiósă plăcere de a pustii holdele învinșilor; dar, când s'aũ întors a-casă, aũ găsit câmpiele lor înțelenite și s'aũ putut convinge că nu cu brațe frânte și cu capete sparte se cultivă țérinele, precum iar s'aũ

încredințat că cel ce se duce departe să taie... frunză de dafin, nu mai află în ogorul său grâu de secerat.

Din acestea a rezultat pentru totă Germania, de la împărat pînă la pîrcălab, simplul calcul următor: că adică o prăjină de pămînt bine arată și bine semănată, în prejma casei, este o cucerire mult mai mare, mai folositore ba și mai glorioasă, decât decimii de mii de pogone luate cu pustiire de la străini.

Și în adevăr, la ce mai pot să servim acum cuceririle?

O-dinióră, în timpii de barbarie, răsboiul își avea negreșit folósele sale ca meserie. Când se cucerea o țeră străină, biruitoarii își împărțeau între dînșii pămînturile, avuțiile, femeile; ei robeau pe bărbații și 'i silea să 'i hrănescă prin munca lor.

Osebit de acésta, cei cari pe atunci mergeau la răsboiu, adică ostașii de meserie, erau pușini la număr; pe când dînșii se băteau, alții lucrau a-casă pămîntul și pregăteau pentru toți hrana.

Astăzi nu mai este așa. Deși răsboiul deșteptă încă instinctele cele rele ale omenirii, omorul, jafurile, incendiile și pustiirile, dar năravurile moderne pun la toate acestea o margine. Cucerirea nu mai este o *plasă*, precum

se dicea pe atunci; ea s'a prefăcut acum în *anexiune*.

Negreșit că astăzi încă se potă dobândi provinciile și cedări de teritoriu, printr'o bătălie câștigată, tot așa de bine ca și printr'o simplă proclamațiune, însoțită de oșei-care terorism.

Nimic mai lesne de făcut, când norocul ajută; dar iarăși nimic mai lesne de desfăcut. Câți-va ani dupe cuceririle lui Frederic cel mare, Francezii erau în Berlin; și câți-va ani dupe ale lui Napoleon cel mare, Prusianii erau în Paris.

Un lucru cu mult mai anevoios acuma pentru un Stat oare care, este de a 'și *întrupa* o provincie în mod durabil. O astfel de operațiune nu se pôte executa decât în timp de secol, prin amestecul locuitorilor cari, în orî ce cas, trebuie luați cu încetul, cu binișorul, respectându-le mai întâi ideile, năravurile, obiceiurile și prejudiciile, ca să se înduplece și să se preschimbe cu timpul.

Alt-mintrelé învingătorul nu face alt-ceva decât a ține cât-va timp în sclavie un număr mai mult seú mai puçin însemnat de învinși, cari la orî-ce moment favorabil sunt gata a se desrobi și a se deslipi de corpul Statului cuceritor.

Socotescă dar orî și cine câtă bătăie de cap, câte chieltuiele și câtă stăruință cere astăzi cea mai măruntă cucerire; pună într'o cumpănă

ómenii și bani ce trebuiesc sacrificat cu răsboiul, spre a obține un așa anevoios și nestatornic rezultat; iar în cea-l-altă cumpănă grămădescă folósele ce ar aduce aceiași ómeni, aceiași bani, aceiași bătaie de cap și aceiași stăruință, decă ar fi depuse la perfecționarea industriei și a agriculturii Statului.'

Nu avem nici o înduoielă că dintr'o astfel de cumpănire va resulta pentru toți convingerea că regi și împărați cari se află astăzi în capul Statelor europene nu sunt ómeni așa lipsiți de calcul, de omenie, de prudență, de înțelepciune și de amor propriu, spre a întreprinde de la sine un răsboiu fără de scop, séu a se îndupleca la avânturile neraționate ale unei părți minime dintre supuși lor.

Sâmbătă, 4/16 dechemvrie, 1876.

VIII.

MARELE BOLNAV AL ORIENTULUI

Fiind-că totă Europa de Turcia numai se ocupă, suntem datori să ne ocupăm și noi de dînsa.

Anul care expiră a arătat că acest Stat se află în opozițiunea cea mai vedită cu spiritul și

cu esența tuturor Statelor mari și mici ale Europei.

În acest an, Turcia a debutat printr'un fel de bancrută, care a produs mare emoțiune pe piețele cele mai puternice ale Occidentului, în Anglita și în Franța.

Dupe aceia a venit o succesiune de detronări și de măceluri în conacele sultanilor și vizirilor. În acelaș timp, ucișii și ucigașii din Constantinopol s'evârșeau pe rînd alte și mai culpabile măceluri printre nisce populațiuni laborioase ale imperiului și tot-de-o-dată căutaă a masca Europei crimele comise.

Avem apoi să înregistrăm un rășboiu de șese luni, susținut cu puteri îndecite, în contra a două mici populațiuni cari se luptară pentru drepturile omenirii în contra celei mai orbe s'elbătecii. Tóte puterile Europei civilisate priviră aceste acte spăimântătoare cu acea mirare, plină de nehotărire, ce ară încerca membrii unei adunări de ómeni de omenie, cari ară vedé de-o-dată pe unul dintre dînșii comițénd acte mișelescî.

Toți ară sta atunci la înduoială și s'ară întreba : — „Óre a înebunit cutare ? Séu că noi ne făceam ilusiune asupra onestității lui ?“

Cei cari p'ênă atunci îi fusese mai favorabili, mai amici, n'ară cuteza de-o-dată a se lepăda de dînsul ; dar 'l ară cam ocoli.

Cei cari de mai nainte aveaă asupră'i óre-

care bănuiele, totuși, din considerațiune către vechiul amic, n'arū cuteza încă să 'l mustre și să 'l strășnicéscă precum i s'ar cădé.

Îată cum ni se presentă situațiunea Imperiului otoman în cursul anului 1876.

Mai nainte, în curs de ani îndelungă, Pórta însăși a avut pudórea séu bunul simț a 'și acoperi, pe cât putu, slăbiciunile și defectele. Stând umilită la glasul puterilor creștine, și cunoscând și temerile ce inspira distrugerea ei, ea sciu să 'și câștigue bună-voința și protecțiunea statornică a unora din ele.

Când Turcia a fost amenințată în integritatea ei, porțiunea cea mai civilisată a Europei apusene, Englitera, Franța și Italia, aū alergat în ajutorul ei, aū luat semi-luna subt ocrotirea lor, și 'și aū vërsat nobilul lor sânge pentru apă-rarea stégului lui Mohamet!

Fost-a óre aceea generósă urmare un învăț profitabil, un îndemn spre bine pentru guvernul turcesc?

Din contra. De atunci în cóce, de câte orī el n'a stat cu totul adormit în lenevirea'i obicī-nuită, momentele'i de trezvie le a întrebuintat numai spre a inventa mijloce indirecte, *tertipurī*, pentru a scamota și buna credință a Europeanilor și făgăduințele de îndreptare ce dase protectorilor séi.

Trei-deci de ani trecură de la ultima pace,

plină de făgăduințe de dreptate, și totul în Turcia se află încă în starea cea durerósă, cunoscută acum de tótă lumea, și dată de gol în anul 1876 de însuși guvernul turcesc. El arată Europei, limpede și curat bancrută, detronări în harem, ucidere de ministrii și de agenți consulari, măceluri și pustiri prin provinciile creștine cele mai îmbilșugate, lipsă totală de autoritate morală, crudimă, barbarie și făcărnice pretutindenii.

Spectatoriî unei așa triste și sângeróse drame aú avut timp îndestul ca să judece, să încerce și să pipăie pe actorul, pe făptuitorul ei.

Și cu tóte aceste el cuteză să presente Europei, în ultima scenă a oribilei sale reprezentațiunii, *Constituțiunea otomană*, care nu este decât o naivitate odióasă, prin care culpabilul, dovedit din tóte părțile, speră să mai amăgescă pe judecătorii săi.

Opri-se-va și acum Europa dinainté temerii necunoscutului, în resolvarea cestiunii orientale?

Și ce póte fi acel necunoscut așa de spăimântător?

Tóte puterile vecine cu Turcia aú declarat acum că cerú, nu măriri de teritoriú, ci numai garanții positive spre a nu mai avé spectacolul barbariei în coprinsul continentului european.

La acéstă declarare, prin ce le răspunde Turcia? Prin *Constituțiunea imperiului otoman*, de

care nimeni în Europa n'a putut'o citi fără a zîmbi și a da din umeri.

Deci, pe o astfel de garanție, nimeni, cu drept cuvînt, nu pune nici cel mai mic temei.

Dar, pe de altă parte, Pórta declară că nu póte și nu voiesce să dea altă cheazășie.

Întru acest unic punct făgăduința'í este sigură.

Constituțiunea eí este, pentru dînsa ca și pentru tótă lumea, o amăgire, o spoială fără temei. Dar ea spune curat puterilor europene că, decă ele nu se potú mulțami cu acéstă amăgire, apoi ea, Pórta, nu se simte în stare morală și materială a face mai mult decát atáta.

Din acésta resultă că orí-ce combinațiune ar găsi puterile Europei, în care ar intra ca un factor guvernul otoman, este o ilusiune care se va disolve chîar prin natura elementului corupt și corosiv al factorului principal.

Noi credem că aceste idei aú pētruns astăđi în tóte cercurile diplomatice ale Europei și că noiele prelungiri care se facú pentru a se da o soluțiune cestiunii, sunt termene luate, în parte cu óre-care speranță, că se vorú înțelege asupra unei combinațiuni mai rațiionale, mai temeinice decát aceia în care imperiul turcesc s'ar amesteca ca un disolvent.

Dar, fi-va anul 1877 acela în care vorú a-junge de îndată puterile a se înțelege asupra acestei noue combinațiuni?

Îată ceia ce, din nenorocire, nu ne este permis a afirma; cöci, deși în realitate, puterile europene unite arü puté realiza îndată o constituire a peninsulei Balcanice, pe baza naționalităților, totuși vedem că pênë acum fie-care din ele se simte slabă, în sînul forței sale, din cauza lipsei de înțelegere asupra acestei întocmiri.

O situațiune ca acésta explică neîncetatele prelungiri de pênë acum și ne insuflă temerea că, și de rîndul acesta, imperiul otoman își va datori prelungirea existenței sale în Europa aceleï neîntemeiate sfiei reciproce ce 'și arată puterile creștine în relațiunile lor politice, pe când, în consciință, toți capiï de Staturi și toți consilierii cabinetelor sunt uniți în credința că prelungirea domnirii Turciei în orientul Europei este o rană fără vindecare, în mijlocul căria va trebui neapărat să se înfigă scalpelul.

Atâta mai adaogem. Medicii cari din compătimire, din lene séü din gelosie de meserie între sine, daü și dupe și spre a face o imputațiune ce nu se póte delătura, sunt ómenï fără milă către insuși bolnavul, fără pricepere de al lor propriü interes; cöci tot-d'auna corpul curățit de rănï și însănătoșit este pentru fie-care de folos, iar cel bolnav cade mereü ca o năpaste asupra tuturor.

Mercuri, 29 dechemvrie 1876 (10 ianuarie 1877).

IX.

„O CUGETARE POLITICĂ“

1º

Ingrijirea firéscă ce a coprins minţile tuturor în gravele împrejurări ale situaţiunii actuale a provocat la noi, ca şi aiuré, păreri diferite asupra soluţiunii ce s'ar cuveni cestiuinii orientale, şi, în parte, asupra purtării ce are a păzi România în eventualitatea unei întetiri a conflictului politic din peninsula balcanică.

Pênă iu dioa de ađi, în curs de vre o dece lună, petrecute sub dogoréla primejdiósă a focului ce ardea la vecini, nimeni n'a putut să afe vre un defect, vre o incorecţiune în linia de conducere ce aŭ păstrat poporul şi guvernul român.

Cea mai deplină neutralitate, cea mai strictă nepărtinire arătate către luptătorii de peste Dunăre, fie dînşii martiri séu călîi, aŭ dat pipăite doveđi despre statornicia cu care Româniŭ sciŭ a se ţine sub scutul politic ce puterile europene aŭ întins asupra lor, de la tratatul din Paris încóce.

Cât de mult ei preçuiescŭ acéstă poziţiune neutrală, pe care noi toţi am dori s'o vedem confirmată printr'un act diplomatic definitiv, acésta Româniŭ aŭ manifestat'o şi mai deună-đi, în mo-

mentul când, pe neașteptate și 'n urma unei neîntrerupte pasivități care fusese așa de favorabilă Porței, Români s'au trezit dinainté unei violente cercări din partea guvernului otoman d'a le rădica drepturi cheazășuite lor de secolî.

Indignați d'o așa necalificabilă lipsă de simțul moral al recunoștinței și de tactul politic cel mai rudimentar din partea Turciei, Români s'au mărginit a protesta cu tărie și demnitate în contra atacului, și încă o dată, cu însutită insistență, au invocat scutul tutelar al neutralității lor și al inviolabilității dreptului lor politic.

Pêné la acest punct, suntem încredințați că toți bărbații de Stat ai României stau într'un perfect acord, și că numai inamicii ai naționalității române ară fi putut sfătui o purtare mai puțin prudentă, seú mai puțin demnă.

Așa dar ce s'a făcut pên'acum, bine s'a făcut.

Cestiunea se complică însă fôte tare, — mai ales în urma ultimelor apucături agresive ale guvernului otoman, — decă cumva, în loc d'a se resolve printr'o împăcuiere generală, conflictul oriental ar ajunge în curênd să'și caute o soluțiune în sortii armelor.

În asemenea cas, ce cale are să urmeze România ?

Ca teritoriul ei să fie respectat de către puterile înconjurătoare ce ară intra în răsboiu, nu pôte

fi speranță. Pământurile României sunt din nefericire trecătoare firăscă a celor ce apără seú atacă pe uscat peninsula balcanică.

Odiniórá, pe când împérații din Roma dispeseră de a puté păstra o provincie romană pe malul stâng al Dunării de jos și a ține ptept, pe șesurile meridionale ale României, ordelor de barbari cari năvăleău despre nord, acele late și mănoșe câmpii rămăsese pustiite de locuitorii lor. Impérații își trăsese legiónele de ostași dincolo de Dunăre, și bieții coloni, cari nu se înduraă să părăsescă cu totul noua lor patrie, se pitise prin ascundeturile Carpaților.

Să notăm acest fapt, pe care s'ar puté baza teoriile unei politice disă „tradițională a Latinilor de la Dunăre“.

Să distingem ansă bine și să recunóscem că numai lipsiți de *apărătorii lor armați*, pe cari temerile egoiste ale împéraților îi strămutase *dincolo de Dunăre, coloni seú plugarii romani* se retraseră *spre Carpați*, lăsând șesurile pustiie în préda barbarilor.

De câte ori, mai târziu, acei coloni, reîntorși pe șesuri, au avut în mână o armă, seú o armată cu care să se pótă apăra în contra cötrotropitorilor veniți de peste Dunăre, de peste Nistru, seú de peste Carpați, istoria ne dovedesce că ei s'au luptat voiniceste, singuri când au pu-

tut, alături cu aliați mai puternici, când mijlocele le erau mai slabe.

Numai atunci, când coloniile latine din orice timp n'au mai avut printre sine ostași romani, numai atunci au fugit să se ascundă *cu mânele goale*, în munți, de câte ori, la câmp se vesteau năvăliri de dușmani.

Acésta este tradițiunea politică a coloniei romane de la Dunăre, demnă și glorioasă une-ori, tristă și umilită în alte rînduri.

Cestiunea este de a ști, în care din aceste doué faze ale existenței sale se află astăzi națiunea română.

Ne am înălțat în cursul timpilor, pêne la originile naționalității noastre, cu scopul d'a pune pe public în pozițiune d'a prețui, în mod mai complet, linia de conducere tradițională a Statelor române și mijlocele de acțiune de care ele au dispus la diferite epoce.

Déca cine-va, voind să'și dea séma despre rolul politic al Românilor, și să tragă dintr'însul învățături pentru present, s'ar mărgini într'o analiză amănunțită a purtării voievozilor fanarioți, a boierilor munteni și moldoveni din secolul al XVIII, când Principatele erau ajunse la cel mai trist grad de slăbiciune, declarăm că acela nu pôte ajunge decât la soluțiuni conforme cu starea timpilor de care s'a ocupat.

El va perde cu totul din vedere timpii anteriori, secolii îndelungi și adese glorioși în care statele române se află într'o pozițiune mult mai analogă cu aceia a României de astăzi ; am pute dice chiar că nu tot-d'auna străbunii noștri au dispus, spre a lor demnă apărare, de mijloce ca cele ce ne staū a-mână în present.

Și cu toate acestea, prudenți pêne unde se cade, ei n'au împins prudența pêne la umilire, de câte ori au simțit că binele viitor al țerii le impunea datoria de a se înfige în luptă și a nu sta tupilați, fugind cu inimă codace din ochii străinilor ce călcase în țeră.

Aceste considerațiuni asupra seculareī acțiuni politice a Românilor le am cules din istoria națională, ca să întēpinăm cu dînsele argumentele pe care, tot din istoria națională, le produce autorul unei broșure intitulată *O cugetare politică, 1877*, spre a întemeia pe ele, ore-care povățuirii ce dă națiunii române, în cazul unei călcări a teritoriului nostru de către armate străine, pornite în răsboiul oriental.

Dupe ce autorul acelei broșure cercetēză diferitele căi ce s'arū deschide atunci dinaintē noastră, și dupe ce desvöltă, cu un netăgăduit talent de expunere, toate nevoiele ce au avut a suferi țerile române de la politca și de la oștirile Rusiei, precum și toate pericolele la care ambițioșele planuri ale imperiului slavon de la Nord expunū

pe națiunea română, dupe ce a prezentat acestea sub colorile cele mai spăimântătoare, apoi de-o dată, își curmă cugetarea politică, prin câte-va frase în care mintea cititorului cată în deșert o soluțiune practică și demnă, un mod de acțiune conform cu putința reală și cu tradițiunea seculară a politiceii românesci.

Deși ne propunem a reveni asupra câtor-va alte idei din acéstă însemnată broșură, care idei sunt atingătoare de starea generală a peninsulei balcanice, am socotit că mai mult importă pentru noi Români ca să răfuim mai ântei cu dînsa semile politiceii naționale.

Îacă, dupe cât putem înțelege, sfatul ce 'l dă autorul, Statului român cel cu cincî milióne de locuitori, cu 60 pêně la 100 miî de ostași, cu un budget de 18 și de 14 milióne consacrat pe tot anul oștirii. El se resumă în următoarele cuvinte :

„Idea care ni s'ar păré mai nemerită ar fi de a nu încuragîa prin atitudinea și prin cuvintele nóstre nici pe Turci, nici pe Ruși ; a nu arăta nici unuia, nici altuia, nici simpatie, nici antipatie ; a păstra, cum s'aũ rostit corpurile legiuitoare, neutralitatēa noastră, o neutralitate adevărată, iar nu o neutralitate cu meșteșuguri ; a nu înlesni nici împiedeca trecerea ; iar în cas de trecere, fie a unuia, fie a celui-l alt, să protestăm sus și tare dinaintea Europei în contra violării teritoriului nostru și să ne rezervăm acțiunea pe viitor, *retrăgēnd armata noastră din ochii trupelor străine* ; să ne manifestăm do-

rințele și speranțele, ca să obligăm pe Europa să ne garanteze pe viitor acea neutralitate de care avem atâta trebuință, și care îi este chiar și ei atât de necesară“.

Nimeni nu tăgăduiesce folósele neutralisării absolute a teritoriului României, la care cu toții aspirăm ; dar unicul mijloc de a o dobândi este óre acela pe care 'l laudă rîndurile de mai sus?

Neutralisarea politică a unui Stat este ca un fel de inviolabilitate, de adăpostire consacrată, ce se acordă de alte Staturi mai puternice unui element vital al societății, a cărui existență, întemeiată mai mult pe vigórea lui morală decât pe forțele'i materiale, merită a fi respectată de toți ca folositoare tuturor.

Nu unui corp sterp și degradat, nu unei națiuni ce se condamnă de sineși la o umilitóre inacțiune, va veni cui-va gîndul să'í acorde prerogativa neutralisării.

Orí ce ar dice autorul broșurei, alta e stima ce câștigă în opiniunea tuturor Statul a. cărui armată a fost bătută în luptă de una mai puternică séu chiar a fost silită să'și depună armele dinaintea unui inamic norocos, și alta e părerea ce'și facú ómenii și cabinetele despre o țără care, dupe ce a cheltuit milióne în timp de 20 de aní cu formarea unei armate, 'ș'o ascunde în munți la vreme de pericol și o retrage dinaintea inamicului cu care nu cutéză a se măsura.

Autorul broșurei, căruia îi place așa mult

a'și aduce aminte de unele din evenimentele istorice, să ne spună decă cum-va ađi România dătoresce propășirea ei politică fugilor periodice la Brașov ale boierilor, séu decă o dătoresce acelor câte-va picături de sânge românesc, pe care l'aũ vërsat ęu vitejie pandurii lui Tudor și pom-pierii din Délul Spirei ?

Nu fugind la Brașov și adresând când arz-mahzaruri Porței, când plecate jălbii la împërații din Petersburg și din Viena, s'a deșteptat simțul național al românimii și s'a ridicat poporul român la stima și la încrederea ce 'i aũ arătat'o puterile europene în timpul nostru.

Ele s'aũ încređut în noi, fiind-că aũ vëđut că noi scim încă să udăm cu sângele nostru pământul strămoșesc, când este trebuința de a 'l apăra.

Ele aũ simțit că timpii de umilință ai secolului al XVIII-le aũ trecut pentru Români, și că ei sunt gata a relua firul tradițiunilor din secolii anteriori, și a redeveni un bulevard al culturii europene în Orient.

Acestea pare a le fi uitat autorul broșurei. *Cugetarea 'i politică* pune în cumpăna politiceii românesci numai rolul Domnilor fanarioți și boierilor de sub domnirea lor. Noi îl rugăm să 'și înalțe privirile mai sus, — și cu atât mai mult, cu cât ne arată că pôte 's'o facă, — și negreșit

va vedé mai limpede că nu ni se mai cade ađi a fugi la Braşov.

Să fugim la Braşov? . . . Autorul ęice nu-mai *să ne ascundem în munţi*; dar să ne ascundem *cu armata noastră întrégă*.

Lăsând acum la o parte consideraţiunile de demnitate naţională pe care le am expus pêně aci, îl mai întrebăm încă dacă s'a gândit serios la la putinţa d'a realisa idea sa.

Să presupunem că intră în ţeră o armată străină, cu care nu voim nicı a ne lupta, nicı a ne înfrăţi; atunci ni se ęice: — „Ascundeţi cu-rënd armata vóstră în munţi!“

Dar străinii sciú bine că avem şi noi o fě-rămă de vre 60 mił ostaşi; credeţi că ei, luând în stăpânirea lor ţera părăsită de firescii ei apă-rători, se vorú mulţumi a trăi într'insa, la câmp, lăsând în dosul lor, la munţi, pe ostaşii noştri români?

Nimeni n'ar puté fi atât de naiv încât să nu bănuiescă în ce pericol s'ar afla, când, prin-tr'o schimbare a politiceı, acea armată română ar crede de cuviinţă a eşi din vizuinele sale muntóse, spre a conlucra cu antagoniştii puterii care ar fi ocupat şesurile părăsite ale României.

Spre a înlătura o asemenea primejdie, străinii cotropitori vorú prigoni dar îndată prin mun-ţii României pe ostaşii noştri cei furişaţi şi a-ceştı ostaşi, avënd statornica hotărıre a nu se

bate, ca să satisfacă *Cugetarea politică* din broșură, se voru tot trage înapoi pêne ce într'o ȳi voru ajunge la hotarele României.

Aci, venim și noi a întreba pe autor: — Ce aũ să facă atunci cei 60 mii de ostași români?

Să fugă la Brașov ca boierii din timpul Fanarioților?

Și acolo la Brașov, ce voru găsi ei? Amici séu inamici? In orı ce cas, ómeni cari îi voru desarma și 'i voru desprețui!

Íată unde se ífundă, dupe noi, *Cugetarea politică*.

Arată-ne ea vizuina unde să se pótă ascunde, fără d'a fi dibuită, o oștire formată cu mari cheltuieli în timp de 20 de ani; arate-ne pescerea fantasmagorică unde, ca în basmele orientale, s'ar poté face nevedut tot poporul nostru, în timpul luptei; arate-ne mai cu sémă regiunea misterioasă în care națiunea română s'ar poté strecura neîntinată de umilirea fugei și din care ar poté reveni dînsa dupe luptă, cu tóte drepturile ei din trecut; arate-ne tóte acestea, și atunci ne vom pleca capul dinaintea prudentei íntelepćiunii a *Cugetării politice* din 1877.

Altmintrelea, noi vom susține că tipograful a greșit data cu un secol pe coperta acelei broșuri. Ea de sigur se aplică la anul 1777. Vom reveni în curênd asupra altor idei, care și acelea tindu dupe noi, a dovedi anachronisme, atât în

privința situațiunii Statului român, cât și în a stării actuale a popórelor de peste Dunăre.

În orî ce cas, d'o-cam-dată, întorcînd frasa lui Macauley, cu care se începe așa de frumos broșura în cestiune, vom đice că decă „s'aũ vė-đut timpî când hotarele naturale ale țėrilor aũ fost înlocuite prin hotare morale“, apoi de sigur, urmînd poveșile politice ale autorului broșurei, armata și națiunea română, împinse fiind, în fuga lor rușinósă, a trece peste hotarele naturale ale țereilor, s'arũ expune a călca tot în acel moment și peste hotarele morale ale stimei ce ele pենă ađi aũ isbutit a'și atrage în lume.

Să căutăm mai bine a ne ține cu tărie, sub tóte privirile, în adevėratele nóstre hotare.

Joı, 9/21 februarie, 1877.

X.

„O CUGETARE POLITICĂ, 1877“

2º.

Luăm iarăși în mână broșura anonimă întitulată *O cugetare politică, 1877*; și o luăm de astă-dată cu scop de a cerceta decă nu cum-va, în privința stării generale a Orientului, autorul ei nu se amăgesce tot atâta cât asupra liniei de

purtare, în care el voiesce să împingă în viitor pe națiunea română.

Este de mirare a vedé cum un preçuitor așa fin al faptelor politice și al intrigelor diplomatice din secolii și din deceniile trecute, a putut ajunge cu gândul la o soluțiune așa de puçin practică ca aceia pe care ne o recomandă.

Acéstă constatare o vom puté face analizând apreçuirile sale asupra spiritului care domnesce printre locuitorii de peste Dunăre, și vom vedé atunci cum, dintr'o abatere de la realitatea faptelor în acéstă privință, decurge o întrégă sistemă de politică înapoiată și eronată a peninsulei balcanice, care vine de se îmfundă într'o povață, pe care noi am dovedit'o ca nerealisabilă, adică aceia de a fugi cu oștirea nóstră la munți, în casul când Rușii și Turcii ară pètrunde la noi în țéră, spre a se bate uniî cu alții.

Scopul acestei fricóse manevre ar fi, dupe părerea autorului, de a sili pe puterile Europei să ne acorde neaționalitatea nóstră.

Causele ei ară fi intențiuni ambițioase și cuceritoare pe care le hrănesce de secolii marea națiune slavonă de la Nord, și care facă ca existența imperiului otoman să fie o necesitate, pe cât timp poporațiuni creștine ale acestui imperiú slăbă-nogit nu voră fi în stare a se aparține lor însele.

Acest drept, de a se aparține lor însele, autorul concede că puterile Europei 'l a recunoscut

numai Grecilor și Românilor, și acesta a făcut-o pentru că aceștia „aș deșteptat în cabinetele occidentale simpatii mai vii, pentru că ei pe de o parte aș dat dovezi (între anii 1821 și 1856) de o aptitudine mai mare pentru civilizațiune, și pe de alta, *fiind-că sunt de gintă diferită de familia slavă*. Europa a fost bucurósă să-și vedă luând o desvoltare mai răpede ca să devină reprezentanții ideilor occidentale în Orient, să devină baza pe care să se pótă întemeia edificiul politic cel nou în Orient, să fie chiagul *unei confederațiuni*; politică justă și salutară, atât pentru tóte popóarele Oriintului cât și pentru echilibrul european“.

Observăm mai întâi, într'un mod incidental, că autorul pune pe națiunea română, pêne la anul 1821, pe aceeași linie cu Bulgarii, cu Bosniacii, cu Herzegovinenii, dícând și despre dinsa că Europa 'i a recunoscut dreptul de a se aparține, ca și când nainte de anul 1821 Români ară fi fost simple raiale turcesci și țera lor pašalik, ca și când ei nu 'și ară fi aparținut tot-d'auna și țera lor nu 'și ar fi avut chiar în timpii cei mai nenorociți, Domni și administrațiunea ei separată. La ce óre trebuie să atribuim acéstă uitare a pozițiunii pe care tot-d'auna a ocupat-o România? Să lăsăm ânsă aceste amănunte ce ne descoperă o premisă cu desevêrsire eronată — și se scie la ce conclusiuni ducă premi-

sele greșite — spre a ne ocupa numai de politica generală a peninsulei, astfel cum o tratéză autorul.

Este evident, dupe liniile reproduse mai sus, că autorul vede unica scăpare a Orientului european într'o *confederațiune* care singură pôte reda un echilibru statornic Europei.

Și noi am fost și suntem pentru confederațiunea orientală. Întrebarea ce provócă ânsă autorul broșurei este de a se sci care a-nume popóre vorü forma acea confederațiune, al cărui *chiag* aü să fie Grecii și Români, aleși de puterile europene spre a pune basa edificiului celui nou în Orient?

Cu câte-va rînduri mai sus, autorul pare a spune că cabinetele occidentale n'aü destulă simpatie pentru *gintele de familie slavă*, spre a le chiâma și pe ele în acest concert; deci, urmând tot mereü a le ține depărtate de simpatia lor, acele cabinete lasă câmp liber Rusiei de a conduce, prin idea *slavismului*, pe acele popóre, în sînul cărora tot autorul nostru recunósce că „a „pêtruns acum adünc spiritul de naționalitate și „de patriotism, ce înlocuiesce la ele, în momentul „de față, vechiul legâmênt religios al creștină-tății, al ortodoxiei, singurul drapel în jurul căruia se strîngeaü odinióră popórele creștine din „Orient“.

Așa dar, idea de naționalitate, de patrie, a

răsărit și s'a încuibat astăzi, în mod puternic printre popórele slavone de peste Dunăre. Autorul recunósce acest fapt, chiar de la începutul scrierii sale. Ș'apoi el ne arată că de aceste idei, Rusia singură, urmându'și gróznicul ei plan de cotropire a Orientului, profită stimulând patriotismul Iugo-Slavilor, pe când puterile occidentale se sfiescú de acest nou spirit patriotic al populațiunilor slavone din Turcia și așteptă cu răbdare ca el să dispară de sineși, și ca acele popóre să ajungă în stare a se aparține lor însele, pentru ca în urmă să participe și ele la confederațiunea orientală.

Dar óre nu ne isbim aci de un cerc vicios, pe care însuși autorul 'l a încins în jurul politiceii sale oriintale ?

Íată cum se exprimă asupra rolului în care voiesce a perpetua existența imperiului otoman, față cu tendențele Slavilor de sub jugul turcesc :

„Pe cât timp va exista idea că disoluțiunea imperiului otoman ar avé drept rezultat a mări și ínai mult puterea Rusiei și că populațiunile slave dintr'acest imperiú nu sunt încă în stare a se aparține lor însele, ómenii de Stat ai Europei vorú fi unanimi a căuta să găsescă mijlóce de a prelungi zilele imperiului otoman, și, de va fi necesar, puterile occidentale nu se vorú da ínapoi nici chiar dinaintea unei acțiuni ca cea de la 1851 (??); rivalitățile și geloziile vorú tăcea tot-d'auna dinaintea temerilor ce inspiră ambițiunea de predominare a unei puteri cu exclusiunea celor-l-alte.

„Acéastă stare va dura pênă ce poporațiunile slave ale Turciei, mai bine inspirate și mai luminate asupra adevăratelor lor interese, vorú puté presenta o soluțiune care să pótă fi realizată fără pericol pentru echilibrul politic“.

Citind aceste rîndurî și confrontându-le cu cele ȕise mai sus în privința deșteptării consciinței naționale la Bosniaci, Muntenegreni, Croați, Sêrbî și Bulgari, ne întrebăm, cum óre se va puté descurca vre o dată politica Orientului? Care potú fi óre, dupe pãrerea autorului, mijlócele de a inspira mai bine și de a lumina asupra adevăratelor lor interese pe poporațiunile slave ale Turciei?

Dupe chipul nostru de a vedé lucrurile, un popor, care, dupe un jug secular, a recãștigat consciința sa națională, acela este de sineși bine inspirat; el se luminéază însuși asupra adevăratelor sale interese; el este în stare a se aparține sie însuși.

Tot cam astfel aú cugetat și cabinetele europene când aú acordat simpatia și ajutorul lor Grecilor spre a 'și recãpãta independența.

De ce óre arú măsura ele dreptatea cu alt cântar poporațiunilor slavone de peste Dunãre?

Și comițênd ele o asemenea nedreptate, nu este óre evident că n'arú face alt-ceva decât a lucra în folosul ambițiunilor panslaviste ale imperiului rusesc, cu mai multă energie decât însăși

diplomația cabinetului din Petersburg și decât propaganda comitetelor panslaviste din Kiev și din Moscva?

Desprețuind și reprimând dreptele aspirațiuni de independență ale popórelor iugo-slave, nu le arů răpeđi ele d'a dreptul în brațele Rusiei, care li se deschidů pururė cu blānde promisiuni?

Diplomația puterilor occidentale a prețuit de mult acėstă córdă simțitóre a politiceii orientale. În rāsboiul de la 1853, ea a lucrat și a izbutit a înstrāina pe Sėrbii și pe Muntenegrenii de la alianța Rusiei.

De atunci în cóce, ea nu a perdut din vedere mișcarea neincetat propășitóre a supușilor slavonii ai Sultanului; și dovedii despre acėsta sunt chiar faptele pe care autorul broșureii le trece cu vederea, adicā adũncul interes ce opiniunea publicā în țėrile apusane, în Franța și în Englitera, iar în urmā chiar și ómenii de Stat aũ arātat în anul trecut Slavonilor, cu drept rāsculații în contra barbareii și nesocotiteii asuprii a guvernului turcesc.

Pe ce dar să mai bazėzā speranța autorului cum că puterile occidentale „nu se vorů da ađi „ĩnapoi nici chiar dinaintea unei acțiunii ca cea de „la 1854?”

Ierte-ne autorul a 'i spune că și aci, ca ĩntru ceia ce privesce mijlócele de acțiune actuale și ĩndatoririle politice impuse ađi poporului ro-

mân, el se află rămas în urma curentului general.

Pe când bătrânii diplomați ai Engliterei, apărătorii tradiționali ai autorității otomane în peninsula balcanică, au ajuns a declara că guvernul Sultanului nu mai poate da chezășii solide pentru dreapta administrare a populațiilor creștine, singur autorul *Cugetării politice* a rămas visând *regenerarea Orientului prin Turci*.

Mergem poate cam departe. Broșura pare a dice numai că Turcia este încă *necesară spre a face educațiunea politică* a populațiilor slavone de sub jugul ei.

Ciudată sistemă de pedagogie politică este aceia pe care ne au descris-o, în vîra trecută, diarele engleze, franceze și germane.

Acea sistemă a înspăimîntat chiar și pe diplomații englezi. Fi-vom noi Români mai tari la fire, și lucra-vom ca să întemeiem prin purtarea noastră actele nesocotite ale Turciei?

Déca acésta este ceia ce ni cere de către autorul *Cugetării politice*, apoi noi vom răspunde că nici interesul nostru propriu, nici al Europei occidentale nu este ca noi să urmăim într'astfel.

Stabilirea noului echilibru în Orient devine din și în și mai contradictorie cu perpetuarea puterei otomane.

Nu luăm parte activă cu popóarele răscolate, dar nu suntem nici aceia cari vom aduce nouă pedici aceluï dorit echilibru.

Să nu ni se cêră dar ca, cu sacrificiul demnității și putințelor, pôte chîar și cu al vieței nóstre naționale, să facem, mâne poimâne, treburile guvernului otoman și ale aliatului său, adică al națiunii maghiare, care amênduoî aspiră a 'și da mâna pe d'asupra apelor Dunării.

Sâmbăiă, 11/22 februarie, 1877.

XI.

„O CUGETARE POLITICĂ, 1877“.

3^o.

Scirile tôte sunt spre pace. Serbia 'și a trâmîs solii la Constantinopol; de bună sêmă decîdêndu-se a trata chîar la Constantinopol, este fôrte hotărîtă a închiăia pacea. Aceiași hotărîre avênd'o și Turcia, pôte ancă mai mult decăt Serbia, nu încape înduoială că numai o complicare extraordinară și neprevêdută ar puté rupe d'odată tratativele pacinice. Ceia ce confirmă și mai mult asigurările de pace, este că nouii aleși pentru Scupcină, — care a împins pe Serbia la răsbou — sunt în mare majoritate partisanî ai păcii.

Muntenegrul din parte'î, dupe ce mai întêi s'a cam împotrivit de a trâmîte solî la Constan-

tinopol și a cerut să trateze la Viena, apoi la Cattaro, a trecut în cele din urmă și peste acest scrupul de amor propriu național, și a trimis două reprezentanți la Constantinopol.

Pentru ca Muntenegru să ȳea o asemenea decisiune, trebuie în adevăr să fie foarte doritor de a închiăia pacea. Și odată făcut pasul atât de neplăcut de a reveni asupra primului său refus, este anevoie de admis că solii muntenegreni voru pleca de la Constantinopol fără a duce la Ȇtținie tratatul de pace.

Se va Ȇice ănsă: — Bine, Serbia și Muntenegru închiăie pacea, dar Rusia?

Ăntei, pacea odată închiăiată între Turcia, Serbia și Muntenegru, care ar mai fi rațiunea pentru ca Rusia să declare rășboiu Turciei? Era de presupus că Rusia va alerģa în ajutorul consăngenilor și coreligionarilor săi în luptă cu Turcia; când ănsă aceștia închiăie pace cu Turcia și lupta încetăză, în al cui ajutor ar mai ave să alerģe marea națiune șlavonă de la Nord?

Apoi deģa ănsăși Rusia n'ar dori pacea, nu numai dupe cum o arată în actele sale oficiale, dar chăar în cea mai deplină și intimă sinceritate, ore Serbia și mai cu osebite Muntenegru aru merge la Constantinopol să trateze cu Pórta?

Nu Ȇicem de loc prin acésta că cele două principate șlavone din peninsula balcanică urmėză într'un mod servil impulsunea ce le dă Rusia;

din contra, suntem convinși de spiritul lor de independență și de demnitate națională. Dar care este Statul, fie și mult mai puternic decât Serbia și Muntenegrul, care să se expună sortilor rășboiului cu un inamic superior lui în număr și în mijloce, fără să scie de cine va fi susținut și cine 'l va scăpa de peire la cas de neisbândă?

Serbia și Muntenegrul au început rășboiul în vederea a nouă și mari avantagie și în speranță negreșit că Rusia, intervenind cu imensele sale mijloce militare, le va asigura acele avantagie. Ei bine, cum óre astăzi Serbia și Muntenegrul ară renunța la frumósele speranțe cu care au început rășboiul, când ară fi sigure că Rusia tot va alerga în ajutorul lor? Cum óre mândrul Muntenegru ar priimi să se conforme dorințelor Porței și să trateze despre pace la Stambul, deca n'ar sci că Rusia doresce pacea cu sinceritate?

Purtarea Serbiei și a Muntenegrului ni se pare a fi indiciul cel mai sigur că declarațiunile pacinice ale diplomației rusesci sunt expresiunea adevărată a simțimintelor guvernului și împăratului Rusiei.

Am spus'o de mai multe luni, Rusia n'are a trage în nici un cas un folos direct din acest rășboiu; el ar fi pentru dinsa o luptă de mare și pur sacrificiú, și este în natura lucrurilor ca un Stat, oricât de puternic, să se gëndescă și să cumpănescă de o miie de oră tóte eventuali-

tățile, mai înainte de a se arunca într'o asemenea luptă. Déca dela început Rusia ar fi fost pe deplin hotărîtă a face răsboi, de mult timp ea 'l ar fi început.

Décă dar pe de o parte Rusia nu este de loc nerăbdătoare de a se încăiera într'un răsboi; déca pe de alta închiăierea păcii între Turcia, Serbia și Muntenegrul ar înlătura cu totul pretextul unei interveniri armate din afară, ce rațiune ar mai avé răsboiul? Ce rațiune ar mai avé o agresiune din partea Rusiei, când ea a declarat de la început că nu voiesce decât să vină în ajutorul consăngenilor și coreligionarilor săi în luptă cu imperiul otoman?

Discursul rostit de împăratul Germaniei la deschiderea Reichștagului confirmă în totul aceste conclusiuni. Împăratul Wilhelm, care mereu a tăcut pêne acum în acéstă mare cestiune, ridică astăzi de o dată vocea și de la înălțimea pozițiunii de arbitru al politicei Europei, unde 'l aș urcat marele isbēnde realizate de Germania sub domnirea lui, dă asigurarea că „*pacea va fi mântuită*, chiar déca Turcia n'ar executa din *propria'i inițiativă*, reformele privitoare la tratarea supușilor creștini“.

Aceste cuvinte conțin o îndouită prevestire; cea adresată Turciei pare a fi unită cu o amenințare: „chiar déca Turcia n'ar executa reformele *din propria'i inițiativă*“, dice împăratul, ca și când

în acest cas, ar fi lucru decis de a executa reformele „din inițiativa“ puterilor.

Cea-l-altă prevestire pare a fi adresată orî-cui ar voi să turbure pacea; afirmarea împăratului e atât de energică încât ea este echivalentă cu decisiunea puternicului imperiū de a se opune de a dreptul la orî-ce veleitate de declarare de rășboiu.

Este mult timp de cînd s'a scris în columnele acestui diar că Germania, prin pozițiunea ei față, atît cu Rusia cît și cu Austria, pôte să decidă despre pace și despre rășboiu.

Astădî decisiunea s'a arătat în mod solemn, și de către însuși împăratul; ea este pentru pace.

Constatarăm astfel îmbucurătorea situațiune ce pare a fi înlăturat de asupra României amenințările ce le vedeaū mulți în isbucnirea unui rășboiu, și acum putem trece, într'un interes curat teoretic, la discutarea unei idei din importanta broșură „O cugetare politică“, despre care am mai scris.

Astădî nu mai este vorba de o amenințare iminentă, ci pur și simplu de a opune „o cugetare“ altei „cugetări“, de a discuta pe una, pentru a puté legitima și întemeia pe cea-l-altă, discuțiune lipsită de orî-ce pasiune, de orî-ce idee preconcepută, deși avînd cel mai mare interes pentru viitor, în partea sa practică.

Sunt subiecte atît de bogate prin natura

lor, încât orî în ce mod le ar întorce și le ar desbata cine-va, pe toate fețele și din toate punctele de vedere ele rămân încă pline de interes și nu oboresc nici pe cei cari le discută, nici pe cititori.

Astfel este subiectul dat de „O cugetare politică“ prin povăța de „*a retrage* (în cas de invasiune) *oștirea noastră din ochii trupelor străine*, protestând sus și tare înaintea Europei, în contra violării teritoriului nostru“.

Pentru a pune cestiunea fără îngânare pe adevăratul ei tărâm, să stabilim că, dupe însuși autorul „Cugetării politice“, nu este vorba de intrarea altor trupe străine decât de cele rusesci. Despre Turci autorul ne dă asigurarea că nu ei s'arū gîndi să trecă Dunărea; cât despre Austro-Unguri, deca ei arū trece Carpații, atunci ca „să retragem oștirea noastră din ochii lor“ ar trebui negreșit șeu s'o aruncăm în Dunăre, seu s'o trecem peste Prut, ceia ce de bună sémă nu ne povățuiesce autorul să facem.

Servindu-ne de expresiunile'î proprie, vom formula dar astfel povăța dată de „O cugetare politică“ :

In cas de a voi Rușii să trecă Prutul, spre a merge să facă răsboiu cu Turcii, noi nici să ne învoim a 'î lăsa să trecă, nici să ne opunem cu puterea, ci să protestăm sus și tare înaintea Europei în contra violării teritoriului nostru și să

retragem armata noastră din ochii trupelor rusesci, adică s'o retragem la munți.

Este păcat că într'o lucrare atât de îngrijită cum e „O cugetare politică“, autorul s'a oprit tocmai acolo de unde abie începea cestiunea principală. Vine numai pênă la primul fapt ce ar fi să se îndeplinescă de către Statul român, protestarea și retragerea la munți, și apoi nu discută de loc eventualitățile ce arū pute nasce din acest fapt, nu arată ce ar trebui să facă Statul român în fața acelor eventualități. Pentru a convinge pe națiunea română despre înțelepciunea poveștei sale și despre efectele ei bine-făcătoare pentru țără, era neapărat să discute toate eventualitățile posibile și să tragă dintr'insele conclusiuni în favoarea acelei povești.

Ceia ce n'a făcut autorul, s'o facem noi pe scurt, pentru propria noastră edificare, precum și pentru edificarea cititorilor.

Ne retragem armata la munți și lăsăm tot restul țerei în prada orî-cuî ar voi s'o calce.

Prima eventualitate ce trebuie să ne o înfățișăm în urma acestui fapt, este că Turcii cu trupe neregulate, Cerchezi, Bașibuzuci, vedënd fruntaria cu totul nepăzită, vorū trece îndată în România ca într'o țără părăsită de apărătorii ei; pentru a ridica piedici în calea armatei rusesci, ei vorū distruge căile noastre de comunicațiune, vorū arunca în aer podurile, vorū nimici

căile noastre ferate, voru face golul în jurul armatelor inamice, luând cu dinșiți toate provisiunile, ridicând seú incendiând grâu, porumb, fân, etc., răpind vitele, boi, cai, oi, și ducându-le peste Dunăre pentru a provisionarea armatelor turcesci; apoi setea de pradă și de barbare devastări, unindu-se cu trebuințele răsboiului, casarmele, edificele noastre voru fi incendiate, sub pretext de a nu se lăsa adăpost trupelor inamice; însăși orașele voru fi prădate și incendiate de acele turme barbare ale căror monstruoase neomenii aú ridicat indigațiunea Europei întregi; câmpiele noastre nu voru mai fi decât un pustiú desolat, pe care voru geme sute de mií de familii perind de fóme, bântuite de toate ororile ce le arú aduce cu dinsele bandele sêlbatice armate de Turcia și deslânçuite, în formă încontra trupelor inamice, ánsé în realitate mai mult încontra nenorocitelor populațiuni române.

Admitem, dupe cum cu drept cuvânt se asigură, că este o absurditate strategică de a dice că trupele turcesci voru trece în România spre a opri pe cele rusesci; din contra ele se voru mărgini a pázi trecerea Dunării, trecere la care s'aú sfărâmat atâtea formidabile armate. Este ánsé necontestabil că Turcii voru avé interesul cel mai direct a distruge, înainte de sosirea armatelor rusesci, căile noastre de comunicațiune și a lua provisiunile pe care armatele rusesci le ar găsi la noi.

Credem a puté afirma că acésta intră chiar în planul de apărare al Turciei.

Pentru a 'l realisa, îndată ce armata noastră va fi ascunsă în munți, nu vorü avé trebuință de a expune armata lor regulată dincóce de Dunăre; vorü răpeđi bande neregulate care să 'și îndeplinescă sarcina de distrugere și de prédă; apoi când drumul va fi făcut, acele bande nici că vorü mai aștepta ordine; vorü trece dupe bunul lor plac. Déca astăđi când armata română face pază pe fruntarie, acele bande se încercă a trece, și când potü, prédă și ucidü, dar mi-te atunci când vorü sci că oștirea română nu mai păzesc malul stâng al Dunării!

Chiar déca am admite că comandantüi superiori turcesci vorü trämite trupe regulate spre a distruge căile noastre și a ne lua provisiunile — ceia ce nu este asemené nici o binefacere pentru țera, — óre Cerchezii și Bașibuzucii vorü avé trebuință să cérä voie spre a trece și dînșii cu tóte cruđimele lor?

Cât despre Ruși, din momentul ce noi vom fi protestat și vom fi părăsit noi însi-ne țera la tóte ororile răsboiului, negreșit că nu ei se vorü simți îndemnați séu datorii a face poliția, în locul nostru, ci 'și vorü căuta de mișcările lor strategice, și cât pentru restul țerei, îl vorü lăsa în voia orî-cui ar puté să'l prade.

Îacă prima eventualitate, pe atât de puçin

zîmbitoare pentru sërmana țēră pre cât și de fatală, ce ne o înfățișeză „Cugetarea“, produnêndu-ne de a ne retrage cu oștirea nóstră la munți.

Îată cum chîar cugetarea cea mai patriotică pôte să ajungă, prin fatalitatea împrejurărilor, a realisa visul de aur, atât al marilor comandantți turci, cât și al bandelor sêlbaticе de peste Dunăre; unii pentru a puté cu înlesnire nimici dinaintea Rușilor căi de comunicare și mijlóce de a-provisionare, alții pentru a 'și puté satisface în bună voie setea lor de prédă și măcel.

Idea de patrie și de datorie către dînsa dispare dinaintea acestor efecte ale *cugetării* de care ne ocupăm; nu mai rămâne decăt, de o parte un număr óre-care de ómenî a căror pozițiune le permite să scape peste munți de tóte urgiile răsboiului, iar de altă parte un popor întreg de mai multe milióne părăsit de cormaciî lui în préda tuturor suferințelor imaginabile, dupe ce aceiași cormaciî 'i aũ răpit și toți apărătorii și tóte mijlócele lui de apărare.

Astfel s'ar impropșeta, dupe douê-deci de ani de existență independintă și de sacrificie pentru a ne constitui, cânticul séu mai exact blestemul cu care poporul român urmărea pe aceia cari ódiniórá treceaũ peste munți și 'l lăsaũ în préda incursiunilor turcesci:

„Dă-le, Dómnne, bani mai mulți,
 Ca să trecă peste munți,
 Săracii de ei!
 Să mérgă 'n țera nemțescă
 Și toți să se prăpădescă,
 Săracii de ei!

In alt număr vom examina cele-lalte eventualități ale retragerii armatei noastre la munți.

Sâmbătă, 13/24 februarie, 1877.

XII.

„O CUGETARE POLITICĂ, 1877.“

4^o.

Sunt idei care din momentul ce se dau publicității, nu mai pot rămâne întunecate de negura înduoielei; ele cer să fie desbătute, analizate și cernute prin sita discuțiilor publice, pînă când, despărțite și vînturate de orî-ce tîrițe, va rămîne numai grăuntele curat, astfel încât orî-cine să 'i pótă prețui cu siguranță calitatea și valórea. Când o idee de acelea este aruncată în public, datoria orî-cui ține o pînă este de a intra în lucrarea de limpedere și rafinare.

Acéstă datorie ne am împlinit'o și ne vom mai împlini'o și astăzi în privința ideii că, la cas de a voi Rușii să trecă prin România spre

a face război cu Turcia, noi să nu ne împotrivim, nici să consimțim, ci să protestăm sus și tare și „să retragem armata noastră din ochii trupelor străine“, adică să ne retragem cu dînsa la munți, lăsând tot restul țerei la discrețiunea orî-cui ar voi să dispună de dînsul.

Acéastă idee este la cel mai înalt grad, de natura celor despre care vorbirăm; este o adevărată fericire că ea póte să fie discutată în liniște, cu sînge rece, fără întăritarea unei amenințări iminente de război; astfel orî-cine o póte lua dupe cum ea este în realitate, adică inspirată de cele mai patriotice îngrijiri, și să 'i opună alt mod de a vedé, inspirat de aceleași simțiminte; în scurt, să presente față în față două opinii de o potrivă respectabile, rămânénd ca publicul român să judece între dînsele.

Am spus, în numărul nostru de duminică, că atunci când dîce cine-va „să protestăm și să ne retragem“, cestiunea abîé este desemnată; acesta este primul ei cuvént; rămáne ca de aci înainte să ne înfăcișăm tóte eventualitățile de care ar puté să fie urmată o asemenea decisiune, pentru ca să putem judica în cunoscînță de cauză despre utilitatea și bunătatea ei, din punctul de vedere al interesului național.

Am arătat, ca primă și cea mai imediată dintre eventualitățile, țera mai întregă lăsată jaf și măcel Bașibuzucilor și Cerchezilor, deslănțuiți

pentru a distruge căile noastre de comunicațiune dinaintea armatelor rusesci, pentru a face golul în jurul trupelor inamice, răpind tot ce s'ar mai puté găsi ca cereale și vite. Scim îndestul ce sunt Bașibuzuci, Cerchezii și ostașii turci în genere, pentru a nu mai avé nici o înduoielă că aceste acte arú fi însoțite de cele mai monstru-óse brutalități și cruđimă asupra nenorocitelor noastre poporațiunii, care ar urmări cu un etern blestem pe cõrmuitorii ce 'i arú fi părăsit astfel în préda unor nemésurate suferințe, răpindu-le și apărătorii și mijlócele lor de apărare.

Să discutăm astăđi și cele-l-alte eventualități.

Ce am face protestând contra pășirii Rușilor pe teritoriul nostru, spre a se răsboi cu Turci?

Negreșit un act de ostilitate contra Rusiei.

Ce am face adunând armata și materialul nostru de răsboiu și retrăgându-ne la munți, în fața trupelor rusesci?

Neapărat o demonstrațiune militară în contra armatei rusesci, echivalentă cu o declarare de răsboiu.

Orî-cât am voi să întortochiem lucrurile, acésta este purul și exactul adevér.

Dând dar faptelor adevératul lor nume, fără a ne juca asupra cuvintelor, este vorba de a face un act de ostilitate, și pe lîngă acesta, o demonstrațiune militară în contra Rusiei.

Pe ce ne am întemeia întru acésta? Care ne ară fi aliații siguri și puternici, ce ne ară veni imediat în ajutor? Autorul „Cugetării politice“ nu ne o spune.

Să ȃicem că l'am ascultat; fără de a ne fi asigurat de nici o alianță, fără de a fi văđut că contra Rusiei se ridică cu armele vre o putere Europeană, noi am protestat, ne am luat tunurile, puscele, munițiunile, soldații și ne am retras la munți. Ce se întâmplă în asemenea cas?

Ore Rușilor le ar da mâna să lase în spatele lor o armată ostilă, gata la orice moment, la orice prefacere politică, la orice neisbândă răsboinică, să le cadă în spinare, să 'i desorganizeze, să le taie comunicațiunile cu Rusia, să le causeze în fine un cumplit desastru? Cea mai elementară prudentă militară nu 'i ar lăsa să comită o aseinenă nesocotită.

Armata rusescă s'ar vedé astfel nevoită să se ia în góna armatei române; acésta n'ar mai avé atunci decât două lucruri de făcut : séu să se încaiere în bătaie — și însuși autorul „Cugetării politice“, ȃice că acésta ar fi un zadarnic olocaust —, séu să se retragă cu precipitare, lăsând cu voie fără voie, parte din material, luat imediat de Ruși ca prédă legitimă de răsboiu, și trecând în Austria, unde ar fi desarmată și disprețuită.

Ce se face cu țera în ambele aceste casuri?

Este séű nu luată de Ruși prin dreptul de cucerire?

Trebuie séű nu ca puterile europene să sară tóte ca să ne o redé?

Și suntem noi asigurați formal de mai înainte că ele vorű sări ca să interdică Rușilor de a o păstra, și ne vorű reda-o?

Nu este óre mai probabil că, în fața deserțiunii guvernului și a întregii armate române de la postul lor, spre a fugi peste hotare, acele puteri vorű veni să facă împărțirea unei țeri ce s'ar fi arătat incapabilă de a 'și aparține sieși.

Acésta este una din alternative; vine acum alta.

Să đicem că autorul „Cugetării politice“ se întemeiază în calculele sale politice pe o alianță, bună óră pe alianța Austro-Ungariei și că prin urmare ne povățuiesce să protestăm și să ne retragem la munți, pentru ca, de acolo, unindu-ne cu armata austro-ungarésă, să cădem de odată asupra armatei rusesci.

Bine-voim noi a admite acésta, pentru a atribui mai multă seriozitate „Cugetării“ în povața sa de protestare și de retragere; autorul nu vorbesce ânsé de nici o asemenea alianță, ci spune că ar trebui să facem dupe cum ne povățuiesce, oricărű arű fi împrejurările.

Să admitem dar că noi protestăm, ne re-

tragem cu armata la munți și imediat trece în ajutorul nostru armata austro-ungurască. Ce se întâmplă atunci?

Séu Austro-Ungurii, împreună cu noi, suntem învinși de Ruși, respinși peste Carpați și atunci perdută este țera noastră, fără ca nimeni să o mai pôta scăpa, de ôre-ce Austro-Ungaria, braç al puterilor europene într'o asemenea cestiune, ar fi redusă la neputință.

Séu armata austro-ungurască este învingătoare, respinge trupele rusesci peste Prut, și atunci iarăși perdută este țera, cöci cine ôre ar mai puté să dispute Austro-Ungariei o dominațiune de atâta timp rîvnită?

În ambele casuri România va fi perdută, séu cel mai puçin ciuntită, redusă la jumătate.

Interesul nostru național este, pêně se vorü stabili alte raporturi între națiuni, ca nici Austria să învingă pe Rusia, nici Rusia să învingă pe Austria; în ambele casuri, în starea actuală a lucrurilor, am fi perduți. Aceste duoë mari puteri trebuie să 'și facă echilibru una altia. Noi ne aflăm adăpostii chiar sub tavele balanței; orî din ce parte s'ar distruge echilibrul, am fi striviți.

Apoi înfăçisându-ne consecințele fatale ale protestării și retragerii noastre la munți, să nu uităm că, dicënd Rusia și Austro-Ungaria, nu dicem tot. Mai este Germania, care e mai mult

âncă decât dinsele, în această cestiune; e Germania care, prin pozițiunea ei între Austria și Rusia, devine arbitrul natural al conflictelor din Orient. Ea face victorioasă pe Rusia, ținând în frâu pe Austria seú face pe Rusia să se retragă, lăsând mâna liberă Austriei. Ea face pe Austria victorioasă dându'i ajutor în contra Rusiei, seú perde pe Austria lăsând'o să se aventureze contra Rusiei și cădënd pe la spate asupra ei. Intr'un cuvânt, atitudinea Germaniei decide tot în complicările din Orient.

Prin urmare déca armata ruséscă pornesce contra armatei nóstre la munți, și Germania ține în frâu pe Austro-Ungaria, suntem perduți; țera nóstră e luată prin drept de cucerire, și incalculabile nenorociri sunt cauate în același timp, la câmp, de Bașibuzuci și de Cerchezi.

La câmp Turcii, la munți Rușii : prédă și măcel preste tótă țera.

Déca Austro-Ungaria este lăsată a se încăiera în răsboiu, și apoi Germania dá, seú ajutor Rușilor în contra Austriacilor, seú Austriacilor în contra Rușilor, ce se întéplă?

În primul cas Austro-Ungaria, atacată din duoe părți, e sférămată; Rușii ajungü triumfători în culmea Carpaților, isgonind 'nainte-le rămășițele armatei austriace și române; țera e cucerită, și nimeni nu mai póte disputa Rusiei acéstă cucerire, Austro-Ungaria fiind redusă la neputință, de nu chîar nimicită.

În al doilea caz, Rusia cedeză naintea puterilor Austro-Ungariei ajutate de Germania; armatele rusești sunt aruncate peste Prut și armatele austriace ocupă țera. „Frumoasa Dunăre albastră germană“ să realizeze atunci ca și „Rhinul german,“ și Ungurii își dau de-a-dreptul mâna cu Turcii peste Dunăre, după aspirațiunea exprimată în alegorie chiar pe sabia oferită lui Abd-ul-Kerim, unde un magnat ungar își dă mâna peste Dunăre cu un pașă turc. Cine va mai opri realizarea acestei aspirațiuni, când Rusia, care face echilibru Austriei, va fi învinsă și slăbită.

Îată perspectivele ce ni le deschide „Cugetarea politică“ de care ne ocupăm; în orice caz și oricum s'ar întorce lucrurile, prădă, incendiu și măcel din partea Turcilor, cucerire din partea Rușilor sevă din partea Austriacilor.

Joī, 16/28 februarie, 1877.

XIII.

ALIANȚA CU RUSIA LA CAS DE RĂȘBOIU

Sciri de pace începă a veni din tôte părțile; prin urmare, pericolele urgente la care ne expunea întetșirea rășboiului în Orient pară a se fi rășipit sevă, măi bine đicënd, a se împuțina de-o-

cam-dată pentru noi din ce în ce mai mult. Să profităm de securitatea noastră relativă de astăzi, spre a mai provoca ore-care cugetări, fără pretenziune de a da răspunsul cel mai nimerit.

E firesc lucru ca, dupe o agitațiune așa de mult prelungită, dupe atâtea griji mereu preinoite, tot omul, începând acum mai mult séu mai puțin a se liniști, să voiască a 'și da séma déca cu drept cuvânt a fost îngrijat și déca din evenimentele cele petrecute nu răsărú ce-va bune rațiuni d'a se preocupa despre viitor.

Fost'a numai foc de paie acea vólvoře care se aprinsese așa de tare în vecinătățile nóstre?

Revolta surdă și uneori chiar făcișă, a Bulgarilor, urmată de gróznicele măceluri și devastări ale sêlbaticilor Bași-buzuci și Cerkezî mahometani; eroicul răsboiu susținut de Sêrbî și de Muntenegrenî, în timp de opt luni, în contra unei armate înđecit de puternică; înferbântarea răsboinică a Rusiei și dispozițiunile arătate însuși de Țarul în favórea poporațiunilor creștine de peste Dunăre; mișcarea opiniunii publice și apoi și a diplomației, în tótă Europa apusană; congresul puterilor adunat în conferență și tratând despre sórtea supușilor Porții; în fine revoluțiunii peste revoluțiunii, ucideri și mazilii în cele mai 'nalte regiuni ale guvernului otoman; íată o succesiune de evenimente care, fiind áncó și grămădite într'un spațiu fórte restrîns de timp,

anunțau o conflagrațiune generală a Orientului.

Și de-o-dată totul pare acum a se porni cu binișorul pe o cale lin așternută. De unde ne așteptam la hopuri mai mari și mai primejdioase, s'ar dice că fie-care își face acum o datorie de a limpedi calea politiceii Orientului, dând cu îngrijire în latură orî-ce pîdică ar puté nasce din aspirațiunii și din susceptibilități, proprie unora și altora.

S'a dis că Rusia a instigat răscóla Slavilor din imperiul otoman, că prin intrigile ei s'a deșteptat în sînul poporațiunilor iugo-slavone spiritul de panslavism.

Rusia într'adevăr a strigat mai tare că trebuiesc scăpați Bulgarii, Sêrbi și cei-l'alți creștinii de-a drépta Dunării de nedreptățile asupra-tóre ale guvernului otoman.

Dar iată aceiași Rusie s'a potolit și fără să fi obținut nici un rezultat pozitiv și direct la cererile sale.

Care va fi óre cauza acestei subite rēceli din parte'î?

Nu cum-va să fi recunoscut și dînsa că, nu pentru presupusele interese panslaviste ale Țarului a lucrat Omladina Iugo-Slavilor, ci că Bosniaci, Herzegovineni, Bulgari și toți cei-l'alți Slavoni de la Dunăre n'aũ avut și n'aũ alt cuget decăt acela de a se libera pe séma lor proprie și a fi dînșii în Orient popóre de sineși stătátore,

ca Grecii, ca Româniî, bucurându-se de drepturi și de libertăți naționale?

Acele drepturi, acele libertăți, ei le ceru nu numai de la Rusia, ci de la puterile tôte ale Europei creștine. Sërmanii! au avut chiar cutezarea a le cere de la propria lor virtute, sperând că cei mai tari nu 'i voru lăsa să 'și verse sângele în deșert!

Și iată că Rusia, cea bânuită de a fi răsculat pe Slaviî Turciei în propriul său interes, nu le acordă acum mai mult interes decât cele-l-alte puteri, care nu potu fi acuzate de panslavism.

Multe cugetări voru provoca și trebuie să provôce aceste durerose și ciudate evenimente. Datorî fiind cu toțiî să le studiem bine, credem că pentru moment putem dice că ele ne învață două lucruri.

Unul: că nu idea *panslavismului*, care este o ilusiune abstractă și fără de folos practic pentru nici una din părțile căria ea este atribuită, mână cugetul și aprinde dorințele popórelor slavone de la miédă-đi. Sërbiî, Croațiî și Bulgariî nu aspiră d'a fi întrupați în marele imperiû al Nordului, nici chiar d'a fi supuși patronagiului său exclusiv. In ei se mișcă spiritul unui patriotism cu totul local, idea unor naționalități speciale, care nu ținû cătuși de puçin la încorporarea lor în sînul unei vaste puteri slavone; tot așa de

puțin aŭ voit Italianii și Spaniolii să facă parte din imperiul latin, pe care îl improvisase Napoleon I pe la începutul secolului nostru.

Rusia nu pôte să nu fi simțit care sunt dorințele și intențiunile coreligionarilor ei, — fie și consângenii — de la Dunăre. Chiar să fi avut o dînióră dînsa intențiunea d'a 'și atrage și a'și incorpora treptat pe ortodoxii de la mîedă-di, experiența îi va fi deschis ochii asupra curentului fresc ce se produce în sînul acestor poporațiuni, și suntem în drept să credem că dînsa nu va fi tocmai așa de naivă, spre a reîncepe mereu acelaș joc, în care tot-d'auna dînsa rămâne păgubașă.

Care ar fi dar interesul Rusiei, — ni se va dice atunci, — d'a susține mereu pe creștinii în contra Otomanilor? Iată al douilea punct.

Permită-ni-se aci a desvolta puțin idea care, dupe părerea noastră, rêsare ca un învățămînt folositor noê Românilor ca și tuturor popórelor din Orient, mai ales din diversele și curioșele evenimente ce s'aŭ petrecut în anul trecut.

Purtarea Rusiei, care de astă dată a fost în relațiunile sale cu Pórta cu totul diferită de cea ce ea era în trecut, pare a se fi desvêluit subt o nouă fasă, în care a intrat acum politica acestei puteri față cu Orientul.

Nu se va puté tăgădai că o ambițioasă sete

de cuceriri s'a fost amestecat, încă din secolul trecut, în cruciata pe care Petru cel mare și urmașii lui au întreprins-o în contra Turcilor, spre ușurarea nevoilor de care sufereaă popóarele ortodoxe sub jugul Mahometanilor.

Ceia ce a rămas însă mai evident și mai statornic din acele lupte ale Rusiei cu Pórtă, a fost liberarea succesivă a unor porțiuni din acele popóre.

Liberarea a fost parțială, mică, strînsă, sugrumată ca să ȓicem astfel, dar totuși ea a fost, și a tăgădui că Rusia a făcut mult în acest sens, ar fi o neiertată falsificare a istoriei.

Dar ceea ce trebuie să adăogim pentru întregirea istoriei este că, pe lîngă răsboiul de devotament religios, pe lîngă lupta meritorie în favórea mântuinței și a civilizațiunii, pe care Rusia le susținea în contra Mahometanilor, s'au strecurat, tot-d'auna în trecut, probe pré mult învederate de acel amor propriu greșit fórté al diplomației, care nu se îndură a concede folóse altora, fără d'a opri și ceva din ele pe sémă'i.

Astfel, Napoleon III, care așa de mult a contribuit la liberarea și la unificarea Italiei, a perdut mare parte din simpatia Italianilor, din momentul când a pretins o rêsplată teritoriale fie ea cât de neînsemnată, când a despuiat pe Italia de două părțicele ale ei, Nizza și Savoia.

A cere de la o națiune cesiunea unei părți

cât de mică din coprinsul ei național, este tot atât cât a cere omului drept răsplată pentru cel mai mare serviciu, ca să 'ți dea un ochiu său o mână din corpul său. Este tocmeala jidovului Schylok, un ce care revoltă instinctul național în cel mai nalt grad și transformă recunoștința chiar în ură.

Rusia, la 1854, ca și Franția la 1870, a resimțit cu amar efectele unor asemenea tocmele. Ea va sci, credem, să profite de un așa mare învățământ.

Astfel credem că ne putem explica urmările ei în conflictul actuale din Orient.

Deși mai mult decât orî care altă putere, este lucru firesc ca ea să se intereseze de sôrta coreligionarilor și consângenilor ei de peste Dunăre; vedem totuși că ea a învățat a fi acum tot așa de cumpătată și de prudentă ca Englitera.

De ôre-ce nu mai năzuiesce a face conquiste teritoriale în imperiul turcesc, ea 'și a mărginit acțiunea în favórea creștinilor de peste Dunăre, în manifestațiuni și acte diplomatice cu o nuanță fórte pușin mai accentuată decât ale celor-l-alte puteri europene.

Așa dar ne întrebăm acum:

Ajunsă la acéstă stare de dréptă cumpănire a intereselor sale orientale, Rusia mai pôte ea ôre presenta acele pericole cu care dînsa ne amenința făciș la 1853 și mai înainte?

Când ea, în Orient, s'a pus pe o cale inlesnitore adevăratului progres, adică pe calea urmată de puterile occidentale, cu singura diferență, póte, că ea ar dori să înainteze pe dînsa mai răpede; când politica Rusiei este aceea a Europei civilisate, al cărui stég ea se grăbesce mai mult póte decât alții a'l împlânta în părțile orientale; când se vede prezența și acțiunea Rusiei în aceleași tabără unde sunt puterile cele mai progresiste ale Occidentului, mai este óre casul d'a stărui în cea mai absolută neîncredere? ¹⁾

Cere-ni-se-va óre să ne lepădăm astădî de toți protectorii noștri europeni, cari de la tratatul din Paris ne aũ luat subt ocrotirea lor; și când ei toți sunt acum uniți asupra intereselor Orientului, noi să le strigăm: „Noe Românilor ne este témă de voi, fiind că aveți pe Rusia printre voi! Mai bine rămânem cu Turcii, mai ales că ei 'și aũ dat mâna peste Dunăre cu Ungurii, cari atât de mult ne iubescu și ne voru binele!“

Îată la ce confusiune de idei póte să ne

1) Îată ce țise în Cameră lordul Salisbury:

«Conferența avea două obiecte în vedere; déca n'a reușit să dea mai mult simț comun Turcilor, a reușit cel pușin, cum sper, să înlătore neînțelegerile și să stabiléscă un acord permanent între marile puteri, care nu fusese separate decât momentan prin bănuiele și neîncredere.»

aducă o rea prețuire a evenimentelor politice, importante și instructive, ce se petrecă astăzi în Europa.

Să cugetăm la ele; dar să cugetăm drept; căci decă este pericol a lucra fără a cugeta bine și fără a veghea cu agerime, pericol tot așa de mare este și în rătăcirea cugetărilor și în greșita aprețuire a faptelor.

Joī, 17 februarie (1 martie), 1877.

XIV.

CONVENȚIUNEA DE RĂZBOIU CU RUSIA

Din obiecțiunile câte, în corpurile legiuitoare, s'a rădicat în contra actului închiăiat de guvernul nostru cu acela al împărăției rusești, s'a putut observa că nimeni n'a găsit și n'a dat o soluțiune practică, alta decât aceia la care am ajuns prin tăria evenimentelor, tărie cumpănită în tot timpul cu prudență și cu patriotism de guvernul nostru.

Spus'a ore cine-va, în debaterile din Cameră și din Senat, ce trebuia și ce putea să facă guvernul român, ca să preîntâmpine ceia ce s'a întemplat? seú cel puțin ca să asigure pozițiunea

țerii, în asemenea eventualități, în mod mai temeinic?

Noi n'am auđit alt ceva decât unele *recriminări* neîntemeiate și neraționate, unele *declamațiuni* al căror răsunset deșert a dovedit tocmai contrariul de ceia ce ele se cercau a dovedi, adică cum că ne sunt glasurile amuțite, sub presiunea unei armate cotropitoare; în fine, unele *subtile amandamente*, care, admitând în realitate ca bune faptele guvernului, păreau a fi făcute cu unicul scop de a'ı tăgădui, prin vot, meritul unei purtări înțelepte și patriotice.

Am mai putea adauge aci că toate aceste obiecțiuni de diferite soiuri ajungeau la două concludțiuni:

Una d'o nesocotință pe care numai orbirea pasiunilor o pöte explica, dar nu cătuși de puțin a o scuza în momente așa de grave.

Alta care era un frumos joc de dibăcie, decât cum-va propunătorii ei aru fi isbutit a o face să prevaleze.

Nesocotință nescusabilă ar fi fost în adevăr respingerea convențiunii făcute cu imperiul rusesc, nu numai pentru că acel act devenise un fapt împlinit și pêne la un öre-care punct obligatoriu prin intrarea oștirilor în Principat; dar mai cu sémă fiind-că respingerea lui ne făcea să scăpăm din mână singurul sprijin, singura armă

de apărare, pe care țera noastră a putut'o afla în aceste momente de pericol.

„Rezemați-vă, ni se dicea, de tratatul din Paris“.—Și apoi tot aceia cari ne dau această povață veneau a spune că nimic din acel tratat nu mai stă în picior. Așa dar, de ceia ce li se pare a fi numai o umbră, cum puteau ore cu sinceritate să cêră a rezema existența patriei noastre?

Apoi iar s'a dis: „Nu credem că puterile occidentale să ne fi refusat sprijinul lor. Aduceți-ne dovezi“.

Guvernul a prezentat cu grămada dovezi că s'a adresat către toate, și fără curmare, și pêne la ora din urmă, și nici una din puteri n'a voit, seú n'a putut să ne apere, nici chiar printr'o simplă protestare. Toate au stat și stau încă într'o incurcată nemișcare.

Astfel, pericolul devenind iminent, guvernul l'a prevenit, făcând, *numai* în ajunul izbucnirii războiului, un act de prudență, pe care s'a ferit foarte a 'l face mai de timpuriu, fiind-că atunci i s'ar fi putut atribui caracterul aventuros, pe care unii voiescú să i'l atribuie și astăzi.

În contra unor așa slabe obiecțiuni, țera, prin delegațiunile ei, s'a pronunțat și nu se pôte dice că voturile s'au dat sub presiunea vre unui simțiment de teróre.

Déca cum-va a existat în corpurile legiuítóre seú afară din ele, un asemenea simțiment,

acela de sigur nu provenea din actele la care a cooperat guvernul nostru ; din contra, teróre inspiră la noi numai liniile de purtare pe care aũ voit a le preconisa unii oratori ai opozițiunii : adică, nepăsarea care ar fi lăsat țera în pređa oricăreii năvăliri, și rezistența în contra oricărei treceri de oștiri prin teritoriul nostru.

Între aceste două extreme, între umilire d'oa parte, și între benevola și sigura noastră sdrobire și sacrificare de altă parte, guvernul a menținut națiunea română pe vechia ei cale tradițională, păstrându'i chiar și atât prestigiu pe cât Statul nostru a putut să câștigue prin tratatul de la Paris și prin propriile silințe ale Românilor, din cursul acestor ultimi două-deci de ani.

Tratând cu marele și puternicul imperiu rusesc, în momentul când el își înalță spada în apărarea popórelor asuprite din Orient, concedându'i favórea unei libere treceri prin teritoriul nostru, în schimbul unei garantări a tuturor drepturilor noastre, perdut'a óre Statul român ceva din prerogativele sale ? Perdut'a ceva din prestigiul său ?

Noi credem că *nu*. Ba póte chiar că faptul este cu totul contrariu. Și tot așa aũ cređut și majoritățile în Cameră și în Senat când aũ votat ratificarea convențiunii cu împératul Rusiei.

S'a vorbit cu acésta ocasiune de tratatele închiãiate de Petru-cel-mare cu Constantin-Vodă

Brâncovénu și cu Cantemir. Dar oratoriile le au dat fie-care o interpretațiune diferită.

Acelea sunt fapte vechi, pe care istoria nu le a elucidat încă bine.

Ceia ce scim mai bine și mai lămurit, coci ne au spus'o părinții noștri, ba am vedu't'o chiar și noi, este că de un secol încóce armatele rusesci au trecut adese pe tărâmul românesc, ca să facă războiu cu Turcia.

Nici odată însă, pêne la anul 1877, împărăția rusescă n'a priimit a trata cu guvernul român, prin acte oficiale, despre asemenea treceri. Nici odată ea n'a chezășuit drepturile României ca *Stat de sineși stătător*.

Adese însă, în trecut, la închiărierea păcii, Rusia a stipulat pentru principatele române óre-care avantagie, pe care ea nici nu le promisese.

Este óre de cređut că astăzi împăratul Alexandru se va arăta mai puțin scruplos în păzirea îngagiamentelor sale, decât predecesorii lui s'au arătat binevoitori către creștinii din imperiul turcesc?

Nici caracterul personal al Țarului actual, nici interesele pe care le susține acum Rusia în Orient, nu potú întemeia o astfel de temere.

Și unul și altele sunt astăzi pentru noi garanții morale, care se adauge pe lîngă cele obținute prin convențiunea închiăiată, pe lîngă cele pe care ni le a însemnat tratatul de Paris.

Déca puterile occidentale aũ socotit de cuviință, în împrejurările actuale, ă nu face nici o mișcare eficace în favórea acelor garanții; déca din contra Pórta s'a silit în tot modul a le slăbi, Rusia singură a venit să ne declare că ea privesce interesele ei în Orient legate d'acele garanții ale Statului român, și acésta a dovedit'o făcând cu noi o convențiune asigurátóre.

Întru ce dar aũ putut vedé oratoriĩ o pozițiunii că convențiunea cu Rusia dobórá drepturile ce ni s'aũ confirmat prin tratatul din Paris ?

Credũ ei óre că, lăsând să ne calce și să ne jăfuiéscă Bașibuzucii, d'o parte; séũ să ne fie țera ocupată pe de altă parte de armele rusesei, dupe modul usitat în timpii trecuți, adică fără ca ele să țină întru nimic sémă de consimțiméntul țerii; séũ în fine, credũ ei că sacrificând cu nesocotintă tóte puterile țerii într'o apărare desperată a fruntarielor nóstre, în contra orĩ-cării încălcări, credũ ei că astfel am fi pus subt o mai sigură pază drepturile ce ni s'aũ întărit la 1856 ?

Nimic în cele spuse la Cameră și în Senat n'a putut să convingă pe cine-va că se putea face mai bine decât ceia ce guvernul nostru a făcut.

Nimeni n'a putut dovedi că, urmând într'alt

fel, pericolele în care ne aflăm ar fi fost micșorate.

Totul dovedesce din contra.

S'a spus numai—și aci se vedă încolțind subtilitățile celor dibaci,—s'a spus că, deca cum-va guvernul le va putea asigura că, în orî ce împrejurare, toate puterile subsemnătore ale tratatului de Paris, *printre care negreșit și Turcia*, voru privi acel tratat ca întru nimic vătămat prin convențiunea ce s'a făcut acum cu Rusia, atunci toți voru vota ratificarea acelei convențiuni.

Int'alte cuvinte, acesta vrea să dică: „Bine ați făcut d'a face convențiunea. Ea e așa de folositore țerei, încât am voi noi să ne folosim de dînsa. Păcat dar că ați făcut'o voi, și nu noi; de aceia, ca să vă dăm un bil de indemnitate, vă cerem să ne asigurați un lucru, care nu atîrnă cătuși de puțin de la voi și pe care,—întru ceia ce privesce mai ales Turcia—suntem siguri că nu'l veți putea obține cu nici un preț, de vreme ce ea a respins chiar cererile tuturor puterilor celor mari. Decî deca vom isbuti a face să se adopte frumosul dar ilusoriul nostru amandament, într'insul vom afla îndată mijlocul de a vă răsturna de la putere și a ne pune noi în locul vostru, unde vom sci să profităm cu o dibace măiestrie de pozițiunea pe care a creat'o, cu neinteresare, patriotismul vostru cel naiv“.

Din fericire, n'avem să ne mai temem de

pădichele pe care s'aŭ cercat a le pune opozițiunea în calea guvernului actual.

Printre pericole, el a călcat pêne acum cu prudență, ferind națiunea, pe cât fu putință, de prăpastiele cele mari.

Ea l'a aprobat.

Intărit prin acéastă aprobațiune, el va păși înainte, fără d'a se deslipi un moment de dînsa.

Așa, ne va conduce la mântuire bunul geniŭ al Româniŭ!

Miercuri, 20 aprilie (2 mai), 1877.

XV.

SUZERANITATEA TURCIEI

Recitim ultima circulară a Porței în privința declarațiunii de rășboiu a Rusiei, și tot-d'o-dată ne repurtăm cu mintea la cele ce s'aŭ spus de oratorii opozițiunii, în memorabilele ședințe ale Camerii și Senatului, asupra rolului ce trebuie rezervat țerei nōstre în acest conflict.

Dintr'o asemenea alăturare rezultă mai înainte, pentru noi, o tristă impresiune; dar, luând lucrurile mai de aprōpe, chīar în ceia ce pōte un moment să întristeze, noi recunōscem elemente de întărire și speranțe legitime pentru viitor.

Âncă și pînă astăzi, cu aceeași îndărătnică obstinațiune care a caracterizat purtarea Porții către Statul român de la încheierea tratatului din Paris pînă acum, cu acelaș ton de desprețuitoare autoritate, ministerul turcesc vine să spună Europei că „Rusia, declarând rășboiul imperiului otoman, a și început ostilitățile prin *invasiunea* +unui Principat, care face parte integrantă din Staturile Sultanului.“

Și pe cînd manifestul Turciei venea să ne asvêre în fața lumii, acéstă nuaă, nemeritată și mai ales imprudentă insultă, s'aũ găsit la noi ómenî, cari să ne spună că locul Statului român trebuie să fie astăzi la edecul, la remorca politicei turcesci!

Într'adevêr, este aci motiv de întristare. Sêmênța de umilire âncă cu totul nu s'a stêrpit din holdele românesci.

Dar a rêmas puçină, a rêmas răsipită; deși încolțesce p'alocurê, apoi din norocire, flórea învóltă și vîrtósă a geniului românesc isbutesce pretutindeni a înăbuși acea buriană.

Scim bine că ni se va dice: „Noi n'am cerut ca țera să se închine cu umilința și fără restricțiune Porței. Am cerut numai ca să fie ferită de pericolele cu care o amenință ambițiunile panslaviste ale Rusiei. Acolo noi am vêdut pericolul mai mare.“

Dar ce însemnează ore acest fel de cuvinte, rostite în dîia de ađi?

Tuturor s'a arătat, s'a dovedit cu acte patente, cu fapte netăgăduite, că puterile apusane ale Europei, la care guvernul nostru a recurs mereu, n'aũ voit seũ n'aũ putut să ne pună sub scutul lor apărător, pe timpul cāt Rusia și Turcia vorũ fi încãierate în lupta lor particulară.

Noi stãm la mijloc, între ciocan și nicovală, gata a fi zdrobiți fără cruțare, de n'am afla cumva noi înșine o cale spre a ne pune la adăpost. Trebuie să găsim calea.

Dar ne mână ea ore, acea calea de scăpare, mai mult în partea Turcilor, decăt într'a Rusiei?

Acastă soluțiune resultă neapărat din raționamentele celor cari, mai presus de tóte, voiaũ a ne face spaimă de Rusia.

Ca și manifestul Porții, partisanii politicei de umilire aũ căutat a dovedi că, în conflictul actual, suferințele creștinilor de peste Dunăre sunt tóte uneltiri ale Rusiei, că poporațiunile din imperiul otoman arũ fi fericite, în slăbicinua lor, de a se supune jugului turcesc, arũ fi chĩar mēndre a face parte integrantă din domeniul Sultanului, decă ambițiunea cotropitoare a Rusiei nu le ar ațĩta în contra legitimilor lor stăpāni.

ĩatā punctul de vedere turcesc, pe care diplomația otomană il proclamă.

Ne întrebăm ānsē : „Pentru ce am luptat noi

de secolî? Pentru ce am cerut cu glas tare și am dobândit în fine de la congresul puterilor europene întărirea dreptului nostru de a fi o *națiune*, un *Stat* în Orientul Europei?

„Óre susținut-am noi toate aceste lupte, pentru ca chiar în ziua de pericol pentru dînsa, Pórta, în veci pentru noi viclénă și trufașă, să ne spună: — Nu sunteți nimic! Nu sunteți măcar ce a vrut să facă din voi puterile Europei! Cu neplăcere am fost silită să îngădui a vi se da drepturi. Mereu am căutat să vi le restrîng, să vă umilesc. Acum încă vă declar în ajunul unui răsboiu decisiv póte pentru Orient, că de la noi, de la puterea otomană să nu așteptați nimic mai mult decât înjosire, decât umilire! Sunteți parte integrantă a moștenirii semi-luneî.“

Și pe când un asemenea limbagiu răsare limpede și învederat din toate actele și din toate faptele Porții, noi Româniî să priimim benevol pozițiunea mișeléscă ce ni se promite de Turciî?

Într'adevăr, ar fi rușine, ar fi nebunie, chiar și decă, în câmpul opus, nu ni s'ar fi deschis un orizont mai luminos, o pozițiune mai clară, mai sigură, mai demnă, mai bine întemeiată pe tot ce logica politică, pe tot ce garanțiile oficiale aũ în sine mai pozitiv.

Noi vedem că de aproape 400 de ani, de când ne aflăm în contact politic cu puterea otomană, ea ne a făcut pînă acum și tot *binele* și tot *răul* cât ne putea face.

Binele e un ce problematic, decă nu cu totul negativ.

S'a ȳis că în timpii trecuți, recunoscerea Sultanilor drept suzeranî, seũ aliãți protectori ai Domniilor romãnesci, ne a scãpat de încorporare în regatele polon și maghiar, în imperiele austriac și rusesc.

Va fi; dar noi Romãniî, dupe ce, în timp de 300 de ani, am luptat mereũ în contra sãngerosei barbarii a Otomanilor, protectorii nostrii, apoi, ȳeu, nu scim, decă n'am fi isbutit și mai bine a ne strecura mai întãriți și mai înaintați în tóte, de sub jugul unor sceptre creștinesci?

Îatã dar la ce s'ar reduce *binele* ce ne a făcut pînă aȳi Turcia.

Cãt despre *rãu*, nu este óre destul a ȳice că, în curs de secolî, ne am tocit mereũ puterile în luptele ce am fost siliți sã susținem în contra înșisi protectorilor nostrii?

Pînă și astãȳi, nimic nu s'a schimbat în aceste straniî relațiunii ale suzeranului cu vasalul seũ.

Dar ceia ce s'a schimbat cu totul, și ceia ce trebuie neapãrat sã provóce o schimbare decisivã

a acestei false situațiuni, este starea morală și politică a vasalului, cum dicu Turcii.

Tributari, cel mai mult, au devenit, de voia lor, Domni Români, atunci când au văduț că numai plecând capul lor voru puté să scape țera de sabia și de pustiirea Otomanilor.

Era o *rațiune de Stat*, și trebuie să prețuim cu respect acea înțeleptă și patriotică sfâșiere de inimă pe care 'și au impus'o marii noștrii Domni din trecut, Mircea și Stefau.

Dar, când aceeaș *rațiune de Stat* nu mai există, când nici temerea, nici vre un folos practic nu mai potu legitima vechiele relațiuni, păstrase-vorü ele în etern, fără de nici o logică politică, fără de nici un alt efect practic, decât acela de a fi vasalul necontentit expus la insulte și la umilirü, din partea rü-voytorului sëu suzeran?

Îndată ce un popor simte că este în stare, chïar cu sacrificiü din parte'i, a trăi într'o pozițiune mai înaltă, mai respectată, decât aceia în care l'au ținut neputințele trecutului, el este culpabil deca nu face însuși un pas înainte.

Așa, pui de vultur, din minutul când simtu că tuleiele aripelor au devenit la dînșii pene, ei nu staü trândavi în cuib, ci se avëntă în sbor, și din sbor nu s'a pomenit ca vre o-dată pui de vultur să cadă jos.

Acésta este legea naturiü, pe care trebuie

să fim orbi ca să nu o vedem domnind în politică, precum și aiurea.

Aprețierile de felul celor pe care ni le inspiră dispozițiunile false și nejustificabile ce Pórta le manifestă pe tot momentul în privința Statului român, sunt fără înduoielă în contradicțiune veghiată cu politica pe care a recomandat'o țerei nóstre oratoriî oposițiunii.

Dar, — precum am mai spus'o, — acea politică n'a fost și nu póte fi aprobată de națiunea română în díoa de ađi.

Națiunea simte că póte face astăđi de la sine mai mult decât ceia ce se vedeau siliți a face părințiî nostrii.

Nu în deșert s'a bucurat dínsa, în timp de duoé-đeci de aní, de beneficiile tratatului de la Paris.

Ar fi fost o dovadă că ea n'a știut să prețuiescă folósele aceluî tratat, déca, în împrejurările de astăđi, ea nu s'ar fi simțit capabilă d'a lua de la sine-și o resoluțiune mai conformă cu interesele și cu demnitatea ei, decât aceia pe care 'i a povățuit-o oposițiunea și la care a chiămat'o, cu o așa nesocotită trufie, guvernul turcesc.

Respectând tratatul de la Paris, națiunea română s'a arătat pêne acum deplin adăpată de spiritul și de tendențele aceluî tratat, care avea

drept scop, întru ceia ce o privesce pe dînsa, să pună la noi bazele unui adevărat *Stat* român.

Dar progresul e legea conducătoare a națiunilor, și celei române, pornită pe calea lui, nu'î este iertat a sta mult pe loc, când ca puțul de vultur își simte pene crescute la aripi.

Marți, 26 aprilie (8 maiu), 1877.

XVI.

CE NE ESTE ACUM MAI PROFITABIL ?

Precum toate puterile și precum toate națiunile din Europa, România a sperat, în curs de aproape un an de zile, că se va pune stavilă curentului rășboinic care începuse a se manifesta în Orient.

Cabinetele cu ore-care sfielă, au lucrat în acest sens.

La noi, cu bărbăție și cu stăruință, s'a manifestat dorința viie de a nu ațuța cătuși de puțin animositățile, de a deveni un lanț de unire, și nu de loc o cauză de învrăjbire, între cei cari cereau dreptatea pentru poporele creștine din imperiul turcesc și cei cari o refuzaă séu voiaă s'o scamoteze.

Am putut spera mult timp că puterile eu-

ropene care, de douăzeci de ani acum ne au făgăduit să ne mențină într'o stare care să ne permită dezvoltarea noastră progresivă fără sguđuiei violente, că acele puteri, ȳicem, voru profita acum de acestu poziuione excepuională, pe care ne o lăsase să o întrevodem, ca să ne scotuă cu totul afară din jocul primejdios al luptelor armate între puteri, și pôte chiar ca să facă din noi o stavilă la desfrênările acelu joc.

~ Speranța ne a fost cu totul amăgită.

Franța ne a dat tot ce ea pôte astăđi să mai dea în concentrata rezervă ce 'i impunū proupetele ei nenorociri; adică ne a insinuit povața de a ne cormui dupe propriile nostre interese și nevoi.

Nu altfel ne a învățat a face și puternica Germanie, care, în luptele ei cu Franța, a dovedit că pôte mult acela care scie ce voiesce și care lucrăză cu stăruință și cu energie la un scop determinat prin înseși evenimentele ȳilei.

A fi cu spiritul deștept și a nu șovăi când se presentă prilejul, iată ce constituie astăđi adeverata mărire a guvernului prusian.

Un asemenea învățămēt este de o valore neprețuită, și a nu profita de dînsul, ar fi să ne dăm înșine osunda de mórte, seú cel puțin de incapacitate.

Când dar, aceiași povață: „*Fă ceia ce poți face, și ceia ce 'ți este mai profitabil!*” ne vine

din două părți, adică și de la puterea de unde am vedut numai bine și de la acea putere care, cu așa mult tact, a știut să profite de ocaziunile priincioase ce evenimentele îi presentaū ; când, dîcem, biruitorul norocos și biruitul experimentat ne aū dîs séū ne aū șoptit : „*Faceți ceia ce vă povățuiesce trebuința și putința !*“ óre trebuie noi să rămānem surdî la acéstă înțeleptă povață și să dām ascultare la recomandațiunile părței o-puse ?

Ce ne venea ānsē de acolo ?

Ni se dîcea : „Sunteți slabi, nu numai din punctul de vedere material ; dar mai cu sēmā din cel moral. Din avantajiele pe care vi le a creat tratatul din Paris, voi nu ați știut trage nici un folos. Ați rēmas, astādî la 1877, ceia ce erați la 1854. Aceiași cale umilitā este dar scāparea vóstrā.

„Supuneți-vē cu respect Turciei ; sārutați māna sāngeratā, care schinguiesce pe creștinii de peste Dunāre, și mulțumiți Domnului dēcā, grație puterilor europene, vă aflați într'o stare puțin mai ticālósā decāt acei creștinii. De dînșii ne e milā. Ne vom cerca să obținem de la Pórtā ceva ușurări pentru dînșii. Īar pentru voi Romānii, nu putem, nu voim să facem *nimic*. Intereșele nóstre ne ducū āiurē. Așa dar, să se înțelegā Domnul vostru cu Serdar-Ecremul turcesc, pașā cu pașā!“

Nu se alegu ore aceste cuvinte din faptele și din spusele Engliterei?

Și noi între două vânturi, care ne suieră fiecare pe alt ton, din care unul ne avântă pe calea demnității naționale și a speranțelor viitoare, iar cel-alt ne așterne cu umilință pe câmpul veștejit al trecutului, noi ce avem să facem?

Toți, Domnitor, guvern și națiune, nu am stat mult la îndouielă ca să apucăm calea înainte, iar nu să ne întorcem înapoi, precum ne aș povățuit puçini de la noi, cari s'aș făcut ecoul acelor puteri ce în tot timpul aș susținut pe Turci în detrimentul nostru.

Puteam face altfel?

Noi răspundem încă o dată cu tărie :

Nu ! și chiar decă ar fi fost pentru noi calea umilinței semănată cu mai puține pericole, — ceia ce este cu totul contrariu realității, — chiar atunci nu ni se cuvenea a ne prăvăli într'însa.

Națiunea a fost și este pētrunsă de acest simțimēt.

El o va menține de sigur la înălțimea sacri-ficiilor ce 'i impune.

Moleșită de frică și înecată de rușine, ar fi stat ea, decă oștirea noastră, desflințată și rāsipită, s'ar fi ascuns în munți, precum ni se spune, seșu chiar decă s'ar fi pus subt ordinele lui Abdul-Kerim.

Astăzi, când soldații noștri răspund la focurile ce, în contra orî cărui drept, Turcii asvêrlă în orașele nòstre dunărene, astăzi grija pe care tot Românul o simte în inima sa, este o grijă nobilă și întăritóre.

În fața orî cărui pericol, adî Româniî își potú dice cu încredere:

„Nici patria, nici lumea nu vorú avé întru ce să ne învinovățescă. Deșteptați din letargia nòstră de aprópe doui secolî, íată-ne întorși la vechia tradițiune de *bărbăție românéscă*. Ânseși puterile européane care aú înlesnit, de voie de nevoie, acum douê-deci de anî acéstă deșteptare, nu vorú puté face altfel decât a ne aproba, atuncî când noi, cu energică voință și cu inimoșie strămoșescă, vom câștiga și vom sprijini drepturile nòstre la o viață politică și mai liberă și mai desvoltată!

„Le vom respunde cu mândrie: Ceia ce ați așteptat de la noi, íată, noi vè dovedim că l'am câștigat. Suntem în stare de a ocupa cu onóre în Orient cel puçin o porțiune din acea suveranitate pe care ați socotit că Turcii vorú sci vre o dată să o exercite în folosul luminelor și al culturei Europei.“

În orî ce cas, pe pragul pe care noi am pășit, ni se deschide o pórtă mare, ce duce spre bine.

† Să nu șovăim câtuși de puçin. Avem sta-

tornica credință că nimeni nu ne va pute scóte afară de unde vom fi intrat, în virtutea drepturilor pe care Europa ni le a confirmat sunt câțiva ani și pe care adî noi înși-ne și *numai noi*, le putem întări în mod neperitor prin statornicia și bărbăția noastră.

Joi, 28 aprilie (10 maíu), 1877.

XVII.

INDEMNĂRI LA INDEPENDENȚĂ

1^o.

Este o logică a evenimentelor care înfruntă și întrece tóte slăbiciunile și tóte șovăirile firii omenesci.

Când omul, deșteptat de primele luciri ale zorilor, nu voiesce să credă că îndată are să se facă dioă și, în fața luminei, tot se mai cercă a dormi, atunci chîar sórele íea în curênd sarcina de a'l orbi cu rađele sale. Neînvinsa lui arșiță ridică pe trândav în picíore, și 'l mână, cu voie fără voie, la munca întăritóre de la care el se codea.

Încredători în acéstă lege de mântuire a naturii, noi ne mîhnim, dar nu desperăm, când în calea desvoltării noastre naționale întêpinăm una

din acele slăbiciuni, una din acele șovăiri, ascunsă sub vëlul zadarnic al prudenței politice.

Din norocire, puține de aceste codiri avem a semnala în istoria contimporană a Statului român. Națiunea noastră, cu o minunată tărie, 'și a croit calea sa, sunt acum vre o trei-deci de ani; și de atunci, cu o stăruință care 'i asigură viitorul, a pășit cu salturi răpedi tot pe acea cale înainte.

Déca une ori s'a putut crede că ea 'și a uitat țelul și c'a aromit în nepăsare, lăsând frêul destinelor ei în mâni slabe și nehotărîte, apoi n'a trecut nici o dată timp mult, și dînsa, cu un nou și spornic avênt, s'a împins înainte și a străbătut într'o oră tot drumul în care rësgândiri nesocotite o oprise cât-va înapoi.

Să nu uităm că astfel 'i a fost mereu mersul, de la tratatul din Paris încóci, și, mulțămită Domnului, trebuie să constatăm că nici una din rătăcirile momentane la care a fost supusă sórta interióră a României n'a împedecat pe națiunea română de a ajunge treptat tóte scopurile pe care ea 'și le însemnase în programa națională a Divanului *ad-hoc* din 1857.

Rumegând în silă zăbalele în care *Convențiunea* întocmită la Paris voise să instruneze dorințele exprimate de națiune, dînsa n'a stat pe pace pêně ce, una câte una, nu le a sdrobotit pe tóte, și pêně ce n'a obligat pe puterile Europei să re-

cunoscă că însăși ea scie mai bine să 'și deschidă calea progresului, decât precum 'i o așternuse ele.

În timp de douăzeci de ani, acesta a fost lucrarea nepregetată a Românilor. Rînd, una dupe alta, ei au adus la îndeplinire toate dorințele exprimate în Divanurile *ad-hoc*.

Tratatul din Paris învedera tendența de a se forma pe malul stîng al Dunării un Stat cu viitor politic.

Silințele și activitatea Românilor n'au desmintit eficacitatea acestei idei.

Din contra, ei au dat mereu dovezi că, lăsați în voia lor, pot merge și mai răpede decât se spera de la dînșii.

La această virtosă a lor propășire, mai toate puterile garante au aplaudat. Ele au aprobat și au confirmat, fără mare obstacol, toate aventurile prin care pupilul da mereu dovezi de bărbăție, și 'și câștiga însuși drepturi, pentru care tutorii nu 'l socotise încă matur.

România făcea de la sine, și fără de a șovăi, toate pasurile înainte pe calea ce 'i o deschisese tratatul din Paris.

Cine putea dar să n'o aprobe, afară numai de acele puteri, care, încă de la 1856, voiau să 'i refuze chiar și ceia ce de pe atunci i s'a acordat?

Admițîndu-se că dispozițiunile aceluî tratat relative la Statul român, formau ca un stadiu,

În care noi — mai îute decât se credea, — am câștigat treptat toate gradele ce se puteau căpăta într'insul, iată-ne acum ajunși acolo, unde nu mai avem ce să mai cerem, în marginile tratatului din 1856.

Este oare ansă acésta și ultima limită a dorințelor și a putințelor noastre?

Dacă o asemenea cestiune va fi făcută noă Românilor, pușini sunt la noi aceia, — și chiar de acei pușini, rușine să ne fie! — cari voru dice că pozițiunea ce ne a creat-o tratatul din Paris este ceva mai mult decât o stare provisorie, intermediară, în timpul căria ni s'a cerut ca să dăm lumii doveđi că putem să fim mai mult decât ceia ce am fost în cursul ultimului secol.

Asemenea doveđi, noi le am dat mereu.

La fie-care din ele, puterile garante, — unele cu sinceră satisfacțiune, altele prin forța evenimentelor — au dat aprobarea lor.

Negreșit că nici ele nu potă avé cuvinte ca să ne opréscă în loc pe calea ce înseși ele ne au deschis'o. Din contra, celor mai multe din ele noi le inlesnim acțiunea, când, profitând de ocașiuni, facem câte un pas înainte.

Cade-se dar noă să mai avem slăbiciuni și șovăiri?

Nu este lucru învederat că pe cât vom înainta mai apăsat și mai statornic către țelul existenței noastre politice, pe care Europa întrégă

l'a aprobat în mod implicit, prin confirmarea drepturilor noastre în areopagul ei, nu este óre învederat că pe cât ne vom afirma mai tare ființa noastră viie printre Staturile Orientului, ni-mení nu ne va puté sta împotrivă ?

Și în adevěr, cei cari aũ lucrat în favórea noastră cu gënd că vom deveni un Stat european, ne vorũ susținé, de óre-ce le am îndeplinit voința, — mai curénd póte și decât credeaũ, — și astfel le am înlesnit soluțiunea așa mult dorită și căutată a cestiunii orientale.

Cei, din contra, cari ne aũ combătut acum două-decî de anî și cari ne combatũ ancó și astădî, vorũ fi siliți să plece și de astă dată capul' dinainté unei puternice voințe care covêrșesce și intrigele și deșértele lor opintiri.

Íată, dupe părerea noastră, rațiunile de logică rece, care arũ trebui în dîioa de astădî să stêr-pescă din inimele tuturor și slăbiciunea și șovăirile.

A ne opri în cale, pe când ea ne stă deschisă, și a ne svércoli în loc cu temerea închipuită că cei ce ne aũ deschis'o arũ puté să 'și íea pe viitor séma și să ne o taie, fiind-că mergem pré íute de dînsa, acésta este un raționament așa de puçin logic, încât nu este nici de cum de ómení politici, cu mintea deștéptă.

Dar se întêmplă ca adesé precipitarea evenimentelor să sursurindă pe mulți, nu îndestul de

bine pregătiți spre a le puté judica sănétos îndată. Cum ȕiceam, începénd, lucirea zorilor nu le dá încă acelorá o idee lámuritá despre apropierea ȕilei. Ei stáu încă ameȕiți de somn.

Curénd ánsé sórele cel mare va apăré și le va lua ochii.

Așa de tare credem în statornica propășire a naȕiunii, încát áșteptám dintr'un moment într'altul ca sórele nostru politic să résará.

În fața puterilor apusane, care ne áu confirmat drepturile, numai pentru că scim să ne întárim din ce în ce mái tare în ele; în fața împéráȕiei rusesci, în care ne am încréȕut cu o demná sinceritate și cária trebuile să dovedim că suntem demni de mána fráȕescá ce ne a întins; în fața Porȕei, care s'a arátat, acum mái mult decât orí când, despreȕitóre, vicléná și sêlbaticá, în raporturile sale cu noi; în fața trecutului și a viitorului nostru, nu ne mái stá prin putinȕá a șovái mái îndelung.

Piérá acum dintre noi inimele codace! Să lásám în laturí potecile pȕeȕișe, și, cálcând drept înainte către țelul spre care am înaintat treptat în curs de doué-ȕeci de aní, să nu mái pregetám aȕi când totul ne îmboldesce a afirma cu vorba și cu fapta că *voim* și că *putem* să fim un *Stat român independent*, stréȕá a civilisaȕiunii europene la capétul rêsáritén al Dunárii.

✧ Ténêra nóstrá armată, strinsá cu bárbáȕie

sub stégul național, a și pregătit prin glasul tunului această scire în lume.

Junele nostru Domnitor, în ale căruî vine curge un sânge de vitejî cari, de opt sute de anî, ținū sceptrul într'aceiași mână cu sabia, junele nostru Domnitor, când s'a făcut Domn român, n'a voit să priiméscă decât moștenirea domnéscă a acelor luptători, cari cu mândrie aū lepădat, în viața lor, jugul vasalității.

Să stăm dar cu toțiî astăđi la aceiași înălțime, și, scuturând de pe noi ultimele țóle ale umilinței fanariote, să ne întărim sufletele în strămoșesca mândrie și virtute a adevăratului ném românesc.

Lunî, ²/₁₄ maYu, 1877.

XVIII.

INDEMNĂRI LA INDEPENDENȚĂ.

2º.

Un moment de repaos, de așteptare, care de bună sémă mult timp nu se va prelungi, pare că desparte acum decisiunile Corpurilor nóstre legiuitoare, de alte acte, póte cu mult mai importante și mai decisive ale vieței nóstre politice.

Am spus aci părerea noastră, și o vom repeți neîncetat pêně ce evenimentele ne vorū în-

sărcina însele a ne confirma opiniunea, am spus că exagerată ni s'a părut prudentța care a dictat decisiunile Corpurilor legiuitoré.

Și ceia ce este curios, neașteptat și încă puțin explicabil pentru noi, este că, în cazul de față, judecând în proporțiune cu numărul reprezentanților națiunii și cu sistema de argumentare a oratorilor opozițiunii, Senatul s'a arătat cu mult mai bine pătuns de putința și de datoriele națiunii în momentul de față, decât mai juna ei sócă, decât Camera deputaților.

Diserăm că acest fapt ni se pare greu de explicat și în numărul din urmă ne deterăm judicata asupra'i, fără rezervă și fără cruțare.

Căutând astăđi a ne da séma despre temerile, despre îndouințele, despre îngăimelele unui mare, mult pré mare număr dintre deputații din orí ce partit, nu putem vedé în acéstă curiósă stare de lucruri, decât un efect al deprinderilor trecutului.

Insulte Portei mormăiaă de mult în jurul nostru. Posițiunea ce aveam péné mai de-unăđi ne impunea datoria de a le răbda, ca și când nu le am fi auđit.

Dar, prin prelungirea în timp de decimí, ba și de sutimí de aní, a acestei stări de umilință silită — trebuie să o mărturisim — petița ni s'a cam îngroșat; ne am dat cu insulta și chiar când proporțiunile ei aă ajuns a cresce în mod

necumpătat, când în urma cuvântului, a venit și fapta, când palma a dat năvală peste ocară, când tunul lui Abdul-Kerim a urlat în contra noastră, dupe notele desprețuitoare ale lui Savfet-pașa; atunci indignațiunea celor cari se află expuși a priimi mai de-a dreptul, cea ce inamicii adresaă națiunii, indignațiunea în Cameră n'a putut covârși pe deplin limitele *prudenter reserve*, cu care mai mulți din ómenii noștri de Stat sunt de mult dedați.

Cei dintr'înșii cari aū avut a încerca primul foc s'aū arătat și mai pușin hotărîți decât aū fost a doua-și următorii judicători ai conflictului nostru cu Pórta.

În Senat s'aū spus cuvinte mai demne și mai bine rașionate decât cele pe care ni le aū aūdīt urechile în sînul Camerei, de la ómenī pe cari pozițiunea și caracterul lor ne îndemnă a'ī vedē ținēnd sus și tare drapelul demnității nașionale.

În orī ce cas, și cu tóte că progresul pe calea adevēratei nóstre deșteptări la lumina `politică s'a simțit învederat de la discușunile Camerei pēne la acelea ale Senatului, nici unul din aceste douē Corpuri n'a dat lumei o dréptă idee de acel fior, care se strecórá prin arterele nașu-nii române.

Representanșii ei aū cređut că li se cuvine a fi mai prudenti și mai înșepti decât evenimente, aū socotit că li se cuvine a împiedica

róta la carul propășirii naționale, tocmai când un puternic avânt îl suia mai sus decât ei se așteptaū; într'un cuvânt, s'aū arătat mai slabi decât li se impunea prin forța naturală a lucrurilor.

Efectele acestei slăbiciuni ni se parū a nu fi, pêně la óre care punct, amenințátore pentru noi, dar totuși sunt destul de triste.

Nu este puțin lucru ca să se dică în tótă Europa că, pe când prin înseși țările apusane cele puternice, se vorbea în regiunile oficiale despre declarațiunea de independență a României ca despre un fapt neînduoios și produs prin logica evenimentelor, Camerele române n'aū avut curajul a admite cu o unanimă conglăsuire acest rezultat firesc al logicei politice, acest strigăt care îneca glasul națiunii, pe care toți se așteptaū să 'l audă rostit cu tărie de representațiunea națională.

Décă în Englitera se vorū mira de prudenta nóstră îngăimare, apoi ne întrebăm: Ce se va dice despre dinsa la Constantinopol? Ce se va dice la St-Petersburg?

Ar fi trebuit ca aceste două întrebări să fi fost puse în fața fie căruī deputat, fie căruī senator, în minutul când ei se răsghêdeaū cum să împace, séu mai bine *cum să încurce* soluțiunea curagiósă pe care o reclamă momentul de față, cu vechile obiceiuri de șerpuită codelă.

Atunci fie care nu 'și ar mai fi ȃis: „Să c ut m mai presus de t te a cruța pe puterile apusane și a ne menține către d nsele în vechile pozițiunii reciproce, ca nu d r ,  ntrem ndu-ne noi ađi mai tare ca națiune și ca Stat, ele să ne lipsesc  de ocrotirea prin care ne a  împins la acest  desvoltare“.

Nu 'și ar mai fi ȃis așaa, c ci ar fi simțit c t  contradicțiune și c te poticneli sunt în acest raționament olog, care pare a fi fost rațiunea supremă a decisiunilor Corpurilor n stre legiuitoare.

Ar fi văduț de sigur, cuget nd la impresiunea ce at ta nedomirire are să produc  la P rt , că noi înșine ne mărturisim a nu fi  nc  sătui  ndestul cu paharul de umilința, cu care Turcia ne a adăpat p n'acum, ba nici ch ar decisi a ne lep da cu totul de d nsul spre a s rbe cu o nobilă decisiune din isvorul limpede al independenței absolute.

Apoi  nc , ar fi văduț că, mai mult dec t ori c nd, este acum momentul de a arăta puter-nicului imperi , cu care am intrat în înțelegeri mai speciale asupra viitorului nostru, că noi posedăm o programă bine determinată pentru ulterioara n str  acțiune politică și că, dupe acea programă și *numai dupe d nsa*, vom înainta cu tărie, pe c t timp puternicul nostru aliat ne va ajuta cu sprijinul se , ba încă și în ori ce cas diferit de acesta.

Era timpul oportun spre a se face o afirmațiune energică a acestor principii. Ca un singur om, ca o adevărată personificațiune a poporului român s'ar fi căduț ca Senat și Cameră, să fi spus ađi puterilor apusane, Rusiei și Porței :

„M'ați pus în pozițiune de a fi. Voiu fi !

„Îndestule, mai mult decât îndestule sunt temeiturile vóstre spre a ne lepăda de acum, de orí ce vechi legăminte cu făçarnică și barbara putere turcésă.

„Cred în sincerul și lealul ajutor ce mi se dă astăđi de imperiul rusesc și 'mí însemnez de îndată mie și luméi întregi la ce anume scop are să'mí serve acest ajutor“.

În modul acesta, rolul fie căruia va fi clar și nesupus la nici o contestațiune pe viitor.

În fine, puterilor apusane, care aű voit să pună în mâna României o armă cu care să stea străjă a civilizațiunii europene în Orient, iată le arătăm că așteptările lor nu aű fost desmințite de noi : „Ne ați pregătit ca să devenim ceva. Iată-ne gata“.

Acestea sunt, dupe părerea nóstră, afirmațiunile ce arű fi răsărit clare, veghiate și puternice din nisce decisiuni mai virile, mai positive decât cele pe care le aű pronunțat Corpurile nóstre legiuitoare.

Dar omul vechiu, omul trecutului, *raiaoa* secolului trecut, sofistul fanariotizat, póte chár

și tipicarul plin de arguții, a luat'o și în rîndul acesta pe dinainte, în clasa cea cultă de la noi, în *haïna-albastră*.

Ultimul cuvînt nu este ănsă rostit în această cestiune.

Măi sunt ăncă milónele de Români cu opincă, pe cari ađi îi vedem, cu arma la urmăr, pășind apăsasat către malurile Dunării, din tóte ínfundăturile Carpaților și de pe tóte șesurile romănesci; măi sunt acei oșteni și acei țėrani romăni, cari n'aũ stat în viața lor să índruge sofisme cu cãrturarii din Stambul; măi sunt aceia cari mîne poimîne, când vorũ ínfrange, ca odinióră, ordiile turcesci, vorũ sci să proclame în gura mare și în fața tuturor, că țėra lor, România, apărată cu pieptul lor, este și va rėmăné pururė un Stat de sineși stătător, pe care Turcii—de vorũ măi fi —aũ să'l témă și să'l onoreze, pe care tóte puterile vecine și depărtate aũ să'l pună sub scumpa și drėpta lor ocrotire, ca o strėjă vítėză a civilizațiunii în Orient, ca un chiezaș temeinic al păcii europene, bazată pe o măi echitabilă distribuire a puterii în părțile rėsăritene ale continentului nostru.

Íncrederea ce avem în luptătorul care, prin votul seũ, va șterge și va limpedi în curėnd, íngănările voturilor de măi de-unăđi, ne face a spera că va rėmăné în umbra sórelui nostru de mîne, această ultimă cătușă ce ne amintese urmele ínjosirii nóstre.

Miercuri, 4/16 maũ, 1877.

XIX.

BULEVARDUL CIVILISAȚIUNII ÎN ORIENT

O pozițiune nouă impune unui Stat, ca și unui individ, noue obligațiuni.

Când Românii au făcut pasul la care 'i a împins, în ziua de astăzi, aspirațiunile lor seculare și împrejurările momentóse ale epoei în care trăim; când ei au declarat că priimesc bucuros a privi ca rupte pentru vecie legămintele ce străbunii lor se veduse siliți a închiăia cu Pórta, și pe care însăși Pórta le a călcat neîncetat; când în fine au dis în fața lumii: *Voim a forma de acum înainte un Stat independent!* de sigur nici unul dintr'înșii nu 'și a putut închipui că această declarațiune este un simplu cuvânt; că nimic din starea interióră a țerei nu are să fie schimbat; că nu avem a face nici o mișcare mai mult decât cele cu care ne am dedat în trecut; că într'un cuvânt, nu avem sarcine și îndatoriri noue, pe care ni le impune noua nóstră pozițiune.

Mai întei de tóte, avem acea sarcină și acea îndatorire de a dovedi lumii că dreptul politic pe care ni 'l a restituit, nu este pentru noi un simplu cuvânt, — cum pare că s'a și șoptit pe alocuré, — ci că ne aflăm în stare de a ne im-

pune toate sacrificiile trebuitoare, spre a întări faptul ce decurge din declarațiunile noastre.

De ore ce este învederat că pînă acum, independența noastră absolută nu este admisă de toți cu bună voie, ba chiar că ea ne va fi contestată cel mai puciu de Turcia, noi trebuie să stăm pregătiți a întâmpina orî ce împotrivire cu felul de argumente ce ea va reclama.

De două-decî de ani ne am deprins a face pe puterile garante ca să priimască, fără mari împotriviri, preschimbările ce voința nestrămutată a națiunii române a introdus gradat în dispozițiunile internaționale din 1856.

Tot ce am cerut, tot ce am făcut în acest curs de timp decurgea, în mod așa de logic, din rolul la care puterile europene voise a ne predestina, încât nici nu s'aŭ putut lua în seamă considerațiunile de ordin strict legal, pe care Turcia mai ales le a înălțat în contra călcărilor noastre afară din textul tratatului de la Paris.

Mai presus de textul scris, era spiritul în care acel tratat fusese conceput; și noi, prin acțiunea noastră stăruitoare, realisam mereu pe neașteptate, toate cele ce diplomația nu cutezase a le așterne curat, negru pe alb.

Întru ceia ce ne privea, noi am urmărit fără preget și am îndeplinit cu o inteligență activitate, tot stadiul intermediar al desvoltării noastre politice.

Acésta se cerea de la noi; acésta am făcut'o. Și toți au fost nevoiți a ne aproba mereu.

Dar, ajunși la culmea aceluși stadiu, iată că în Orient începă a se produce nouă clătinară politice.

Puterile apusane stău de le privescū, pline de înduoințe și de neresoluțiuni. Ele nu potū încă să pricépă bine ce va produce acea furtună care 'și grămădesce norii la orizont.

Amenințați de bătaia apropiată a fulgerelor, noi alergăm la ele ca să ne adăpostescă, să ne călăuzescă.

Dar toate sunt însele așa de încurcate încât ne lasă în deplină voia noastră.

„Faceți, — pare ele a ne dice, — dupe cum vă va lumina înțelepciunea voastră.

„De două-deci de ani, ne ați dovedit mereu că scitiți foarte bineșor a vă așterne culcușul cum este mai bine.

„De ce astăzi mai puțin decât ieri și decât alaltă-ieri, când erați încă nu atât de întremați, nu veți sci să vă deschideți înșivă o cale nouă?“

Și acea cale, iată ne am deschis'o.

Acum va numai să pășim temeinic pe dînsa.

Cei cari, în trecut, nu au fost nici o dată ostili logiceii propășirii a națiunii române, se vorū scutura, credem, lesne de dificultățile de formă pe care le vorū suscita noul nostru avânt.

Puterea logică a faptei noastre li se va im-

pune, ca și în trecut, spre a 'i face să rezeze și ultima verigă care înstruna libera dezvoltare a Statului român.

Pentru acele puteri, care în tot-d'a-una ne au fost favorabile, orî ce pas vom face noi înainte, el nu pôte decât a ne înălța mai sus în stima și în favórea lor.

Déca nu îndată, — de óre ce, în sînul complicațiunilor actuale, orî căria din puterile neutre îi va place, credem, a se folosi de înlesnirea ce are de a nu se declara pré iute, — déca nu astăđi, đicem, dar negreșit la primul moment decisiv, cele mai multe din puterile apusane ne vorú felicita că am știut să ajungem așa de iute, acolo unde ele ne au împins a merge, prin pactul lor internațional de acum două-đeci și unu de ani.

Ne vorú felicita cu atát mai mult, cu cât modul dupe care avem să susținem faptul nostru din naintea puterilor ce ne sunt de față séu pe ascuns ostile, va fi mai demn și mai energetic.

Aci dar stă tótă chiăia situațiunii.

Ne am declarat independența completă față cu Turcia. Ne am pus astfel dinainte'i pe un picior care nu ne mai permite a răbda nici umbra unei umilirî din parte'i, care ne îndatoresce, în mod imperios, de a preîntémpina chîar și amenințările ei.

Pe de altă parte, să nu uítăm că în timpî

de odinioară pe când, ca și de ieri încóce, Românii formaū Staturī nimenui închinatē, ei eraū apărătorii dreptului european, campionii legii creștine în contra barbariei mahometane.

✦ Ei eraū sentinelele Europei, veghiând la valul mărginaș, la țermul Dunării.

Apoi ni s'a spus și acum două-șeci de ani :
✦ „Voi aveți să fiți pe viitor bulevardul civilizațiunii la răsărit!“

Cată să împlinim ađi cu sfințenie sarcina ce ni s'a pregătit de atunci, și spre a o îndeplini nu avem decât a împrispēta virtuțile nōstre naționale din cei trei secolī mai înainte.

Redobēndind tōte drepturile unui Stat, ni se cucvine a lua și noi locul nostru printre apărătorii civilizațiunii. Nu mai póte fi acum vorba de a ne scāpa capul de sub satirul turcesc, precum am fost nevoiți a face în timpī de supunere; ci trebuie neapărat să luām și noi de aci înainte parte la acea cruciată seculară în contra barbariei orientale, cruciată în care puterile europene 'și aū trecut din mână în mână sabia apărătoare, precum în vechime vestitoriī unei isbēnde își treceaū, în fugă, unul altuia făclia aprinsă, spre a respāndi pretutindenī scirea veselitoare.

Nu ne mai putem codi astăđi de a susține cu Turcii un rāsboiu în care vom uza de orī ce mijlóce necesarii spre a 'i pune în neputință de a ne vătāma în viitor.

Noi nu am priimit și nu ni se mai cădea a priimi ca să stăm trândavi, rușinați și umiliți, lăsând țera noastră în preda pustiirilor Bași-buzucilor.

A trebuit să ne punem în stare de a scuti țera noastră de un asemenea jaf, și națiunea de o asemenea umilire.

Făcând noi acest act demn și înțelept, instinctele răpitoare ale Turcilor 'și au dat un curs și mai liber.

Neapărat, prin această, situațiunea noastră s'a limpedit de sineși. Ne am lepădat de orî ce legământ cu Pórta și juna noastră armată, cu care de două-deci de ani acum națiunea întrégă împarte îmbucătura sa din tóte dílele, juna și vítéza noastră armată va sci de sigur să pórte cu demnitate sarcina onórei nóstre naționale.

Décă urmam povața ce ni se da de a desarma în fața năvălirilor ce ne amenințau, noi lăsam țera întrégă în jaful a două inimi, cari ne arú fi strivit care de care mai rău sub picíore.

Ađi noi am pus arma în mânia soldatului nostru, și 'i am đis: „Ai cu ce te apăra; fă'ți datoria către patrie!“

De la dînsul dar, de la armată, atérnă acum cea mai mare parte din destinele nóstre.

La đioa de răfuiélă a semilor cu însiși puter-

nicii noștri aliați, trebuie să avem ce să arătăm și noi în bilanțul nostru special.

Trebuie să nu ni se pótă dice, cu dispreț și nesocotință, că numai dînșii, și nu și noi, au vërsat sânge și comori spre liberarea Orientului.

Fie-care, vină atunci cu partea sa de sacrificii!

Cu cât a noastră va fi mai mare, cu atât ne vorü fi drepturile mai tare întemeiate.

Astfel și *numai astfel* putem să avem siguranța că vom obține de la puterile europene și de la imperiul rusesc, întărirea solidă a prerogativelor noastre de Stat independent.

În fața inamicilor, ca și în fața amicilor, trebuie să scim a câștiga drepturile unui Stat independent, arătându-le tuturor că simțim în noi tótă acea tărie care animéză pe o națiune adevërat demnă de o deplină libertate în acțiunile sale!

Joı, 12/24 maıu, 1877.

XX.

UNGURII ȘI ROMÂNII.

Orı-cât de mult dorim noi Româniı din România liberă să dăm mai puțină pricină de neînțelegere vecinilor noștriı Unguri; orı-cât de mult

ne cercăm prin purtarea noastră a 'i atrage pe calea amicală căre, noă și lor, ar fi de o potrivă folositóre, ei neîncetat ne punú în pozițiune d'a recunósce într'înșii pe inimicii noștrii cei mai ne-impăcați.

Acéstă inimiciție este așa de puçin logică, așa de contrarie adevératelor interese ale tuturor popórelor orientale, — și chiar ale înșii Ungurilor, — încât noi pururé, ca și acum încă, ne am silit să deschidem ochii națiunii maghiare și s'o invităm prin tóte mijlócele rațiionale, la o cointelegere cu vecinii ei.

Ungurii fiind un popor creștin, mai mult séu mai puçin adăpat la cultura europeană, noi ca și Europa în genere, n'am putut socoti că înderétnicia unгурéscă va merge péné într'acolo încât ei să 'și închipuiescă cum că aú destine diferite de acelea ale altor popóre mai mari la număr și mai bine întemeiate, care conlocuiescú cu dînșii în părțile orientale ale Europei.

Décă Ungaria n'ar fi cooperat óre-cùm în trecut la lupta ce Occidentul susține de secolí cu mahometanismul oriental, negreșit că în secolul nostru nimeni n'ar mai fi așteptat de la Maghiari ceva mai mult decât ceia ce se așteptă de la Turci.

Cestiunea pentru aceștia este regulată în cugetul tuturor popórelor europene.

Déca mai există ceva neînțelegeri, acelea se

repórtă numai la deciderea momentului oportun când din stăpâni ai peninsulei Balcanice aú să fie reduși la starea de popor tolerat în acéastă parte a Europei.

O osúndă de felul acesta n'a fost áncó pronunțată asupra Ungurilor, fiind-că toți aú așteptat de la dînșii o purtare mai conformă cu tradițiunea lor de Stat creștin.

Ei, din contră, vinú astădii, cu o nepricepută încápăținare, a se lepáda de tot trecutul lor, mai mult séu mai puçin civilisat, și se acatá de legenda asiatică, visând o dominare a Orientului în înfrățire cu Turcii.

Noi, cari tráim alături cu Turcii și alături cu Ungurii, ne întrebám mereú și cu mirare óre adevérată, reală să fie o absurditate ca acésta?

Cum! Un popor, care a făcut ce a putut spre a fi admis în concertul civilisat al popórelor européane, o națiune venetică, căria i s'a făcut loc la ospéțul culturei européane și care s'a silit, în timp de câți-va secolii, a nu fi datá afará de masá, vine astădii fără de nici un cuvânt explicabil, și lepádându-se de usurile européane, bagá degetile în pilaf?

Faptul este așa de neexplicabil, încát ne este greú a 'l înțelege, deși Maghiarii facú tot ce potú spre a ne orbi cu dînșul.

Drept este că, printre dînșii, aú mai rémas ómenii de înțeles, cari aú pástrat o dosá sufici-

entă de rațiune și de pudore, spre a recunoște și a declara lumii că calea adoptată de compatrioții lor în campania actuală, este contrarie intereselor naționale ale Ungariei, ba și ale Orientului în genere.

Noi ne mângâiem cu aceste excepțiuni, și sperăm că ómenii cu merite și cu influență care susțină acum în Austro-Ungaria asemenea idei voru isbuti a trage în partea lor mulțimea care s'a năpustit într'o politică sêlbatică, nelogică și prăpăstiosă pentru însăși națiunea maghiară.

A 'și lega sórta de' a Turciei, nu este negreșit astăđi alt ceva decât a reclama și pentru sine, o parte din ștréngul care, mai curénd sêu mai târđiú, o va sugruma.

Acéstă ambițiune, n'o putem pricepe!

Cu tóte acestea, Ungurii nu numai prin limbajul necumpêtat și extravagant al điarelor lor, dar chiar și prin fapte ale autorităților ținú a arăta că simpatiséză numai cu Turcii și combatú pe mórte orí-ce se împotrivesce elementului turcesc.

Am reprodus aci mai de ună-đi o corespondență din Brașov, în care se relata despre persecuțiunile la care sunt expuși tinerii románi din ținuturile Transilvaniei, sub bănuíela că voru să se inroleze în armata română.

S'a vėđut că dincolo de Carpați autoritățile maghiare exercită o adevérată terorizare. Ele

aă mers mai departe decât își pôte închipui cine-va în ȕioa de aȕi, oprind pe damele române din Ardél a forma comitete pentru ajutorarea răniȕilor din armata română.

Un fapt ca acesta dovedesce o așa completă lipsă de cel mai rudimentar bun simȕ omenesc încât trebuie să admitem că naȕiunea maghiară se află d'o-cam-dată subt un fel de ameteală bolnăvicioasă, care déca ar ține mult, ar reduce pe poporul unguresc într'o stare de descompunere socială ca aceia a Turcilor.

Ne mărginim ânsé cu speranȕa că bóla la dînșii va fi trecétóre; și acéstă speranȕă ne o confirmă existenȕa unor elemente âncó sănétóse ce se află printre dînșii.

De aceia, suferind din adâncul inimei din cauza persecuȕiunilor la care, cu nedrept, sunt expuși fraȕii noștrii de peste Carpaȕi, noi și acum âncó nu socotim că este cas a se întinde asupra Ungurilor sentinȕa ce s'a pronunȕat, veghiată séu ascunsă, asupra sórtei Turcilor în Europa.

Ungurii vorú reveni, de sigur, la simȕtimente mai raȕionale. D'o-cam-dată nu putem face alta decât a deplânge rătăcirea lor momentană, și inimaȕi de simȕtintele de nemărginită îngăduinȕă, care distingú caracterul generos al Românu-lui, să ȕicem pentru moment: „İértá'ı, Dómne, că nu sciú ce facú!“

Când vorü vedé că provinciile de peste Dunăre aü scăpat de sub tēmpita asupraire a Turcilor, când se vorü simţi înconjuraţi de popóre pline d'o tãrie realã, trăind viaţa civilisaţiunii, atunci ochiî li se vorü deschide. Vorü înţelege că spre a 'şi păstra existenţa, — pe care nimenî nu le o va disputa, pe cât vorü colabora la opera comunã — nu ca Turciî trebuie să se pórte, ci ca naţiunile care aü lucrat spre a distruge din Europa sēlbãticia turcescã.

În dşioa aceia, Unguriî nu vorü mai fi inamicî aî Romãnilor. Ei ne vorü întinde o mână frãţescã, pe care le o vom da cu mulţãmire, şi toţi împreunã, toţi noi câtî locuim Dunărea-de-jos, Carpaţiî şi Balcaniî, vom lucra într'o unire la prosperarea acestei frumoşe pãrţi a Europei.

Aşteptãnd acea dî, — care póte nu este aşa depãrtatã, — noi privim cu mai multã compãtimire decãt urã, la purtarea neraţionalã a Ungurilor; noi urmãm povaţa aceluî înţelept din antichitate care dîcea : „Pórtã-te cãtre duşmanul tēu astfel, ca el într'o dî, să póta deveni cel mai devotat al tēu amic!“

Sãmbãtã, 11/29 iunie, 1877.

XXI.

ÎMPĂMËNTENIREA ISRAELIȚILOR

1^o

Istoria noastră contimporană e mai bogată în fapte mari decât a orî căruî alt popor. Ea va înregistra, în scurtul interval de abîe o jumătate de véc, progrese pe care alte popóre nu le aũ realizat decât în timp de mai multe vécuri și chîar atunci cu cele mai dureróse sacrificîi.

Astăđi, când ne aflăm în momente hotărî-tóre pentru viitorul naționalității nóstre, când se deschide înainte-ne o eră nouă, care póte fi o eră de noue și necurmate progrese, dar póte tot de o dată deveni și o eră de turburare politică și mai cu osebire economică, e trebuincîos sã ne aducem aminte de trecut, sã 'l studiem; cõci trecutul e lumina prezentului și a viitorului; și sã cãutãm în acest studiu puterea și învățãméntul pentru a eși cu bine din dificultățile actuale și de a ne asigura viitorul.

Faptele mari ce înregistréază istoria contimporană înfăcișéază douë caractere neseparabile, care, completându-se unul pe altul, aũ asigurat succesul, chîar în împrejurările când dificultățile de înlăturat erau atît de mari încât credința cã s'ar poté înlătura pãrea o temeritate.

Aceste două caractere au fost: întâi înfrățirea, seú cel puțin apropierea între ómení cu idei, cu credințe, cu aspirațiuni, ba chiar cu tendențe cu totul opuse, și al doilea predominarea ideilor liberale și naționale în toate reformele întreprinse, în toate faptele realizate.

Aceste două caractere răsărú limpede din toate faptele săvârșite de la 1856 încóce, ca să nu vorbim decât de lucruri cunoscute de generațiunea actuală. În toate acele împrejurări mari, bărbații patrioți din toate partidele 'și au dat mâna, s'au asociat cu poporul, puterea cea mare, și astfel am putut pași înainte fără sguđuirí, fără să plătim progresele cu scumpele și dureroúsele sacrificii ce ele au costat pe alte popóre.

Necurmat în fruntea ideilor naționale de la 1848, partida liberală a avut fericirea de a vedé chiar pe vrájmașii ideilor ei trecénd pe tărâmul național, în împrejurările grele, și puténd astfel realiza progresele de care ne bucurám.

Ea a întins tot-d'auna chiar adversarilor seí puntea de trecere pe tărâmul național și, când nu a isbutit de a'í trage, 'í a redus cel puțin la tăcere, la neputință; coci — rezemată pe popor, ale cărui idei voia tot-d'auna să le aplice și ale cărui aspirațiuni căuta necurmat să le realizeze — partea liberală a avut cu ea și pentru ea puterea poporului.

Astfel, la 1857, la 1859, la 1866, chiar ómení

din cei direct interesați la menținerea regimului vechiu cu privilegiile și nedreptățile lui, fură țerități de curentul ideilor democratice, reprezentate de partida națională liberală, și se uniră, seú cel puțin nu combătură pentru moment acele idei; își înfrénară resimțimintele, remaseră marturii nepesători seú cel puțin amânară pentru epoce mai puțin agitate, mai puțin primejdióse, multămirea patimelor lor personale și de partidă.

Astfel, vedurăm făcându-se subt ochii noștri unirea fără vėrsare de sange și cu bucurie generală, deși unii din cei ce atunci aveau puterea, și o caută necontentit și acum, dedese ordine ca să curgă trei țile șiróie de sange pe stradele Bucurescilor, pentru ca unirea să nu se facă.

Astfel, puturăm alege un principe străin; astfel, ne puturăm da o Constituțiune; astfel, ajunserăm a realiza tóte cele patru puncte ale programei Divanurilor *ad-hoc*, programa nóstră cea cu totul națională.

În tóte aceste epoce, poporul român urmă cu iubire și cu credință pe vechii lui conducători și ajunse așși realiza mai tóte aspirațiunile.

O singură dată curentul simpatic ce se stabilise între poporul român și capiș partidei naționale-liberale, printr'ó luptă și o suferință comună de mai multe decenie pentru aceleași idei, păru a se întrerupe, din cauza unor intrige care exploatau o cestiune arđetőre.

Acésta fu la 1866, când pacínica și liberala poporațiune bucurescénă, acea poporațiune care pururé a fost puterea și susținerea partidei liberale în contra regimului agonisant ce s'a rësturnat la 1866, comise un regretabil act care putu să fie arătat ca o probă de intoleranță religiósă.

Atunci pentru ántéia dată națiunea, séu o parte din ea, comise greșéla de a urma pe protivnicii partidei liberale și urmările acelei greșeli se expiază astăzi. Trei-spre-dece ani ni s'a aruncat necontenit acusarea nedréptă de persecuțiune religiósă; trei-spre-dece ani am fost denunțați Europei ca nisce barbari și aceste denunçări ne aũ încátușat întru atât încât nu ne am mai putut apăra, nici pe tărâmul economic, în contra unei concurențe ucigétóre.

În presupunerea existenței unei persecuțiuni religióse, Europa, întrunită la Berlin, a consacrat din nou printr'un act internațional libertatea religiósă și pentru Statele orientale, între care a înscriș și țera nóstră, și ne a obligat a face să dispară deosebiriile întemeiate pe religiuni.

Persecuțiunea religiósă n'a întinat nici o dată ospétosul pámént al României; prin urmare, decă cestiunea ar avé acest caracter, n'ar fi nimic pentru noi de a'í da o soluțiune care 'í e și dată; cõci nimenui nu 'í este óprit de a crede

în România ce și cum voiesce. Dar cestiunea e mai gravă; e o cestiune de naționalitate, o cestiune de viitor.

În fața ei, suntem datorii să ne punem întrebarea: „Sci-vorū Româniî să se urce și de astă dată la abnegațiunea din epocele când s'aū săvârșit cele mai mari fapte din istoria nóstră contimporană? Sci-vorū să 'și înfrêneze patimele, să 'și potoléscă urele, să se adune, să se sfătuiéscă cu gëndul de a ocroti interesele naționale de orice atingere? Sci-vorū să pună interesele generale ale națiunii mai pre sus de cele de partidă séu personale?”

Faptele la care asistăm — o mărturisim cu durere — nu ne autorisă să credem acésta; totuși, sperăm că, pêne în cele din urmă, iubirea de țeră va covârși cele-l-alte simțiminte, le va impune tăcere, și că partida liberală, care are cu ea majoritatea țerei, va avea alături, în cesiunea Israeliților, și minoritatea, pentru ca astfel acea mare și gravă cestiune să se resolve prin concursul cugetării, luminelor și experienței tuturor, sub inspirațiunea unanimității patriotice a Românilor.

Încercarea e grea; dar — pentru onórea națiunii — sperăm că acésta va eși și din acésta încercare cu noue drepturi la simpatia și la iubirea lumii civilisate, drepturi pe care va sci să le

căștigate prin unire întru apărarea intereselor naționale și prin înțelepciunea cu care va resolve cestiunea ce 'i este supusă.

Miercuri, 30 maiu (11 iunie), 1879.

XXII.

IMPĂMËNTENIREA ISRAELIȚILOR

2^o

Pe când, în lă-untru, Statul român se frământă ca să ajungă la o soluțiune legală a conflictului așa de mare, și cu toate acestea așa de nou, ce a creat în sînul nostru cestiunea Israeliților, pe când Camerile constituante preludază la resolverea unei cestiuni întru care ar trebui ca toți reprezentanții națiunii să se întărescă prin înfrățire, dinaintea unui așa mare pericol național și economic, avem cel puțin mângăierea de a constata că presa din străinătate susține drepturile Românilor, întru această cestiune, tot cu atâta energie și negreșit cu mai multă logică și veracitate decât cei cari le atacă și le încurcă.

De curênd aũ apărut duoë broșure în limba franceză, din care una pörtă ca loc de tipărire orașul Geneva „*La Question Israélite en Rouma-*

nie, par un ancien député; iar cea-l'altă e tipărită și subscrisă la Paris de generalul G. Adrian: *Quelques mots sur la Question Israélite en Roumanie.*

Într'amândouă aceste scrieri, cestiunea se află desvoltată cu destulă sinceritate și claritate spre a lumina pe toți acei străini ce ne credă persecutori ai Israeliților, și să 'i facă să aprecieze cât sunt de nedrepte acușățiunile de intoleranță care ni se aruncă în față, și cât este de umilitor și de penibil pentru noi, Români, de a vedé că ómenii politici ai Franței au dat mai mult creșément unor intrige ale inamicilor României, decât înșșiș Românilor, celor în tot-d'auna devotați ideilor liberale și în tot-d'auna sprijinitori ai latinismului în Europa.

În mijlocul confusiunii ce calomniile semă-nate în contra României au produs în mințile multor ómeni luminați din Occident, asemenea publicațiunii sunt de un efect folositor. Ele au și acel avantaju de a pregăti publicul european a priimi cu o consciințioasă nepărtinire tóte restricțiunile ce viitórea lege română va trebui neapărat să pună împământenirii atător specii de Israeliți, cari locuiescú astăzi printre noi, diferiți unii de alții, prin originea, prin năravurile și prin tendențele lor.

Atât este de adevărat că e de mare importanță a accentua cu putere asupra unor aseme-

nea distincțiunii, încât propaganda israelită, simțind că argumentul cel mai tare în favoarea reclamațiunilor Evreilor din România ar fi de a răspândi în lume credința că ei sunt *autoctoni* în România și *asimilați* cu Români, a amăgit pînă și pe învățatul profesor Bluntschli, carele a scos la lumină o altă broșură (tradusă acum și românește), unde, sub scutul unei erudițiuni lipsită de orîce critică serioasă, autorul merge pînă întru a închipui o populațiune *daco-israelită*, contimporană cu primele colonizațiuni romane din Dacia.

Curióse ameteți produce une-orî știința nerumegată!

A ū fost erudiți, cari, citind în vechii istoricii elini că pe malul drept al Dunării ar ū fi locuit când-va în vechime o populațiune numită *Siginii*, și a ū închipuit că aceia trebuie să fi fost *Çigani*; și iată, din acéstă întemplantóre asemănare de numiri, o fantastică teorie, care face din România o străvechie țeră a Çiganilor și constituie bandelor de vagabonđi indiani, veniți aci abie de patru seū cincî sute de ani, drepturi de autoctonie asupra țerei nóstre.

Acum, o róstălmăcire de acelaș fel a unor nume ebraice, aflate pe o placă de bronz din timpul Romanilor, face pe erudiții cei ușuratici a închipui o întrégă colonizare de Israeliți adusă pe țermul drept al Dunării de însuși împératul Traian.

De ar fi așa, cum ôre s'ar poté să refusăm noi drepturi egale cu ale nôstre, fraților nôștri de acum una miie șépte sute de ani?

Dar unde sunt doveđile? Déca într'adevăr au fost unul séu două séu đece Israeliți printre coloniî lui Traian, aceia de sigur de mult timp s'au contopit printre Romaniî, tovarășii lor; aceia n'au păstrat nici portul israelit, nici limba lui Moise, nici religiunea lui. Desfidem pe profesorul Bluntschli și pe tótă Alianța Israelită d'a mai distinge pe aceia, dintre curații Români creștinî de astăđi. Aceia sunt într'adevăr așa de asimilați, încât nu sunt ei aceia cari astăđi cerú dreptul de împămênțenie.

Dar tot de o dată desfidem pe toți erudiții, partisanî ai împămênțenirii Evreilor în România, de a ne dovedi că Israeliții veniți de ierî-alaltăierî din Galiția și din Rusia, cu portul lor jidovesc, cu dialectul lor nemțesc — ba chiar și cei veniți de mai nainte din Orient, cu limba spaniolă — sunt urmași ai colonilor aduși de Traian în Dacia.

Toți aceștia, adică tot ce este astăđi Israelit în România, nu sunt de sigur *autoctoni* și nici *asimilați* cu Româniî.

Dar ceia ce este necontestabil și ceia ce se póte proba cu doveđi mult mai temeînice decât cele invocate de profesorul Bluntschli în favórea autoctonei și asimilațiunii Evreilor din România,

aceia este spiritul de toleranță care a domnit în tot timpul în România față cu Evreii.

Pe când ei, din cauză de religione, erau persecutați, împilați, torturați și goniți pretutindenă, România cea mult ospetósă se arăta, în favórea Evreului străin de sînul ei, nu mai puțin blândă în dreptatea sa, decât pentru oricare din fiii ei cei creștini.

Exemple din vechime s'arú poté da atâtea încât printr'insele să fie confundată tótă trufia de toleranță, cu care se landă popórele culte ale timpului present.

Care, înt'adevăr, din țérrile Occidentului ar poté să scótă la ivélă un singur act ca chrisovul în care, la anul 1553, Pétrașcu Vodă, tatăl lui Michaiu Vitezul, ne spune că pe timpul unui predecesor al lui, Mircea Vodă, „s'a găsít un E-
„vreu ucis în satul Vianul de peste Olt, și aú ve-
„nit maica și soția Evreului de aú apucat pe a-
„cest sat Vianul, și s'aú fost și pírit dinaintea lui
„Mircea Vodă. Íar Domnia lui a căutat (pricina)
„și a judicat și a dat (a osúndit) satul Vianul cum
„că să plátéscă sângele Evreului cu 40,000 aspri
„(baní de argint) și astfel numai să fie judici
„(liberí)“.

Satul Vianul ne-avénd de unde plăti atáți bani, sátenií „nu s'aú suferit ca să 'și spargă ca-
„sele și curțile, ci aú căđut înainte lui Mircea
„Vodă și s'aú jáluit cum că n'are alt loc, să șéđă,

„*déca îi va scóte pre ei din sat. Iar întru aceia,*
 „*Mircea Vodă s'a milostivit și a dat de la sine*
 „*acele 40,000 de aspri, din mâna Domniei lui*
 „*maică și muierii Evreului, de 'i au plătit sângele*“.

Îată un fapt istoric care s'a petrecut în România acum vre o patru sute de ani. El ne dovedesce cât de mare a fost, în orî-ce timp, dreptatea Românilor către Israeliți. El ne arată cum autoritatea supremă a țerei de pe atunci, Domnul, condamna cu asprime pre Români a plăti sângele unui Evreu, ucis pe nedreptate.

Dar el tot de o dată ne arată că aceeași autoritate supremă, așa de aspră în sentențele sale, scia să afle mângâieri și ușurări prin care, fără de a desmoșteni pe Români de bunurile lor, da și Evreului cea ce se socotea, dupe legile de atunci, ca drept al lui.

Tot astfel să facem și noi acum.

Judicata lui Mircea Vodă, cea care afla imblândiri pentru pămênteni, chiar în rigórea cu care ea apăra de asuprire pe Evrei, acea dreptate, de o potrivă ocrotitoare pentru toți locuitorii țerei, să inspire și adî pe legiuitorii noștri.

Este de a noastră onóre ca să arătăm lumii întregi cum că *dreptatea românescă* a lui Mircea Vodă covêrșesce însăși, prin înțelepciunea și toleranța ei, vestita judicată jidovescă a lui Solomon !

Sâmbătă, 9/21 Iunie, 1879.

XXIII.

IMPĂMËNTENIREA ISRAELIȚILOR

3^o.

În marea cestiune ce se desbate, noi ne am împlinit datoria, fără de nici un moment de șovăire.

Am căutat să luminăm pe publicul nostru, din toate puncturile de privire, asupra originii, asupra naturii și asupra consecințelor unei cestiuni de o importanță capitală pentru noi.

Vădând confusiunea ce, prin efectele nesciinței și mai mult încă ale intrigilor viclene, domnesce în mintea celor mai mulți dintre noi, ne am depus toate silințele ca să combatem un curent fatal determinat de exploatarea cestiunii Evreilor în luptele de partidă ; ne am silit să potolim spaîma ce s'a răspândit prin acest curent de dincolo de Milcov pînă dincóce, în cugetele turburate ale ómenilor din orî ce clasă ; am căutat să desvelim în fine și uneltirile care tindă a exploata în lă-untrul țerei acéstă stare anormală a spiritelor.

Am arătat că la noi nu s'ar fi născut o cestiune israelită decă, în curs de un pătrar de secol și mai bine, clasa dominantă din Moldova nu nu 'și ar fi făcut din introducerea Evreilor în ținuturile de peste Milcov un isvor de folóse ili-

cite; deca adversarii învîrșunați ai partidei liberale, cari în mare parte sunt din aceeași clasă odinioară dominantă în ambele Principate, n'ar fi suscitât, la 1866, în interiorul țerei o mișcare în contra Evreilor, iar în străinătate o altă mișcare spre apărarea lor, astfel încât să pună pe ministerul liberal de atunci între ciocan și nicovală.

De atunci în cóce, grăuntele de discordie semănat de dînșii 'șă a dat ródele amare.

Astădăi ânsă, când a venit timpul de a le culege, tot ei, tot aceia, se dau în latură și cerú în gura mare ca guvernul liberal să se înece, de buna lui voie, cu veninul ce ei au prăsit în țeră la noi.

Fie! ei ânsă nu vorú puté face ca guvernul liberal să fie acela care va revêrsa cu mânele sale veninul asupra poporul român.

Déca astfel va fi sórta nenorocită a patriei nóstre ca ea să nu fi aflat acum în sine destulă cumpănire și destulă energie spre a desjuca intrigele mârșave care întunecă mințile, apoi cel puțin partida liberală va avé acea mângâiere de a puté declara, în fața țerei și a lumii, că dînsa a susținut mereú cauza mărétă a apărării patriei, a demnității naționale și a echilibrului împăcuiitor în politica externă.

Ea s'a adresat la simțimintele cele mai înalte ale inimei omenesci; ea n'a speculat cu interesele meschine, spre a produce în sînul națiunii

o turburare, de care numai cei cu gânduri rele pot să profite.

Partida liberală a căutat să înalțe națiunea mai presus de unele mici vexațiuni actuale; ea a făcut tot ce 'i a stat prin putință spre a dovedi că, orî cât este de grea pentru țără cestiunea împămîntenirii Israeliților, ea nu este o pîdică nerăsbătută a desvoltării noastre naționale ca Stat independent și ca popor cultivat, decă va fi regulată cu prudență și dreptate.

Noi înși-ne am ȑis și am repetit că nu se cade ca Români să fie stăpâniți ca de o spaimă în această cestiune; am ȑis că cu nedrept ei 'și au făcut nălucă din ea; ceia ce negreșit, pentru cine pricepe românesce, nu vrea să ȑică, precum au pretins uni adversari ai noștri, că am fi susținut că cestiunea israelită este o simplă nălucă.

Nu! Ea este o realitate, și chiar o tristă și împovărătoare realitate; mai cu sémă fiind că ea stă în fața noastră învelită într'o negură întu-necósă și posomorită.

Pușini sunt aceia dintre noi cari cutéză a lua facla în mână, spre a scruta la lumină ceia ce conține acea négră fantasmă.

Dar mulțimea e speriată; nu îndrăznesce a păși cu încredere în urma luminătorilor. Alții, rîi la cuget, stău de 'i șoptescă basme de îngrozire; o ținū în loc și 'i inspiră planuri deșerte spre a îngrădi negura și a opri lumina.

Acei povățuitori vicleni, este învederat că nu lucrăză fără un plan bine precugetat. Sfloșii de lumină, lor le convine a întreține întunericul în orî. cę privință ; ei se bucură de idea că vorū reuși în curënd a'l lăți așa de tare și așa de îndesat preste întregul popor român, încât acesta va remăné din nou în discrețiunea lor.

Atuncî cestiunea istraelită își va afla prin impunere o soluțiune cu atât mai lesniciósă, cu cât ea va oferi avantagie mai mari celor cari punū ađi stavile la resolvarea ei echitabile și demnă prin însuși consimțimëntul națiunii.

Déca astăđi camerele alese sub regimul libertății se vorū refusa, subt influențe fatale, a cum-păni demnitatea națională și interesele țerii cu legile echității și cu exigențele politice, apoî măne, partida care în tot modul se silesce a dovedi lumii că națiunea română nu scie să useze și nu merită să se bucure de libertăți, acea partidă, care ađi *tace și face*, va lua de la străini arma autoritară în mână și, cu voie cu nevoie, ne va impune, nu ceia ce este just, demn și politic a acorda Israeliților, ci tot ceia ce va fi spre folosul partidei conservatöre a se face.

Atuncî va reincepe, în proporțiuni colosale, și preste tótă România, ceia ce se făcea odini-nióră în Moldova cu Evreii, în margini mult mai restrînse.

Îată perspectiva viitorului, care cu pași de gigant se apropie de noi.

Negreșit că, considerată din acest punct de vedere, cestiunea israelită este îngrozitoare : ea este lovitura de mărte pentru naționalitatea, pentru instituțiunile și pentru independența noastră.

De acest pericol am luptat să ferim țera.

Și mijlocele noastre au fost cele pe care purure le am întrebuițat, adică de a răspândi cât mai mult lumină asupra cestiunilor privitoare la țera noastră.

O parte din adversarii noștri din contra au observat o tactică cu totul opusă ; ei nu au spus nici un cuvânt despre soluțiunea cestiunii în desbatere. În fața lumii, s'au menținut în tăcere, în rezervă, într'un mister enigmatic. Pe dedesubt însă, ei au lucrat și lucrăză numai a întuneca mințile, a irita interesele meschine, a încredința pe toți că puterile occidentale nu au să se mai amestese în trebile noastre interne, a promite pôte chiar ajutor, la vreme de nevoie, din partea altor puteri nu tocmai așa tare iniimate de generose simțiminte în favórea Evreilor.

Acéstă manoperă asigură cestiunii israelite soluțiunea violentă cea mai derăpănatóre pentru naționalitatea și pentru Statul român.

Sâmbătă, 28 iunie (5 iulie), 1879.

XXIV

ÎNPĂMËNTENIREA ISRAELIȚILOR

4^o.

O vorbă veche dice că nimeni nu este mai îndrăzneț și mai nesocotit în cutezările sale, decât fricosul când l'a prididit gróza, în culmea ei.

Este de ajuns ca un câne de pripas să 'l latre și să rânjescă la el colții, pentru ca dînsul, cuprins de o nedomirită spaîmă, să se asvérle nebunește în prăpastie, fără de a mai socoti că cu un codruleț de pâne séu cu o neînsemnată îmbunare 'și ar face din acel câne rătăcit un tovarăș folositor și credincios.

Când ne gîndim la ceia ce se petrece adî în țeră la noi, ne ar veni a rîde de spaîma necumpătată ce o încercă mulți Români despre partea Jidovilor pripășiți printre noi; ne ar veni a rîde, déca nu am vedé pe cei cuprinși de o așa spaîmă gata a prăvăli Statul în periculose făgașe.

Ne place a crede că cei mai mulți din căți facū adî o așa nesocotită faptă, numai dintr'o frică orbescă o facū; coci altminteré ar trebui, nu să deplângem rătăcirea lor momentană, ci să roșim de dînși.

Acésta pêne astădî nu ni s'a întemplat. In

momentul când ne ar atinge o așa durerosă simțire, glasul nostru ar rămâne cu totul mut.

Noi ansă tot vorbim, coci tot avem speranță că încetul cu încetul se voru desmetici cei cuprinși de temeri și voru vedé péné la sfârșit în ce parte este astăđi adevăratul pericol.

Credem că Români, cari de mari de ani își facú ris de frica proverbială a Evreilor, voru înțelege că nu li se cuvine tocmai acum a schimba rolurile; de aceia, ca veghîe în veci deștepte spre paza binelui public, noi le strigăm mereu :

„Veniți-vé, ómenî bunî, în fire; fiți de astădată Români cu inimă și cu minte, și nu vé asvêrliți nebunește în prăpastie, ca să scăpați de lătratul cânelui de pripas, pe care 'l puteți fórte lesne îmbuna.“

Să admitem un moment că suntem cu câteva ăile mai târđiú în cursul acestei luni, și că — dupe cum este și trista probabilitate, — Camera și Senatul au votat că Israeliți nu potú dobénda naturalizarea în România decât fie-care personal și subt fórte grele condițiuni, pe care majoritatea legiuitorilor nostri vorú să le lățescă și asupra străinilor de rituri creștine.

Este un ce copilăresc de a crede că lucrurile vorú rămâne dupe cum se încumetéză majoritatea corpurilor nóstre legislative a le regula.

Cine 'și dá ostenéla a citi tot ceia ce se ti-

păresce în ȃiarele străine asupra straniei fase în care a intrat cestiunea israelită la noi, cată să 'și dea bine séma că acele articole, în care Româniî sunt așa de aspru criticați de opiniunea publică a Europeî culte, nu sunt decât un slab răsunset al indignațiunii și al întérîtării în contra nóstră, de care sunt coprinse cabinetele marilor puterî, din momentul când aũ simțit că noi voim să ocolim decisiunile lor.

Așa dar, autoritatea materială a marilor puterî europene este ađi în deplin acord cu forța morală a opiniunii publice, spre a reprobă purtarea nóstră.

Pas' atunci de mai speră vre-un ajutor de unde-va, pentru ca să rămână resolvată dupe placul majorității o cestiune în care și rațiunea omenescă și rațiunea de Stat sunt în contra straniei încăpětinări a celor mai mulți dintre noi.

Este dar evident că ne punem în pericolul de a aduce evenimente în care cestiunea să fie resolvată dupe voințe străine, în mod cu totul vătămător națiunii române.

Óre ce arũ câștiga, în asemené cas, cei cari se obstină a face cu totul contrariul de ceia ce ar trebui să facem ca să ne recăștigăm buna-voința puterilor și simpatia opiniunii publice din străinătate?

Fi-vorũ valabile, séu măcar numai recoman-

dabile pentru noi, voturile negative ce, dupe tótă aparența, aũ să se dea la noi în curênd?

Remâné-vorũ, din cauza lor, toți Evreii lipsiți de drepturile ce întréga Europă reclamă de la noi pentru dînși?

Nu, de sigur! Nu; ci, în acéstă cestiune, ni se va lua mâne de nevoie un *boũ*, fiind-că n'am voitũ să dãm astăđi cu voie un *oũ*.

Íată singurul rezultat la care vom ajunge cu îndêrêtniciile nóstre.

Îl supunem din nou, în tótă a lui spăimêntătoare claritate, reprezentanților națiunii și facem âncó o-dată apel la patriotismul lor.

Celor căroră le este așa tare frică de năpădirea Evreilor în Statul nostru, le spunem verde și curat că a lor nesocotită frică este cu mult mai prejudițiabilă țerei decât primirea printre noi a câtor-va Evrei, cari arũ fi dovedit, pêně la ôre-care punct, simțiminte românesci.

Este mai vătêmătoare, cõci ea atrage fatal dupe sine, nu împămêntenirea cu bună înțelegere a câtor-va Israeliți, ci chiar acea năpădire în glótă de care ne este așa témă și care, efectuându-se cu sila va fi o adevêrată daună a naționalității nóstre și a echilibrului nostru economic.

Ciudat patriotism este acela ce făptuiesce într'astfel; și, déca într'adevêr sunt, dintre Români cari lucréază astăđi în acest sens, unii care

o facă de bună credință și cu cuget curat, apoi nici o-dată n'a fost cine-va mai în drept decât cum este acum națiunea română de a ține, făcând alusiune la așa nepricepuți amici ai ei :

„Feresce-mă, Dómnne, de prietenî, cõci de dușmanî mă feresc eú însu-mî!“

Bêtrânul nostru Cantemir, a cărui viață s'a petrecut în intrigele politice ale țerei nóstre—pe care puçin le aú schimbat secolii — ne povesteste într'un loc o fabulă, prin care el descrie, sub numiri alegorice, rezultatele unor evenimente sociale ale țerilor române, cam de felul celui ce ne frământă astăzi.

El spune că paserile sburătoare, formând o-dată o nouă împărăție, aú refusat să priimescă printre dânsele pe musce, pe albine, pe viespi, pe țînțari și alte mici soiuri de muscuțe și de mușițe, care tóte voiaú și ele să se bucure de drepturile sburătoarelor, de óre-ce și ele purtaú aripe la spate.

Aceste mici lighiõne, îndemnate de sfatul ursului, al lupului și al vulpei, care sunt din firea lor vênători și prigonitori de paseri, cădură cu grămada drept în bucatele sburătoarelor celor mari, adunate la ospetș ca să serbeze cu veselie noua lor împărăție.

„Acésta, toți sftnicii și senatorii vędând, în „mirare din cap, din umeri și din ochi semne fă-

„cându’și, mușesce întreba, și cel ce să răspundă
„nu era!“

Dar paserile indignate de cutezarea preten-
țioșelor muscuțe, începură a respinge cu sila pe
lighioanele cele mici și supărătoare. Ce folos! de
mici, de iuți și de dibace ce erau, acestea scăpaū
printre labele și pe subt aripele paserilor și ’și
băteaū joc de ele, cîupindu-le și mușcându-le
astfel încât sburătoarele cele mari, obosite de o
luptă deșertă, fură silite să dea pace și să facă
loc pretutindenī micilor jigăniī.

Iar încercatul autor sfêrșesce povestea sa cu
aceste înțelepte povețe, care merită să fie me-
ditate de către *sfetnicīi* și *senatoriī* noștri de
astă-dī :

„Pedepsă și ocară ca acésta le zămisli ne-
„buna mēndrie. Că de multe orī părerea înaltă și
„și tocmai peste nuorī rădicată, în fundul besniī
„necunoscinței povērnindu-se, cade; și cu cât mai
„cu mărire se slăvesce, cu atâta mai în prăpastie
„prăvălindu-se, se ocăresce; așijderé adesé s’aū
„vădūt, că lucrurile pré putinciōse și pré virtōse,
„pré lesne a se sdruncina și a se fērāma, āncō și
„de cel mai slab și mōle, precum diamantul cu
„plumb se lucréză și cu praful sēū și cu curma
„fierului tăindu-se, se despică, se rujdesce și se
„julesce; mórtea și perirea Filului (Elefantului),
„șōrecele este; picătura ploii pétra găuresce, și
„funia de teū cu vremea marmurile despică; că

„lucru așa de putincios și de virtos subț sóre nu „este, căruia biruință și înfrângere să nu se dea, „âncă de unde nici gândesce, nici nădăjduiesce.

„Așa dar, jalnicele și trufașele dihani, duhu- „rile cele înalte și umflate ce purta, și sprîncé- „nele cele preste frunte rădicate ce înalța, cu o- „cara a tótă lumea, de tot jos le lăsară și géndul „într'altă socotélă își mutară.“

Fie ca *géndul, într'altă socotélă să și 'l mute* aî noștri, mai nainte ca ei, învinși de muscuțe, să fie siliți a 'și lăsa de tot în jos duhurile cele înalte și umflate ce pörtă și sprîncénele cele preste frunte rădicate ce ei acum înalță, fără socotință, în semn de neînduplecat refuz!

Marț, 8/15 iulie, 1879.





NICOLAE BĂLCESCU

ȘI SCRIERILE SĂLE

Precuvântare la *Istoria Românilor sub Michaiu Vodă Vitézul*,
publicată la 1877.

Îndeplinesc astăzi una din cele mai vii și mai stăruitoare ale mele dorințe: aceia de a scóte la lumină *Istoria Românilor sub Michaiu Vodă Vitézul*, lucrarea de căpetenie a eminentului și mult deplânsului nostru istoric Nicolae Bălcescu, care tot-de-o-dată este și o scriere de frunte în literele românesce.

De două-șeci și cinci de ani, de când *Nicolae Bălcescu* a murit, înstrăinat de pré-iubita și pré-dorita sa țără, eú unul n'am pregetat un moment

de a căuta mijloc spre a face cunoscută publicului românesc această frumoasă operă, în care își pironise mintea și puterile sale un om de un rar talent, un om ce de copil încă, eu mă deprinsesem a'l respecta, a'l iubi, a'l admira.

Cinci spre-zece ani din aceștia, am păstrat cu sfințenie la mine manuscriptele lui, cercându-mă, de câte ori 'mă a stat în putere, a da publicității cel puțin o parte din ele. Dar, spre rușinarea noastră de pînă acum, a trecut un pătrar de secol de la mórtea Bălcescului mai nainte ca să pótă fi pus subț ochii națiunii române, tot cea ce dinsul lucrase întru cea mai mare a ei onóre.

A trebuit ca o rađă din acel foc de vitejie strămoșescă, care ardea cu dor inima lui Nicolae Bălcescu, să străbată în sfērșit în vinele tuturor Românilor, pentru ca să afle timpul priincios de a eși la ivélă patrioticele pagine scrise de péna lui, muțată și oțelită în sângele atător eroi ai Românilor din trecut!

Ađi într'adevăr e timp ca națiunea română să audă și tot-de-o-dată să simtă adûnc cugetele înviietóre și spornicele cuvinte ale aceluï nobil suflet, ale acelei intinse inteligențe românesci, care odată se numea *Nicolae Bălcescu*!... Nicolae Bălcescu, despre carele ne spune d^l V. Alecsandri că „coprins de entusiasm la privirea flăcăilor români ce dântuiau cu pletele în vânt, țeia :

O ! mândră óste va avé România, când îi va veni și eî rîndul pe lume!"¹⁾

Și negreșit la virtuțile ostășesci ale poporului român se gîndea fără preget Nicolae Bălcescu, de óre-ce el, abîé în vîrstă de 19 ani (era născut în Bucuresci la 29 iunie 1819), intră în oștire și, numai cu rangul de cadet (îunkër), doritor să împărtășescă soșilor sêi de arme cunoscințele ce mintea'î ageră și studiósă dobêndise ancò din junete, cerù să institue în casarmă o scólă pentru soldați, unde însuși fu învățător. Apoi, dupe ce fu prigonit și închis cât-va timp la mînăstirea Mărginenii pentru ideile sale liberale, tot către oștire își îndreptă el gîndurile, când spre a intra în cariera literară, el tipări în Iași la 1844, începutul unui studiu asupra *Puterei armate la Români*.²⁾

Pêně la anul 1848, petrecêndu'și timpul în studii istorice, când la Paris, când în țeră, el scrise diferite lucrări de un mare interes pentru

1) *Nicolae Bălcescu*, Suvenire de V. Alecsandri. Un fragment în *Revista Română pentru sciinșe, litere și arte*. Bucuresci, tom. II. 1862, p. 312.

2) Acest studiu, publicat în *Fóia sciinșifică și literară* din Iași, și apoi și în fîșyórá separată, pórtă titlul: *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valachiei pêně acum*. — El se completéză printr'un asemenea studiu asupra principatului Moldovei, tipărit în *Magazinul istoric pentru Dacia*, din Bucuresci.

istoria națională, și le publică în *Magazinul istoric pentru Dacia*, pe care îl redacta în unire cu d^l A. Treb. Laurian. ¹⁾

La anul 1848, el luă parte activă la mișcarea națională, atât în țera Românească, cât și, mai apoi, în Ardeal. Însuși el, în scrierile lui pe care le dăm aci la lumină, ne descrie adese simțirile înduioșate ce a încercat inima lui în mijlocul acelor aspirări confuze ale deșteptării spiritului național, pe care el, singur poate pe atunci, scia să le măsore, în mintea sa erudită și patriotică, cu măsura urieșă a gloriilor trecutului.

Fără ansă de a perde curajul în aceste sterpe lupte, tocmai când vedu de toate părțile avânturile generose ale poporului român înfrânate sub juguri străine și asupritore, tocmai în tomna anului 1849, el se întorse în Franța și se con-

1) Scrierile lui Bălcescu, care au apărut în *Magazinul istoric* sunt cele următoare: Tomul I. (1845): *Cuvânt preliminară despre isvórele istoriei Românilor. — Românii și Fanarioșii. — Ioan Tzutul, mare logofet al Moldovei. — Logofetul Miron Costin, istoricul Moldovei. — Spătarul Ioan Cantacuzino. — Postelnicul Constantin Cantacuzino.*

Tom. II. (1846): *Puterea armată și arta militară la Moldoveni în timpul mării lor. — Despre starea socială a muncitorilor plugari în principatele Române în deosebite timpuri.*

Tom. IV. (1847): *Campania Românilor în contra Turcilor de la anul 1595. — Buletin despre portretele principilor țerei Românești și ai Moldaviei, ce se află în cabinetul de stampe de la biblioteca regală din Paris.*

sacră mai cu totul la lucrarea capitală a vieții sale, la povestirea marilor fapte răsboinice ale Românilor din al XVI^{le} secol.¹⁾

1) N. Bălcescu, în timpul revoluțiunii de la 1848 din București, a scris în ziarul lui Bolintineanu, *Poporul Suveran*, câte-va articole, din care extragem liniile următoare:

«Părinții noștri au vărsat prețiosul lor sânge pentru a ne lăsa de moștenire drepturile noastre politice, și datoria noastră este a le păstra cu aceiași putere pentru fiii noștri. Timpul n'a venit ca să dobândim o independență absolută. Poziția noastră politică, de pe tractate, este bună; numai trebuie ca ele să fie păzite de înalta Pörtă, și sprijinite cu statornicie de noi. Să nu uităm că suntem datorii a apăra naționalitatea și drepturile noastre, de vom fi nevoiți, chiar vărsând sângele. De vom căde în această luptă sfântă, să cîdem încăl bărbătește, astfel cum au trăit părinții noștri, și ca dînsii să strigăm: *Maî bine fêra noastră să se prefacă într'un întins mormînt, numai să rămîna tot fêra Românilor!*»

Mergînd apoi la Paris, pe cînd se ocupa de marea lui operă istorică și, osebit de o întinsă corespondență și de redactarea unor acte atingătoare de faptele emigrațiunii revoluționarelor români, el publică în *Journal des Economistes* din Paris, 1850, o importantă lucrare în limba franceză, sub titlul *Question économique des Principautés danubiennes*. Printre manuscriptele rămase de la dînsul se află și o parte din textul român al acestui memoriu. Tot acolo găsim și un însemnat fragment dintr'o lucrare încă inedită, purtând titlul: *Manuulul bunului Român, dialog între un sătên și un comisar de propagandă*. Fiind la Paris, Bălcescu mai compuse cuvîntul său asupra *Mișcării Românilor din Ardel la 1848*, pe care îl tipări într'un ziar român de acolo, *Funimea Română* din 1851; apoi conlucra său traduse poema în proză ce poartă numirea de *Cîntarea României*

Dar să'l lăsăm să 'și descrie însuși starea lui fizică și sufletescă, și să ne mărginim a decopia aci o notă pe care am aflat'o printre hârțiile lui, scrisă cu o mână slăbită, când se afla la *Hyères, dechemvrie în 17, anul 1850* :

„Minutele în care scriu sunt pline de amar
 „și întristare. Pe când Europa întrégă se pregătea
 „a saluta triumful libertății, eroica Franță, de la
 „care ca tot-d'a-una se aștepta semnalul, Franța,
 „prin fatalitate și prin neunirea filor săi, cade
 „gemând în neputință sub un jug umilitor. Fiii
 „fără-de-legii triumfază în tóte părțile și înteme-
 „ieză spurcata lor tiranie. Sufletele generóse, sdro-
 „bite și rănite de mórte, vëdú apuind din vederea
 „lor dioa mântuirii. Insu'mi eú, cu o inimă sfă-
 „șiată de durere, mă lupt cu o bólă crudă și ne-
 „îmblândită, caut a câștiga timp asupra'i și a o
 „întrece în iuțelă, ca să pot lăsa fraților mei a-
 „ceste pagine din viața părinților noștri, și cađ
 „sleit de puteri, mistuit prin silințele ce fac. Cu
 „tóte aceste temeuri de descurăgiare, sufletu'mi
 „te slăvesce încă, înđeită libertate, și deși ómenii

și care fu mai ántey tipărită la Paris în broșura *România vii-
 tóre* din 1851, și apoi reprodusă de dl V. Alecsandri în *Ro-
 mania literară* din Iași, 1855, unde s'a tipărit și un fragment
 din cartea III^a a *Istoriei Românilor sub Michai Vodă Vitezul*,
 sub titlul : *Răzvan Vodă*.

Acestea sunt, pare-mi-se, tóte scrierile Bălcescului de la
 1848 pêne la mórtea lui.

„sângiurilor aŭ învelit cu maramă négră dulce
 „faça ta, crede că va veni ȓioa fericită, ȓioa is-
 „bëndirii, când omenirea întrégă se va scula spre
 „a sfâșia acest vél și dușmanii tēi se vorŭ impe-
 „tri la vederea sórelui sēu de lumină; atunci nu
 „va maĩ fi nicĩ un om rob, nicĩ naȓie róbă, nicĩ
 „om stăpân pe altul, nicĩ popor stăpân pe altul,
 „ci domnirea *Dreptăȓii* și *Frăȓției*! Aceste cuvinte,
 „ce o-dată am dat de devisă naȓiei mele, vorŭ
 „domni lumea; atunci așteptarea, visarea vieȓei
 „mele se va împlini; atunci toȓi Româniĩ vorŭ fi
 „una, liberi și fraȓi! Vai! nu voĩu avé noroc a
 „vedé acéstă ȓi, deși eũ asemeni am muncit și
 „am pătimit pentru dreptate, și cel din urmă al
 „meũ cuvânt va fi âncõ un imn ȓie, ȓera mea
 „mult dragă!“

Acea lucrare despre care el vorbesce cu un
 așa dureros entusiasim, este *Istoria Românilor*
sub Michaiu-Vodă Vitézul, la care lucra de maĩ
 mult timp și din care scrise o mare parte în a-
 niĩ din urmă aĩ vieȓii sale. Iată, de pre o altă
 însemnare manuscrisă ce s'a găsit printre hâr-
 tiile lui, împărtșirea ce el voia să dea opereĩ sale:

„Tomul I: *Introducerea*. — Cartea I. *Liber-
 tatea Naȓională*. (1593 — aprilie 1595). — Cartea II.
Călugăreni (aprilie 1595 — dechemvrie 1595.) —
 Cartea III. *Robirea ȓăranului* (dechemvrie 1595
 — aprilie 1599). — Acte adaose.

Tomul II: Cartea IV. *Unitatea Naȓională*

(aprilie 1599 — iulie 1600). — Cartea V. *Mirislău* (august 1600 — ianuarie 1601). — Cartea VI. *Gurislău* (ianuarie 1601 — septembrie 1601). — Acte adăose. — Lista isvórelor acestei istorii.“

Cartea întâi, de pre cum însu'si însemnăză pe acéstă ultimă notă, a fost scrisă la Paris în iérna anului 1851 (ianuarie și februarie); a doua, iarășî la Paris, 1851 (martie și aprilie), cu tóte că o mare parte fusese publicată la 1847, în *Magazinul istoric*, sub titlul *Campania Románilor în contra Turcilor, de la anul 1595;*“ a treia carte a scris'o în satul Ville d'Avray, lúngă Paris, la 1851 (maiu péné la august); a patra la Hyères, în Franța meridională, la 1852 (maiu și aprilie), în sférșit o parte din a cincea e scrisă la Constantinopol, tot la 1852, dar ea nu este sférșită ¹⁾. Se vede că pe a șésea nici că o începuse

1) Manuscrișul acesteî a Va cărți, scris în mare parte de însășî mânia cu totul slăbită a Bălcescului, se opresce la pagina 138 cu însemnarea numărului capitolului «XXXIII» cu care avea să urmeze textul sėu. Dl Greg. Tocilescu, în interesanta monografie ce a publicat asupra lui: *Nicolae Bălcescu; viața, timpul și operile sale, 1819—1852.* (tipărit în *Columna lui Traian* a dlui B. P. Hasdeu, București, 1876, No. 5, și apoi în tăscioră separată) face următórea curiósă observațiune :

«Aci se opresce péna lui Nicolae Bălcescu.

«Era capitolul 33 al scrierii sale, care corespunde la capitolul 33 al vieții sale, vârsta în care a murit!... Este o întemplantare curiósă, analogă cu aceia a lui Napoleon cel mare, în manuscriptele căruia s'a găsit un manual de geografie, scris în

âncă, căci nu există nici un manuscris. Actele adăoase sunt adunate în mare parte deși nu au fost încă puse în orânduială de autor; cât despre lista isvórelor, aflăm în notele lui, titlurile a mai mult de 225 scrieri vechi și moderne în felurite limbi, pe care le a consultat d'a-dreptul său în traduceri, ce el punea să i le facă. Din *Introducere*, se vede, dupe sumarul ce ne a lăsat, că voia să facă un tabel al vieții sociale a Românilor din trecut; dar ast-fel cum o avem, ea este mai mult un schelet al lucrării precugetate.

Nicolae Bălcescu nu avu dar timpul să 'și aducă pêne la capăt întreprinderea sa. Muncit de dorul țerei, luptându-se cu o răpede bôlă de piept și mai adese și cu neavearea și izolarea în țără străină, el se decis a se porni la Constantinopol ca să obțină voia de a se reintôrce la căminul părintesc; acolo ânsă i se refuză favórea de a vedé pământul său de nascere, și atunci, cu sufletul întristat, cu puterile slăbite, singur și lipsit mai de tóte, se întórse tot pe mare către apus, purtând mereu cu sine scumpul său avut, manuscriptele lui. La 5 octomvrie 1852 el ajunse în Palermo, unde spera să afle, sub clima căldu-

junețea sa, neterminat și care se oprea tocmai la insula Sta Elena, unde, 30 an mai în urmă, marele împérat avea să 'și sfêrșescă cariera».

rósă a Siciliei, alinare pentru suferințele pieptului său atacat; dar dupe șese săptămâni de viață tristă și izolată, la 16 noemvrie, el își dă sufletul departe de orî ce inimă amică, năpustit pe patul unei ospetării și lăsând numai cu limbă de mörte tóte scrierile lui, unuia din prietenii săi, d^{lui} Ion Ghica.

El nu avea la sine mai mult decăt o sumă de 30 franci; nu era nimeni acolo ca să 'i cum-pere măcar un loc la cimitir. Cîoclii ridicară cadavrul străinului din ospetăria „alla Trinacria“ și 'l afundară în grópa de obște a săracilor din mónăstirea Capucinilor de la Palermo.

Când la 1863, am cerut și am obținut de la Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, carele iúbise și scia să prețuiască pe Bălcescu, autorisațiunea de a trămite din partea guvernului român ca să ridice dupe țermul străin și să aducă în patrie, ósele aceluí bărbat cu care națiunea romană se póte mëndri, trămisul nostru d^l Nicolae Ionescu, a putut numai să constate la fața locului că trupul lui Nicolae Bălcescu era pentru vecie amestecat printre osemintele sărăcimii din Palermo. D^{lui} ne aduse de acolo numai ultimele voințe ale ilustrului nostru rēposat ¹⁾).

1) Testamentul lui N. Bălcescu, pe care l'a adus d^l N. Ionescu de la Palermo, și care se păstréză la ministerul instrucțiunii publice al României, împreună cu raportul trămisului

Abie astăzi ansă, douăzeci și cinci de ani dupe a lui mörte, ele se îndeplinesc în parte ¹⁾. Dl Ion Ghica a oferit Societății Academice Române, prețioșele manuscripte ale lui Bălcescu, care de la anul 1861 au stat în păstrarea mea, încredințate fiindu-mi de fratele răposatului, de dl Costache Bălcescu.

nostru, fusese încredințat de însuși răposatul, consulului turcesc din acea localitate. Simțind sfârșitul său, el puse să i se facă o listă amănunțită de tot ce posedă cu sine, în care arată că voința sa este ca manuscrisele lui să se dea dlui Ion Ghica, carele se afla pe atunci în Turcia. Un preot grec din vecinătate priimi, de pre cererea sa, cea dupe urmă a lui mărturisire și cel dupe urmă al lui suspin. Lădița cu obiectele rămase de la Bălcescu a fost de mult trimisă familiei sale de către proprietarul ospătăriei «alla Trinacria». Astfel s'a întâmplat ca dl C. Bălcescu, carele avea manuscriptele la sine, să mi le încredințeze încă de la 1861 spre a le tipări în *Revista Română*. De atunci ele au stat pêne estimp la mine.

Pe de altă parte, testamentul adus în țără de dl N. Ionescu la 1863, rămăsese și el uitat în dosarul ministerului.

În fine, abie acum, prin concursul dlor Ion Ghica, C. Bălcescu și al meu, voințele ilustrului răposat începă a 'și căpăta a lor realizare.

1) Bălcescu, într'o adresă către *patronii Asociației literare române*, arăta că scrierea sa asupra *Epocei lui Michail Vitezul*, fiind aproape terminată și având numai câte-va luni de lucru spre a o sfârși, el doresce ca ea să fie tipărită în două frumoșe volume în 8^o, de pre împărțirea expusă mai sus, și tot-de-o-dată să fie ornată cu un portret al lui Michail Vitezul, gravat pe oșel, de pre a lui Sadeler făcut în Viena la 1601, precum și alte patru executate în xilografie. Doresce asemenea să se trimită

Încă de atunci am început a tipări în *Revista Română*, o parte din *Istoria Românilor sub Michailu Vodă Vitezul*¹⁾; dar nu am putut merge mai departe decât pînă pe la mijlocul cărții a III^a. Sfîrșitul acestei cărți, a IV^a întregă și tot ce mai posedam din a V^a vîdă acum mai întîi lumina tiparului.

Societatea Academică Română, fericindu-se de prețiosul dar ce a priimit și doritoare de a se pune la înălțimea misiunii sale, răspîndind printre Români, mai cu sîmă producțiunile literare și științifice ale geniului național, nu a voit să întîrzie cătuși de puțin spre a da publicitate măreței opere a nemuritorului N. Bălcescu.

Mi a acordat mie dorita onoare de a dirige această grabnică tipărire, în care s'a socotit mai

un june inginer român în țară ca să ridice planurile deosebitelor localități mai importante, citate în cursul opereî. Aceste cheltuieli cere de la *Asociație* ca să le facă; iar pentru ostenele sale proprii și pentru toate cheltuielile ce făcuse cu cumpărători de cărți rare și cu traducțiuni, el nu reclamă nici o indemnizare, nici măcar cele 400 exemplare din opera sa, pe care i le acordă statutele *Asociației*. El se întemeiază însă a crede că, decă nu meritele opereî, dar negreșit faptele ce ea coprinde sunt de natură a deștepta în inimile Românilor simțiminte spornice pentru realțarea și întemeierea naționalității noastre.

1) *Revista Română pentru științe, litere și arte* coprinde în volumul I. (1861) *Introducerea, Cartea I* și parte din *Cartea II*; în vol. II (1862) urmare din *Cartea II* pînă la sfîrșitul ei; în vol. III (1863) o parte din *Cartea III*.

oportun de a înlătura de o cam dată toate notele indicătore de autorii consultați de Bălcescu în erudita și consciințioasă sa lucrare, și de a tipări scrierea originală în așa chip ca ea să fie mai lesne de citit pentru orî ce clasă de cititori¹⁾.

Cu timpul Societatea Academică Română își propune de a publica o edițiune critică și mai luxosă a operelor complete ale lui N. Bălcescu. Aceia va fi pôte mai bine priimită de ómenii de sciință.

Acum ânsă, noi sperăm și credem că această carte, așa cum este, va aduce, în împrejurările de față, folos și întărire cugetului național al întregii Românimî!

Bucurescî, 16 noemvrie, 1877.

1) Pentru acesta, am adoptat un format mai mic și mai purtareș decât cum dorea Bălcescu, și ne am servit de o ortografie română care, fără de a exclude caracterele etimologice ale cuvintelor, întrebuiințeză ânsă accentele și codițele (cedile), depărtate din scrierea românescă dincolo de Carpați. Acesta este și felul de ortografie cu care se servea Bălcescu, când scria cu litere latine. Tot manuscrisul *Istoriei Românilor sub Michaiu Vodă Vitezul* este de mâna lui, scris cam într'astfel.

NOTE.

I. DESPRE PLANURILE BĂTĂLIILOR LUI MICHAÏU-VITÉZUL.

Într'acéstă notă am reprodus ântêi câte-va rînduri pe care Bălcescu, bolnav și aprôpe de mórte sa, le scria din exil, adresându-le, dupe cum se vede, către un amic din țeră, căruia îi recomanda a face un pelerinagiu pe tîrâmul luptelor lui Michaïu, spre a completa indicațiunile topografice și legendare care. în lipsă de o bună chartă a țerei și proscris din patria sa, nu le putea însuși dobîndi. El cerea lămuriri asupra localităților citate în povestirea „*Evenimentelor din vîra anului 1595,*” apoi asupra *Călugărenilor, Tîrgoviștei și Bătăliei de la Teléjen la 1600.*

Cu acestea se întrepruie manuscriptul; dar va fi lesne a completa cererile autorului, urmînd și pentru localitățile âncă nefînsemnate aci, sistema recomandată de dînsul. Sub raportul topografic, lucrarea e acum mult înlesnită prin publicarea chartei celei mari a țerei Românesce executată de inginerii statului major austriac și prin mai multe bune charte ale Transilvaniei publicate în acești din urmă ani.

În cea ce se atinge de evenimentele de la 1594 și din véra anului 1595, fieși-cine va găsi pe chartă, satele *Petrile*, *Putineiu*, *Stănescii*; fieși-cine va vedé că insula cea mică din fața *Giurgiului*, cea cu ruine de o cetățuie, se chiamă într'adevăr *Sângeorgiu*; iar cea lătărăță din susul ei *Ramadanul*; va găsi asemenea *valea Sălcii* pe drumul *Giurgiului*; va găsi satul *Copăcenii* d'a stânga *Argeșului*. Dar cea ce rămâne încă de găsit e localitățile satelor *Hulubescii* și *Scărpătescii* ori *Șerbătescii*, care pôte s'aũ ruinat de tot, ori ca multe alte sate din țera noastră, 'și aũ schimbat numirile. E încă de aflat care a fost *valea Camuri*, decă nu cum-va vom lua o drept *valea Céguri* și satul învecinat la care a mas *Sinan-Pașa*, drept satul *Dadilovu*. Rămâne încă de constatat decă cum-va ceva tradițiuni și legende aũ rămas pe alocuré, din acele fapte de arme strălucite, deși timpul și nenorocirile posterioare aũ șters mai tóte amintirile gloriose printre populațiunile adese secerate și adese prenouite ale județelor române mărginașe *Dunării*.

Crucea de pétră de la *Călugăreni*, dupe cum spune și *Bălcescul*, e cu 90 de anı posterioară și nu de loc relativă la gloriosul fapt de arme al lui *Michașu*. Acéstă cruce monolită, mare și frumos săpată cu ornamente pe muchi, pórtă o inscripțiune care, în mai multe locuri s'a sters prin fărâmarea petrii, deși un mic pavilion de cărămidă boltit o apără de injuriile timpului. Într'o răpede trecere pe la *Călugăreni*, am descifrat, săpate pe acéstă cruce, următóarele cuvinte ce le transcriem precăt s'a putut mai exact păstrate.

Pe fața despre Giurgiu: „*șvânta acéstă și de viața aducétóre cruce rădicată este de pré luminatul și slăvitul domn Io Șerban Cantacuzino Voevod adevăratul nepot al bétrânului Șerban Băsărab.... și pomenire vécinică înălța.... ste la capul acestui frumos și minunat pod ca-*

rele însuși împreună cu iubit fiu-său.... la lucrarea lui fiind și câte....“

Pe muchia stângă : „pentru că și Mării sele în vécî bună pomenire și mulțămîta să'î fie și să'î rămăie lui și doamnei lui Mării și cuconilor lui făcutu-s'au dar acest pod și acéstă dumnezeéscă cruce s'au rădicat într'al patrule an al domnii sele la anul de la zidirea lumii 7112 (de la Chr. 1682) msta (luna) octovri dni (dile) 17.“

Pe fața despre Néjlov : „..... dar..... rădicarea acestii cinstitei și de viață făcétore cruce arată ostenéla și stradania facerii acestuî mare și temeînic pod întru vécînică pomenire iară luminatuluî acest..... precum în ceia față s'au đis iară în césta..... tă față scrisu'sau întru pomenire și cinstiți boiarini Mării sale cari saū întemplat la facerea poduluî acestuia împreună cu a lor luminat dom..... dus toți cu multă stradanie și ostenélă de la începerea poduluî pêně la svērșit cari pre nume sunt acesté Radu Năsturel vel ban, Badé Bălácénul vel vornic, Gligore Grădișteanul vel logofêt, Vlad Cocorêscul biv vel logofêt, Constandin Brăncovénul vel spătar, Iordakie Catozino vel stolnic, Alexandru biv vel stolnic, Mihul biv vel pitar, Tănasiel vel armaș, Costandin Bălácénul vel agă, Șerban vt logofêt, Fiera vt vistiar, Șerban vel căpitan za lefecii, Pêrvul Crețulescul vt postelnic fiind împreună cu tóte bréslele slujitori și ai curți dreptu acéia s'au scris ca să fie întru vécînică pomenire. Lt ot rodjetva Chr.....“

Precum vedem, nimic în acéstă inscripțiune nu amintesce făimósa bătălie a lui Michaiu-Vitezul și singurul punct prin care acest monument mai nou póte presenta óreși care relațiuni cu faptul de arme de la 1595, e modificările ce construcțiunea aceluî mare și minunat pod al lui Șerban-Vodă Cantacuzino, trebuie să fi adus localității în care s'au bătut Românii cu Sinan-Pașa. Într'a-

devăr, deși pozițiunea topografică n'a putut schimba în trei secolî, dar balta formată de Nėjlov nu mai pare a fi acum așa de amenințătoare, nici lunca așa de pădurósă, cum ni le descriu istoricii de pe atunci. Cu clădirea podului trebuie neapărat să se fi tăiat mulți din copaci și să se fi făcut lucrări spre a înjghieba apele răslătate ale riului; construcțiunea șoselei moderne ce merge la Gjur-giu a preschimbât și ea înfăcișarea sêlbatică și mocir-lósă a locului.

Dar pe lîngă lucrările de utilitate introduse de civilizațiune într'acea vale memorabilă, óre un monument care să dovedescă recunoscința Românilor către părinții lor ce au apărat țera cu bărbăție, n'ar fi tot așa de folos, ca și o cale lesnicósă deschisă pe acolo comerciului? Ceia ce înalță o națiune, ceia ce 'i inspiră demnitatea și tăria, nu este atât desvoltarea prosperității sale materiale, nici îmbilșugarea productelor industriei sale, nici înmulțirea capitalurilor și averilor, nici luxul vieței casnice, ci respectul către eroii și gloriile naționale de orî-ce fel, ci amorul către pămêntul natal, pentru păstrarea căruia s'au luptat generațiunile trecute, ci iubirea către limba și datinele părintesci, moșteniri scumpe, rămase din vechime! Fără de aceste elemente spiritul național pere, inima se sleesce în recile speculațiuni și în întreprinderi egoiste ale industriei și ale negoçului. Literilor și artelor este dat de a întreține viie venerațiunea gloriilor trecute, de a deștepta nobilele aspirațiuni, de a însufla sacrificii mărețe.

E o datorie sfântă a popórelor, pe care civilizațiunea o consacră pe tótă ziua mai tare, de a cerceta și de a scóte la lumină faptele trecutului lor, de a eternisa prin ajutorul artelor memoria bărbaților mari și evenimentelor glorióse. Să nu nesocotescă dar nimeni câtă

influență salutarie p^ote avea asupra unei națiunii amintirea virtuților ei străbune; adesea ori ea a produs faptele mari și acesta ne întemeiază mult a crede cuvintele unui amic când ȕicea : „Să ne aducem aminte de „epoca lui Michaiu, în care Românul atinse culmea măririi, care ne a lăsat cele mai gloriose pagine în analele țerei. Cine nu s'a entusiasmat citind bătăliile lui Michaiu? „Cine n'a admirat geniul și bărbăția lui? Călugăreni! Teropile ale Românilor! câte inimi nu tresarū la suvenirea v^ostră! câte suflete nu aprindeți! câte brațe nu înarmați! Când Românul 'și ar perde de tot credința, când ori-ce schînteie de patriotism s'ar stinge în inima lui, numele vostru singur ar fi în stare să 'l ridice, să 'l entusiasmeze și să 'l facă a muri luptându-se seū a triumfa!“ (*D. Berindei*, în f^oia *Junimea Română*, din Paris, 1851).

II. DESPRE OPERILE MICI ALE LUI NICOLAE BĂLCESCU.

Am adunat aci patru din scrierile lui N. Bălcescu, ce sub diferite priviri potū presenta un interes mai viu cititorilor marei sale opere istorice, cari, ajunși p^{en}ă la ac^{es}tă pagină, de sigur vorū simți cu durere lipsa nereparabilă a sf^{er}șitului *Istoriei lui Michaiu-Vodă Vitezul*.

Cele ce vom tipări în urmă sunt prezentate aci ca în chip de compensațiune, âns^ă fie-care dintr'un punct de vedere deosebit.

Mai ânt^{ei} vom retipări, ca un complement la cele ȕise despre pers^ona domnescului er^o al României, partea ce se atinge de Michaiu-Vitezul în articolul din *Magazinul istoric pentru Dacia* vol. IV, 1847, intitulat : *Buletin despre portretele principilor țerei Românesci ce se*

află în Cabinetul de stampe de la Biblioteca regală din Paris.

Apoi, ca relativ la mișcările poporului român din Ardél, pe care Bălcescu le a apereuit cu așa înaltă pètrundere în cele duoè din urmă cărți ale *Istoriei* sale, vom reproduce frumosul cuvènt rostit de dînsul la Paris, în ziua de 15 maïu 1851, aniversara *Mișcării Românilor din Ardél la 1848*.

Pe urmă vom face loc printre scrierile cele mai târziu ale marelui nostru prosator, acelei poetice aruncături de ochi asupra întregii sôrte a poporului român, pe care, în ori-ce cas, Bălcescu a fost acela care ne a dat'o, într'o minunată limbă strămoșescă, sub titlul de: *Cântarea României*.

În fine vom închiâia, reproducènd cele duoè înseminate memorii, scrise de Bălcescu la începutul carierei sale literare și tipărite unul la 1844 în Iași (în *Fôia literară*) și altul la 1846 în Bucuresci (în *Magaz. isor. p. Dacia*, t. II), tratând despre: *Puterea armată și arta militară la Români* din âmbele principate țera Românescă și Moldova; lucrare, care prin nenumèratele puncte se lègă cu istoria, mai cu totul ostășescă, a Românilor din timpul lui Michailu-Vodă Vițezul, și prin care junele autor își despică vîrtos, de la început, brasma sciințifică, pe care avea în câți-va ani așa de mult să o înrodèscă.

Aceste patru fragmente voru lăsa, suntem încredințați, în mintea și inima tuturor, o aduncă întipărire, făcènd pe fie-care să prețuiescă odată mai mult, câte nrocite însușiri ale istoricului critic, ale prosatorului plin de talent și ale ferbintelui și luminatului patriot erau întrunite într'acel mare bărbat, ce a perit dintre noi la vârsta de 33 de ani, lăsându-ne atâtea capete de operă literare și istorice.

III. DESPRE CÂNTAREA ROMÂNIEI.

Cântarea României a apărut mai întâi la 1851 într'o broșură românească publicată în Paris sub titlu: *România viitoare*; acolo ea era precedată de precuvântarea scrisă de N. Bălcescu pe care am reprodus'o în volumul citat, și în care el pretinde că ar fi găsit această scriere într'o mănăstire veche din țară, pe care nu o numește. Dl' V. Alecsandri o retipări în Iași, la 1855, în revista sa *România literară*; și mai târziu tot dlui, într'o epistolă din care am împărtășit o parte cetitorilor *Revistei Române*, (anul 1863, pag. 361), vorbind despre *Alecu Russo*, un alt tînăr român, din Moldova, plin de talent și răposat în flórea vârstei, dice cele ce urmează: „A. Russo avea obi-
„ceiu, pentru înlesnirea compunerii, a scrie în limba fran-
„ceză și apoi a traduce scrierile sale pe românește. El
„mă a fost bun prieten; avea un spirit ager, cultivat și,
„cât pentru talentul său, cât pentru frumoasa și poetica
„lui închipuire, voiu descoperi o mare taină literară: *Cân-
„tarea României*, publicată în jurnalul meu, a fost com-
„pusă în limba franceză de *A. Russo* și tradusă pe româ-
„nește de *N. Bălcescu*. Am la mine manuscriptul său
„original“.

Așa dar frumoasa poemă națională, căria nu 'i lipsește decât versificațiunea spre a puté fi prenumerată printre capetele de operă epice, a născut în imaginațiunea viie și patriotică a lui A. Russo și a luat forma ei curat românească și expresivă sub péna lui N. Bălcescu. Gloria nemuritorului istoric al lui Michailu Vitezul nu scade din această încuscire, ci din contra, frumoasa *Cântare a României* devine pentru noi un scump și prețios

odor, în care se unescă amintirile a două tineri români cu inimă înalte și cu talente puternice, perduți amândouă pré de timpuriu de patria lor, pe care ei, în exil și suferințe, au cântat'o, au strălucit'o, și a cărei *Unire* ei încă de mult au dorit'o și au plămădit'o prin lucrările lor.

Bucurescă, 1877.

Extracte din edițiunea *Istoriei Românilor sub Mihaiu Vodă Vite-zul*, publicată, de d^l A. I. Odobescu, la 1877.







MOȚII

RĂSCÓLA ROMÂNILOR ARDELENI

sub căpetenia lor

H O R I A

ÎN ÎEARNĂ ANILOR 1784—1785

Cuvântare rostită la Ateneul din București, în 11/23 februarie 1878.

Domnilor,

Vedându-vă acum dinainté mea, așa de numeroși și așa de bine-voitori, vă rog, mai înainte de toate să credeți că nu mă amăgesc însu'mi cu deșerte și pretențioase măguliri.

Sciū bine că nu, spre a ascultă nevoiósă și nedibacea mea rostire, v'ați dat ostenéla a vă aduna și a vă închide astă-séră, așa de mulți, în sala cam întunecósă și cam monotonă a Ateneului nostru.

Nu merit e  at ta sacrifici ; nu merit e  a a onóre. De aceia, chiar de la început, o voiu da cui ea se cuvine.

A i venit aci, cum vine tot-d'a-una românul, — cu voio s  se  îngrijată grabire, — c nd se a tept  a ved  r sarind din umbrele trecutului, luciul vre unui mare fapt na ional; a i venit cum vine, c nd el dă cu g ndul că are să audă  i să recul g  în mintea sa, r sunetul, chiar  i sl bit, al vre unui puternic suspin al inimelor rom nesci.

M'am  ncum tat dar  i e , în momentul acesta, când at te m ndre amintiri, at te dulci speran e  i at te amarnice îngrijiri s'au redesteptat în sufletele n stre, m'am  ncum tat,  ic, a rechi ma la luarea aminte a publicului românesc, un act din tragedia n str  na ional , pu in cunoscut aci la noi  i în genere r u apre uit pînă acum.

Acest act, — r sc la  obagilor Ardeleni sub căpetenia lor Horia, — s'a petrecut, mai a  put   ice, la grani ele n stre, dincolo de jude ele Jiului. El abié peste șese ani de astăzi  i va împlini primul se  centenariu.

 i cu t te acestea, c nd intrăm în cercetarea nelegiuitelor întocmiri sociale care l'au produs, a faptelor crunte prin care s'a semnalat, a sf ritului îngrozitor la care a ajuns, ne am crede cu mai multe sutimi de ani dep rta i de timpuri

și de locuri așa de înrăutățite, așa de încruntate, așa de sângeróse.

Dar, ceia ce s'a petrecut cu Româniî din Ardél la 1785,—acum nouă-șeci și patru de ani, —se aduce așa de mult cu ceia ce s'a întemplat, tot acolo, cu șése-șeci și patru ani mai în urmă, — adică, mai subt ochiî noștri, la 1848, — încât rămâne să ne întrebăm decă cum-va veninul social, care a provocat, în acea nenorocită țură suroră a nóstră, așa periodice și desperate frenesii, s'a stêrpit acum cu totul, séu nu cum-va mâne poimâne, el are să isbucnescă din nou, prin și mai crâncene și mai spăimântátore convulsioni?

Vrênd ne vrênd, cată să purtăm grijă de jăraticul, care bine scim că ascuns sub cenușă, nu se mistuiesce și care pórtă în sínu'i tóte urgiile focului și pêrjolului, precum și tóte rașele luminei, tóte binefacerile căldurei.

Numai lumini și înfrățitóre căldură! íată de sigur ceia ce noi, Româniî, dorim pentru înșine și pentru frații noștri de peste tot locul.

Dar, din nenorocire, nu sunt toți la-o-laltă, la acelaș cuget cu noi, și adese sórta osândesce fără voie pe sërmanul popor român, la lungi, la grele, la nemeritate încercări.

Fiind el însuși de o fire blândă, prietenósă, deștéptă, priimitóre și íubitóre de tóte bunurile culturei,—astfel încât vre-o câți-va ani numai de

pace și de libertate îi sunt de ajuns, ca să 'și curețe țerina de orî ce buruieni sêlbaticе și să se pună d'a rîndul cu alte popóre care aũ lucrat secolî îndelungî la cultivarea lor, — fiind, đic, așa bine înzestrați de natură, Româniî, bîet! se vedũ mereũ stînjiniți în desvoltarea lor firéscă, opriți pe loc în silă și nevoiți a tot plivi, a tot lepăda dupe brazdele lor, pîetróiele sterpe ce le asvêrlă mereũ veciniî dușmaniî în ogórele lor.

Dvóstră vedeți și cunósceți țera nóstră cea dintre Carpați și Dunăre, în trecutul ca și în presentele ei. De aceia nici că cuget a atinge aci despre pîetrele ei din casă.

La Carpați o sã'mî duc jalea,

cum đice vechiul nostru poet ;

Lor eũ voiu s'o hãrãzesc!

În țera munților, în mëndrul Ardél al Românilor, voiu sã vê strãmut cu mintea, și — d'aș puté, — sã vê fac a simți pentru acea frumósă bucată din moșia strãmoșéscă a némului românesc, o iubire și un dor âncó mai vii și mai spornice decãt acelea ce de sigur le purtați în inimele dvóstră.

Dar propuindu'mî asemené scop, cutezare-aș eũ a vê descrie pãmêntul Ardélului, cu alte cu-

vinte, decât cu acelea ce 'i a consacrat nemuritorul nostru istoric Nicolae Bălcescu?

Péna lui a zugrăvit minunat, în câte-va pagine, mărețul teatru pe care s'aũ petrecut întâmplările ce voiesc astăđi a vi le rememora. Decí, cu pericolul chíar de a vę presenta pe actorii acestei drame, în mod cu totul nedemn de splendidul decor ce mi 'l a așternut pentru dínșii ilustrul nostru Bălcescu, nu mă voiu opri ănsę de a vę desfășura, mai nainte de tóte, minunatul tabel al țerii Ardélului, eșit din condeíul istoricului lui Michaũ Vitézul : 1)

„Pe culmea cea mai naltă a munților Carpați, se întinde o țeră, męndră și binecuvântată între tóte țerile semenate de Domnul pre pământ Ea sémână a fi un măreț palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate și aședate cu męndrie tóte frumusețile naturale ce împodobescú cele-l-alte ținuturi ale Europei pe care ea cu plăcere ni le aduce a-minte. Un brău de munți ocolesce, — precum zidul o cetate, — tótă acéstă țeră, și dintr'insul, ici colé, se desfacú, întindęndu-se pęnė în centrul eí, — ca nisce valuri proptitoare, mai multe șiruri de deluri nalte și frumoșe, mărețe pedestaluri înverđite care vęrsă urnele lor de zăpadă, peste văi și peste lunci.

„Mai presus de acel brău muntos, se înalță două piramide mari de munți, cu crestele încununate de o vecinică diademă de ninsóre, care, — ca două uriésși, — staũ la ămbele capete ale țerei, cătând unul în fața altuia.

1) Cartea IV ; *Unitatea Națională*; § 1, 2 și 3.

Pădurî stufóse, în care ursul se preumblă în voie ca un domn stăpânitor, umbrescú culmea acelor munţi.

„Şi nu departe de aceste locuri, — care îţi aducú a-minte natura ţerilor de miédă-nópte, — dai, ca la porţile Romei, peste câmpiî arse şi văruiite, unde bivolul dormitéză a-lene. Astfel miédă-nópte şi miédă-đi trăiescú într'accest ţinut, alături una cu alta şi armonisând împreună.

„Aci, stejariî, brađii şi fagiî trufasi înaltă capetele lor spre cer; alături, te afunđi într'o mare de grêu şi de porumb, din care nu se mai vede calul şi călăreţul. Orî încotro te'í uita, veđi colorî felurite, ca un întins curcubeu, şi tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stânci prăpăstióse, munţi urieşi ale căror vêrfuri mângâie noorii, pădurî întunecóse, lunci înverđite, liveđi mirositoare, văi răcoróse, gîrle a căror limpede apă curge printre câmpiî înflorite, pèraie rápeđi, care mugind gróznic se prăvălescú în cataracte printre acele ameninţátore stânci de plătra ce placú vederei şi o înspăimêntă tot de odată.

„Apoi în tot locul, dai de riuri mari cu nume armonióse, ale căror unde portú aurul. În pântecele acestor munţi zacú comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercuriul, . . . şi în sfêrşit metalul cel mai îmbilşugat decât tóte, aurul, pe care 'l veđi strălucind, pêně şi în noroiul drumurilor.

„Astfel este ţera Ardélului!

„Dar nu numai artistul şi naturalistul, ci âncó strategic, political şi archeologul aú de multe a se minuna într'accest împodobit ţinut.

„Cel d'ântei va privi şi va cerceta cu mirare acéstă puternică şi întinsă cetate naturală, scăparea némurilor în epocele grele ale istoriei lumii. De orî-unde vei veni, ai să urci mult, spre a ajunge la dînsa, şi nu poţi pètrunde în ea, fără de a fi străbătută cel puţin una din

acele șapte porți, întărite de natură, lesne de apărut, forțe anevoie de coprins.

„Politicul va admira felurimea națiunilor și a religiilor, adunate din toate colțurile lumii pe acest pământ, unde Dumnezeu însuși pare a le fi chemat, întinzând dinaintea lor o masă așa de îmbilșugată; el va admira și minunatele instituțiuni democratice ce au ocrotit acești munți, pe când despotismul le mătura din totă Europa.

„În sfârșit istoricul archeolog va cerceta cu interes suvenirile și rămășițele Dacilor, ale acelui vitez și nenorocit popor, cea din urmă odraslă din acel nem minuat al Pelasgilor, care se arată la lăgănul civilizațiunii tuturor popoarelor și formă vârstă eroică a omenirii. El va întelni încă, la tot pasul, urmele de urieși ale poporului roman, domniile lumii, cocii Ardélul e cea mai frumoasă parte a Daciei fericite, *Dacia felix*, draga țără a Cesarilor.

Aci erau Apulum, Salinae, Napoca, Patavium, Praetoria Augusta, Aquae, Auraria, frumoase și însemnate coloniile romane, din care patru cu drept italic și cea mai vestită decât toate, Sarmizegethuza Regia, capitala lui Decebal, numită apoi Ulpia Traiana, de ale cărei ruine plină e și astăzi valea Hațegului.

„Rămășițele templelor, basilicelor, apeductelor, băilor dau și astăzi puternică dovadă de cultura cea mare în care ajunsese Dacia sub Romani“.

Dar peste Romani veni ră, la anul 249, barbarii Goți.

„D'aci înainte cumplite nevoi, în vreme de mai multe vécuri, copleșiră Dacia. Aflându-se în calea barbarilor, peste dinsa mai întâi se vârsă acel îngrozitor potop de nemuri, care inecă totă Europa.

„În acele vremi grele, Ardélul mai cu sémă fu scutitorul națiunii române. În munții lui scăpară locuitorii țării

Românesci și ai Moldovei, când se vedură năpădiți de barbari, de unde, când se mai limpezea locul de dușmani, ei se scoborau la șesuri către căminele lor cele vechi“.

Pe la începutul vécului` al X⁻¹⁶, veniră în sfârșit Ungurii, rămășițe pripășite din ordele asiatică ale lui Attila, care coprinseră această țară, supuind pe locitorii ei Români, atât prin puterea armelor, cât și prin viclene uneltiri.

Curând dupe aceea, la 1143, regiî Ungurilor aduseră în țară o colonie de Germani, de Sași, cărora le deteră pământuri și privilegii.

Ungurii cu frații lor de sânge Sécuii, și Sașiî rămaseră stăpâni ai țerii; iar Româniî, despuiați de orî ce drepturi, deveniră robî-îobagi ai nobilimiî ungurescî, ai nemeșilor seû domnilor maghiari.

„Româniî redusî acum toți în starea țărănescă, se sculară în mai multe rînduri, în vécul al XII⁻¹⁶. al XIII⁻¹⁶ și al XIV⁻¹⁶. Istoria Ardélului și a Ungariei de pe acele timpuri, e plină de așa numitele *răscóle țărănesci* (tumultus rusticorum). Aceste răscóle nu erau numai ridicarea îobagiului în contra stăpânului seû, dar mai mult răscóla simțiméntului național al unui popor chinuit de alt popor. De atunci ura némurilor luă proporțiunii mari și, în vreme ce această deosebire a sîngelui slujea împilătorilor de pretext la tirania lor, în inima împilaților ea hrănea vecinic dorința de neatêrnare.

„Jugul Românilor în Ardél se îngreue, nu numai din partea nobililor Ungurî, ci âncó și din partea popilor catolicî.

„Era o întreită tiranie: religiósă, politică și socială.

„La 1366, Ludovic I⁻¹⁴, regele Ungariei, dedese voie

nobililor să *stêrpescă de tot națiunea română*. Acéastă cruntă prigonire ajunse atât de nesuferită, încât, la 1437, Româniî apucară cu toțiî armele împotriva tiranilor. Ei își aleseră povățuitor pe Antonie Magnu. Ungurii chiămară întru ajutor pe Săcuî și pe Sași, se conjurară împreună și făcură legătură spre apărarea cumună și stêrpirea Românilor, întărind cu jurământ a lor legătură, în 17 septemvrie 1437. Acéastă legătură o mai întăriră âncô în 2 februarie 1438, și fu temelia Constituțiunii ce a domnit în Ardél, pênê la anul 1848“.

Atunci era timpul, domnilor, când, dupe legile țării care înfieraă pe iobagiî români cu denumirea legală de *lotri séu de tîlharî*, poporul românesc fu abié *tolerat* în vechia lui patrie și acésta, numai *pentru folosul ce trăgeaă proprietariî maghiariî dintr'însul*, ca de nisce vite de muncă.

Așa se exprimă legea organică a țării, făcută de Ungurî.

Atât de revoltătore devenise pentru tot omul cu simțire, starea în care ajunsesese bieții iobagiî români subt asuprirea trufașă și sêlbatică a Maghiarilor, încât un cuvios episcop din secolul din urmă, Grigorie Maior, auđind într'o đî tânguirile unei poporimî din ținutul Dejuluî, pe care stăpânul séu ungur nu voia s'ô îngăduie a clădi biserică românéscă pe moșia lui, strigă cu desperare, înălțându'și mânele către cer:

„Dómne, Dumneđeule! Așa 'ți trebuie, déca ai dat locul domnilor, de acum nu mai ai pe

sémă'ți nicī atāta loc, cāt sǎ 'ți ridice ție óme-
niī casǎ!"

Astfel stăturǎ, domnilor, lucrurile cu Româ-
niī din Ardél pēnē în al patrulea pǎtrar al seco-
lului al XVIII^l^é, când pe tronul Austriei rămase
singur stǎpǎnitor, la 1780, Iosif al II^l^é, carele
fuese pēnē la vârsta de patru-đeci de ani ținut
subt epítropie rigurósǎ de mumǎ-sa, vestita împē-
rǎtésǎ Maria Theresa, marea protectóre a nați-
unii și a nobilimii unguresci.

De almintrelé, Maria Teresa a fost, precum
sciți, o femeie cu cap, care a sciut sǎ 'și folo-
sescǎ tóte istețimele minții sale femeiesci, spre
ajutorul politiceī ce urmǎrea.

Dinsa a fost aceia care, învinse fiindu'i căta-
nele în rǎsboiu de íanicerii turcesci, a isbutit a
face ca Pórta sǎ 'i dǎruiescǎ, drept mǎngǎiere,
frumósǎ și sěrmāna nóstrǎ Bucovinǎ.

Tot dinsa, în tot-d'a-una corectǎ și trufașǎ
în relațiunile sale cu supușiī, stabilise la curtea
Vienei cele maī stricte și maī desvoltate regule-
mente de etichetǎ, în care, bunǎ-órá, se explica
cu deaměruntul nemeșilor unguři cǎ, fiind poftiți
la prǎnđul împērǎtesc, nu se cuvine sǎ se des-
calțe de cisme pe sub masǎ, nicī sǎ 'și aprinđǎ
pipa, nicī sǎ scuīpe pe jos, nicī sǎ bage degetele
în bucate, nicī sǎ 'și sufle nasul fǎrǎ batistǎ.

Despotica Maria Theresa, — și permiteți'mī
a adaoge cǎ acusațiunea de despotism nu o inte-

meiez cătuși de puțin pe rigórea prescripțiunilor mai sus pomenite, — despotica Maria Theresa nu isbutise a insufla fiului său Iosif, mai nici una din aplecările ei.

Lui Iosif nu 'i plăcea de loc eticheta și ceremonialul. El se adăpase cu ideile de filosofie umanitară ce se deșteptase, în timpul acela, mai ales în Englitera și în Franța.

Principiele de egalitate între ómenii plăceaú foarte mult minții sale și el își croise o teorie de nivelare universală a omenirii, pe care scia totuși s'o împace foarte binișor cu autoritatea absolută a unui monarc autocrat.

El visa să devină pentru numerósele și feluritele popóre ale împărăției austriace un dispensator suprem al tuturor beneficiilor filosofiei.

A face o apă din toate acele popóre, fără a mai lăsa să subsiste distincțiunii de legi și de privilegii, de limbe, de credințe, de usuri, ba nici chiar de port: iată ceia ce se frământase, în timp de patru-șeci de ani, în creerii lui Iosif al II^{le}.

Negreșit că, cu asemenea idei, el se afla mai cu sémă în antagonism direct cu instituțiunile încă de tot feudale ale Ungariei și Transilvaniei. De aceea, cu deosebire nu iubea pe Ungurii, său cel puțin pe nobiliii lor.

Când dar Iosif ajunse în sfârșit a fi deplin stăpân pe faptele sale, el se grăbi a 'și pune în

practică sistema sa de organizare socială, fără de a lua în seamă toate furtunile ce ea putea să stărnescă în atâtea cercuri de privilegiați de tot felul, pe care asemenea inovațiunii îi jicneau în foloșele și în credințele lor.

Iosif se răpeși, fără de nici un cumpăt, în reforme și, în cei două, trei primii ani ai domniei lui, el decretă ca la patru sute de legiuri diverse, prin care toate întocmirile administrative, financiare, religioase, militare, industriale, comerciale, ba și chiar științifice ale țerilor dependente de coróna Austriei, erau făcute val-vêrtej.

Intențiunile lui erau mai adese demne de totă lauda; dar procedurile expeditivă ce întrebuița autocratul produceau, — cu seú fără cuvânt — neîncetate nemulțumiri, conflicte și turburări. Liberalul împărat ânsé, bizuindu-se pe credința că dînsul singur urmăresce principiile nestrămutate ale filosofiei sociale, răspundea la toate obiecțiunile, prin lungi și sentimentale raționamente umanitare, care, pênă la capăt, ajungeau toate la conclusiunea: „Așa voiu, așa fac! Eú sunt preste voi toți mai mare!“

Nu se póte tăgădui că Iosif al II^{le} avea foarte prețioase și rare calități. El era simplu în viețuirea sa; îi plăcea să se instruiască despre toate; căuta să afle pászurile ómenilor din popor și să 'i ajute, cu precădere asupra exigențelor nobilimii.

Ancă de la anul 1773, Iosif, — carele, ca un simplu particular, visitase cu deamăruntul mai toate părțile Europei, — călătorise în Ardél și în-sufcase o dragoste cu totul specială poporațiunii românesce.

Recunoscând în nenorociții iobagi români, origina, limba și alte rămasuri ale colonilor romani din Dacia, el le repețea mereu, cu ore care mândrie, că „dînșii, strănepoți ai lui Traian, erau adevărații feciori ai săi, de ore-ce el, proclamat împărat al sacro-sânței Împărăției Romane, pörtă singur astăzi moștenirea imperială a Cesarilor din Roma.“

Tot cam pe atunci, spre a lăsa o amintire viie în poporul ardelén despre visita ce 'i făcuse împăratul, s'a așezat în ținutul Năsăudului, patru nouă sate românesce, cărora s'a dat numiri latine, care împreunate forméză un vers, ce promite *mântuire tinerei nepóte* a anticului *Romulu*.

Acest vers sună astfel :

SALVA ROMULI PARVA NEPOS.

Atăta însă ar fi fost puțin ca să mângăie pe bieții iobagi de cumplitele lor suferințe; dar Iosif făcu pentru dînșii mai mult.

Cu câți-va ani mai înainte, la 1764, se întocmise spre paza granițelor despre imperiul turcesc, regimente de Grăniceri. Trei dintr'acestea erau compuse numai de Români, Ardeleni și Bănățeni,

pe cari guvernul austriac, făcându'î militari şi stabilindu'î în satele de pe margine, îi desrobise din iobăgia domnilor maghiari, îi scutise de biruri şi 'î împământenise pe domeniile ale Statului său pe moşii cumpărate de la Unguri.

D'a lungul munţilor mehedinteni, pe partea lor apusană, se întindea zona regimentului de Grăniceri de Banat, iar de pe la Jiū încóce, pênē la scaunele săsesci din Sebeş, din Sibiu şi din Braşov, adică în adevărata țēră a muntenilor ardeleni, strejuiau vestiții Moți, formând regimentul 1^{iu} de Grăniceri români.

Apoi dincolo de scaunele săsesci şi de granițele Săcuilor despre Moldova, adică pe hotarele învecinate cu Bucovina, spre Năsēud şi Bistrița, era regimentul al 2^{le} românesc, a cărui istorie a scris'o, cu interesante amēnunte, venerabilul patriot transilvan, d^l G. Bariț.

Mare a fost mulțumirea şi mēndria iobagilor români de la granițe, când s'aū vēdut de odată scăpați de robia nemeșescă şi aū căpătat în mână arme, de la care erau straşnic popriți de către domniil lor de mai nainte.

Ei se simțeau acum ca reînviați. Stăpâni le erau Dumneđeu numai în cer, şi Împēratul pe pământ. Ei, cu sapa își munceau țērina lor proprie, şi cu arma își apărau țēra.

La asemenea viață, volnică şi voinicescă, se prinseră a năzui cu dor toți Româniil din Ardél.

Iosif al II^{le} căută a'î mângâia la a doua a sa călătorie în Transilvania, în anul 1783, acordând toleranță deplină a cultelor și prin urmare liberul exercițiu al religiunii ortodoxe; apoi se cercă a ușura nevoile Țobagilor, regulând printr'o legiuire mai echitabilă, munca săténului și instituind tribunale cu sarcină să asculte plângerile clăcașului în contra stăpânului, care ar abusa de dînsul.

Ungurii turbaū de mînie: „Românii, — Țiceaū ei, — sunt fiere sêlbaticе, cărora nu se cade să li se dea nici un drept social, cōci mintea le e tēmpită, stricată și nepriimitōre de cultură. Ei nu sunt de o potrivă la fire cu ómenii. Este dar o nesocotință primejdiosă a'î îndreptăȚi de o potrivă cu cele-l-alte naȚiuni“.

Asemenea cuvinte, domnilor, figureză neîncetat în reclamaȚiunile oficiale, adresate de Ungurii către cancelaria imperială.

Țar pe când Ungurii scriaū într'astfel, ei, în Ardél puneaū ordinele împērătescī sub salté și administraū dreptatea, — sēu mai bine *nedreptatea*, — dupe vechiul obicei feudal al țerei.

Românii începură și ei acum a simȚi că *una Țisese* Împēratul, și *alta* făceaū Ungurii.

Ei se chibzuiră a trāmite plāngerī d'a dreptul la bunul lor Împērāt din Viena.

Pentru acēsta, le trebuia un sol îndemāna-

tic, carele să nu 'şă pîrdă rostul în curţile împăraţesci.

Îl găsiră în personalitatea, devenită legendară, a lui Nicolae Ursu al Florei, din satul Albacu, căruia 'i dăceaŭ toţi mai în de obşte, *Horia*, cōci tare bine *horîa*, séu cânta din gură doinele muntenesci ale Moţilor din ţera Abrudului şi Haţegului.

Nicolae Bălcescu ne a schiţat, domnilor, cu penel schînteietor, conturnele generale şi priveliştele caracteristice ale Transilvaniei.

Daţi'mi voie acum şi mie, umilit închinător al marelui nostru istoric — să vă preambu un minut vederile pe charta topografică a aceluî unghiu, care conţine viziunile vitejilor munteni séu *Moţi*.

Nu este acel unghiu, ţera Oltului pe care mai cu sémă o visităm noi, când trecem véra graniţa pe la Turnu-Roşu, pe la Predél, pe la Oituz séu pe la Bicz. Dar chîiar aci, de vale sub pólele prelungite ale Cîahlëului, în ţinutul sécuiesc numit Cikul, stă obërşia Oltului, şi alături cu dînsa, aceia a fratelui séu ardelenesc, a Mu-reşului, carele mai întei se urcă spre nord, străbate tot şesul transilvan, de la răsărit spre apus şi în fine, aplecându-se iar către Carpaţi, vine, tocmai la marginea occidentală a principatului transalpin, de desparte prin mănósa'i luncă aprigiî munţi ai Haţegului, de stâncele nu mai

puțin aspre și păduroase ale Zarandului și Abrudului.

Prin țera Hațegului, lipită dos în dos cu Gorjiul nostru, se scurgă spre Mureș apele Striiului, scaldând el și pâraiele lui, numai sate și cătune românesce, printre care staă ruinele anticei Sarmizegetuse, la Grădiștea, și cetățuiele mai moderne ale Hunedórei și Hațegului.

De partea dréptă a Mureșului, — carele acolo trece pe lúngă térgul Deveii, pe lúngă Ilia și apoi se strecórá în Ungaria și în Banatul Timișórei, către Arad, — d'a drépta Mureșului, đic, se întinde în depártare, regiunea muntósă a Zarandului, străbátută de apa Crișului, care curge și el către apus, în paralel cu Mureșul. Pé malurile Crișului staă îndesate tot térgulețe și sate românesce: Curechi, Bradul, Mestécánul, Baia de Criș, Almagiul și multe, multe altele, care 'și aú lăsat numele lor în anele memorabile ale anului 1784.

D'asupra Zarandului, și încins într'un -brâu ángust de munți aspri și înalți, șerpuiesce riul Arieșul, în a cărui sélbatică vale, staă pitulate, printre stánci și păduri, numai seláșe néoș românesce, adăpostiri ale méndrilor Moți din țera Abrudului. Acolo, sub piscurile semețe ale Detunatei stă térgul Abrudului și báile lui de aur.

Mai sus, pe apa Arieșului, — carele, eșind apoi din strimtórea munților, curge spre răsárit,

pe lîngă Turda,— mai sus pe Arieş se vedă satele Cămpeni, Pónórele, Scărişóra şi Vidra, ce se rózimă spre apus de munţii Bihorului; iar în fundul cel mai adînc al văilor, chîiar la obérşia Arieşului, zace Albacul, satul de nascere al lui Horia, unde modesta lui căscióră ţeránescă, ancó şi pêně astădî se păstréază cu sfinţenie de nepoţii eroilor şi martirilor de la 1785.

Horia din Albac, íobagíu depe domeniile Statului, fost'a el, mai ántěi, precum se pretinde, cătánă împěratéscă?

Acésta e probabil, şi ce este ancó şi mai probabil este că el scia scie şi citi, că vorbea nemţesce, şi fără înduoială că, prin mintea şi isteciunea lui, era privit ca omul cel mai de frunte şi mai de temeu dintre ţeranií románi din ţinuturile ímprejmuitoare.

Pe dînsul îl aleseră dar eí, în mai multe rîndurí, ca să ducă la Viena, plángerile lor către Ímpěratul.

Ínr'un rînd chîiar, vedënd eí că, din câte bunurí le făgăduise, nimic nu se ímplinea, şi, íncredínţáţí fiind că vina nu este a monarchului, ci a nemeşilor, a vicespanilor şi a şolgabiréilor, adică a boíerilor, prefectilor şi a subprefectilor ungurí, eí legară cu juráměnt pe trámisul lor, ca să nu se íntórcă ínapoí, pêně ce nu se va fi íncredínţat cu ochií, cum că Ímpěratul le a citit jalba.

Horia jură și, plecând pe jos la Viena, — ca și în alte rînduri, — avu vreme, în patru săptămîni cât ținu drumul, să plănuiască cum va face spre a'și împlini juruirea.

Horia era om cu minte și încercat; el scia bine că împăraților nu le prè place a'și perde vremea citînd lungi jeluirî.

Îată dar ce se gîndi să facă :

Împăratul Iosif avea obiceiul fôrte lăudabil de a priimi pe orî cine în palatul sèu. Visitoriî de orî ce tréptă se înșiraă, la anumite ore ale ȕilei, în lungi galeriî, și monarcul, trecênd pe dinaintea fie-căruia, îl întreba ce 'i este de lipsă.

În ȕioa când veni și rîndul lui Horia de a fi cercetat de Iosif, el îi ȕise că vine cu plîngerî de la Româniî din Ardél și 'i înmîănă o hârtie, în care tôte acele plîngerî erau co-prinse.

— „Bine, voînice; voîu îngriji eă de voî!“

— „Așa e, mărițe Împèrate, — rèspunse Horia, — dar eă am venit aci legat cu jurămênt de la ai mei, ca să vèd pe Măria ta, citînd cu ochii Măriei tale, cartea nóstră, că de'i citi-o însuți, bine scim noi cu toțiî că nu ne'i uita.“

Iosif zîmbi cu bunăvoință de obstinațiunea țèranului și, deschidênd hârtia, îată, domnilor, ce citi într'însa :

Mărite Împărate!

„Împărțela sêptemâni:

„Patru ȃile de robot (adică de clacă);

„A cincea la pescărit;

„A șésea la vênătóre;

„Și tóte acestea la-o-l-altă, numai pe séma domnului.

„A șéptea ȃi, dóră'î a lui Dumneȃeu!

„Apoi judică, pré drepte Împărate, cu ce o să ne mai plătim și noi de bir și de tóte cele dări!“

Anecdota, — fie autentică séu nu, — ne dá totuși măsura înțelepciunii lui Horia.

De am crede ceia ce aũ mai spus în urmă Ungurii, Horia, în acelaș rînd séu în altă întrevedere a sa cu Împăratul, 'î ar fi ȃis că, decă nu se va face dreptate iobagilor români, apoi ei aũ să 'și o facă înșiși, ucigënd pe toți domniilor unguři.

Iosif ar fi răspuns atunci, scurt și coprinȃtor :

„*Thut ihr das!*“

„Faceți voi acésta!“

Spus'a séu nu a spus într'astfel Iosif împăratul, — de altmintrelé nu pré mare prieten al némului unguresc, — noi scim că în tóamna anului 1784, Horia era întors a-casă în Ardél și

colinda mereu satele românesce din Bihor, din Zarand, din Hațeg, din Abrud și din Zlatna, îndemnând pe iobagi a împlini voințele Împăratului, de la care ei trebuie să aștepte numai bine și ajutor.

În véra aceluï an, țăraniï acestor părți erau mai cu osebite turburați. Și iată unele din cause.

De mai mult timp încă venise în Ardél ofițeri împărătesce, cu ordin ca să înscrie recruți pentru armata imperială.

Iobagiï români alergau în glóte spre a se înrola, cu speranța că, devenind cătane, vorú căpăta toți libertatea și drepturile acordate regimentelor de Grănicerî.

Ofițerilor recrutatori, — în genere italieni séu germani, — le plăcea cu deosebire acest zel ostășesc al Românilor și ei îi ocroteau, — cu séu fără drept legal, — în contra multor asuprași locale.

Dar, în curênd, proprietariï unguri se plâneră la autoritățile lor civile și la guvernatorul suprem al Transilvaniei, care pe atunci era baronul sas, Michail Bruckental din Sibiú. Ordin fu dat ca înrolarea să înceteze și iobagiï înscriși să se întórcă pe la casele lor. Prin acésta mulți țărani, dar mai cu sémă cei din duoé sate din țéra Hațegului, — Gonzaga și Vălcelele, — trebuiră reprimati prin forța armată.

În ținutul Zlatnei, alt subiect local de nemulțumire întărita pe săteni.

Pênă în véra din urmă, cârciumile dupe domeniile imperiale de la băile de aur fusese lăsate cu o mică arendă, pe séma pământenilor; acum ânsă ele se dase cu chirie mai mare, unui armén, care trăgea el tóte folósele, lipsind de dinsele pe ómenii locului.

De aci, nemulțumiri, bătăi prin cârciume, spargerii de buți și neorânduiei de tot felul.

Horia le vedea tóte acestea și nu dormea. El simțise că cu un popor așa tare întăritat pentru miș de cuvinte, va îndeplini lesne gândul de liberare ce 'și croise în mintea sa.

Într'o joui, la 28 octomvrie 1784, se făcea târg la satul Bradu de pe apa Crișului. La târg era adunată tótă românia din Zarand.

Horia făcu scire tuturor ca, pe duminica viitoare să fie cu toții adunați în biserica de la Mes-técán, un sat învecinat, că are să le aducă sciri de la Împăratul.

La 1 noemvrie, dupe sfânta slujbă, eșind din biserică, în mijlocul poporului, Horia spuse curat Românilor adunați că „le a venit vremea să se scape de asupritorii lor. Însuși Împăratul le dă voie deplină. Să jure dar cu toții, pe crucea aurită ce el pörtă la pept că, în numele lui Dumne-deu și al Împăratului, ei nu mai voru robi la domnii lor, străini de némul românesc. Să se întocmescă dar în glóte și în grabă să alerge la Cetatea-Albă, unde voru găsi arme, spre a se în-

trarma și a'și apăra cu ele dreptățile lor, de cum-va voru fi împiedecați de către Unguri“.

Îndată acolo, George Crișan, fruntaș din partea locului, fu ales căpitan al acestei cete și, pe când Horia se repedea în munții Abrudului, ca să răscôle și acolo satele, glóta din Mestécán, voind să se ferescă de a deștepta fără timp luarea aminte a Ungurilor, se îndreptă către satul Curechî dintre munți, ca de aci, a duoa-și să trecă pe sub cumpăt la Cetatea-Albă.

Vice-comitele ungar al Zarandului prinse veste de mișcările Românilor, și îndată trãmise trei subprefecți cu căți-va Pandurî, ca să răsipescă ceta conjuraților.

Subprefecții călcară peste nópte casa din Curechî, unde dormea liniștit Crișanul și 'l prinseră legat.

Dar căpitanul Românilor chiãmă cu chiote desperate pe ai săi.

În mijlocul nopții, țëranii adunați în tabără se deșteptă înfuriați și asvêrlindu-se pe funcționarii ungarî și pe Pandurîi lor, îi ucidu fără cruțare, scâpând pe al lor căpitan.

Ruptórea era făcută ; sângele cursese. Țëranii sciaũ că pedepsele ce'i așteptă de la Ungurî voru fi cumplite. — „Sânge pentru sânge ! Decât noi, mai bine ei !“

Acum nimic nu mai putea să pună stavilă furiei rësbunătóre a Românilor.

De a-doua-zi de diminéţă chîiar, şi  ilele următore d'a r ndul, r sc la  eranilor, purtând cu sine pretutinden  măcelul  i p rjolul, se r sp ndesce ca pecinginile d'a lungul Mureşului prin t te satele, p n   i în dep rtate  inuturi rom nesc  din Ungaria  i din Banat.

Apele, altă dată a a limpe i  i line ale Mureşului se mohor sc , în acele cumplite  ile din noemvrie 1784, cu s ngele ce v rs  fără preget de gh abata m nie a  ob gimei turbate.  n întunericul viforos al noptilor tomnaticе, ele se roşesc   i se lumin z , oglindind luc rea flacărilor ce st rnesce pretutinden  apriga sete de r sbunare a  eranilor.

Tot asemeni  i în latur , numai foc  i s nge rostogolesc  valurile pripite  i volbur se ale Striului, ale Arieşului, ale Crişului,  i ale tuturilor p raielor muntóse din  era Moţilor.

A a, pretutinden , gl ta înfuriată a  eranilor, ad ugindu-se din sat în sat, d  foc caselor  i averilor domnilor ungur   i ale preoţilor de alte leg ; iar pe d nşii, pe preoţi  i pe domni, unde'  prind   i ucid  f r  milă, cu so ile, cu copii  i cu némurile lor.

Nimic din ce e Ungur s u unguresc nu mai află cruţare dinaintea urgiei fatale a jur m ntului lor.

 n curs de o lună de  ile, cetele revoltanţilor, r sl t ndu-se peste tot coprinsul  inuturilor pe care

le am descris, pustiescū peste 60 de sate cu Unguri, ardū și jăfuiescū ca la 140 de case domnesci și parochiale și ucidū mai multe sute de Unguri, mai cu sémă din clasa nobilimi.

Cari din aceștia ânsē, apucă să scape prin fugă, se adună îndată la Deva, la Hunedióra, la Arad, la Cetatea-Albă, la Cluș și acolo, organizēsă și din parte-le miliții de Husari unguresci ca să se lupte cu țērani; iar pe câți din Români potū pune mâna, — fie revoltanți sēu pacinici locuitori, — îi judică și îi ucidū pe loc, simulând nisce tribunale improvizate, care și pentru simple bănuieli, nu cunoscū altă osūndă decât mórtea cu caznă.

Astfel revolta se preface făciș într'o luptă de naționalități.

Acéstă luptă cruntă 'și ar fi căpătat de sigur rezultatul legitim, decă, pe lūngă dreptul de apărare, Ungurii n'arū fi întrebuintat și orī ce alte mijlóce viclene, spre a trage în partea lor ajutorul decisiv al autorității imperiale.

E curios lucru în adevēr, a vedé că la începutul acestei răscóle, guvernul superior al Transilvaniei nu cutéză a întreprinde contra Românilor revoltați nici o represiune prin forță. Chiar de la Viena nu sosescū alte ordine decât a căuta să împace pe Români prin blândețe, să le promită iertare totală de la Împēratul, decă se vorū astēmpăra de sineși.

Nici trupele împērătesci din Transilvania nu

se mișcă în contra lor ; de câte ori Ungurii recurgă la șefii militari austriaci ca să le cêră ajutor, aceștia caută a se furișă, spre a le denega mai lesne sprijinul cerut.

În timpul acesta, țêraniî româniî țină una că numai ei sunt cu adevêr credincioși Împêratului, și că dînsul are să le întărească lor pămênturile strămoșesci, pe care ei, prin isbênda lor, le au căpătat acum înapoi de la cotropitorii străini, ce pe nedreptate s'au fost aședat domniî în țêrina împêrătescă a poporului românesc.

Horia, îndemnat la un armistițiu de maîorul Schultz și de doctorul Molnar, cari i se trâmîtă de guvernul central al Transilvaniei, ca să 'i vestească iertarea ce le acordă Împêratul, comunică tablei seû consiliului unguresc din Hunedióra, ultimatul seû, cu coprinderea următore :

„*Puntul 1^{iu}* : Provincia și toți nobiliî să jure pe cruce că voră fi credincioși la condițunile ce el impune.

„*Puntul 2^{le}* : Nobiliî să nu mai fie, ci numai funcționariî, întăriți de Împêratul.

„*Puntul 3^{le}* : Toți locuitorii Ardélului să plătescă deopotrivă dare către Împêratul, fără de a mai fi vre unul scutit.

„*Puntul 4^{le}* : Domniî să 'și părăsescă moșiile lor de pêne acum.

„*Puntul 5^{le}* : Moșiile domnilor să se îm-

partă între țărani, dupe o lege ce o va face Împăratul.

Puntul 6^{le} și ultim: Décă autoritățile ungurescî priimescū aceste condițiuni, să ridice stég alb d'asupra cetățuiei de la Deva.

„El, Horia, va aștepta răspunsul pêně la 15 noemvrie; iar decă va găsi împotrivire, va urma răsboiul ca pêně aci“.

Vedeți, domnilor, Împăratul, și iar Împăratul; Împăratul pretutindenî. Credința lui Horia în Iosif II^{le} este deplină, și pêně la césul lui din urmă, ea 'și a păstrat temeiu în inima și în cugetele lui.

Póte că însuși Iosif avea încredere în sincera fidelitate a Românilor și de aceia, mult s'a luptat el în contra desperatelor reclamări ale ungarimii, ca să cruțe pe iobagiî români, în drepta lor revoltă în contra asupririlor ungurescî.

Lucrurile d'arū fi stat tot astfel, Româniî de sigur arū fi mers departe. Décă însuși Împăratul rămânea nestrămutat în acea dispozițiune ce se manifestă la dînsul de a lăsa pe Români să facă precum sciū, apoi unde mai avea să ajungă ungarimea, așa pučină și așa slabă în fața glótei îndesate și neînstrunate a țărânimii românescî?

Orî cât se desperaū și se indignaū Ungurii, strigând din rășputeri Împăratului:

„Vedeți! acești rebeli sêlbaticî aū pus gênd

„să stêrpescă nobilimea ; ei vorû să limpedescă „Ardélul, şi póte şi Banatul, şi póte însăşi Ungaria, de tótă suflarea unгурescă ! Dă-ne ajutor ; „côci tu eşti rege al Ungariei. Tu trebuie să ne „mântuiesci !“ — Iosif ânsă, carele nu priimise nici o dată a se încununa rege al Ungariei şi care mutase coróna S^tului Stefan din Buda, în tesaurul Vienei, Iosif sta nesimţitor la aceste desperate şi înfuriate chiâmări.

Unguriî simţiră că pe alt ton trebuiaû să sune alarma pentru ca să însufle îngrijare curţei de la Viena.

Atunci, închipuiră a buciûma că Horia, îngômfat de lesniciósele'i succese, nu voiesce să mai scie de Împêratul, că el s'a declarat *Rege al Daciei*, ba că a şi bătut monetă cu acest titlu usurpat.

Şi, spre dovadă, ei — falsari politici — scóseră la ivélă nisce derisoriî banuţi de aur, în ale căror inscripţiuni românesce se vedû cât colo grosolana impostură şi chiar ortografia limbei un-guresce.

Cu atari născociri, purtate la Viena prin căile cele mai autorisate pre lûngă Împêratul, ei obţinură într'adevêr mai mult succes decât prin tóte doleanţele de mai nainte.

Curtea, intrând acum în prepus despre porţiunile ameninţátore ce póte lua răscolá din

Ardél, depărtă pe generalul Preyss, care comandase armata din Transilvania și, bănuind de incapacitate pe guvernatorul Brukenthal, denumi ca comisar special în Transilvania, pe comitele Anton Iankovitz și ca comandant militar pe generalul Papilla.

Pe de altă parte, ordine fură date regimentelor imperiale din Ungaria de a purcede în contra rebelilor, de a 'i supune cu orî ce preç și de a prinde pe căpeteniî, puind și premiî mari pe capetele lor.

Din momentul acesta, adică de prin luna lui dechemvrie 1784, răsboiul își schimbă caracterul.

Iobagiî români rămaseră mai întei în mirare, de a vedé cum că inșei cătanele Împăratului umblă acum asupra lor.

Cine óre 'i a trădat?

— *Horia*? când acesta îi încredința că Împăratul e cu dînșii.

— Séu însuși *Împăratul*?

Negreșit că între aceste duoé alternative s'aũ împărțit părerile.

Cei pucini, cari aũ cređut că Horia 'i ar fi amăgit, aũ depus jos armele și s'aũ predat îndată oștirii.

Cei-l-alti, din contra, în bande răsipite, s'aũ luptat cu vitejie împotriva regimentelor și s'aũ

rostis făciș chiar împotriva Împăratului, care 'i năpustise pentru a se uni cu domniî ungurî.

Dar nici că era cu putință ca o asemenea luptă să țină mult; cetele lui Horia abie aveau o organizațiune; ele erau armate numai cu sulite, cu săbiî, cu ceva puscî și pistóle, strinse pe apucatele. Ele n'aveau căpitanî experimentați, de óre ce Horia fusese silit să încredințeze comanda unei cete, fiului său Ion, un copilandru ca de 14 său 15 anî, carele totuși făcu minunî de vitejie.

Apoi iarna apăsa greu în acele locuri muntose; merindele și nutrețul de pretutindenî perise prin foc și prin răsipă.

Gerul și lipsa munceaŭ pe biețiî muntenî, mai tare chiar decât prigonirile cătanelor.

Eî se luptară ânsă voînicește, respinseră chiar p'alocurê soldățiimea; dar, răsipiți în cete mici, — deși revolta întrégă coprinsese o óste de 20 mii și mai bine de ómenî, — una după alta, cădură tóte cetele. Se uciseră în bătălii ómenî mulți; alțiî, cu sutele și cu miile, fură aruncați în închisorile cetăților, de către autoritățile ungurescî care acum prinsese la inimă.

În mijlocul acestei cumplite dărăpănări a planurilor și a speranțelor sale, ce făcea óre Horia?

Din minutul când veduse că oștirile împărătescî se declară făciș în contra ómenilor săi, totul ne face a crede că el a simțit cum că min-

țile Împăratului fusese din nou îmbrobodite de inimiții nămului românesc.

El atunci povățui pe ai săi să nu se mai împotrivescă și, fără de a pierde cu totul orî ce speranță de îndreptare a lucrurilor românesce în Ardél, făcu scire că va căuta să răsbescă printre haitele prigonitorilor săi și se va duce încă o dată la Viena, ca să spună d'a dreptul Împăratului tóte nouile păsuri ale poporului român; iar în primăvera viitoare, când voru muguri codrii, atunci lupta va reîncepe, mai priinciosă Românilor, cari pêne la acel timp voru poté fi și mai bine pregătiți.

Luându'și dar rămas bun de la ai săi, Horia, însoțit numai de credinciosul său secundant, Ión Órgă, poreclit Cloșca, din Cărpenișul Zlatnei, se îndreptă către casa sa din Albac și, pornindu'și soția și pruncul către Beiuș în Ungaria, merse să se ascundă de o cam dată, în munții păduroși ai Radacului, care despartu țera Arbudului de ținutul Bihorului.

Acolo trăi câte-va zile prin pesceri și prin părăsitele colibe de vără ale bacilor.

Dar locotenentul-colonel Kray, din al douăle regiment de Husari săcuî, carele răsipise cele din urmă rămășițe ale cetelor românesce din valea Arieșului, se luase cu tot dinadinsul dupe urmele lui, cu gând să 'și câștige, cu prinderea capului principal al rebelilor, o răsplată excepțională.

Acest ofițer adimeni cu banî pe nisce gornici seû pădurari ai locului, cari cunosceaû tôte potecile și infundăturile codrilor și asupra cărora Horia și Cloșca nu aveaû prepus de trădare.

Într'una din ultimele zile ale anului 1784, la 27 dechemvrie, acei vîndători, prefăcîndu-se că pornesc la vînatóre, călăuziră pe Husariî lui Kray pêně la ascundătórea unde, fôră de nici o bănuială, Horia și Cloșca ședeaû duși pe gënduri, într'o poieniță, încăldîndu-se la foc, dupe cum aû obiceiû țeraniî noștri, când îi apasă grijile și nevoile.

Când se vîdura înconjurați fôră veste de o glótă așa numerosă de vrăjmași, atât numai putu face Horia cât să asvérle în foc o desagă cu hârtii, ce o avea în sîn.

Ce mari taîne va fi conținut acea desagă?... Unul Dumneđeû mai scie !...

Kray, înveselit și îngömfat fôrte de prada ce făcuse, mână îndată pe prinșii seî la Zlatna; iar de acolo îi strămutară curênd, sub strașnică pază, în temnițele de la Cetatea-Albă.

În cale, Unguriî își făceaû o mârșavă bucurie de a batjocori în tot chipul pe nefericiții căpitani ai Românilor, acum cu totul înfrânți. Urmărind cu înrêutățită viclenie planul lor de a arunca asupra lui Horia nemeritata vină c'ar fi năzuit la puterea supremă și că s'ar fi dus cu gëndul și cu fapta pêně a smulge pe sémă'i diadema regală a lui Iosif împêratul, ei îl preum-

blară prin sate, legat cot la cot, d'asupra carului și purtând pe cap o derisorie corónă de hârtie poleită, cu vorbele : HORIA REX DACIÆ, scrise pe dînsa.

Tot astfel odinióră, la césul îngrozitor al ispășirii de veci, călăii Mântuitorului nostru cutezase a'l insulta cu cununa de spinii și cu numele batjocoritor de *Rege al Iudeilor* !

Amarnică, dar neînduoioasă mângâiere, domnilor ; cöci, vai ! în örba omenire, la atari injurii sunt expuși numai cei ce aũ solie de a mântui lumea séu de a desrobi popórele.

Așa dar, prin asemenea mișelescî ocări începură acum și Ungurii a'și scutura de pe sufletele lor, néprasnica spaímă ce, în curs de duoë luni, le înfipsese în inimă acei uriéși ai munților Ardeleni, luptându-se cu crucea la sín pentru a lor liberare !

La Alba, comisarul împërătesc Iancovitz și generalul comandant Papilla își rezervară singurî dreptul de a face, fórá de alți marturî, interogatoriul lui Horia și lui Cloșca.

Procesul lor și al soșilor séi se prelungi aproape două luni. În acest röstimp, oștirile împërătescî prinseră și pe al treilea căpitan al Românilor, pe George Crișan ; dar acesta, adus în Alba la 1 februarie 1785, se spëndură singur în temniță cu brăcinarul séu, în ȓioa de 15 ale aceiași luni.

Fiiul cel mare, — cel de 15 anî — al lui Horia

murise vitejește în luptă; pe alt fiu vitreg al căpitanului îl trăsese Ungurii în țépă, împreună cu alte câte-va sute de Români robiți de dînșii.

De ce ânsă a ținut așa de mult procesul lui Horia ?

Tot ce scim mai sigur este că Horia a refusat de a răspunde la orî ce întrebare i s'a făcut și n'a încetat de a repeți că voiesce să fie dus la Viena ca să dea sémă numai Împăratului de faptele și de cugetele sale.

Eșise chîar vorba că cererea lui va fi îndeplinită; dar atunci, pe semne, Ungurii 'și aũ încordat și mai tare silințele ca să obțină îndată de la Curte, pedépsa cea mai strașnică pentru cei doi capî ai rebeliunii.

La 28 februarie 1785,—tocmai patru luni Ți cu Ți în urma ântêei mișcări a Românilor la têrgul de la Brad, — sentența de mórte cu caznă a lui Horia și Cloșca, ca rebeli contra Împăratului și legilor țării, fu pusă în execuțiune. Împăratul Iosif se înduplecase a o confirma din Viena.

La Alba, dinaintea mai multor miî de iobagi români, pe cari autoritățile unguresci îi adusesese cu sila, câte șése de fie-care sat românesc al Ardelului, ca să le fie de învăț acest îngrozitor exemplu, Cloșca, mai ântêi fu frânt pe rôtă, începênd sfășierea de la picîóre în sus. Răcnetele lui de durere se năbușiră, atunci numai când un crac de fer al rôtei îi străpunse pieptul.

Horia sta față neclintit.

Ochiul lui vedeau apriet muncile gróznice ce aveau îndată să 'l ajungă; dar inima 'i bărbată sciu să stăpânescă pênă și fiorii.

Când rîndul seü veni, toți îl vedura călcând cu pas țepăn, neșovăit, Într'însul nu se destăinui nici o slăbiciune. Róta îi sdrobi ósele, fără ca durerea să 'i scótă măcar un gemet, din pieptul lui oțelit...

Aü dis unii că murind, Horia ar fi strigat:
„*Eü mor pentru națiune!*“

Póte că el n'a rostit aceste cuvinte; dar fără induoíelă, marele lui suflet le a simțit adünc.

O! negreșit, domnilor, sub grosolanu'í cojoc de óuie, sub țundra'í négră, sărădită cu găitane vinete, subt opincele'í de muntén, îmbăierate pe glezne, sub cușma lui mocănescă cu canace (ciucuri) de fir, — sub tot acest port al seü neóș țerănesc, curgea prin vinele aceluí puçin cïoplit, dar mult semet, mult statornic și mult vitéz bărbat, un sänge cel puçin tot așa de adevărat românesc, tot așa de îmbolditor, tot așa de patriotic, ca prin creerii celor maí erudiți instigatori și celor maí iscusiti apărători ai latinității ginteí românesci!

Audim toți, lăudându-se în tóte zilele, acei învățați scriitori ai Ardélului, — *Petru Maior! Samuil Clain! George Șincai!* — cari mergënd să studieze la Roma, aü cules cu religiozitate în

cetatea eternă, doveđile originēi latine a poporului românesc și întorcându-se a-casă, printre miî de persecuțiuni, aũ deșteptat, ȕice-se, în Români simțul național.

Dar vă întreb, domnilor, era óre trebuința să mérgă din aí noștri la Roma, ca să facă pe poporul românesc *a fi și a sci că este* o națiune de sine stătătoare? un popor cu nume și cu sânge de Român?

Să nu renunțăm, credeți-mă, așa lesne la darul cel mai prețios, cel mai minunat al némului nostru, la acel puternic instinct de proprie existență, care nu a lipsit nicî o dată Românilor, nicî la noi, aci în principatele unde am sciut a ne prefira prin miî de primejdii, prin miî de vitejii, scăpând tot mereũ flința nóstră proprie de Staturî curat românescî; nicî dincolo peste Carpați, unde opt secolî de cea mai cruntă și sugrumătoare asuprire nu aũ făcut pe Româniî Ardeleni, ingenuchiăți sub paloșul unguresc, să vorbescă altă limbă și să pórte alt nume decât acelea de Român!

Acest dar, 'l aũ avut pururé Româniî, și nu trei, patru, ba nicî sute de cărturari, croind la gramatici și la etimologii, nu arũ fi putut să 'l însufle de o dată atător miî și milióne ce întocmescũ obștea de rônd a românimiî.

Ca să revin ancó o dată la imaginea cu care am comparat, de la început, starea simțirilor ce

frământă chiar și astăzi țera Ardélului, voiu dice că, dincolo ca și din cóce de Carpați, adevăratul patriotism românesc a trăit purure în sinul poporului nostru, — încins și ferbinte, — întocmai ca jăraticul sub spuză, și că unicul merit ce putem recunoște erudiților noștri daco-romaniști, este acela de a fi suflat cenușa ce ascundea și păstra nestinsă acea schînteie neperitoare.

Adevăr este că epoca în care s'a sculat Horia în capul țărănimei din Ardél, corespunde întocmai cu aceia în care se luptau pentru revendicare originelor noastre latine, erudiții de la Blaj.

Dar nu vęd nici un semn ca, prin instigațiunea acestora, să se fi urdit măcar, răscola țărănilor.

Iobagiî ardeleni au apucat în mânele lor vîrtose arma rēsbunării, fiind-că cuțitul le ajunsese la os, fiind-că Ungurul nu le mai lāsase nici o umbră de vîetuire omenescă, nici o fērămă de pāne a lor.

Împēratul Iosif, din contra, pārea a le fāgădui tōte bunurile unui traîu liber și egalitar, astfel precum îl visaū ei din poveștile bētrānesci ale străvechii împērații romane.

Atunci iobagiul își dise : „Pēnē când fi-voiu rob în țēră la mine? Pēnē când slugări-voiu la domni străini și venetici? Ei nu vorū să 'mī facă și mie parte din bunurile de care se bu-

cură singurî aci în țera noastră? Face'mî voiu dar însu'mî partea mea!"

Și ca să 'și ȳică ȳobagiul acestea, de sigur că nu a trebuit să le învețe de la cȳrturari. Fiecare țȳeran nȳscuse din sȳnul maicȳii sale, cu aceste simple noȳiuni de drept natural; fie-care și le întȳrise, fȳrȳ carte, în traiful îndatinat al casei pȳrintescȳi, în ogorul unde sudȳrea ȳi curgea numai în folosul domnului.

Fie 'mî dar ȳertat, domnilor, a conchide că rȳscȳla ȳobagilor ardelenȳi sub Horia, pȳrtȳ în sine un caracter pe deplin poporan și de aceȳia chȳiar, — îmi voiu permite a ȳice, — maȳ *curat*, maȳ *adevȳrat*, maȳ *sincer* naȳional, decȳt tȳote argumentaȳiunile, maȳ mult seȳu maȳ puȳin exagerate, ale patrioȳilor erudiȳi.

De aceȳia, noi Romȳnii, putem să ne mȳndrim cu acea mișcare spontanee a Moȳilor, maȳ mult pȳte chȳiar decȳt cu teoriile și cu controversele, susȳinute la sfȳrșitul secolului trecut, — de altmintrelȳ cu mare diligenȳȳă, — de iluștrȳii corifei ai scȳlei transilvane.

Pe Horia și pe miile de viteȳi fecȳiori cari s'aũ luptat sub dȳnsul, nu 'ȳi a fȳcut patrioȳi romȳni, citirea cȳrȳilor latinescȳi și vederea monumentelor din Roma; — ci cugetele lor simple și drepte, care le spuneau apȳriȳt că sunt nȳscuȳi Romȳni și 'n țȳerȳ Romȳnescȳă; că, dupe fire și datinȳă, *unul* Dumneȳeũ și *unul* Împȳratul aũ drept

să le céră viața și munca lor, pentru apărarea legii și pentru sporirea țerei strămoșesci.

Dar și mai mult ! domnilor. În asemenea credință să scaldă încă și astăzi tot poporul românesc, cel simplu, cel neadăpat la isvóre străine ; și aceste credințe constituie chiar patriotismul său, patriotism înfundat, tăcut, dar mai temeinic și mai statornic decât orî ce declamațiunii sgomotóse ale patrioților cărturari de tot soîul.

Acel aluat vîrtos cu care este plămădită firea poporului românesc, am avut noi ocasiunea a 'l constata, viu și veghiat, în bărbăția junilor noștri luptători de mai deunăzi, *Curcanii* de la Plevna, frați mai tineri dar nescăpătați ai *Moșilor* din munții ardeleni.

Dar bieții Moși, precum și toți voinicii de peste Carpați, amărîți pêne și în ziua de azi de pîdecele umilitóre ce pună neîncetat Ungurii la libera desvoltare a spiritului național printre Români, toți, dic, simtú în inimele lor acel dor de liberă viețuire națională, pe care din nenorocire Ungurii nu vorú nici acum, dupe așa crude încercări, să 'l prețuiască la drépta lui valóre.

Ce are să resulte din așa nedomirire a nesocotitului spirit unguresc ?

Cu înfiorare cugetăm la momentul unei noi isbucniri, în care lupta pentru egala îndreptățire,

—ce este în Ardél, o luptă de naţionalităţi,—ar începe mai crâncenă, mai turbată decât orî când.

Îată-ne atunci reimpinşi din nou la timpurile de barbarie, când eram în drept a ne crede intraţi pentru tot-d'a-una în cercul luminelor.

Şi cu tote acestea, cât de lesne ar fi de a înlătura cu totul așa nefaste frământări!

Cu bună înţelegere, de sigur nu sunt Români aceia cari arû cere stêrpirea orî cării alte seminţii decât a lor, în Transilvania.

Români mereu aû dis şi repetescă Ungurilor cuvinte de împăciuire, cuvinte de dreptate:

„Țineți, — le dicû ei, — țineți cu bună voie din „parte-ne, câte locuri din țera noastră vă potû „încăpé. Românul, vechiu moştén al acestui pă- „mént, e îndurător, și ospétos, și darnic; el „priimesce bucuros ca din pânea lui să se sature „și alții.

„Luați dar și voi, cu bună tocmelă și cu „pace, parte dréptă din moștenirea mânósei nós- „tre moși părintesci.

„Vorbiți-vé într'însa limba vóstră; închina- „ți-vé în biserica vóstră; purtați-vé portul; résu- „ciți-vé cât de sus mustața; bateți cât vă va „place din pinteni, jucându-vé ciardașul; dar, pen- „tru Dumneđeú, nu veniți cu orbéscă trufie, să „ne tăgăduiți noé drépta moștenire a casei, în „care noi v'am făcut loc.

„Nu vă lăudați că voi ați răsbit cu sabia în
„casa noastră și v'ați așternut cenușa pe vetrele
„noștre.

„Decă în curs de 800 de ani, n'ați isbutit,
„ca cuceritori, să stărpiți nici sămënța, nici dati-
„nele, nici credințele Românilor din Ardél; apoi
„acum, când împotriva tăișului săbiei vóstre se
„póte ridica fără sfielă paloșul, încă netocit al
„lui Horia, când pe cenușa vóstră póte să rësará
„pară de foc viie; acum cel puțin, deschideți-vé
„în sfârșit mințile la lumină; părăsiți îndărăt-
„nia și sêlbatica tēmpire a trecutului; priimiți vo-
„ios mâna frățescă ce vi se întinde, cu uitare a
„tuturor urgiilor de mai nainte, și, ca ómenii în-
„țelepți, fiți mēndri a rēmané bunii frați de cruce,
„acolo unde nu vi se mai cade și nici veți mai
„putea alevé, a domni în silă ca singurii stăpâni.

„Deci, nu vă mai încumētați a impune Ro-
„mânilor, cari vorbescú limba, — fie chiar scăpă-
„tată, — a nobilei Rome, nu vă mai încumētați a
„le impune graiul vostru de veneticii; nici îi su-
„puneți la asprimile legilor vóstre, croite pe strim-
„bătate; nici vă mai amăgiți cu deșérta speranță
„că veți scálamba vro o dată firea Românului
„ardelén, într'atât încât să faceți dintr'insul un
„Maghiar.

„Aduceți-vé aminte că, decă vre odinióră câte
„unul din foștii voștri iobagi a priimit să se le-

„pede de românesca'î iobăgie, spre a se face Ungur, acela de îndată s'a urcat pe scaunele cele mai înalte ale magnaţilor şi ale regilor voştri ; acela a devenit un Stefan Iojica, un Ión Huniad, un Mateiaş Corvin, făt al româncei din Haţeg şi cel mai nobil creştet cu care s'a mândrit aievé ungurésca corónă a Stului Stefan !“

Dar este timpul, domnilor, să ne punem încă odată întrebarea decă atâtea exemple de blândeţe, de înţelepciune, de bărbăţie şi de dreptă manie, date de Români vecinilor noştri Unguri, nu'î voră face într'o đî pe aceştia să pricépă că nu este dat lor, — ca nimenui pe lume, — de a stêrpi de pre pământ seminţia românescă, să pricépă că acea duşmănie cu Români, — pe care numai ei neîn-cetat, fôră cumpêt şi fôră prevedere o aţîţă, — e vecinica pïedică a propăşirii nóstre şi a lor ; că dinsa în fine póte séu, cum đicú chiar dînşii, *bitangî* la o vreme, să devină chiar peirea lor, — a lor, copii orfaní, aí Asiei, pripăşiiţi în Europa, printre marile şi puternicile ginţi autoctone ale Occidentului.

Óre, nu voră vedé, nu voră simţi dînşii, că, aci la Dunăre unde 'î a asvêrlit sórta întêmplă-rilor, numai stând strîns lipiţi de noi, umër la umër, cópsă la cópsă, inimă la inimă, dînşii Ungurii şi noi Români vom puté sprijini şi domoli sborul, din ce în ce mai semet, al marilor sgríp-

sorî cu câte duoë capete, care, și noë și lor ne fôlfaie mereü de-asupra ?

Din nenorocire, pênë astăđi, nu se cam vedü semne ca Unguriî să se fi domirit asupra adevëratului lor și al nostru bine.

Eî, pe noi ceștia de la Dunăre, în scrisele și în vorbele lor, ne înjură și ne batjocoresc; pe frațiî noștri de peste Carpați îi adapă cu amărăciuni.

Témă-se ânsë ca nu, în acea mlaștină de venin în care eî, pe nesocotite și mereü, se nevoiesc în deșert, să innece tótă libera viețuire a Românilor, témă-se să rësare inimî și mai bine oçelite, braçe și mai tare încordate decât ale eroilor martiri de la 1785 !

Aducă'și aminte, că atunci, la 1785, chîar părințiî lor aü pus să ciopârtescă în bucăți mărunte, cadavrele sdrobite ale lui Horia, lui Cloșca, lui Crișan, și aü rësadit pretutindenî în pămîntul Ardélului, sângele cel vitejesc al acestora !

Destupe'și urechile și vorü auđi că astăđi âncö, dupe apröpe suta de ani, Moțiî din Abrud facü să tresară de dor și de mânie munțiî și șesurile Ardélului, când *horïescü* doîna de spaîmă și de rës bunare a lui Niculae Ursu al Florei din Albac :

„Horia bé la crâjmă 'n dél !
Domniî fugü toți din Ardél.

El aprinde' un mare foc
 Şi cântă voios în joc :
 — „Haideţi, feciori dupe mine
 Să vă 'nvăţ a trăi bine.

„Pe cel câmp pustiū şi 'ntins,
 Arde' un foc de noi aprins.
 Las' să ardă şi să crească,
 Că 'i în ţera unгурescă!
 — Trageţi hora ca să joc,
 La lumina celui foc!“

„Ungurén, mustaţă lungă!
 Țis'am morţii să te ajungă;
 Țis'am parăi să te ardă;
 Țis'am crucei să te piérdă!
 — Trageţi hora ca să joc,
 La lumina celui foc!“

„Ungurén, căne turbat!
 Multe în lume 'ţi am răbdat;
 Dar venit'a ciasul meū,
 Ca să mă rěsbun şi eū!
 — Trageţi hora ca să joc,
 La lumina celui foc!“

„Cum răcnescū jivinile!
 Cum s'aprindū slăninele!
 Cum ardū tóte satele,
 De 'şi curăţū păcatele!
 — Trageţi hora ca să joc,
 La lumina celui foc!“

„M'am suit la munte 'n ȕori
Ș'am prins fulgerul din nuori,
Și de sus, din înălțime,
L'am isbit în Ungurime!
— Trageți hora ca să joc
— La lumina celui foc!
Ș'aideți, feciori, după mine
Să dăm cui ce se cuvine!“

București, 1878.

Conferență ținută la Ateneul
Român în séra de 11 (23) fe-
bruarie. Tipărit în 2 edițiuni:
1878 și 1880.







CURCANIÎ

LUAREA RAHOVEI

de către

OȘTIRILE ROMÂNESCÎ

LA NOEMVRIE 1877

Cuvântare rostită la Ateneul din Bucurescî, în 25 martie
(6 aprilie) 1878

Domnilor,

Căldurósa bunăvoință cu care publicul de la Ateneu a priimit, sunt acum vre o câteva săptămâni, răpedea expunere ce am întreprins a 'î face despre memorabila dar puțin cunoscuta mișcare a iobagilor români din Ardél, la sfârșitul secolului trecut, fapt carele minunat învederéză și adâncele simțiri naționale, și firescele aplecări răsboinice ale țărâtimei românesci;— acel simpa-

tic și pentru mine mult măgulitor interes, cu care unii cel puțin dintre d^voștră ați bine voit a asculta și a aproba câte v'am putut spune, în trecăt, despre viiul dor de libertate, despre turbata vitejie și despre aspra statornicie în fața nevoilor, vădite la 1785, de către muntenii noștri de preste Carpați; aceste abie meritate îndemnuri, ȕic, 'mă aũ însuflat dorința și curagiul de a mă reĩntorce și astă séră dinaintea d^voștră, ca să vă aduc o nouă și mai própșetă dovadă despre netăgăduita trăinicie a unor așa preȕuite daruri!.... daruri care — o putem spune ađi cu mēndrie! — s'aũ păstrat pēnē și în ȕilele nōstre, pēnē și în poporul român de dincōce, cel pe care toți îl credeaũ de demult sleit de tōte aceste falnice virtuți strămoșesci!

Îmĩ era negreșit mai lesne de a vorbi, cu tot respectul cuvenit, despre ómenĩ și despre fapte pe care depărtarea de mai multe ȕecimĩ de anĩ, precum și amurgul sāngeros ce le ĩntunecă, le aũ ĩnălțat pēnē acum ĩn cugetele nōstre, mai presus de tōte acele migālōse și adese rēũ cumpētate ĩmputări, ĩn care patimele mērunte ale ȕilei se cērcă mai tot-d'auna să ĩncurce și să nimicēscă orĩ ce ĩntēmplare contimporană.

Nūmai aripele timpului, domnilor, prin rezultatele ce se lāmurescũ mai apoi, spulberă cu ĩncetul asemenea plēvă și limpeȕescũ pentru ochiĩ

viitorimi, faptele adevărat demne de laudă ale ómenilor.

Mi s'ar puté dar întémpina că mă pré grăbesc a judica în public cele ce abié deunăđi s'aũ petrecut și asupra cărora párerile potũ fi așa de felurite, cât și de puçin întemeiate.

Așa ar fi, decă cum-va eũ m'aș întinde cu géndul péné la preçuirea rezultatelor depărtate și hotărítore ale faptelor despre care am să vă vorbesc.

Eũ ansé nu merg așa departe. Voiu numai, — cu sciințe ce se potũ culege și controla acum mai lesne decât mai târđiũ, — să vă povestesc cât se póte mai simplu și mai exact, un episod din luptele oștenilor noștri dincolo de Dunăre, în tómnă trecută.

Totuși, decă dintr'o veridică și nemeșteșugită povestire va lastări în mintea fie-căruia, credința că în poporul românesc de rônd viază un simțimént al datorințelor sale către țeră și un inimos avént de rásboire la vreme de trebuință, pe care ađi abié le resimtũ deopotrivă cu dînsul clasele nóstre mai culte, apoi vom fi câștigaț de o cam dată atáta numai, — și băgați de séniă, domnilor, că acésta este cea mai mare și mai spornică séménță de tãrie națională, — vom fi câștigat siguranța că putem trãi pe viitor cu o deplină încredere în virtuțile poporului nostru.

Vom sci bine că nu dînsul va sta în nepă-

sare seú se va da în laturî, de câte orî de acum înainte vre un pericol va amenința ființa seú drepturile țerei nóstre.

Și de o asemenea credință, avem tare nevoie astăđi, domnilor, când răstriștea întêmplărilor pare a ne isbi drept în față cu deșertăciunea tuturor sacrificielor ce 'și a impus patria nóstră, de un an încóce, cu pagube numai și cu pierderi, în loc de folósele și dobêndile materiale la care aveam tot dreptul de a năzui.

Dea Domnul,—și chîar ancó se pré póte, — ca noi Româniî să n'avem a ne căi de a fi intrat într'o luptă, în care nu am culege alta decăt nemulțumire și rēutate de la înșiși aceia, pe cari 'i am ajutat cu voie bună și cu inimă bărbată.

Dar, chîar și decă ursitele poznașe ne arū fi încurcat, de astă dată, firul sórtei într'un caier așa de rău scărmanat,

Așa de ghimpos, sêlbatic,
Nodoros, rîfos, iernatic,

(cum đicea odinióră glumețul grădinar, despre măceșul cel cu *of* în códă), apoi noi, domnilor, să nu uîtăm, să nu pregetăm nici măcar un minut de a ne pētrunde despre marele folos moral ce noi am cules din acest răsboi, în carele, acum câte-va luni, furăm părtași cu o parte așa de meritorie.

Să nu lăsăm ca cei rău-voitori și rău-nărăviți către noi, profitând de a noastră nepăsare sevă mai cu sémă de a noastră bună-credință, să ne sórbă, să ne înghiță și să ne nimicescă tóte acele merite, sub cuvântul că óstea noastră română a fost numai ca o bură ușoră de plóie, pe lúngă náprasnicul potop slovenesc, care a ná-pădit asupra Turciei și a desfúdat'ó tótă.

Aducându-ne și noi aminte de mlaștinele de sânge rúsc, în care a fost așa gróznic înneacă de duoé orí Plevna în véra trecută, mai nainte ca ai noștri să fi trecut Dunărea, datoria noastră este de a ne grăbi cât de mult și cu cea mai pietósă îngrijire, să nu lăsăm a se isbici cu totul subt o suflare de despreț și de mánie, acea bură de nobil sânge românesc, — déca bură vorú să'í dícă, — cu care s'au stropit, mai în urmă váile bulgărescí de la Grivița, de la Rahova și de la Smêrdan!

Décă, dupe ce am fost pártășii la pericole și de bun ajutor la vreme de grea strímtoare, noi Români n'avem, — de pre ne-mai pomenita judicată a aliăților noștri, — n'avem să ne bucurăm de nici una din dreptele rêsplătiri ale victoriei, — ca și când noi am fi fost învinși, — este drept cel pușin ca să ne alegem de îndată și cu deamêruntul semile din nevoile răsboiului rábdate împreună, și să facem ca din onórea isbênșilor,

mult puçin cât va fi al nostru, al nostru curat să rămână în ochii tutulor.

Cu acest cuget, domnilor, am căutat ca din faptele de arme ale oştirii românesce în acest rășboiu, să lămuresc cu óre-care precisiune măcar una; și, întru acésta, m'am întemeiat mai mult pe acea credința că, orî cât de slabă și de necompletă va fi cercarea mea, strunele încordate în pștepturile românesce prin acéstă reînviere a noastră în sînul vieței de voinicie a străbunilor, au păstrat astădî încă destul răsunset în inimile d'vóstre, spre a acoperi și a ascunde tóte șovăirile și tóte îngânările rostirii mele.

Cutez a crede că țelul către care am pășit și pe care am socotit de cuviință a'l desvolta pêne aci cu deplină sinceritate, va dobândi aprobațiune din parte-vă. Sper asemenea că, trăgând eu ađi cu piciorul,—cum vine vorba,—vom avé mulțumirea de a vedé în curênd întregul istoric al faptelor oştirii românesce, expus în lucrări literarii mai temeınice și mai întinse decât scurta narațiune, ce timpul îmi va permite a vă face aci despre luarea Rahovei de către oștirile noastre românesce, în luna lui noemvrie trecut.

Vă mai datorez o explicațiune întru ceia ce privesce alegerea acestuî fapt, dintre altele care, prin peripețiile lor mai dramatice séu mai strălucite, arú poté să deștepte un egal, déca nu un și mai viu interes.

Motivul decisiv a fost ănsă, pentru mine, din cele mai simple.

S'a întemplat ca, asupra expedițiunii de la Rahova să aflu mai multă înlesnire de a căpăta cele mai amănunțite relațiuni, atât oficiale cât și pitoresce, având în corpul care a executat acésta întreprindere, fórte mulți cunoscuți, amici și chîr consăngenî.

Dar să nu credeți pentru acésta, domnilor, că 'mî am propus a vë așterne aci un panegiric al cunoscuților și al prietenilor mei din óstea de la Rahova. Chîr și de vorți fi meritând ei mai mult decăt ceia ce cursul întemplărilor mă va sili neapărat a đice despre unîi dintre dînșii, le am promis și ímî propun a le cruța fără milă modestia.

Voîu da ănsă tótă cuvenita laudă căpeteniei superióre care a conceput, cu o perfectă înțelegere a misiunii oștirii nóstre în acest răsboîu, și a ordonat destinderea acțiunii militare a Romănilor preste tótă zona teritorială de a stînga rîului Vidul, la apus de Plevna, adică pe malurile Dunării, de la Nicopol pêne la Vidin, pêne Belgradgic și pêne la granițele Sêrbiei.

Mă voîu cerca asemenea să prefir în cuvintele mele cât se va puté mai multă din acea mângăiosă și întăritóre simțire de mândrie ce m'a coprins de câte orî am audít povestindu-se de către toți cei ce aũ stat marturî la fața lo-

cului, cu ce veselă și nepăsătoare semeție au știut tinerii noștri oșteni să rabde traful greu al unui rășboiu în țără străină, cu ce inimos și statornic avânt au cutezat ei să se răpédă în contra focului inamic și să înfrunte făciș glónțele, obuzele și șrapnelele, care plouau, dese și viclene, de pe muchea pustie a unui negru meterez de pământ!

Îmi voiu împlini încă și sfânta datoria ce avem cu toții, de a consacra faptele și de a închina în memoria acelor viteji soldați, de orî-ce rang, cari pe câmpul de bătăie au murit, lăsând urmașilor onórea de a înscrie numele lor, în analele de glorie ale poporului românesc!

Pătrunși acum, domnilor, de ceia ce putem și de ceia ce avem să facem noi, aci în pacînica noastră adunare de astă séră, să ne închipuim de o dată că stăm privind de sus, dintr'o regiune senină și liniștită, dar nu lipsită de o frățescă îngrijare, cu ochii țintiți d'asupra oștilor noastre românesci, răsipite prin văile și pre șesurile Bulgariei.

Suntem ajunși în iernă, și mai pe tótă dioa cerul posomorît picuréză séu vérsă șiróie de plóie și de slótă, de desfundă pretutindenî pământul.

În jurul Plevnei, regimentele noastre, — dijmuite de mórte din tómnă trecută, pe luciul pri-mejdios al văilor d'asupra cărora domnescă tru-

fașe redutele turcesci, — regimentele noastre sapă acum mereu la șanțuri, ca să se pôtă apropia mai bine de acele cuiburi ucigașe, prin aduncă făgașe de cârtiță, mai ferite din norocire de focul puscilor Martini, dar nu și de apele mocirlose ce se scurgă mereu în acele nouă cărări meșteșugite.

Sapă în silă, dar sapă vesel bieții țeraniî noștri în brancogul sterp al delurilor Plevnei, gândindu-se pôte la țerina lor de porumb care a rămas nesăpată astă veră și se mângăie ridând când, în loc de știuleții de popușoiu și în loc de pepeniî de a-casă, ei culegă acum, în ogórele și în bostanele lor din Bulgaria, numai glónțe și obuzuri turcesci.

— „Măre Dómne! — își dică ei, — pe semne că numai la noi în țeră le priesce Sêrbilor a răsădi ardei și dovlecî, cõci p'aci ierba tótă e numai ierbă de pușcă și altă séménță nu se pomenesce, decât numai grăunțe de fer și de oțel!”

Și sapă, sapă mereu cu opincele în tină și în slótă, fluierând doina de decindé, pe când glónțele le șuieră ascuțit d'asupra capului.

Cât colo plesnesce un gróznic obuz de calibru uriéș și țândările lui scormonescú aprig țerina, ca rîturile lacome și pripite ale unei turme de rîmători înglotați.

Săpătoriî noștri cari l'aũ urmărit cu uîduieiî prelungite în calea lui d'a rostogolul, ridă cu

hohote de purcéoa turcésă, care le a fâtat în préjmă așa pocită prăsilă de purcei.

Dar nepăsătórea veselie a soldatului abié póte descreți une orî fruntea îngrijată a celui pe care ei toți l'aú urmat cu deplină încredere, departe, departe de sêlașele lor părintesci!

Comandantul general al armatelor de la Plevna, Măria Sa Domnitorul Românilor, — dupe ce s'a hotărît a închide gurele clevetitóre, dovedind prin mai multe eroice asalturi în contra reduteilor de la Grivița, cât plătescú ostașii sêi români atât în fața celei mai înlesnite, cât și în fața celei mai desperate apărări a inamicului, — M. S. Domnitorul a făcut în fine să predominécă idea sa, de a nu se mai arunca fôră cumpêt victime preçióse pe altarul sângerós, improvisat de Osman-Pașa, ci de a coprinde pe acel aspru închinător al lui Mahomet, cu tótă céta sa de calêi, într'un cerc de armate din care numai fómatea și disperarea să'î siléscă a se libera, sêu prin mórte, sêu prin predare.

Abié pe la 15 octomvrie, cu sosirea a noui și numeróse trupe rusesci, împesurarea, pe un ocol gigantic de 33 kilometri, ajunse a fi completă.

Dar, atât mai nainte ca acéstă anevoiósă operațiune să pótă fi realizată, cât și apoi, în temerea unei isbucniri nimerite a Turcilor afórá din întăriturile lor de la Plevna, M. S. Domnito-

rul se ocupă de a preîntîmpina orî ce mişcare spre dobîndire de ajutor şi de merinde, seû numai spre fugă şi scăpare, ce ar puté să cerce armata turcésă din Plevna în înţelegere cu garizónele din oraşele şi cetăţile despre apus, adică din Sofia, din Vraţa, din Rahova şi din Vidin.

Acele părţi trebuiaû dar, pentru deplină siguranţă, să încapă în mânele óstei aliate.

Rolurile fură împărţite.

Un corp de armate rusescî, către care a stat mult timp alipită o divisiune de călăreţi români, fu însărcinat să opereze spre miédă-đi, adică pe cursul meridional al Vidului şi în ramura munţilor Balkani, numită Stara-Planina, despre Teliş, Vraţa, Etropol, Orhania şi Sofia.

De cât folos a fost generalului Gurko, Roşiorii şi Călăraşii noştri, în fericita sa campanie din acele locuri, să sperăm că o vorû spune într'o đî publicului, chiar raporturile oficiale şi ordinele de đî ale aceluî vrednic comandant al aliaţilor noştri.

Noi aci, vom vorbi numai despre mişcările corpului de oştire curat românesc, carele a fost însărcinat âncó de pe la septemvrie, să priveghieze malul bulgăresc al Dunării, de a stînga rîului Vidul şi, înaintînd treptat spre apus, să deschidă o zonă de aprovizionare, din ce în ce mai întinsă, oştirilor numeroase, tăbărite în jurul Plevnei, — pêně când va sosi şi momentul priin-

cîos de a coprinde posturile răsipite de Turci pe înălțimile și prin cetățile d'alungul Dunării.

O rapide ochire, aruncată pe d'asupra acestui riū, din colo de crâmpeul lui ce se întinde de la gura Oltului pênă la gura Jiului, ne va face să recunoscem mai bine înfașurarea țerei, în care avea să se misce corpul de armată a cărui menire era mai cu sémă de a smulge pe Turci afară din posturile lor de la Rahova, de unde, în tot cursul veriī, ne zădărise ei bântuind tare tērgulețul nostru Bechetul și împrejmuirile lui.

Țineți póte încă minte, domnilor, că printre primele atacuri ale Turcilor, pe la aprilie și maiu din anul trecut, aū fost pagubele ce ne aū pricinuit tunurile din Rahova, arđend și cufundand la gura Jiului, mai multe vase încărcate cu grâne; tot pe acolo, cete sēlbatice de Bași-buzuci și de Cerkezi aū trecut adese nóptea Dunărea spre a jăfui satele din Romanați, a le răpi și a le înjunghia vitele și chīar a căzni și a măcelări pe bieții cīobani de prin bălți.

Într'o insulă din fața Bechetului, pichetași români aū descoperit la 27 maiu, trupul jupuit de pele și gróznic cīopărtit al unui nevinovat păstor, pe care il prinsese nóptea soldații turci din Rahova.

Asemené mērșave fapte trebuiaū cu timpul să'și capete și ele pedépsa lor. Se cuvenea cel

puțin ca neomenoșii tîlharî să fie alungați cu rușine din cuiburile lor.

Și când numesc *cuiburi de tîlharî*, aședemintele turcescî din acea parte a malului dnnărén, să credeți că nici îngustez, nici defaim rolul Osmanliilor și al Cerkezilor printre locuitorii creștinii, Bulgari — dar și Români, — care smălțuiesc cu numeroasele lor bordeie, grămădite în sate și cătune, tóte șesurile dintre Vid și Isker, precum și dintre Isker, Skit și Ogost.

Din cóce de Dunăre, la noi, avem tîrgul Islazului, cam în dreptul vîrsăturii Vidului de la satul bulgăresc Samavit; iar în fața gurei Iskerului, stă la noi Celeiul, cu rămășițele sale dintr'o antică cetate romană și cu stîlpul, cufundat în Dunăre, al podului clădit peste riū, acum vre o cincî-spre-dece secolî, de împăratul Constantin-cel-Mare.

Nu mai puțin interesant, din punctul de vedere al vechilor aședeminte legionare, este malul dimpotrivă, cōci acolo, ceva mai jos, pe cōsta Iskerului, sunt ruinele încă învederate ale anti-cei cetăți Oescu, cu stradele, cu apeductele, cu sculpturile, cu inscripțiunile și cu temeliile ei de case romane, răsipite printre îngrăditurile și țarcurile sătenilor, *curat români*, din Ghighiū.

Români sunt și locuitorii din Măgura, din Cercelanî, din Mocrișanî, din Brestu, din Ghîulenti și din alte multe sate învecinate; chiar decă ei

n'ar vorbi o românească, — aş pute dice mai colorată cu archais:ne néoş-romănesci decât a actualilor sătenî de pe malul stîng al Dunării, — apoi însăşi înfăcişarea lor mai sprintenă şi mai voioasă, portul lor mai frumos potrivit în cusături pestriţe, firea lor mai ospetósă şi mai puţin posomorită şi sfiétă decât a Bulgarilor, ni 'i ar dovedi ca fraţi bunî, din acelaş os şi din acelaş sânge cu noi.

Îşi mai aduceau aminte de a-casă Dorobanţii noştri, când vedeau viindu-le înainte şi poftindu'î la cină în bordeiele lor, împodobite cu zăblaie vîrgate şi cu ştergare cusute, frunţaşii cu chica lungă din satele romănesci; şi mai cu sémă le zîmbea Călăraşilor ochii de bucurie când, tocmai colo în vale la fântâna care ţîsnesc limpede dintr'o veche piétră, săpată cu slove letinesci, zăreau jucându-se codanele limbute, adunate tóte la un loc séu purtând pe umér, cu umblet legănat, cobiliţa cu duoé doniţe.

Îar ele nu fugeau de voinicii noştri, bombănind şi suduind ca posacele de bulgăróice, ci, eşindu-le cu plin înainte, le urau cu graţu vesel şi desghiăcat, bun sosit şi bună ispravă, că dóră va da Dumneđu ca prin ei, să scape şi biétă lumea de pre acolo, de spaîma cânilor de păgânî.

„Ba đeş, de la dînsele,“ — îmi spunea unul din ofiţerii noştri, — „auđeai o limbă ce'tî era drag s'o ascultî şi care ne învăţa adesé pe noi

cum să îndreptăm pe românesce, vocabularul nostru militar, așa de împestrit cu diceri pocițe, adunate de prin toate limbele, care nemțești, care rusești, care franțuzesci.

„Într’o zi, bună-ora, ajungând într’o recunoșcere, pene în marginea unui sat și voind să aflu deca nu se veduse încă pe acolo *eclerori* pe cari îi trămisese înaintea, o fată româncă îmi răspunse fără sfială, arătându-mi un punct al orizontului: — „Ba, am zărit mai adineuri trecând într’acolo vre o două cercetași de ai voștri!

„Pe noi nu ne tăiasă pene atunci capul să dăm numirea așa potrivită și curat românească de *Cercetași*, strejilor înaintate pe care străbunii noștri le numeau pe slavonesce, *Iscóde*, și pe care noi ’i am botezat ađi cu numirea franceză de *Eclerori*.”

Iată, domnilor, cum chiar pentru Dicționarul Academiei nu este fără folos, răsboiul ce făcuserăm peste Dunăre.

Să credem însă că, și sub alte numeroase puncturi de vedere mai puțin cărturăresci, nu îndeșert a petrecut prin acele locuri, în tot cursul lunilor lui septembrie și octombrie, corpul de oștiri românești de la Dunăre, stând uneori adunate sub corturile din bivoac, pe care crivățul și ploile le răsturna neîncetat, iar mai adesea stând răspândite prin îmbilșugatele sate din mănósa

luncă a Iskerului. Acel ținut, scaldat de versături baltose despre Dunăre, și deluros dar nu mai puțin roditor în lă-untru, deveni în tot acest timp, grânarul cu merinde și șura de fânețe ale oștirilor ce mereu, mereu sosea ca să incingă cu cerc de fer, urgisita vizuină de la Plevna.

Când impresurarea fu pe deplin săvârșită, acel corp, deslipit din armata statornică de la Plevna, avu și dînsul voie a se mișca mai departe și a cerca locurile mai la larg, dincolo de Isker.

Aci se întinde, pe o distanță de vre-o 50 de kilometri, pînă la rîulețul Skitul, său mai bine pînă la rîul mai însemnat Ogostul, care curge în paralel și alături cu Skitul, se întinde, dicem, o câmpie cam pustie cu largi undulațiuni de tărâmurî ce se prefacî în deluri din ce în ce mai aprige și mai semețe, cu cât ele mai mult se apropie de malul Dunării.

În trei locuri, Turcii își aședase, pe acele înălțimi, tăbiî întărite : la Vadin, în dreptul satelor Grojdibod și Gura-Padiniî din Romanauți; la Ostrov, carele cade cam în fața Dăbulenilor, la cîda apusană a bălții Orlea; și în fine d'asupra orașului Rahova său Oreava, care stă aședată pe povârnișul nordic al delului, scaldându'și pîlele în Dunăre, față în față cu tîrgulețul Bechetul de la gura Jiului.

În reduta de la Vadin se afla un mic pîst

ca de 130 soldați turci, Nizamî din óstea regulată, amestecați cu Bașibuzucî seú volentirî nedisciplinați.

Comandantul trupelor románescî de pe Isker, colonelul Slánicénu, voind să 'și gátéscă din vreme o cale liberă către pozițiunea cu mult mai însemnată de la Rahova, decide a surprinde într'o recunóscere, postul turcesc de la Vadin.

Luând cu sine o companie din al IV¹⁶ regiment și doué din al X¹⁶ de Dorobanți, doué scadróne de Călărași, precum și doué tunurî, pornesce din-đi de diminéța la 18 octomvrie din satul Krușeven unde poposise nóptea, străbate răpede cei đece kilometri ce 'l despartú de Vadin și, fără de a fi vedúť seú măcar bănuít de garnizona turcéscă, își aședú pe la 10 ore cele doué tunurî, ca la 2000 metri în fața tabiei.

Abié la a doua detunătură a tunului românesc începú a se zări fesurile roșii din dosul parapetului.

Turciî erau la pilaf, când veniră aí noștri să le strice tabietul.

Ei, biet, nicî că apucară să tragă împotriva agresorilor, cócî a treia bombă románescă fu asvérlită cu atáta precisiune, încát căđu drept în bordeiul cu munițiunile Turcilor. O gróznică explosiune a ierbáriei săltă chîar pe mulți din apărătorii redutei în aer și'i aruncă mortú în șanțurî, pe d'asupra parapetelor.

Cei-l-alti o luară îndată la fugă pe clina despre Dunăre a délului, cătând a se retrage în susul rîului, către tabia din Ostrov.

Dar, spre apus de satul Vadin, îi aşteptau Călăraşii din escadronul de Gorjîu, cari năvălescă cu săbiile şi cu carabinele asupra lor. O luptă destul de crâncenă se încaieră acolo, printre rovinele şi bălţişurile dupe malul Dunării. Unii din Turci se împotrivescă cu îndărătnicie, dând mijloc altora să se furişeze pe sub rîpele malului, unde Călăraşii nu se potă coborî cu calul, ca să 'i ajungă.

Astfel se hărţuiesce îndărjit ceta călărétă cu fugarii pedestri, în timp de două ore şi mai bine, Români noştri răpedindu-se cu săbiile asupra Nizamilor, ce 'i ochiescă de prin tufele de richită şi de prin surpăturile malului.

Cu aceştia se unescă şi căţiva pichetaşi turci, cari tragă asupra alor noştri din posturile lor de prin insulele Dunării, formând astfel un lanç neîntrerupt de grupe luptătoare de a lungul drumului îngust ce duce la Ostrov.

Dar, pe de altă parte, companiile noastre pedestre intrase în ređuta încă răscolită şi fume-gândă de isbucnirea ierbăriei, încă sângerată de membrele hidos zdrobite ale victimelor aceleï loviri decisive. Stégul nostru tricolor se înfipse pe mucea cea mai înaltă a délului.

La acéstă vedere, satele românescî adunate

la bubuitul tunului, pe mal din colo de Dunăre, începă a sërba cu strigări de bucurie și cu salve de focuri, isbēnda fraților lor.

Turcii, căți mai rămăsese în luptă cu Călărași, cređēndu-se acum prinși între două focuri, seú că se predaú, seú că dispară pitulāndu-se prin scorburile rīpei.

Cu tóte ale lor desperate silințe, ei n'aú isbutit a ne ucide într'acéstă hartă de vre o trei ore și jumătate, mai mult decât duoí dintre vitejii noștri Călărași și a rāni alți cincí luptători, printre care a fost și tēnerul locotenent Caloian-Cătānescu.

El s'a bātut cu o minunată semeție, călare printre tiraliorií turci, culcānd la pāmānt cincí dintre dīnșii, cu sabia sa, care 'i a picat din mână atuncí numai cānd de la al șéselea priimi o rană adūncă. Rana necāutată la timp, avea, peste vre o patru-đeci de đile, să 'l aștérnă și pe dīnsul în mormēntul pururē lāudat al bravilor!

Succesul surprinderii de la Vadin puse frica în inima postului de la Ostrov, care, împreună cu cei scăpați în đioa de 18 octomvrie de tunul și de sabia romānescă, se retrase îndată la Rahova.

Patrurile romānesci priveghiaú acum malul drept al Dunării pe o întindere, abié cu vre o 20 kilometri depārtată de Rahova, fugārind adese bandele de Cerkezi, care tot se mai ispīteaú une-

ori, pe întuneric, a înainta pênă în préjma avâ-posturilor nóstre.

Într'o nópte, patru Călărași, în cinstea cărora gazda lor din Ostrov dase cep unuí butoiaș cu vinișor dulce acrișor din viile Rahovei, intrerupseră cu cel maî sistematic sânge-rece petrecerea și danțurile lor, spre a sustine un adevărat asemi-diu în contra unei cete de asemenea vânturători de potece. Dupe ce Cerkeziî o rupseră la fugă, socotind, de pre-îtuțela focurilor, că aú a face cu o puternică garnizónă, cei patru Călărași își atêrnară iarăși în cuie carabinele și, prindându-se din nou în joc, goliră chiuind pênă diminéța butoiașul cel cu noroc.

Precum vedeți, domnilor, erau inimoși și veseli soldații nóstri din óstea de la Dunăre; iar vitejia și voioșia ce purtau ei cu sine, era curată firea țêranului român, cõci toți, pênă la unul în acéstă óste erau numai țêranî Dorobanți și țêranî Călărași.

Despre Dorobanți, ea se compunea dintr'un batalion de Mehedințeni din I^{ul} regiment, sub comanda maîorului Buriłenu; din batalionul de Mușcel al regimentului al VI^{le} comandat de maîorul Gîurescu; dintr'o companie de Ilfoveni ce venise împreună cu șeful regimentului al VI^{lea}, maîorul Iene; din ambele bataliõne ale regimentului al X^{lea}, recrutat în județele Putna și Rõmnicu-Sărat și pus sub comanda locotenentului-colonel Măldărescu; în fine din rêmășițele bataliõnelor

de Némțu și Sucéva din regimentul al XV^{lea}, având de șef pe maiorul Burki.

Acestea cu totul însumău ca la 3200 ómenī, toți Dorobanți din oștile teritoriale, dar nu toți *Curcani*, — decă într'adevăr péna de la căciula lor militară le a meritat acest nume, — cõci mai multe sute dintre dânșii purtau încă zeghea și căciula țărănescă, fiind adunați în pripă din recruții lipsiți încă de uniforma regulamentară.

Călărașii, ca la vre o 900 la număr, erau cei din al II^{lea} regiment de munteni din Gorjū, Vâlcea, Argeș și Muscel, comandați de colonelul Cernovodénu; cei din al VIII^{lea} regiment de plăieși din ținuturile Némțu, Bacău, Romanul și Sucéva, sub ordinele locotenentului-colonel Peretș, și încă două scadróne și jumătate din regimentul al IX^{lea} de reserve adunate cam de prin tóte județele și întocmite sub comanda locotenentului colonel Stefan Rosetti.

Artileria, compusă de trei baterii cu câte șese tunuri de campanie Krupp și de o baterie teritorială de patru tunuri mai mici, sistemă veche, avea drept comandanți pe căpitanii Calendaru și Borănescu și pe locotenentul Manolescu, puși cu toții mai adese sub direcțiunea șefului de stat-major al corpului, locotenentul-colonel Dumitrescu-Maičan.

O companie de geniū, o ambulanță improvizată, o columnă de munițiuni, întocmită din tră-

surile artileriei, trase de vite de rechisițiune, completau acest mic corp de armată, încredințat colonelului Slănicénu.

Ar fi de prisos să mai pomenesc despre trenul de aprovizionare al oștirii, coci, pe cât știu, această armată 'și a creat singură, cu bună toc-melă pe ori unde a trecut, mijlóccele sale de existență, fără de a îngreua cătuși de puțin sarcinele intendentei militare.

Tot cam așa au trăit, prin aceleași locuri, și oștile românesce ale lui Popa-Fărcas, cel care, pe vremea lui Michăiu-Vitézu,

A urit biserica
 Ș'a 'ncins săbióra;
 Ș'a urit ciocanele,
 Ș'a 'ndrăgit pistólele.
 Lasă tóca netocată,
 Plécă 'n răsboiu să se bată! —

Dar pe atunci această sistemă de aprovizionare expeditivă se chiamă pe grosolana limbă bėtrănescă *Plén* și *Pléscă*; acum i se acordă termenul onest, legal și elegant de *Rechisițiune*.

Spunú gurile rele că Dorobanții și Călărașii noștri mai făceau pe ici pe colé și câte un puu de gıol cu gâscele și cu purceii de prin islazuri; dar ei sciau îndată să se îndreptătescă, jurându-se că le au cunoscut bine că sunt păseri și vite pripășite de ale păgănilor de Turci.

Ei! ce să le faci? Războiul are și el o *politică* a lui!

Dar țertați-mă, domnilor; eu vă știu pe loc dând mereu tărcole prin micile taie ale vieții ostășesci, și d^vost^ră veți fi nerăbdători de a sosi cu oștea noastră la Rahova și poate încă și mai mult de a grăbi sfârșitul acestei destrămate vorbirii.

Iată-ne gata... Plecăm chiar acum la Rahova.

Generalul Gurko, operând cu oștile sale spre mîedă-di, a luat Vrața la 28 octombrie.

El voiesce să înainteze către Orhanian; dar îi pasă mult de a nu lăsa în spatele său pe Turci, stăpâni în Rahova.

De aceia, el cere ca oștile de la nord ale colonelului Slănicenu să coprindă cât mai în grabă întăririle de acolo, și, spre a'î înlesni împlinirea acestei trebuințe strategice, îi trâmite, la 5 ale lunii, de pe malul Iskerului, din Mahaleta, o brigadă de Roșiori români, comandată de colonelul Victor Crețenu, avînd drept capi de regimente pe locotenenții-coloneli Kirițescu și Alexandrescu; brigada e secundată de o baterie călărătă cu șese tunuri Krupp, sub ordinele căpitanului Epites, precum și de un regiment de Ulani ruși, cu alte patru mai mici tunuri.

Tote aceste trupe au drept căpetenie pe ge-

neralul baron Meyendorff, adiutant al împăratului Alexandru.

Pe când această divisiune de cavalerie, în mare parte românească, sosese în ziua de 6 noiembrie, pe la orele 2 după amiază, la satul Bucovița, depărtat cu vreo patru kilometri la sud-vest de Rahova, tot corpul de oștire al colonelului Slănicénu vine, în aceeași zi, de poposește seara la satul Selanovița, situat cam la aceeași distanță, în partea sud-estică a forturilor turcesci.

Pe dată se stabilește comunicațiunea între ambele oștiri cooperătoare, prin regimentul al II^{lea} de Călărași, care formează un lanț între avangardurile de la Bucovița și cele de la Selanovița. Tot atunci, colonelul Slănicénu despică din oștirile sale o mare parte din batalionul de Dorobanți Mehedințeni, comandată de maiorul Mateescu și îi trimite ca să întărească divisiunea de cavalerie tăbărită despre apus.

Închipuiți-vă acum, domnilor, că la centrul pozițiunii, în paralel cu Dunărea se înalță culmea în dosul căreia e clădită Rahova; iar pe aceea culme, care domină totă împrejurimea, Turcii au, la mijloc o cetățuie de pământ cu întreprinderi și cu întărituri interioare; despre occident este o altă cetățuie mai mică, unită prin șanțuri late sevă căi acoperite, cu cetățuia cea mare; în partea despre răsărit ei mai posedă o tabie sevă redevută simplă, precum și deosebite va-

lurii de apărare, ridicate în diferite direcțiuni pe
acea muche, mai mult lungă decât lată.

În partea stângă, delurile se întind, scăpă-
tând din ce în ce mai mult pînă dincolo de sa-
tul Selanovița, unde a tăbărit óstea venită de la
Ghighiú. Dar, între acel mare sat și muchea în-
tărită mai este o pîdică naturală destul de pri-
mejdiósă, adică o văgăună seú mîncătură de
pămînt, în fundul căria se afla cătunul Lescovéțu,
și care răspunde d'a dreptul în malul Dunării
ce acolo se încovóie răpede spre mîedă-đi.

Drept în fața muchei cu întăriturile, se des-
tinde în pîeđ oblu și prelungit, un tărâm undu-
los, ca o pîndă sbércită de cute.

La apus de acest lat povérniș, care nu mē-
sóră mai puçin de vre o 7000 metri în lărgime,
curge pēriul Skitul, cu malurii rîpóse și cu fund
mocerlos; iar la un kilometru de dînsul șerpuiesce
Ogostul, mai larg dar mai lesne de străbătut,
cócii malurile îi sunt șese și matca pîetrósă.

Satul Bucovița stă pe malul drept al Skitului,
rezimat de un del, care se prelungesce cu felu-
rite undulațiunii pînă la marginea Dunării. Aci,
drept în fața cu gura Jiului, locul d'a stînga
Skitului este împodobit cu o dumbravă, d'asupra
căria se înalță pe o muche, ruina unui turn
antic de clădire romană. Da aci în jos, spre Ra-
hova și în sus, pînă pe lîngă cetățuia cea mică

dupe créstă, se aşternă viile care impresórá tot oráşelul.

Între ruina turnului roman şi satul Bucoviţa există un pod de piétră peste apa Skitului, şi de acolo calea se abate spre mîedă-đi, trece prin vad Ogostul, în faţa cătunului românesc Hérleţul şi se îndreptézá, d'a lungul unui dél ce domină lunca pădurósă şi mlăştinósă a Dunării, péné la satul Cotuzlui, mergénd în direcţiunea Palancei şi a Vidinului.

Pré multe nume de locurí! Ímí veţi đice póte... Scuza mea este că n'am spus mai multe nume, decât voiu fi silit să povestesc fapte.

Înţelegerile între comandantíi ámbelor divisiunii sunt astfel luate ca, a doua đi la 7 noemvrie, oştirea din flancul drept, cea despre Skit şi Ogost, să simuleze de diminéţa un atac asupra cetáţuiei celei micí, pentru ca, în acéstă vreme, corpul din stânga, cel despre Selanoviţa, să póta înainta mai cu temeiu în contra fortului principal.

Într'adevăr, pe la 9 ore diminéţa, bateriile călăreţe dupe délurile Bucoviţei începú a improşca întáriturile turcescí; escadróne de Roşiori se rásipescú prin tóte împrejmuirile ca să facă recunóscerí, şi batalionul de Dorobanţi Mehedinţeni aştéptá ascuns într'o vale, ca să 'i vină şi lui róndul de a ataca cetáţuia cea mică.

De partea cea-l-altă, colonelul Slánicénu a dispus bateriile sale de duoé-đeci şi duoé de tu-

nuri, la o distanță ca de 2000 metri drept în frontul pozițiilor turcesci și, mai înainte ca această artilerie să fie așezată în baterie, Turcii salută recunoșcerea făcută de statul-major românesc, asvêrlindu'î pe d'asupra capetelor mai multe obuzuri care, prin șuieratul lor lung și ascuțit pară a vesti că meterezele turcesci au să dea de muncă grea în acea Ți, pe agresorii lor.

Dar duoë-deci și duoë de guri tunătore ale noastre din vale și alte șese despre délul Bucoviței începă îndată a urla cu turbare, stropind cu foc și cu fer muchea seméță a inamicului.

În timpul acesta, batalioanele pedestre, dispuse în ordine de bătaie, înaintéază pe délurile din flancul stâng al Turcilor. Comandantul, rechiâmând în sufletele încordate ale ostașilor faptele de glorie, sêvêrșite tot în aceste locuri de străbunii lor cu 275 ani mai înainte, a regulat rîndul trupelor, alegênd batalionul de Muscel ca să formeze avangarda și să mERGă cel d'ântéi la atac.

În mijlocul strigătelor de *Trăiască România!* repetite de tótă oștirea, maiorul Gîurescu își înălță vesel sabia în sus, mulțumind cu entusiam colonelului că a deferit lui și Muscelenilor sêi, această onóre.

În acelaș moment o bombă de ale inamicului vine posomorită, să se îngrópe în pămênt, aprópe de dînsul. Ceî de față încrețescă sprîncéna, ca la un semn rău. El ânsé: „De este să mor

astăzi, — dice, — sunt încredințat că patria va purta grijă de soția și de trei copilași ai mei!“ și se pornesce iute, cu pas hotărît, el mai întâi, în fruntea batalionului său.

Îndată după dînsul umblă, nu mai pucin determinată, compania din al VI^{lea} regiment de Bucurescenî. Îar preste tótă această sprintenă avangardă, căpetenie este maiorul Iene.

Cele-l-alte trupe vinû cu patru sute de pași mai în urmă. Locotenentul-colonel Măldărescu comandă rezerva.

Cu mers răpede străbatû Dorobanții délurile pêne la valea surpată de la Lescovăț și, scoborînd'o numai într'o clipă, ei se grăbescû a o sui de partea cea-l-altă, acățându-se pe alocurê și cu mînilor de scorburile ei, ca să ajungă mai curênd pe culme și să dea pîept cu inamicul.

Acolo, micî grupe de tiraliori, ca o spuză de norișori, se desprindû îndată din puhoiul cel îndesat al columnelor înglotate; ele se reslățescû pe tot plaîul deluros, ochind cu focurî răsipite pe Turcii dintr'o mică tabără, ce sta dincócî de ređuta orientaăl, către care ai noștri tindû mai cu sémă de o cam dată.

Abié ei se arată pe cel mai de sus povêrniș al crestei, și Turcii din tabără o rupû la fugă, ca să se retragă și dînșii în ređută.

Dar Dorobanții noștri, atrași ca de magnetul răsboirii în urmărirea fugarilor, nu întârđie a se

răpești asupra tabiei, și avântul lor este așa de semeț, așa de hotărît, așa de îndemânatîc încât Turcii, dupe o luptă de o oră și jumătate, și de astă dată nu se mai socotesc siguri din dosul unui simplu rînd de șanțuri. Cei mai mulți alérgă să se închidă în cetățuia principală, de unde le vine mai lesne a trage într'ăi noștri, pe d'asupra unui întreit șir de metereze.

Pe la 3 ore dupe amîedî, luptătorii români coprinsese reduta din stînga, și acum dintr'însa ei cată a slăbi puterile Nizamilor, concentrați în fortul de căpetenie.

Cam pe la aceiaș oră, o parte din batalionul de Mehedinți de la flancul drept, ocrotită de focurile artileriei călărețe care se apropiase ca de 1400 metri de fortul cel mic, ese din ascundetorea sa, trece prin viile ce o despartu de acel fort și încercă cu vigóre a 'l ataca; dar, la cele d'ântei împușcături, comandantul Mateescu cade rănit de un glonț ce 'l atinge în genuchiu.

Acéstă nenorocire aduce un moment de înduoielă de care Turcii profită spre a'și înteti focurile și companiile românesce, lipsite de șeful lor, se retragă în vii, urmând a zădări prin împușcături pe apărătorii cetățuiei de la margine.

Dar, de cea-l-altă parte, spre răsărit, lupta se încleștase acum crâncenă și stăruitoare!

Dorobanții din avangardă, care fusese mereu întăriți cu companii prospete din reserve, esă

de pretutindenii din șanțuri, din dosul valurilor și al întăriturilor turcesci, pe care ei 'și le însușise prin vitejia lor, și cată a se apropia pênă la 100, pênă la 60 și pênă la 40 de pași de fortul cel mare, de pe ale cărui bastioane glónțele răpăiescū mai îndesate de cum sunt ómenii noștri înglotați.

Décă un minunat instinct de apărare n'ar povățui pe ostașii noștri ca să înșele glónțele inamicilor, prin măiestrita lor răsipire, prin iuțela lor în mișcări, prin inițiativa sprintenă și inteligentă a fie-căruia din ei în parte, negreșit că am fi avut pretutindenii, în fața păreților ucigători ai tăbiilor turcesci, pierderi cu mult mai însemnate decât cele ce a încercat armata românească.

Chiar în acest atac al întăririlor de la Rahova, — atac în care nuoe ore d'a rîndul, nebeuți, nemâncăți, de diminéta și pênă în nópte, mai toți Dorobanții celor patru bataliöne aũ secat gentele lor de întréga provisiune de cartușe, trágend cu o nespusă învierșunare, și mai adese de pe câmp neted, în contra viclenilor Nizamii, acoperiți cu nerésbătutele lor brazde de pămênt, — chiar în acéstă qi de luptă, adevérat vitejescă, s'a putut constata cu mirare că morți și răniți aũ fost mai numeroși la impresurați decât la impresurători.

Și cu tóte acestea, viscolul de bătălie incin-

sese cu nesăţioasă furie pe toţi d'a rîndul, în şirurile romănesci.

Dorobanţii de Muscel şi de Ilfov, puşcărind şi puşcăriţi fără preget despre unghiul bastionului apusan, iar cei din judecele înfrăţite ale Milcovului, Putna şi Rîmnicul, trăgînd mereu în contra unui parapet mai meridional, care şi el le ştirbesce rîndurile, formeză împreună, pe latura stîngă a fortului, un larg semicerc de arme ce scapără şi schinteiază fără de încetare. Companiile de Dorobanţi din Mehedinţi şi Suceva le înlesnesc schimburile, ca trupe de sprijinire.

Toţi susţin lupta cu o înfocată înteritare ce nu 'i face totuşi a se abate întru nimic de la regulata îndeplinire a mişcărilor tactice.

Armaţi mai toţi cu puscă de sistem Krynka, recruţii noştri cari au venit în mare parte la răsboiu cu mintenele şi cu sucmanele lor ţărănesci, cutéză a păşi fără sfîielă sub bătaia cu mult mai lungă şi mai sigură a ţevilor Martini mînuite de Nizamî; fără de şovăiri, fără de înspăimîntare, îndemânatici şi inimoşi, ca şi când ar fi vechi oşteni încercaţi, ei înainteză şi se napoiesc în regulă, de pre semnalurile date, şi numai fiorul vîrsat în trup de plumbul ucigaş, silesce pe câte unul a'şi părăsi cu durere datoriile sale ostăşesci.

Ai dice, vedînd cu câtă precisiune, cu câtă hotărîre se alternă şi se împospăteză mereu li-

niile împrăștiate și tare primejduite ale tiraliorilor, că ei își facă deprinderile lor militare pe câmpul de manevre, cu acea deosebire numai că toți simt cum că ochiul ce'i trece acum în revistă și le pândesce greșelile este chiar clipirea încrunțată a morții, iar răsplata ce'i așteptă e viața, e onora, e libertatea, e gloria!

Maiorul Giurescu, îndemnând pe soldații săi, chiar pe liniile cele mai înaintate ale tiraliorilor cade, cel d'ântei dintre șefi, lovit drept în frunte de un glonț, și încunună viața sa de vrednic ostaș cu o mörte de eroü.

Călcând pe urmele lui, maiorul İene, nerăbdător de a vedé cu ochii déca lovescü drept la țintă focurile ce companiile sale îndreptéză asupra dușmanilor din dosul unui val de pământ transformat în pripă de soldații săi, vitézul bacáon maiorul İene sare în picíore d'asupra parapetului, expunédu'si nesocotit viața sa. Un sergent, speriat de așa cutezare, il trage răpede în șanț; dar el se întörce îndată la postul său de observare, de unde la moment și cade, străpuns d'a curmedişul în piept și în umér de un glonț ucigător. — „Înainte, copii! Dați de tot!“ șoptesce el răsturnat în sânge și proptit pe sergentul ce'l susține, rostind încă la césul morții, méndrul viers de răsboire al străbunilor noștri.

Locotenenții Nic. Radovicí și Pav. Bordénu

cadu și ei morți la posturile lor, de-a-rîndul cu vre o sută de voinicî soldați.

Dar altora, mai numeroși, sôrta răsboiului se mulțumesc a le răsplăti bărbăția lor numai cu rănî.

Sublocotenentul Spiroiu, cu sângele curgîndu-î șiróie pe obraz, își păstrează pênă la sfêrșit locul sêu în rîndurile columnei.

Locotenentul-colonel Măldărescu, luând comanda întregii linii de atac, dupe mórtea maiorilor Iene și Giurescu, își simte de o dată slăbind sub dînsul amêndouă picíóarele, pêtrunse fără de veste de un glonț. Lungit în patul pe care îl ducă la ambulanță, el trece pe dinainté colonelului Slănicénu, opresce pe brancardierî și, pe când face șefului raport despre ceia ce se petrece în fruntea bătăii, un alt glonț, șuierând pe lîngă dînșii se înfige în stinghia de lemn a patului. Dar acum nimenî nu se mai tulbură de asemenea mărunțișuri.

Maiorul Burilénu și căpitanul Chivu, pe când comandaū călare batalióne, simtū caii uciși sub dînșii și își urméză funcțiunile pe jos.

Unul dupe altul, aū dispărut din vederea oștilor, — morți, răniți sêu rēmași pe jos — mai toți șefii de brigade și de batalióne.

Trupele ânsă tragū mereū cu îndêrjită manie asupra parapetelor ce le ascundū pe dușmanî. Pre-

cum zmeii din povești, vitejii noștri *Curcanii se bată* amarnic cu pământul.

Ca să sprijine mai tare o luptă așa de puțin dreaptă și nepotrivită pentru pedestrirea noastră, comandantul ordonă ca două din bateriile de tunuri ce lucră în frontul pozițiilor turcesci, să fie suite în grabă pe muchea delului, spre a isbi și din lature fortul principal. Învingând atunci toate greutățile suișului, tunurile căpitanilor Calenderu și Borănescu isbutesc a se așeza în dosul trupelor luptătoare, pe nisce valuri părăsite de inamic, și de acolo încep a fulgera cetățuia.

Dar Turcii nu pregetă de a le răspunde, vătămând câți-va oameni și cai din artileria noastră.

Cât de iuți și de stăruitoare sunt improșcaturile agresorilor, care de sigur nu cadă toate în sec, ele totuși nu facă a scăde în mod simțitor, îndărătnicia cu care se apără inamicul.

Prin vârtejurile de fum ale aprigei pușcării, se zăresce comandantul Turcilor, un miralaiu călare pe un cal alb, alergând de la un fort la cel alt, mutând mereu din loc cele trei tunuri cu care el întreține focul pe puntele cele mai primejdite, îndemnând, îmboldind pe ai săi cu o deosebită energie.

Într'un moment, ai noștri îl credă mort, coci îl vedă cufundându-se de o dată; dar pe semne,

numai calul lui cel alb a fost rănit; cõci rezistența forturilor urmèzã cu aceiași învièrșunare.

— „Încerca se-va acum un asalt general în contra fortului celui mare?

„Sunt trei rînduri de șanțuri și fie-care din ele ne pòte costa tot atâți ómeni câtîi au perit, — mai adesè fãrã de vre o ispravã hotãrîtore, — dinaintè redutelor de la Grivița.

— „Cuteza-va sã sacrifice fãrã cruțare pe toți cei trei mii de Dorobanți, ce 'i au fost încredințați?

„Și apoi este óre convins cã va obține un succes deplin, acum când ora e târzie, trupele ostenite, retragerea primejduitã prin rovinele de la Lescovët; când munițiunile începũ a lipsi, iar prenouirea lor este cu neputință, de óre-ce columna de munițiuni a fost împiedecatã la trecerea ei printr'un sat pãrãsit de Turci, cãruia Bulgarii îi dase foc.

— „De pre bastiõnele și de pre curtinele fortului lor și cu armele perfecțiunate, fie-care pușcaș turc pòte secera cu înlesnire, la un asalt, cel pușin cincî, șese agresori, și în amèndouè forturile de la Rahova potũ fi ca la vre o 2000 de Nizamî, cari, de când au slãbit focurile în contra cetãțuiei de la flancul drept, parũ a se fi grãmãdit cu toți pe parapetele celei centrale.

„Ânsè, patru mii de Nizamî, în redutele de la Gorni-Dubnik au doborît în șanțurile lor peste

12,000 soldați ruși din garda imperială, mai înainte ca ceilalți 28,000 ce mai rămăneau generalului Gurko, să fi putut pătrunde în interiorul redutei¹⁾. Și aci, abie decă ar fi câte două de ai noștri de dat în prada fiecăriia din țevile ce 'i pândescă de pe crestele fortului...

— „Ierta-mă-va vre o dată consciința, Ierta-mă-va părintele oștirea și al poporul românesc, Domnitorul nostru, carele a recomandat să se cruțe viața ómenilor, Ierta-mă-va chiar deșerta și mult-índuoíosa fală a unui succes atât de scump dobândit, pentru o faptă așa de cutezătoare, așa de nesocotită?“ —

Asemenea gândurí turburaă negreșit pe comandantul óstei románesci, pe când el, rămas aproape singur spre a dirige mișcările columnelor

1) Oștile rusescă care, la 12 octomvrie, au atacat fortul de pământ și două micí redute de la Gorni-Dubnik, în care se află ca la 4,000 Turci cu patru tunurí, erau compuse din 36 batalióne pedestrime din garda imperială, 27 scadróne de cavalerie și 112 tunurí. Un alt corp de 33 scadróne, printre care se număra și cavaleria de Roșiorí și Călărașí románi, cu 7 batalióne de pedestrime și 3 tunurí, opera în acelaș timp o divisiune asupra íntáririlor íncevinate de la Dolni-Dubnik, pentru ca garnizóna turcéscă de aci să nu mérgă în ajutorul celei din Gorni-Dubnik. Cu tóte acestea, Rușii n'au luat cu asalt în acea dí, perđénd 4,000 morți și 8,000 rániți, decát redutele cele micí; iar către séră, garnizóna din fort s'a predat de sineși, simțindu-se ínconjurată de o armată ce se urca încă la numărul considerabil de 28,000 ómení.

de atac, își alesese loc pentru sine și pentru statul său major, drept în mijlocul luptătorilor, în zona cea mai periculoasă a glonțelor.

Și 'ntr'adevăr, alături cu șeful, locotenentul-colonel Rosetti priimesce în mantela ce era închiăiată pe dinsul, un glonț care 'i găuresce numai b^o. Alt glonț turcesc, mai grosolan în glumele sale, vine să dea în trecăt o sărutare pe buza ténérului sub-locotenent Ghica, nepot al vrednicului Domn moldovén Grigorie-Vodă Ghica; dar junele voinic scuipă jos două dinți din gură și, fără chiar a descăleca, își urmăzează serviciul său de ordonanță, cu batista la buze.

Apoi locotenentul-colonel Dimitrescu, șeful de stat-major, voind să încalece ca să mérgă să îndrepteze direcțiunea tunurilor la una din cele două baterii ce, în cursul bătăliei, se transportase d'asupra plașului, Dimitrescu este silit să se ducă pe jos, coci calul său cade rănit, tocmai când el își pusese piciorul în scară.

Ordonanțele pornite de la posturile de Roșiori și de la bateriile călărețe din flancul drept, abié cutéză să pătrundă sub grindina de proiectile, în mijlocul căria se vede mișcându-se mica escortă a șefului ce însuși conduce lupta; iar Călărașii cari pörtă ordinele sale scrise pe la diferitele puncturi ale câmpului de bătăie, sunt, chiar de la plecare, expuși a culege în sîn vre un glonț popritor.

De aceia, unul dintr'înșii căruia la un moment de gróznică înteeire a focurilor turcesci, colonelul îi impune strașnic ca nu cum-va să pață ceva în cale, descalecă în pripă, își face trei cruci și plécă fugind dabușelé ca un dihor, pitulându-se astfel pe sub vîjiitul puscelor inamice. Tot astfel se 'ntorce el ıute cu sarcina'ı îndeplinită; dar rësufarea i s'a oprit în piept și, cădënd jos de obosélă, el numai cu mîna póte să arate rësponsul, asuns sub cureaua de la brău.

Dar, ce să mai spuıu, domnilor! Tótă óstea stă acum sub plóia glóntelor. Uıtase toți primejdia și nu mai sciaı a'și da séma despre dınsa; li se părea dóră sbérniit supérător de trıntori, șuieratul plumbului ce cădea de tóte părțile în jurul lor. Nicı mai căta vre unul în sus ca să védă unde are să plesnescă în senin șrapnelele fumegóse cu grindină omorıtóre și unde se vorı mai sparge obuzurile, făcënd próșcă împrejurul lor.

„Priveghind lupta chıar din sınul eı,” — îmi spunea un amic, de soıul sėu și pėnė în ajunul răsboıului simplu *ciocoıu particularnic*, cum dicıu civililor soldațiı noștri, dar carele călare și cu condeıul în mână a servit acolo neınterupt ca ofıcer de ordonanță, — „ajunsesem cu toțiı să ne neprindem destul de binișor cu acel poznaș concert de fuıerături mērșave și de pocnete uluitóre; și cu tóte că nu mē daı de fel drept un

vitéz, așa tare mă serbeșisem de acea tócă îndrăcită, încât mă pot jura că am stat tótă ȝioa în mijlocul focurilor, nu cu inima, ci cu ȝigaretă în dinți. Fumul îmi ținea de fóme, de frig și de frică. De atunci m'am și putut încredința că la om se tocesce în răbdări chiar și simțul de proprie conservare, când pe câmpul de bătălie vede mereu mórtea rěsgăiată trăgându'si fără milă danțul prin vecini“.

Déca asemenea simțiri încercă, domnilor, sub bătaia glóntelor, cei cari nu țină în mână arma răsbunătoare, apoi lesne se înțelege cu ce iutélă și cu ce înděrjire le vine a se întrece la rěspunsuri, celor cari aũ cu ce rěspunde. De aceia, schimbul de focuri a stat, în acea ȝi, mereu viu, întěrítat, arțagos, cumplit pe plașurile Rahovei; pușcași și tunari, de o parte ca și de alta, aũ tras neîncetat, aũ tras fără cruțare. Voiniciĩ cu sufletele aprinse, cu vinele încleștate în luptă, *aũ dat pe mórte, aũ dat de tot!*

Bateriile din tóte părțile aũ mugit főră încetare tótă ȝioa, însoțite mereu de pușcărirea, când pripită, când mai rară, a focurilor de tiratorii.

Acest sgomot infernal se aude acum de vre o șapte ore, vuind fără curmare de pe crésta și dupe pověrnișul meridional al délurilor Rahovei. Dunărea îi pórtă rěsunetul pêne departe, departe la Celeiu și la Măgurele. Dar dincolo peste riũ,

el d'șteptă și glasul tunurilor românesce din Bechet, care începă a'și asvêrli și ele bombele în orașul năpustit al Rahovei și chîar pe d'asupra lui, pe culmele cele coprinse de oștile răsboitóre.

La Rahova, în adevêr, locuitorii bulgari, pitii în casele lor, așteptă cu temere rezultatul acestei lupte prelungite, cutezând abîe să întrebe despre cele ce se petreceau d'asupra capului lor, pe Roșiorii și pe Călărașii, ce din când în când se trămită de ceia parte, spre a vedé déca nu cum-va malul opus ar puté fi de un sprijin mai folositor.

Din nenorocire, câte-va deșerte lovirii în oraș și pe cîmp fură singurul ajutor ce veni în acea di de dincolo de Dunăre, și negreșit că mult mai de lipsă ar fi fost companielor care atacase forțul despre apus, o întărire de vre o trei patru sute de milițienii ce se așteptaă să fie trămiși la gura Skitului, sub conducerea maiorului Obedénu.

Astfel ânsé cum se petrece întrégă dióa, în frămêntările unei lupte obstinate, fără de succes definitiv pentru nici una din părți, numai viind nóptea, se putură potoli cu încetul focurile. În-tunericul singur putu face pe toți să'și aducă aminte că orii ce luptă trebuie să aibă un sfêrșit. Atunci, pentru ântéiași dată, resimțiră toți oste-néla unei diile fără de susținere materială.

Datoriile către morți și răniți fură ânsé în-

deplinite, mai înainte de a intra oștirea în pozițiunile sale de noapte.

Când merseră să ridice cadavrul lui Găurescu, alături cu dînsul zăcea cănele sēu, care 'l însoșise pretutindenī. Bietul animal, vēdēnd pe stăpānul sēu cădūt cu fața sāngeratā, se apropiase de dînsul ca să 'i ștērgā sāngele cu limba, dar îndatā un alt glonț ucise tot acolo și pe credinciosul *cāne al soldatului*.

Mai este ore trebuință, dupe tōte amōnuntele ce v'am prezentat asupra acesteī eroice dar nehotāritōre lupte, să vē descriū sub ce triste și descuragīātōre impresiuni s'a petrecut nōptea urmātōre ?

Oștile, sleite de puteri prin acea încordare, neindestulată în cursul unei dīle întregī, aveau mare nevoie de odihnā, de întremare, de munițiuni. Tōte acestea li se deterā, atāt în avanposturile de d'asupra Lescovēțului, cât și în tabēra principalā de la Selanovița.

Asemeni și brigada de cavalerie, ținută tōtā dīoa în asprā și activā veghiere, se retrase în bivoacurile sale de la Bucovița.

A doua dī, la 8 noemvrie, nu se făcurā alte mișcări decāt ore-care recunōsceri din colo de O-gost, executate de către un escadron de Roșiorī, carele capturā câte-va care de provisiuni, destinate oștilor turcescī din Rahova.

Ni se asigurā că, în partea despre rēsărit,

unde locul e închis și mai puțin expus la vânturile de pe Dunăre, ceta cea mai desă a domnit totă ziua, astfel încât, și voinde, ar fi fost peste putință pedestrimii să mai încerce odată atacul din ajun.

Târziu către seră s'a mai limpedit atmosfera. Atunci garnizona din forturi a putut vedea oștile despre Lescovăț și Selanovița, rânduite astfel încât ea bănuie negreșit că aude gendă a se strămuta și dinsele pe malurile Skitului și Ogotului, spre a'i tăia ori ce retragere în direcțiunea Arcerului, Lomului și Vidinului.

E probabil că sub impresiunea unei asemenea temeri, aude luat Turcii hotărîrea de a părăsi iute, pe furiș și în întunericul nopții pozițiunile lor.

Despre această decisiune ansă n'a resuflat altă scire decât informațiunea ce aude dat generalului Meyendorff posturile de Călărași, cum că o mică cetă de tunari se coborise către seră, călări, din forturi ca să cerceteze mișcările impresurătorilor, și apoi încă scirea ce priimi tot către seră, de la un bulgar, colonelul Slănicenu, că Turcii aude trâmisi un agă în Rahova ca să le adune câteva care pentru răniți.

Bănuiele despre o fugă nopturnă îndemnă pe generalul rus a ordona să se dispună posturi de călăreți și de pedestrime în diferitele puncturi practicabile ale Skitului și Ogotului; iar pe colonelul român îl povățui a pregăti un despărțe-

mânt de oștire pedéstră și de tunuri, care la cas de trebuință, să mérgă a întări trupele de la Skit.

Înțelepte erau aceste prevederi și bune aceste pregătiri; dar nimeni nu s'a putut gândi că Turcilor le va veni un ajutor, pe care nu este dat nicî celor mai dibacî strategici a'l răsipi.

Acest ajutor, domnilor, a fost cétă, o adevărată cétă de noemvrie pe Dunăre, o cétă de acelea care ținū une-orî vapórele câte trei și patru ȕile pironite la câte un mal fără de adăpost.

Mahomet a avut de astă dată trecere la vechiul ȕeu al Dacilor, la unchiășul Danubiū, carele, posomorit și ponivos, 'și a înfășurat tot culcușul într'o pîclă indesată.

Profitând cu dibăcia desperării de acéstă favóre a ȕeilor păgănesci, Turcii aū început, pe la mijlocul noptii, să tragă focuri rari de pe bastiónele lor din stînga și din față, ca să atragă atențiunea mai cu sémă în acele părți; în vremea acésta, glóta lor, sciind bine că nu va găsi liber podul de pe Skit, unde strejuia bstalionul Dorobanșilor mehedinteni, comandat acum de căpitanul Merișescu, glóta, ȕic, alese pe tacute un loc pe Skit, cu mult mai jos de pod, și fiind-că malurile rîurilor sunt pe acolo nalte și drepte ca părății unui șanț, adūnc de duoi și trei metri și larg ca de ȕece pêne la duoi-spre-ȕece metri, iar fundul gârli e noroios și cu greū practicabil, ei aruncară cu grab în apă, saci, saltele,

corturi, bagagie, tot ce găsiră și adusesese cu dînșii, spre a'și face astfel o trecătoare. Pe acel môle și tăcut zăgaz se strecurară binișor și fără sgomot, cei mai mulți soldați validi ai garnizónei, luând cu sine, despuțate de orî ce greutateți accesorii, cele două séu trei tunuri, care le servise la apărare în cetățuî.

E probabil că acéstă fugă, așa bine secundată de opăcirile atmosferei, se și operase în mare parte, când, pe la trei ore din nópte, o despărțire din garnizóna turcescă, rămasă în urmă spre a ocroti carele cu bagagie, cu munițiuni, cu răniți și chiar chesónele tunurilor, se presentă la pod, cercând a 'și face trecere, prin rēsbaterea companiilor nóstre de Dorobanți.

Acestea ánsé sciură a li se împotrivi cu bărbăție; o luptă de vre o trei ore se încinse acolo, pe întunericul noptii și al ceței, împușcând unii unii într'alții, mai mult de pre auđ decât pe ochite.

Totuși, podul rămase închis fugarilor turci, pe cari 'i poprise în loc pāretele viu format de Dorobanții nóstri.

Pe Roșiori îi vestesce despre acéstă luptă pușcărirea ce se aude în depărtare, precum și tropotele unei cete de cai ai Ulanilor ruși de la strejile înaintate, cari, speriindu-se în întuneric de primele detunături, își rupsese căpestrele și sosesc în fuga mare pēnē în bivoacul românesc.

Dar negura este așa de orbitore încât călărimii noastre îi stă peste putință de a se cerca măcar să apuce înainte pe drumul cel îngust și brăzdat cu făgașe și cu gloduri, ce șerpuiesce pe malul rîpos al Skitului.

Abie pe la 5 ore dimineța, bateria călăreților, însoțită de trei scadrone, isbutesce a se așeza pe sprîncena delului din fața podului, ca să ajute prin focurile sale, îndelungata și vitejésca apărare a pedestrimii. Curénd dupe aceia, o parte din Roșiori, făcéndu'și loc prin cęța alburie, năvălesce cu iuțelă asupra Turcilor înglotați și nimicind într'o clipă a lor rezistență desperată, inlesnesce luarea în pradă a unei sute trei-deci de care cu bagagie, arme și munițiuni, a trei cheșone de tunuri și a vre o 50, 60 de robiți.

Dintre apărătorii acestui convoiu, mulți picase sub focurile trase de batalionul căpitanului Merișescu; alții sub săbiile plotónelor de Roșiori.

În acea învălmășelă, unde pe nevădute arsura glóntelor, vérful baionetelor și tăișul săbiilor ajungu pe luptători, Turci, simțindu-se acum strinși de aprópe și fórá scăpare, strigaũ din rësputeri: *Allah!* și *Aman!* Ei duceaũ dorul celor cari, de cu nópte, avusese parte a se furișa peste Skit.

Toți aceia într'adevăr,—de și numérul lor nu póte să fi fost mare, cõci în diferitele lupte de la 7 și 9 noemvrie s'a putut constata că, din

ómenii garnizónei perise mai bine de cinc sute, — toi cei ce trecuse apa pe podul lor de aternuturi, fugeau acum spre Cotuzlu, ocolind prin blile i tufiurile lunce, posturile nóstre de la Hrle.

Generalul Meyendorff nciintase dnd de dimin pe colonelul Slnicnu că i propune ai urmări cu cavaleria sa, îndată ce se va mai lumina de do i că speră ai prinde pe toi.

Pentru acest sfrit, comandantul brigadei romnesc, colonelul Crenu, a trmis cinc din escadrónele sale, sub ordinele locotenentului-colonel Kiriescu, ca să înainteze pînă la Cotuzlu, hruind i robnd pe fugari.

Acst operațiune complementară a coprinderi Rahovei se i începuse cu óre-care succes de către Roiori notri, cnd ei primiră drept ajutor alte cte-va scadróne de Ulan rui veniți pe la Hrle.

Colonelul acestora, temndu-se însă de a obosei pr tare cai si i de a nu pr ajunge la timp, călare, pe inamici cări erau pe jos, apoi nc i tare supărat pe pustia de c care nu voa de loc să se rsipsc, stătu ct-va timp la nduol, consultndu-se în limba ruséscă, dinaintea ofcerilor notri cu un locotenent-colonel ce comanda bateria clr a Rușilor. Din vorba lor ai notri nu pricepură alt-ceva dect alternativa ce ei i puser la sfrit, ntrebndu-se unul

pe altul : Въ передъ ? adică *Înainte* ? s'eu Назадъ ?
Înapoi ?

Colonelul se hotorî pentru ticitul Назадъ ! Scadrónele de Roşiori trebuiră să asculte de din-sul, ca mai mare la rang ; renunçând dar cu părere de rău la succesul ce le înlesneaŭ așa de bine împrejurările, fură nevoite să facă și ele Назадъ.

Negreșit că, în calitate sa de bun și prevădător aliat, înțeleptul colonel n'a voit să mai încarce budgetul, așa de împovărat al țerei noastre, cu întreținerea a câtor-va sute mai mult de prizonieri otomanî flămânđi.

Se întórseră dar toți spre Rahova, unde cavaleria a intrat mai în acelaș timp când colonelul Slănicénu se cobora în oraș din întăriturile rămase acum în mânilé ostașilor români.

Să nu mai întunecăm bucuria succesului dobândit, prin descrierea respingătoare a câtor-va cadavre de bieți soldați români, ce s'aŭ aflat în forturi, gróznic batjocoriți și măcelăriți de Nizamii otomanî, cari 'i prinsese, póte numai răniți, în bătălia de la 7, și cu iataganul le crestase adânc semnul crucii pe piept și pe pên-tece. Atât numai să spunem că, la Rahova ca pretutindenî în acéstă campanie, s'a dovedit că în răboiú ostașul turc, fie *Nizam* ori *Başibuzuc*, fie *Seid* ori *Pașă*, rămâne pururé o fiéră sêlbatică,

un lup turbat, ce nu'și schimbă năravul, de o dată cu părul.

Rahova era acum a noastră. Roșiorii și Dobanții împlântase pe bastioanele forturilor ei stégul cu trei colorii al României.

Dîndi de diminéță ansă, pe la 7 ore, în acea zi de 9 noemvrie, generalul Lupu trecuse de la Bechet Dunărea spre a constata isbînda și a lua comanda nouilor pozițiuni, câștigate de oștile românesce ce operaū decindé.

Rahova rămase în deplina noastră stăpânire, dupe un atac al trupelor noastre, care, decă nu sdrobise, dar în orî-ce cas înfricoșase pe Turci într'atâta, încât ei o deșertară cu pripă și nici se mai gîndiră a o recăpeta.

Cu o lună și mai bine înainte de acesta, un corp însemnat de cavalerie și de tunuri rusesce renunțase a o coprinde, dupe o bombardare de mai multe ore. Dar în anul 1829, când generalul rus Geismar luă Rahova din mâna Turcilor, în luna lui maiu, cu pierderi mult mai simțitóre decăt cele ce am încercat noi la 1877, în 7 și 9 noemvrie, Rușii nu se putură menține mult timp într'insa și fură siliți de Turci de la Vidin a se retrage peste Dunăre.

Pre noi, nu Turci ne aū făcut să părăsim Rahova, pe care totuși am câștigat'o cu sângele vitejilor noștri.

Dar acestei coprinderi a Rahovei de către oștirile românesce, i s'a făcut, domnilor, imputări felurite și chiar contradictorii.

S'a ȳis, bună-óră, că luarea Rahovei n'a fost un succes deplin, de vreme ce forturile ei nu s'aũ coprins prin asalt.

Acéstă obiecțiune mi se pare, mie unuia, a fi numai speciósă, și pentru ca ea să obțină încuviințarea tuturor, ar trebui mai întâi ca belicoșii ei născocitori să se însărcineze a dovedi lumii culte că nu este bine când cu puțină pierdere de ómenii, dar cu dovedire învederată de curagiu se câștigă în răsboiu pozițiunile trebuitoare, ci că trebuie neapărat ca în șanțurile fie-cării cetăți coprinse, să se așterne drum neted pe împlutură de cadavre.

Dar atunci, reprobățiunea căduță pe luarea Rahovei s'ar întinde asupra întregii tactice moderne a armatelor prusiane, întru ceia ce privesce coprinderea cetăților fortificate.

Strategicii Prusiei sunt de părere astăđi, că cetăților întărite li se cuvine mai mult jertfă de timp și de răbdare, prin străgnice împresurări armate, decât jertfă de ómenii prin asalturi. Și mi se pare că, întru acésta ca în multe altele, ei judică sănėtos.

Despre luarea Rahovei, s'a mai spus ánsė și contrariul, adică cum-că s'a pierdut în juru'i pré multă lume pentru un rezultat neînsemnător.

Vre o 280 ómení, cu morți și cu răniți, dintr'o oștire totală de aproape 7000, mi se pare a nu fi tocmai multă pierdere, când orî-ce redută, luată séu neluată și în genere mai puçin importantă decăt pozițiunea strategică de la Rahova a costat, mai ales aliaților noștri, nu sute, ci mii și decimii de mii de ómení.

În fine s'a đis că este o rușine de a nu fi prins garnizóna din Rahova, care a fugit nóptea hoșesce.

Aci iar, cuvintele criticeí mi se parú fórté puçin întemeiate.

Lasă, mai ántéi, că de ar fi vre o rușine în ceia ce s'a întémplat la Rahova în nóptea despre 9 noemvrie, aceia ar privi numai pe fugarií turcí, cõcî la noi se đice că *fuga*, deși sánětósă, este ánsé *rușinósă*, și noé, déca ni se póte imputa ceva, e tocmai că ne am lipsit de plăcerea lesnicíósă, dar în realitate cam zădarnică, de a fugi cālári pe urmele pécatoșilor de Turcí, cari 'și luase lumea în cap, îngroziți de atacurile nóstre.

Aci ánsé, osebit de vestitul *Назадъ*, care, precum ați auđit, a fost sentența decisivă în acéstă afacere, apoi să nu uítăm că s'a vîrit la mijloc și un factor fisic, cu care de sigur nu se puteau lupta nici Roșiorii, nici Dorobanțií noștri.

De poznele și de tónele iernatice ale Dunării,—și chîar anume la Rahova—a avut a suferi

însuși marele geniū răsboitor al României, eroul nostru Michaiu-Vitézul.

Îată ce ne spune chronica despre cele petrecute în răsboiul Bulgariei de la 1598, tocmai în aceeași lună a lui noemvrie.

Să aducem mai ântei aminte că Michaiu, trecând Dunărea pe la Nicopole, se urcase tot învingător, pênă la Vidin și acolo se luptase vitejesce în contra Turcilor; în acea vestită bătălie, frații Buzesci îi scăpară ȕilele, ucigând la vreme pe turcul, care își imponȕisase sulȕa în pântecul eroului.

Cronica adauge acestea :

„Dupe ce bătură acest răsboiu, șeđu Michaiu Vodă sub cetatea Vidinului ȕece ȕile depline, ardând împrejur tótă marginea țerei turcesci, și iar se întorse Michaiu-Vodă, cu tóte oștile și cu tótă dobênda, ca să trecă Dunărea pe la Rahova ¹⁾; ânsê când fură oștile jumătate trecute, se lăsă vânt cu vihor spre Dunăre, și atuncé se împărȕiră oștile și rêmaseră jumătate așteptând ȕece ȕile, pênă ce se potoli vântul; iar oștile aũ tot plenuit și aũ ars țera turcescă. Decĩ trecură cu tótă dobênda, de se adunară la noemvrie în 5, anul 6607“.

Judicaȕi acum pe dreptate și dvóstră, domnilor, déca coloneliĩ noștri Slănicénu și Crețénu,—

1) Veđi în *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. IV. p. 291, unde cu învederată greșală s'a scris : *Rusiava* în loc de : *Rahova*; acéstă eróre a fost păstrată de *N. Bălcescu* în *Istoria Românilor sub Michaiu Vodă Vitézul*, ediȕ. din 1877, pag. 306.

ba chiar și generalul rus Meyendorff, — puteau să potolască céța de la Rahova, în noemvrie trecut, când însuși Michaiu Vitézul nu s'a priceput, la noemvrie 1598, să potolască *vântul cu vihor* ce se lăsase pe Dunăre, la aceeași împiclită și viforósă Rahovă.

Nu, domnilor, să nu cătăm în deșert nodul în papură ; să nu ne silim a nimici noi înșine merite, care nu sunt atât ale cutării seú cutării personalității private, ci ale oștirilor nóstre în de obște, ale națiunii întregi.

Destul, destul se vorú cerca străinií a ne scóte nume că, mici și mari, nu suntem buni de nici o trébă.

Noi, să ținem cumpěna dréptă pentru a judica faptele nóstre din ultimul războiu, ca și orí ce alte acte ale națiunii.

Adevěrul e că noi am cam moștenit de la străbunií noștri, obiceiul de a glumi și a ríde despre orí-ce faptă de laudă a nóstră, de a lua în rěspěr pe toți cei dintre noi, cari óre-cum facú onóre țereí.

Legionarií romaní, când aduceau în triumf la Roma pe câte unul din căpitanií lor, care se distinsese în luptele cu inamicií republiceí, aveau curiosul obiceiú de a cânta și de a spune în gura mare tot felul de ocări și tóte defăimările câte

le treceaă prin minte împotriva triumfătorului; și poporul împrejur rîdea cu hohote.

Tot cam așa clevetitóre pară a fi rămas și gurile Curcanilor noștri, de óre-ce se ȕice că ei cântaă prin taberile lor din Bulgaria, o horă care, — dăcă nu mă înșel, — suna cam astfel :

Oștile staă faă 'n faă,
Małorii la ambulantă,
Colonelii 'n depărtare,
Generalii la hotare.

Nu rîdeți, domnilor, coci rîdem de rîsul nostru, și de sigur nu este casul, când vorbim despre lupta de la Rahova, să batjocorim pe ofițerii noștri.

Acolo dăcă și generalul n'a stat tot mereu *la hotare*, coci s'a grăbit a fi cel d'ântei a le părăsi, spre a lua posesiune de cetatea deșertată de inamică, apoi de sigur colonelii n'au stat *în depărtare*, coci 'i au văduț toți stănd mereu, cu cel mai mare sânge rece, în mijlocul pericolelor, semădate jur împrejurul lor, nici măłorii n'au rămas *în ambulantă*, coci două dintr'înșii au picat morți pe câmpul de luptă, cu glónțe în frunte și în piept, iar cei cari au trecut la ambulantă, au plătit acolo odihna lor fără voie cu plumbul scos din carnea lor.

Din ȕece ofițeri superiori cari mănără trupele române pe culmile de la Rahova, două le

aŭ ilustrat prin a lor mórte, alți duoi prin ranele lor, iar toți cei-l-alți prin statornica lor presentă și activitate în mijlocul rîndurilor de lup-tători, în acea zonă primejdiosă a bătăliei, unde fie-care glonț putea să străpungă fără deosebire, un piept vitejesc, séu subt o manta soldătescă, séu subt o tunică de ofițer.

Cu asemenea fapte ne putem în adevăr mên-dri, domnilor; cõci nu póte fi mai lăudată purtare a șefilor unei armate, decât aceia de a cruța, pre cât onórea permite, viața soldaților, — muncitorii ai pămêntului, — și de a 'și expune pe a lor.

Exemple ca acestea întărescú inima poporului; iar când inima țéranului este întărită prin vitejii în războiu, atunci, — am mai spus'o, — putem trăi încredințați că el nu va sta în nepăsare, nici se va da în laturî, de câte ori vre un pericol va amenința ființa séu drepturile țérii.

Într'astfel aŭ preçuit lupta de la Rahova judicătorii cei mai înalt îndreptățiți dintre pămên-teni și străini, câți aŭ putut căpăta sciințe exacte despre cele ce s'aŭ petrecut acolo.

Când modestia nóstră, a Românilor, a voit să subordone merítósa purtare a tuturor oștenilor români de la Rahova, scopului cam secundar al întreprinderii, însuși împératul Alexandru, — carele pe atunci preçuia valórea Românilor, de pe asprul și nefăçăritul câmp de răsboiu, și nu din

sînul rîsfăcării îndemnătoare la rău și la strîmbătate ale cabinetului său diplomatic,—împăratul Alexandru a dat ordin ca să se sîrbeze pe altar această frumoasă isbîndă a trupelor romînesci.

În fine, Măria Sa Domnitorul, pe care țera l'a ales acum din noŭ, ca arbitru suprem al destinelor ei militare, a însemnat bătăliei de care v'am vorbit, locul ce ea trebuie să ocupe în mintea noastră și a urmașilor noștri.

Cutez dar a sfîrși, rememorând înseși patrioticele cuvinte, adresate de Comandantul suprem al oștilor romînesci, către reprezentanții țării, cate-va ȕile numai dupe luarea Rahovei¹⁾:

„Cum oștirile române 'și aŭ făcut datoria pe câmpul de bătăie, o scie țera, o spunŭ vitejii și puternicii noștri aliați, o recunoscŭ înșiși dușmanii noștri!

„Soldații noștri n'aŭ desmințit nobilul sînge ce curge în vinele lor.

„Ei, prin vitejia lor, aŭ îmbogățit analele noastre militare, înscriind pe paginile acestora, numele luptelor de la *Rahova* și de la *Grivița*, alături cu numele glorioșelor bătălii de la *Racova* și de la *Călugăreni*“.

București, 1878.

Conferență ținută la Ateneul român, în sêra de 25 martie (6 aprilie) 1868. Tipărit în 2 edițiuni: 1878 și 1880. Observăm că ultima din aceste edițiuni conține numeroase omisiuni.

1) Mesagiul domnesc prin care s'a deschis sesiunea corpurilor legătuitoare la 15 noemvrie 1877.





REGATUL ROMÂNIEI

și

REPUBLICA FRANCEZĂ

Cuvânt rostit în limba franceză, la banchetul dat de colonia română din Paris, în ziua de 10/22 maiu, 1882, pentru încoronarea
M. S. Carol I ca Rege al României.

Messieurs,

Comme c'est en France et de la France que je veux parler, vous me permettrez, j'espère, tout paysan du Danube que je suis, de hasarder devant vous, en français, l'expression de mes vœux, et

„Veuillent les immortels, conducteurs de ma langue,
Que je ne dise rien qui doive être repris!”

Je vous propose, Messieurs, de boire à la grandeur et à la prospérité de ce bel et noble

pays de France, dont la généreuse hospitalité a été, pour nous Rommains, l'une des sources les plus fécondes de notre réveil national. C'est en France qu'un grand nombre d'entre nous sont venus et viennent encore raffermir l'amour de la patrie roumaine; c'est la France qui, depuis un demi siècle, encourage et guide assidûment tous nos pas dans les voies diverses du progrès; c'est à la France aussi que nous devons, en grande partie, l'heureux choix du Souverain dont nous célébrons aujourd'hui le couronnement, comme premier Roi de la Roumanie.

Aussi, dans aucune de nos joies, Messieurs, ne devons-nous pas oublier la France, alors même qu'elle semblerait y rester indifférente.

Aux jours d'épreuves, de soucis, de danger réel pour nous, elle ne nous oubliera pas non plus, soyons en persuadés, Messieurs. La main puissante de sa grande sœur d'Occident s'étendra, comme bien d'autres fois, pour protéger et défendre la jeune Roumanie, si jamais celle-ci retomberait dans le malheur.

C'est le rôle de la France dans l'histoire moderne, d'aider les faibles, de secourir ceux qu'injustement on opprime. On a dit cela bien souvent; mais on ne saurait trop le répéter, le rappeler; car c'est là une des plus belles gloires du peuple français, une gloire à laquelle cette nation, éminemment expansive, généreuse et pro-

digne de ses bienfaits, ne saurait renoncer, sans se soustraire par ce fait même à toutes ses autres gloires. C'est surtout au profit des autres, et pas moins en l'honneur de la race humaine, que l'on est grand par la générosité!

Cette grandeur, qui est celle de la France, personne ne sait l'apprécier autant que nous, Messieurs, puisque nous en avons éprouvé plus d'un fois les effets salutaires et vivifiants.

Aussi ne sommes nous pas de ceux qu'effraie l'apparente insouciance que l'on montre ici à notre égard. Je dirais plus; si en ce moment le public français ne s'occupe guère de nous, de nos fêtes, c'est de bon augure, c'est bon signe. Cela prouve qu'aucun péril ne nous menace; cela prouve que nous pouvons nous livrer sans inquiétude aux joies de notre bonne fortune politique.

Que notre liesse exubérante fasse même un peu rire, à nos dépens, les Français, eh bien! n'en soyons ni blessés, ni alarmés.

Nous savons tous que le rire des Français est sans malice ou plutôt que leur malice est sans fiel. Ils rient, comme l'a dit autrefois un Français de la vieille roche, ils rient,

„Pour ce que rire est le propre de l'homme!“

C'est encore un vrai Français, mais tout à la fois un ami sincère de la Roumanie, un

homme aussi vif d'esprit que généreux de cœur, c'est l'historien Michelet, — si j'ai bonne mémoire, — qui, un jour, en déplorant l'avilissement dans lequel était tombée jadis la colonie romaine transplantée par Trajan dans nos campagnes et dans nos villes fangeuses, „que lave“ on plutôt que ne lave pas assez, „le Danube“, c'est Michelet qui a dit plaisamment de la Roumanie, qu'elle était la *Rome de boue*.

Eh bien, Messieurs, si aujourd'hui cet observateur si fin des petites causes qui amènent les grandes destinées des peuples, si Michelet pouvait voir comment la nation romaine a su, dans ces dernières années, se relever de son abaissement, en sécouer la fange et se redresser avec dignité, il répèterait peut être la même phrase, mais assurément il en changerait l'orthographe, pour reconnaître qu'aujourd'hui la Roumanie est réellement *debout* !

Ne soyez pas surpris, Messieurs, si je vous parle ici d'orthographe. Veuillez bien vous rappeler que je suis membre de l'Académie Roumaine et sachez aussi que, chez nous, dans notre petit cénacle de pédants, l'orthographe est la grande affaire du jour.

Du reste, bien écrire et bien parler la langue de notre pays est aussi, pour notre peuple, un des grands moyens de révéndication nationale. Notre Roi n'a pas dédaigné de s'occuper de cette

question, au lendemain même de la proclamation de Sa Royauté.

Mais je vous dis cela tout bas, Messieurs, car si l'on venait à l'apprendre dans Paris, peut être y ferait-on encore quelques gorges chaudes sur ce petit pays latin de l'Orient, où tout le monde, jusqu'au Souverain, tient à honneur de régler l'orthographe nationale, et où l'on introduit de nos jours, les termes et les titres nouveaux de *Rege*, Roi, et de *Regat*, royaume, pour désigner un nouvel état de choses en politique.

Quant à nous autres, Messieurs, nous tenons beaucoup à consacrer de la façon la plus solennelle ce nouvel ordre de choses. Or, à nos yeux, rien n'affirme mieux notre complète indépendance que le nouveau titre de *Royaume de Roumanie*, que nous venons d'inaugurer; rien ne lui donne une sanction plus efficace, un relief plus frappant que cette couronne d'acier, taillée dans un des canons que nos braves soldats ont pris, il y a quatre ans, sur l'ennemi, couronne qui aujourd'hui même a été posée sur la tête de notre Souverain.

C'est là notre joie; c'est là notre orgueil!

Si la France, qui a épuisé toutes les gloires, peut à l'heure qu'il est se donner, en République, le luxe d'avoir tout un peuple, d'avoir quarante millions de rois, *populum late regem belloque superbum*, il nous sied à nous Roumains, d'être

beaucoup plus modestes, et nous nous contentons, ma foi, d'en avoir créé un seul.

Mais aussi, en ce qui concerne l'unique et premier Roi de la Roumanie, nous avons grandement le droit d'en être fiers et, — affirmons le tout haut, Messieurs, — nous tenons à Lui, tous, de tout notre cœur, car nous voyons en Lui, en Son titre Royal, la sauvegarde de notre nationalité, de notre patrie, de notre indépendance!

Notre verre est encore bien petit, il est vrai; mais aujourd'hui, grâce à notre Roi, nous buvons dans notre verre.

Et bien, buvons y donc, Messieurs, de grand cœur, à la prospérité de la France, cette grande et vieille amie de notre jeune Royaume naissant!

Paris, 1881.





PIA DESIDERIA

Dare de sémă despre lucrarea operăi „*Le Trésor de Pétroussa*“, rostită
în ședința publică din 22 martie 1887, a Academiei Române.

Domnilor colegi,

Îertați'mi cutezarea, déca vin astăzi în mijlocul dvóstre să vă ȳeaú timpul spre a vorbi de mine însu'mi, séú—ca să întrebuintez un termen mai academic, — *pro domo mea*.

Într'adevăr, acésta, vă încredințez că nu o fac nici cătuși de puțin dintr'un spirit de presumțiune, orí, — cum am ȳice — ca să laud de mai nainte lucrarea căria, de la un timp încóce, m'am consacrat cam exclusiv.

O fac pentru că, din momentul când am intrat, cu mare plăcere, într'acest sanctuar destinat—sunt convins—a fi pururé focarul cel mai activ al unirii némului românesc pe câmpul culturii intelectuale, 'mi am și impus datoria a nu

părăsi nici odată un tărâm așa de spornic, așa de roditor.

Aci suntem chiămați pentru ca fie-care din noi, precăt îl iértă puterile, să lucreze la propășirea limbei române, la desvoltarea și înmulțirea cunoscințelor despre istoria noastră, la răspândirea sciințelor printre Români, și, toți din preună pentru a face ca ginteaa și țările noastre românesce să fie din ce în ce mai respectate de către vecini și mai prețuite de către întréga lume cultă din părțile străine.

Deci, fie-care din noi cată să'si depună silințele spre a atinge aceste țeluri bine determinate ale activității noastre.

Dar, trebuie să mărturisim că aceste țeluri sunt așa de multiple și de felurite, că dorințele și aspirațiunile noastre sunt așa de ferbinți și de colcotitoare, încât noă, Românilor celor mai mulți, ni se întemplă mai tot de-a-una a îmbrăcișa la-o-laltă pré multe lucrări, a ne împraștia timpul și mijlócele între numeroase cercuri de acțiune, și astfel a ne răsipi puterile în pré multe direcțiuni de o dată.

Osebit de fórte rare excepțiuni, rezultatul unei asemenea agitațiunii febrile și réu coordonate, este că productele ei sunt adese mai prejos de ceia ce Români ară fi în stare să sêvêrșescă, déca ei s'ară hotărî a'si astempêra și a'si domoli ardórea, pornită numai (trebuie să o re-

cunoscem) dintr'un avânt demn de laudă; decă ei 'și ară cumpani cu mai mult sânge-rece puterile, și decă fie-care din ei 'și ar dice pe fie-care di: „Atâta pot, atâta fac! De mă voi întinde mai departe, am să mă surp, fără folos nici pentru țără nici pentru mine!“

Óre — vorbă curată — nu este acésta, domnilor, ceia ce avem ocasiune să constatăm pe tótă dióa printre noi toți Români? Câte și mai câte n'aũ întreprins și nu întreprindũ pe tótă dióa cei mai mulți dintre noi! Și apoi, curënd le lasă páragene, în calea lor în veci porniți spre alte nouë întreprinderi!

Dintr'astfel de räsipă, ce póte resulta ?

Un fapt, la care e timpul acum să cugetăm serios. Acesta este că tóte calitățile morale și intelectuale cu care Români sunt bogat înzestrați, tótă sciința și tóte cunoscințele ce ei își adună cu mai mare înlesnire póte decât multe alte popóre, tóte ostenelele ce 'și dau în viața lor mereũ frământată, tóte aceste daruri naturale sunt departe de a le asigura, în lumea cultă, rangul ce ei îndată 'și ară câștiga, decă în spiritul lor s'ar înplânta o metodă mai sistematică de a înțelege activitatea omenéscă, o judicată mai sănétósă despre contingentele — fie el cât de modest — ce orĩ cine trebuie să dea propășirii naționale, ... în mai puține cuvinte, o *dréptă măsură a putințelor sale*.

Âncă o dată cer ȳertare, domnilor colegi, decă într'o cuvântare cu coprins mai mult archeologic, am cutezat la început să emit ore care consideranȳiunii ce 'și arū avé pôte locul lor mai potrivit într'o Academie de Sciinȳe morale și politice.

Am fost nevoit a le premita ca să pot scuza un fapt, ca să pot lămuri o idee. Acel fapt, acea idee, sunt că, stând de mai mulȳi ani de ȳile de parte de d^vostră, în țără străină, am totuși consciinȳa că 'mă am îndeplinit tot așa de bine, — ca să nu ȳic pôte și mai bine, — datoriele mele către țără, și ca academic român și ca divulgator al cunoscinȳelor de archeologie românescă.

Părtaș, printre cei mai tineri, din acea generaȳiune de la 1848, care 'și hrănea inima cu cele mai vii și mai nalte aspiraȳiunii, — iar, de altmintrelé, înclinat mai mult din fire către ocupaȳiunile literare și istorice, — am trăit aci în țără, de pe la 1854 în cóce, timp de duoé-ȳeci și cinci de ani, cătând când la dél, când la vale, un colȳșor unde să'mă durez seú un palat seú o colibă pe locul cam viran al literaturéi și al istoriéi românesci.

Staú fórté la înduoielă decă, într'acest mers pe dibuite, am nimerit vre o dată să așed, nu dóră o piétră, ci măcar o cărămidă temeinică.

Chiar de aceia, când 'mă am vedut pèrul cărunȳind și sănètatea adesé ameninȳată, m'am tras

eŭ însumă la judicată dinaintea consciinței mele de cărturar românesc — ba chiar și de membru al Academiei noastre, — și 'mă am ȳis :— „Ōre, făcând ca pênă acum, lăsa-voiŭ dupe mine vre o lucrare de adevărat folos, ceva care să se apropie cătuși de puțin de îndrăznețele aspirațiunii și visurii ale tineretei ?“

La o întrebare intimă de felul acesta, răspunsul pôte fi de duoë naturi :

Unii, — măi slabii de ângerii — (și câte exemple nu avem de acestea !) își ȳicŭ, obosiți de a fi întreprins multe fără de a fi sêvêrșit nimic :— „Ce să'mă măi bat capul ? Măi bine să'mă vêđ de chivernisélă. Măi facă și alții literatură și sciință ! Eŭ, de aci înainte, imă voiŭ vedé binișor de moșie or de negustorie ; mă voiŭ acăța de funcțiunii gras retribuite or de vre un rol politic și influent“.

De o cam dată, la noi aceia sunt priviți ca ómenii practici și înțelepți.

Alții, — cuteza-voi printre dvóstră a'í. nuni ómenii fôră căpêtéiu, perde-véră și ȳinaticii ? — alții rămânŭ cu dorul stăruitor de a cere studiilor abstracte și adâncite, de a cere penei lor o hrană înviétóre pentru minte și o dulce mângăiere pentru inimă.

Dar când, împins atât de firea sa cât și de rêsgândire, ajunge omul, în urma multor încercări felurite, la o hotărîre așa de seméța în modestia ei, atunci nasce tot de o dată într'însul,

și idea de a restrînge cercul activității sale, de a se specialisa, de a se devota unei lucrări predilecte, pe care să o pótă duce la capăt, precăt se va pricepe mai bine.

Îată, stimații mei colegi și frați de carte, genesa și rostul studiilor și publicării ce am întreprins a face în străinătate, și care mă țin, pênă la un óre-care punct cu mintea, dar nici de cum cu inima, departe de țără și de institutele ei culturale, din care am onóre a face parte.

Făcându-vă acéstă sinceră declarațiune, nu pretind ánsă ca să'mi dați deplin credémént mai nainte ca eu să fi justificat dișele mele.

Tocmai de aceia, am cerut voie a vă vorbi ceva mai pe larg despre lucrarea mea.

Sper că voiu isbuti a vă dovedi că, sub firma ei restrînsă și cam specialisată, ea póte aduce rod felurit și îmbelșugat, atât pe tărâmul istoriei naționale, cât și pe acela al artelor antice, răsădite în țără la noi.

Sper tot de odată a mă spála de orice ímputare mi s'ar puté face, unde lucrez la cartea mea aiuré decât aici, unde o scriu într'o limbă care nu este a mea proprie, nu este aceia căria cred a fi dovedit în multe rînduri că'i port tótă dragostea unui adevérat fiú al ei.

Așa dar, în darea de sémă ce m'ați autorisat a face dinaintea d^{vóstre}, despre îndelungata și voluminósa lucrare de care mă ocup și pe care

mă încumătez a o privi de mai nainte ca cea mai temeinică a mea zestre științifică, în această dare de sémă, ȕic, am să mă silesc a vă arăta, și că subiectul merită a fi tratat cu deosebită atențiune, și că mijlócele la care am recurs pentru scóterea ei la lumină, sunt cele mai de folos chiar și pentru știința românescă.

„Pentru ce óre — póte să mă întrebe orí și cine — când 'ȕi ai ales subiectul operi'ȕi capitale, pentru ce ai dat preferența descrierii și studierii aménunȕite a tesaurului de aurarie antică, aflat din întémplare, acum cincí-deci de ani, la Petrósa, pe pólele muntelui Istriȕa, în judeȕul Buzéu ?“

La această întrebare, imí va fi, ȕeú, fórte greú a răspunde în mod lámurit.

În trei-deci și atâtea de ani am luat adese péna spre a înjghieba când fapte reale, când studióse plásmuirí, mai tot d'auna atingetóre de istoria și de antichitáȕile patriei.

Pentru ce, dintre tóte, 'mí am pironit, ca să ȕic așa, mintea mai cu sémă asupra rămáșiȕelor nestemate pe care péné acum ȕilnica'mí preocupáȕiune le a scápat de úitare mai bine póte de cum a știut să le ocrotéscă Museul nostru náȕional ?

Óre fostu'mí a mintea úimită de acel farmec pe care basmele bétrânescí îl atribuíe como-rilor ascunse sub pámént, și care, prin flăcárae

sinistre se destăinuiesc băștelor muritor și 'i atragă în miș de primejdi, îi muncesc cu miș de amăgiri?

Déca, în dioca de ađi, ne ar mai fi iertat să avem asemenea ieresuri, aș crede și eă, în urma multelor ponóse și clevetiri ce a atras asupra'mi acea stăruitóre îngrijire dată, în decurs de mulți ani, vestitei *Cloșce cu pui de aur*, aș crede că ea s'a legat de mine ca piéđa rea, spre a nu mă lăsa să'mi vėd și eă, ca tot Românul, de stăricica și de slujbulița mea.

Eă totuși, mărturisesc că n'am nici un fel de pică pe băéta nóstră *Cloșcă*; din contra, păstrez încă speranța — cum am și diș'o într'o pagină a cărții mele — că ea va fi pentru archeologia română tot de așa bun augur, cum a fost odinórá găina minunat de luminósă, — *gallina conspicui candoris*, — care din chیار senin pică într'o di drept în póla Liviei, tocmai atunci când soțul acestia, divul August, avea să devină arbitrul suprem al destinelor romane.

Deci, sunt acum nu mai puțin de vre o duoé-đeci și duoi de ani, de când m'a tot frământat gėndul de a pătrunde în tainele istorice și artistice ale acelor nespuse bogății, ce din timpii străvechi, aă rămas pitulate sub pământ, într'o țeră pe care doveđile scrise ale vechimeii nu ne o arată nici fórte bogată, nici mai ales inzestrată cu vre o cultură artistică.

Chiar acel caracter așa de original și așa de neusitat al sumptuóselor nóstre monumente, 'mí a ațíțat o curiositate excepțíonală, un neastêmpêr al mințíi de felul acela ce nu lasă pe uníi ómení să trecă nepăsători pe lúngă o enigmă nedeslegată.

Când aflăm la noi obiecte antice, asemênate cu altele multe ce s'aú descoperit aíurê și ale căror origină, destinațíune, epocă și stil ne sunt de maí nainte cunoscute, le place negreșit celor dintre noi ce aú pornire spre asemenea studie, a le rînduí printre obiectele analóge din alte părțí ale lumíi, și a face astfel loc țêrii nóstre în cutare séú cutare cerc determinat de noțíuni archeologice.

Dar aci, în fața tesaurului de la Petrósá, posițíunea anticarului era cu totul diferită, maí ales pe timpul când am început investigațíunile mele asupra lui.

Puçínií ómení de sciință cari, pe atúncí îl vêduse séú auđise despre dînsul, minunațí și póte chiar speriațí și importunațí de neobícínuitele'í forme, de strania înfăçíșare a podóbelor ce maí rêmásese dintr'ínsul, de neexplicatele litere și figurí ce se vedeau pe unele din acestea, n'aú căutat nici măcar să 'șí dea séma pe ce timp, în ce locurí și de ce ómení ele aú putut fi fabricate.

Duoí țêrani din satul Petrósá le aflase grămădite subt un bolovan de píétră în muntele

Istrița, unde în vale se află pe sub pământ ruinele unui castel antic. Erau douăzeci și două de bucăți, toate de aur, și multe din ele presărate și ticsite cu pietre scumpe de toate fețele, iar mai ales cu granate și cu cristaluri roșii.

Cu totul trebuie să fi tras tezaurul la cântar cel puțin cât 100,000 de lei în aur.

Țăranii îl ținură ascuns în podul colibei lor un an și mai bine. Se povestesc că într-o zi unul din ei dete o verigă de acelea unui țigan ca să-i cârpescă o căldare; dar țiganul lepădă veriga dîcînd că nu e de alamă bună.

Atunci țăranii își luară sîma și într-o zi de St George, la anul 1838, ei vîndură totul pe 4000 de lei vechi în bani și câte-va scurteici și testemele pentru nevestele lor. Cumpărătorul fu un pîetrar arnăut, Anastase Verusi, pe care apoi l'am cunoscut și eu.

El le fîrîmă cu toporul în casa țăranului, le puse în desagi și, prequind cel puțin valoarea metalului mult mai bine decăt aflătorii primitivi, se apucă îndată a desfînța o bună parte din ele.

Cînd stăpînirea prinse de veste, banul Michalache Ghica, pe atunci vornic mare al țării, abîe putu să găsescă, ascunse într-o grîpă pe malul Cîlnelui, vre o deuce din cele douăspredeuce bucăți fragmentate ce aũ fost aduse curînd dupe aceia în Museul din Bucuresci.

De prisos a vî aminti, domnilor, cum, de

aci, din însuși acest palat unde ne aflăm, le a furat într'o nópte, la 1875, faimosul Pantazescu, care le a stricat și mai rău, dupe ce eu pusesem să le mai restaureze ceva, când au fost la Paris ca să figureze la Exponzițiunea Universală din 1867, și apoi în Londra, la South-Kensington Museum.

Pe atunci și chiar ceva mai înainte, la 1865, m'am grăbit a comunica prin graiu, Academiei de Inscriptiuni și Bele-Litere din Paris, — precum fac adă dinaintea dvóstră, — noțiunile ce adunasem pêne atunci asupra acestor prețioase monumente.

De atunci în cóce pot dice că mai nu s'a trecut an nici lună din viața mea, fără ca să nu adaog ceva la acele cunoștințe.

La 1868, am resumat într'o notiță, tipărită în limba franceză, ideile ce'mi formasem despre caracterele și originea probabilă a tesaurului nostru ¹⁾.

Dar gândul meu a fost pururé de a desvolta din ce în ce mai mult acele schițe, de a tipări, când voiu poté, rezultatele studiilor ce făcusem prin autori vechi și moderni, și acelea ale comparațiunilor ce stabilisem prin numeroase musee și colecțiuni din străinătate.

1) A se vedé indicațiunea acesteï scrierï intitulată *Notice sur l'Histoire du Travail en Roumanie*, în nota de la pag. 118 din vol. II.

De câte ori mi s'a înfăcișat prilejul, am scris și am vorbit românește despre curioșele podobe ale Museului nostru ¹⁾. Le am reprodus prin frumoșe gravure ²⁾; le am alăturat de tot ce se vede mai mult seú mai pușin analog prin alte localități.

Ce se vė mai spun, domnilor colegi? Din di în di am dat mai mult loc *Closcei cu pușin* în mintea

1) Osebit de conferența rostită la Ateneul din Bucuresci și despre care se face mențiune în nota de la pag. 233 din vol. II, dl A. Odobescu a publicat în limba română, asupra Tesaurului de la Petrósa, următorele articole, tipărite în *Columna lui Traian*, sub direcțiunea dlui B. P. Hasdeú, — *Studii asupra Tesaurului de la Petrósa; Istoria descoperirii* (noemv. 1876, pag. 503—521), — *Tava* (dechemv. pag. 528—537); — *Veriga simplă*, (ianuar. 1877, pag. 11—25); — *Veriga cu inscripțiune, Armilla*, (martie, pag. 108—134). — Apoi încă, dl Odobescu a vorbit despre acest Tesaur, în lecțiunea XIV, (pag. 686 și urm.) din volumul seú, intitulat *Istoria Archeologiei, Antichitatea și Renascerea*. Bucuresci, 1877.

2) Gravurele xilografice pregătite încă de pe la 1872 la Düsseldorf de către dl Odobescu, în număr de vre o 85 bucăți, spre a ilustra opera sa, au fost tipărite la 1875 în stabilimentul grafic Socecú, Teclu și Comp. pe 20 stampe în folio care staú și acum depuse la Ministerul Instrucțiunii publice și din care o parte numai s'a împărțit pe la autoritățile din țeră cu ocașunea furtului tesaurului la 1875. — Tot pentru acea operă s'au tipărit pêne acum în stabilimentul Lemercier din Paris, opt chromolitografii ale unora din obiectele de la Petrósa, restituite în formele lor primitive, din care stampe colorate s'a format la 1882 un album provisoriu foarte pușin respândit în public.

mea. Am adăpostit'o, am găzduit'o într'însa ; am aşezat'o acolo ca şi la dînsa a casă.

Îată de ce am şi cutezat a dice de la început că, dându-vă sēma de lucrarea care de la un timp încóce, a devenit la mine gēndul şi munca de tótă dīoa, şi expunēnd înainté d^{vóstră} însemnătatea ce ea a dobēndit pentru mine, îmi pare că vă vorbesc ca şi *pro domo mea*.

De cum-va m'ar cerceta cine-va de aprópe, şi m'ar întreba déca merită tesaurului de la Petrósa atăta atenţiune, atăta lucrare, atăta stăruinţă, atăta cheltuială, eū i aş răspunde într'astfel :— „Ia aminte : să afli în țēră la tine bogate rămăşițe ale unei arte care, prin formele ei originale, prin unele caractere cu totul speciale, prin procederi tehnice noue, se distingū de artele ce aū produs mai tóte monumentele din alte țēri ; să recunoscī prin studie şi comparațiuni, în rămășițele acelei arte locale, epoca ca şi precisă a fabricării lor ; să constați că la un moment dat, țēra ta a produs lucrări de artă, déca nu de o perfectiune clasică, dar de o neasemuită bogăție ; óre, nu sunt acestea rezultate destul de covērșitóre spre a umplé de mulțumire şi de zel pe un scrutator al vechilor nóstre datine pămēntesci ?“

Dar, domnilor ; îndată ce am întrevēdūt posibilitatea de a atinge un țel așa de adimenitor, m'am pus la lucru cu îndecită ardóre ; 'mī am propus a da cărțiī mele asupra *Tesaurului de la*

Petrósa caracterul unei opere temeinice, în care origina, natura și chiar istoricul, precât se va pute, ale tesaurului să fie lămurite prin istoria și analiza mai tuturor lucrărilor de aurărie și de argintărie artistică despre care ne au rămas vorbire în autorii cei veehi, seú imagine pe monumentele antice, seú chiar și exemplare încă adă existente.

Astfel, dupe ce am consacrat un capitol povestirii amănunțite a faptelor ce au însoțit și au urmat descoperirea obiectelor de la *Petrósa*; dupe ce am înșirat feluritele întâmplări, mai mult seú mai puțin nenorocite prin care acele obiecte au trecut pêne la restaurarea, destul de nimerită, ce li s'a făcut în anul trecut¹⁾; dupe ce, dic, am spus acolo pe larg cele ce am resumat acum în câteva cuvinte spre amintirea d^{vóstră}; apoi am luat d'a rëndul fie care din bucățile rămase în ființă și, cu multă răbdare, — dar nu fără de plă-

1) Acea restaurare s'a executat de un giuvaergău, dl Paul Telge, pe care Ministerul Instrucțiunii publice l'a adus pentru acest scop din Berlin. E regretabil că nu s'a consultat asupra restaurăunii și dl Odobescu, carele mai mult decât oră cine a studiat amănuntele Tesaurului, mai ales că d^{sa} se afla atunci în străinătate ocupat cu tot dinadinsul de publicarea operei sale asupra acestei materii. Astfel s'ar fi înlăturat ore care eroră de sciință și de stil, la care este tot-d'auna expus un industriaș, oră cât de meșter ar fi în arta sa, atunci când el nu se află pus sub direcțiunea unui om cu cunoscințe anticariii speciale.

cere pentru mine și, sper cel puțin, asemenea pentru cititorii, — am întrebat pe scriitorii antici și chiar pe poeții și chronicarii vécului de mijloc, ce potú ei să ne spună despre obiectele de acelaș fel întrebuințate séu păstrate pe timpii lor ; am cercetat ce anume vase și giuvaiere de aceeaș natură se mai védú reproduse pe monumente antice de sculptură și pictură ; am alăturat descrierea și forma aurăriilor din museul nostru cu ale altor aurării și argintării antice de prin museele străine ; am studiat cu deamănuntul în decursul secolilor și în întinsul țérilor din vechime, tóte motivele ornamentale care împodobescú și caracteriséză bucățile aflate și păstrate la noi ; și, astfel, din acest studiú variat și complet, întru care nu mă sfiesc a díce că n'am cruțat nici o ostenélă, n'am ocolit nici o dificultate, am cercat să reconstituiesc, pe tărâmul archeologic al țérei nóstre, ca și o istorie a artelor ei din vechime, coprinsă și înlănçuită într'un conspect general al industriei aurărescú și argintărescú, d'alungul întregéi antichități europene și asiaticé.

Acéstă programă largă a lucrării mele m'a și determinat a'í lăți titlul. Fără de a înlătura séu a subordina în a mea carte, numirea subiectul ei capital, am socotit că este drept să alăturez pe lângă ea și fără de nici un spirit de ostentațiune, simpla indicare a studiilor mai generale ce materia a provoct în mine și cu care

am înzestrat acum opera mea. Decî, spre a face ca titlul să corespundă cu conținutul cărții l'am libelat într'astfel: *Tesaurul de la Petrósa. Istoricul și descrierea lui. Studie asupra aurărilor și argintărilor antice*¹⁾.

Aceste studii, de altmintrelé, erau pentru mine cu atât măi adimentóre, cu cât mă simteam pășind într'însele pe un tărâm fórte puțin explorat. Îmi plăcea decî, cu deosebire de a aduce în vederea erudițiunii europene un element de archeologie generală aprópe noú séú, în orí-ce cas, nu încă coordonat, pe când toț de odată îi puneam subt ochi un nestemat tesaur al țerii și al museului nostru.

În jurul unui măiug de aur și de petre

1) **Le Trésor de Pétroussa. — Historique. — Description. — Étude sur l'orfèvrerie antique.** Paris, 1886. — ? — În momentul când se tipăresc aceste rînduri opera mea franceză, ajunsă la cóla a 34 ca tipărire definitivă și la a 39^a ca material compus, se află întreruptă încă de la începutul lui martie trecut, din cauză că, venind atunci în țeră, am cerut de la Ministerul Instrucțiunii publice ca să mă autorizeze a da operele mele desvoltarea ce mi se pare, acum încă, a 'i fi de neînăturată trebuință; acéstă concesiune 'mî a fost refuzată și nu pot face altfel decât a aștepta séú ca acesta séú un alt minister să se arate măi liberal pentru o publicațiune sciințifică, séú ca să afu alte mijlóce particulare de a 'mî continua și a 'mî termina lucrarea în singurele condițiuni sub care ea póte să corespundă la scopul sciințific ce doresc și sper să ating prin tr'insa. — (Bucurescî, 18 noemvrie, 1887.)

scumpe, cum este tesaurul nostru, m'am silit tot mereu să aduc, spre a'l propti mai tare și mai temeinic, spre a 'l face să răsară mai luminos, sute și miî de piétróie și de piétricele, adunate din istoria artelor antice; pe acestea le aștern și le așeđ astfel încât tóte împreună să formeze un monument consacrat artei industriale a aurăriilor din vechime, monument care va purta pe creștetul său, acea neprečuită podóbă ale căror remășițe strălucesc ađi în colecțiunea nóstră de antichități naționale.

'Mî e témă, domnilor, să nu vė obosesc aducėndu-vė la cunoscința măcar și câte-va fapte din nenumėratele constatări interesante ce am avut norocul a face în cursul lungelor mele cercetări. Numai atunci ănsė ați putė să prečuiți cât de bogată este, pe nesciute, chîar și istoria archeologiei române.

V'aș vorbi, bună-óră, de minunatele vase ce s'aũ descoperit pe la 1811, într'un mormėnt de pe malul Prutului, la Concesci în ținutul Dorohei, și care ađi se află păstrate în Museul Ermitagiului imperial din S^t Petersburg. V'aș arăta, pentru prima óră reprodușă în desemn și scrupulos descrisă în foile tipărite ce staũ aci dinaintea mea, o tavă rotundă de argint, găsită tot acolo și mare tocmai cât sinia nóstră cea de aur de la Petrósa. Dar aceia este împodobită pe margini cu scene de vėnătóre, precum este și

frisa celui mai frumos din sarcofagele de piétră din Museul nostru național.

V'aș mai dovedi cum verige séu alcale de aur, ca cele din comóra de la Petrósá, se dăru-iaũ de împérații bizantiní, Goților Grutungí din părțile nóstre. Acésta ne o spune chronicarul grec Zosim. El ne povestescé că împératul Teodosie-cel-mare, dupe ce cufunda în apă un număr în-semnat din micile luntri în care Goții veneaũ nóptea decindé ca să 'i atace flota de pe malul stâng al Dunării, iertá pe Barbarii ce mai rămá-sese cu viață, le dete locuri ca să se așede în Scitia-Mică séu Dobrogea nóstră, pe lúngă cetatea Tomi séu Constantá, și 'i dăruí chîar pe toți cu brăçări de aur. Dar mărínimia împératului nu schimbá firea neastémpérată a Goților. În cetate comanda Gherontios, un căpitan grec fórte ini-mos, îndrăzneț și nu pré mult rábdător. Barba-rii il amenințaũ, il necájeaũ și 'l zădăreaũ tot mereũ. Într'o dí el dete návală 'ntr'ínșii, îi ráz-bi, îi prinse robí și le luá înapoi tóte darurile împérátescî. Ánsé, la Constantinopol, zavístia curtezanilor aruncá vina asupra lui Gherontios; il asuzará că a jáfuit pe colonií autocratorului. Ca să scape de grea osúndă, bietul vítéz căpitan fu silit să mituíascá pe eunucii curții cu ve-rigile de aur împérátescî, luate cu voínicie de la Goți.

Pentru fie-care din obiectele de la Petrósá aș

puté să vă aduc sumă de doveđi despre rolul însemnat ce au jucat asemenea obiecte prețioase în istoria popórelor antice, și mai ales în aceia a Barbarilor cari în primii secoli ai creștinismului s'au prefirat și s'au strămutat din Rusia meridională în România, de aci în Tracia, în Pannonia, în Noric, în Vindelicia ș'in Retia, apoi în Italia, în Galia, în insulele Britanice, în Spania și pe cóstele africane, tot atât cât și în inima Germaniei și 'n peninsulele scandinave.

Pretutindenii unde ordiele lor călătóre colindaú pustiind, pretutindenii ele seménaú în urmále, prin morminte și prin ascundători, rămășițe din acea artă originală, învățată și practică de ei mai întâi pe malurile Mării Negre și ale Dunării, în Scitia și în Dacia.¹⁾

Acești Barbari duceaú astfel cu sine iubirea și trufia scumpelor podóbe de trup și luxul vaselor de ospete. Aurul, argintul și pietrele scumpe erau pentru dânșii cea ce marmurele sculptate și tablele pe lemn zugrăvite, vasele turnate în bronz și grațioasele olării și statuete de lut fusesse odinioară pentru Eleni și Romani. Pentru Barbari, negreșit, erau egali cu Fidias și cu Apeles,

¹⁾ Acéstă teorie a fost mai întâi emisă în memoriul dlui A. Odobescu asupra *Cununii celei mari din Tesaurul de la Novocerkašk*, despre care s'a făcut mențiune în nota de la pag. 516 din vol. II.

déca nu și superiorî acestor artiști de geniū, argintariî nomadî, cari aū făurit, dupe gusturile lor barbare, tavele și ibricele, căldărușele și colanenele, brățărilor și paftalele (fibulele) de la Petrósa, în fine tot greul avut al *Closcîi nóstre cu puîi sêi de aur*.

Deci, nu va fi, cred, o pagină stérpă a anelelor țerii nóstre, aceia în care se vorū înscrie tóte noțiunile de industrie artistică, de limbistică, de mitologie, ba și chiar de istorie politică și de usurî sociale, care reîesū din studiul minuțios și adūncit ce mă ocupă. Și déca, lucrând încă vre o duoî treî anî la publicarea lui, — în urma a duoêdecî și mai bine de anî de pregătire ¹⁾ — voi co-

1) Publicarea cărții mele a avut pênă acum peripețiile cele mai felurite; mă voiu sili a le resuma aci în câte-va rîndurî. S'ar đice că blestemul *Closcîi cu puîi de aur* se ține mereū de đinsa și mereū pune p'edici la a ei terminare. Sunt peste douădecî și cincî de anî de când mă tot ocup de đinsa fără a o pute aduce la capăt. Încă de la 1862, în urma unei visite ce a făcut museul nostru de antichitățî, un archeolog german însărcinat de guvernul austriac a publica o carte monumentală asupra *Însemnelor imperiale și regale ale Imperiului germanic*, am început a face cercetări științifice asupra vaselor și podóbelor din tesaurul nostru de la Petrósa. De atunci încă am pus a se face dupe đinsele frumoșe desemnurî în colorî și chiar o chromolitografie cu titlurî imprimare. La 1865, am citit asupra lor un memoriū la Academia din Paris; la 1868, am tipărit în acel oraș acest memoriū dezvoltat; apoi la 1871 am pus să se lu-

prinde acest studiū, precum am gēnd și uorința, în trei mari volume, din care primul numai este acum abié pe sfērșit, sper că într'insele nu se vorū găsi superfluități. Chiar și déca la prima ivélă, unele desvoltări s'arū păré a fi adaoase pri-sositóre, cititorul curēnd va vedé că și chiar a-

creze la Düsseldorf, dupe fotografii, numeróse tabele xilografice de pre tóte obiectele. La 1874, fiind ministru al instrucțiunii publice, colegul și amicul meū dl Titu Maiorescu, d'ul a contractat cu casa V. A. Morel et Comp. din Paris pentru a se lucra acolo chromolitografiile destinate unei opere mai întinse cu a cărui redactare am și început de atuncī să mă ocup. O tipărire îngrijită cum am dorit tot dauna să consacru lucrării mele definitive, ar fi depășit cu mult mijlócele de care însu'mī aș fi putut dispune. Liberalitatea guvernului venea să compliněscă acéstă dificultate materială. Dar curēnd dupe aceia, prin himbarea ministerului și apoi prin evenimentele răsboiului, 'ucrarea a fost întreruptă, și în timp de opt anī am putut numai să tipăresc câte-va fragmente dintr'insa, traduse pe române-sce, în revista *Columna lui Traian*, din 1876 și 1877. Abié la 1882, un alt coleg și amic al meū, dl V. A. Urechie, fiind ministru, a închiăiat contract cu aceiași casă V. A. Morel et Cie, din Paris, că să tipărescă și textul meū, pe care nu'l credeam a fi mai întins decât coprinderea a 40 cóle *in folio*. Experiența imī dovedi curēnd că mă înșelasem; la 1884, fiind pēnē atuncī 19 cóle tipărite obținuū de la minister ca să se completeze publicarea mea cu alte 40 cóle. Dar în acelaș an, către iérnă, casa V. A. Morel căđu în faliment și lucrarea se întrerupse din nou pentru dece lunī. În timpul acesta revēđuū cu luare aminte manuscriptele mele, a căror redacțiune era făcută cu vre o 14 anī mai înapoi. Profitaū de rēgazurile ce 'mī da temporisările procesului de faliment al editorului, spre a implini multe lacune

celea tindu în tot-d'auna, în mod mai mult séu mai puçin direct, la consemnarea, la elucidarea și la dovedirea unui fapt, câtuș de mic, atingător de antichitățile, de vechia istorie, de usurile și chiar de limba patriei noastre. Acésta a fost și este pururé a mea tendență, a mea preocupare.

ce constatasem, spre a pune opera mea cam înapoiată, în deplinul curent al sciinței actuale. În véra anului 1886, un nou editor, dl I. Rothschild din Paris luă prin contract asupra'si sarcina de a retipări opera încă de la început; și acésta o făcea pe preç de 21,000 lei, plătabil în anuitați de câte 3,000 lei, adică cu un scădemént egal tocmai cu suma ce fusese plătită casei V. A. Morel, și prin urmare fără nici o pagubă pentru Statul nostru.

Din parte'mi, cedasem cu anticipațiune ministerului jumétate din exemplarele ce'mi erau concedate ca drept de autor, în scop ca Statul să 'mi înlesnescă mijlócele de a stărui în strănătate la terminarea lucrării mele. Astfel o am putut înaint pêné în primăvéra anului curgător 1887, ajungând cu tipărirea ei pêné aproape de cóla a 40^a. Vêçlând însă atunci că modificățiunile și îmbunătățirile însemnate ce adusesem vechiului meu text, reclamaui o înduoită întindere a operei, veniui în țéră cu speranța că tóte silințele mele de atâți ani nu se voru înfrânge tocmai acum dinaintea unnt refus al Ministerului. Aci, din contra, obținuui tocmai dupe patru luni de zadarnică așteptare și de stérpă nelucrare, obținuui, çic, cea mai categorică și mai puçin grațioasă respingere a cererilor mele.

Pe când însăși M. S. Regele imi arăta cel mai viu interes pentru publicațiunea mea, mi se spuse în față de ignoranți a tot puternici în țéră la noi, că lucrarea mea este fără ineres și că ea nu merită atențiunea guvernului. Ministrul Instrucțiunii publice, mai cunoscător póte întru ale sciinței, nu se refuză însă

Chiar de aceia, domnilor colegi, atunci când 'mă am propus a da o așa întinsă dezvoltare lucrării mele archeologice, 'mă am ȳis tot de o dată că, spre a face dintr'insa o operă cu înduoit folos pentru țera noastră, cată să pun frēu într'insa graiului nostru românesc, pé care 'mă este așa alce a'l scie; cată să'mă îmbrac cartea cu haînă străină; cată să înțolesc cu port séu nemțesc, séu englez, séu francez, tóte acele imagine vii ale arhaicelor nóstre datine, pe care mă încerc a le reconstrui și a le întrupa prin studie.

Că Româniî vorū crede lesne în realitatea ființei lor, de óre ce ele aducū laudă culturei originale ce a existat la noi încă din vechime, de

a secunda cu fapta aceste păreri, ce aū deșteptat în mine cea legitimă indignațiune. Desbaterile mele asupra acestuî subiect d^l Dimitrie Sturza aū devenit publice, grație comunicatelor d^lui a găsit de cuviință a publica în *Monitorul oficial* și în ȳiarele oficióse. Este un cé fórté máhnitor și umilitor pentru mine de a mă vedé împedicat într'o publicațiune la care am tótc cuvintele de a ține ca la principala mea operă de sciință. Dar, cum am maî ȳis'o și ațuré: Bun este Dumnezeu! N'am pĕrdut cu totul speranța de a vedé ȳmplinită dorința mea cea fără de preget. Chiar și déca guvernul de aȳ se va îndĕrĕtnici, cum este probabil, a 'ȳ sta mereū împotrivă, apoi cu răbdare voŭu aștepta ca să vină un moment priincios când ómenĭ maî luminaĳi și maî puĳin răū-voitorĭ îmĭ vorū înlesni mijlocul de a duce pĕnĕ la capĕt lucrarea pentru care de mulți anĭ mă lupt cu așa multe nevoĭ, și a cărei terminare a devenit pentru mine ca și unul din acele cuvióse doruri ale vechimeĭ, una din acele *Pia Desideria!*...

acésta nu mă puteam înduoi. Greū nu este a fi cređut și aprobat de cel căruia îi vorbesci pe plac, chīar și atunci când ai aluneca pe priporul zadarnicelor închipuirī și ai apuca câmpii scā-lāmbānd adevērul. Mai anevoie este ānsē a 'ți cāștiga cređēmēnt la cei ce n'aū nici un interes a descoperi, de odată și fără veste, că un obiect óre-care prețuiesce mai mult decāt ei sunt de-prinși a crede. Și mai anevoie āncō este de a impune prin doveđi lāmurit și sānētos înteme-iate, recunōscerea unor calitāți devenite necon-testabile chīar și pentru aceia cari s'arū bucura cānd ele arū lipsi cu totul séu cel puțin cānd ele arū rēmāné întunecate.

Și — trebuie s'o mărturisesc, domnilor, — întunecate, nesciute și rēu prețuite de lumea cultā vorū rēmāné din nenorocire tóte lucrările nóstre, cāt de consciințioase și de solide arū fi ele, precāt nu le vom învedera lumiī subț o formā mai accesibilā decāt aceia a grafului nostru na-țional.

Acest fapt netāgăduit nu este ānsē, dupe părerea mea, o condamnațiune a limbei nóstre. Nu este nici măcar o umilire pentru dīnsa. Limba nóstrā abie de duoī treī secolī a devenit o limbā scrisā; a ei culturā e āncō rudimentarā. Noi ne adunām aci cá să cercām a o scóte din fașe și a'i înlesni înālțarea și întārirea, de óre ce ea āncō pēne mai deunāđi, umbla d'abușele. Cum

dóră am puté să pretindem ca dînsa să depășescă hotarele locuite de Români, pe când vedem multe alte limbe europene, cultivate acum de secolî și rămase totuși în cercul restrîns al populațiunilor ce le vorbesc și le scriu, numai și numai pe séma lor.

Astfel sunt, de bună séma, la nord, limbele scandinave, cea daneză și cea suedeză; apoi spre apus, limba olandezilor, ba și a portughezilor, déca nu cum-va, pênă la óre-care punct, n'am numéra printre acestea, la sud, pe cea spaniolă și pe cea italiană, odinióră atât de răspândite în totă Europa. Tot așa sunt, mai în vecinătate cu noi, limba ruséscă, cea grécă modernă și cea maghiară.

Tóte aceste națiuni își cultivă de sigur, atât cât noi, și póte chiar mai mult decât noi, graiurile lor particulare; tóte aú ca noi Academii și Societăți literare și sciințifice.

Tóte, în sînul corpurilor învățate ale lor, vorbesc și tipăresc în limba țerii; dar acestea, fiind preocupate de a nu pune subt obrocul exclusiv al unui patriotism rău înțeles, producțiunile spiritului și ale studiilor care potú să facă onóre patriei și sciinței ei, tóte recurgú la una din limbele care se bucură de un caracter mai universal, una din acele limbe pe care nu le potú ignora ómenii ce vorú să se țină în curentul propășitor al sciințelor moderne.

În acele țări, chiar Academiiile traducă în extracte și adese *in extenso*, principalele lor opere, și le dau publicității externe într'una din limbile franceză, germană sau engleză.

Óre, ceia ce facă aceste popóre, adese mai înaintate în cultură decât noi, fi-va rușine să o facem și noi? Să stăm a judica pe dreptate, și vom recunósce că idea ce le mână întru acésta, este și mai patriotică și mai luminătoare decât acel exclusivism restrîns care le ar isola pe ele — precum ne izoléază pe noi cu totul — de mișcarea progresivă a științei. Făcînd altfel ei ară menține pe toți străinii — precum îi menținem noi, — în credința că la ei, ca și la noi, mintea și studiul nu producă nimic, nimic care să fie demn de a aduce un contingent folositor la cunoștințele obștesci ale lumii civilizate.

Permiteți'mi, domnilor colegi, mie care trăiesc acum de mai mulți ani în străinătate și văd cât de rău suntem cunoscuți și prețuiți sub raportul culturai intelectuale afară din țera noastră, permiteți'mi a supune aceste considerațiuni la serioasele dvóstră cugetări.

Ele m'aú îndemnat, — și nu tocmai, vă mărturisesc fără de óre-care dor și muștrare de cuget, — a scrie cartea mea asupra tesaurului de la Petrósa, în limba de caracter mai universal a țerii în care locuiesc.

În acea țera mai am și înlesnirea de a găsi

la îndemână toate mijlocele de informațiune și de studiu ce 'mă sunt necesarii, precum bibliotecile și museele cele mai bogate, ómenii cei mai de dați cu multe din materiile pe care cată să le ating în cursul cercetărilor mele.

De altmintrelé, acea limbă, singura din cele apusane pe care mă pricep óre cum a o îndruga, adică limba franceză, este tot de o dată și aceia pe care o înțelegú, o vorbescú și o scriú chiar cu înlesnire toți câți arú voi, la noi, să citescă publicațiunea mea.

Mult nu m'am înstrăinat nicí de țera mea, nicí de datoriile mele de academic român, cerénd țerei franceze ajutóarele de studiu pe care ea le posedă în neasemuită îmbilșugare, față cu a nóstră; iar limbei franceze ceréndu'i un mijloc de a face cunoscut, nu numai Románilor, dar și întreguluí public cult din toate continentele, fapte ale căror enunțiere și elucidare nu potú aduce decât folos și onóre patriei nóstre.

Sfêrșind acéstă expunere, mă tem, stimați colegi, că mă veți crede, dupe cuvintele mele, mult mai presupmțios decât sunt în realitate. Ceia ce mă face de a vorbi într'astfel, este chiar contactul în care am avut nenorocirea de a mă afla, în decurs de mai mulți ani, cu personalități marcante de aceeași specialitate cu mine. M'am convins în cercul lor că noi înșine nu avem cuno-

scință despre propria noastră valoare, nu scim să ne dăm bine seamă nici de câte scim, nici de câte putem, nici de câte suntem în stare să producem, atunci mai ales când nu ne am răsi pi puterile, dupe răul nostru nărav.

Și aceste vederi semețe, pe care — cine scie! — le priviți cu sfielă, cu înduoieli și pôte chiar cu zîmbete de ironie, aceste vederi le veți recunósce lesne de bune, de drepte și de luminóse, îndată ce vė veți strămuta cu géndul și cu aducerea aminte într'un alt cerc al activității nóstre nationale.

Acum vre o ęece anı de ar fi eșit dintre noi un profet care să ne afirme că óstea románescă, militarii, dorobanții și călărașii noștri sunt în stare să pórte răsboiu în țeră străină și să se lupte cu tária, cu avéntul și cu vitejia ce ei au arătat la Grivița, la Rahova și la Smirdan, noi toți atunci am fi plecat jalnic capul plin de dorul isbéndelor din trecutul nostru, și, vai! plin de necredință întru cele viitoare.

Faptele lăudate ce ostașii noștri au săvėrșit din îmboldirea și sub poruncile gloriosului nostru Suveran, carele a sciut să recunósca și să reinvie în inimile románesci virtutea străbună, acele fapte petrecute pe câmpii de bătălie, ne facú adı să ridicăm capul fără sfielă, cu dréptă méndrie și fără temere pentru viitor!

Să cutezăm a'l ridica și pe câmpii sciinței.

Tot Augustul nostru Protector ne a imbiat și pe noi la acéstă nobilă revendicare, îndemnându-ne să culegem de pretutindenī, cu sciință și consciință, datinele de orī ce fel ale trecutului nostru. Cu ele,— dīsu-ne a primul Rege al Romānilor, — vom întemeia și pe acest tērām viitorul țērii și al poporului romānesc !

Bucurescī, 1887.

Tipărit in *Analele Academiei Romāne* pe anul 1887. Seria II. Tom. IX

S F Ê R Ș I T



TABLA MATERIILOR

coprinse în Volumul III

VII. *Ψευδο-Κυνηγετικὸς*, Epistolă scrisă cu gând să fie precuvântare la cartea „*Manualul Vânătorului*“. 1874 3

<i>Țoprinzul</i>	5	VI	93
I	9	VII	113
II	21	VIII	131
III	37	IX	150
IV	50	X	172
V	68	XI	194
XII			218

VIII. Fragmente de literatură poporană. 1874—1879.

Credințe, datine și moravuri ale poporului român de G. D. Teodorescu. Precuvântare .	223
Jupân Rănică Vulpoiu. Basmu pentru copii, localizat.	233
Tigrul păcălit. Poveste pentru copii, localizată.	247

Vechii poeți ai Românilor. Precuvântare la <i>Colecțiunea de poezii vechi</i>	257
Dece basme mitologice, (inedite) prelucrate după C. W. Cox, <i>Tales of ancient Greece</i> .	
I. <i>Epimetei și Pandora</i>	265
II. <i>Briareu</i>	269
III. <i>Deucalion</i>	273
IV. <i>Patimele Demetrei</i>	279
V. <i>Posidon și Atena</i>	287
VI. <i>Apolon în Delos</i>	292
VII. <i>Apolon Pitianul</i>	294
VIII. <i>Niobe și Latona</i>	299
IX. <i>Admet</i>	303
X. <i>Narcis</i>	307
Povestile unchișului sfântos. Basme păgănesci, de P. Ispirescu. Precuvântare	311

IX. Istorie contemporană. 1876—1887.

Câte-va articole de politică din ziarul *Românul*.

I. E pur si muove!	319
II. <i>Patriotismul în Școlă</i>	326
III. <i>Regimul constituțional</i>	334
IV. <i>Progresul prin Școlă</i>	341
V. <i>Școlă și Bănci rurale</i>	354
VI. <i>Simpatiile Ungurilor pentru Turcia</i>	360
VII. <i>Spiritul de cucerire</i>	367
VIII. <i>Marele bolnav al Orientului</i>	373
IX. „ <i>O cujetare politică, 1877</i> “ 1 ^o	379
X. „ „ „ „ 2 ^o	389
XI. „ „ „ „ 3 ^o	397
XII. „ „ „ „ 4 ^o	407
XIII. <i>Alianța cu Rusia la cas de război</i>	414
XIV. <i>Convențiunea de război cu Rusia</i>	422

XV.	<i>Suzeranitatea Turciei</i>	429
XVI.	<i>Ce ne este acum mai profitabil</i>	436
XVII.	<i>Îndemnări la Independența</i>	1 ^o	441
XVIII.	„ „	2 ^o	447
XIX.	<i>Bulevardul civilizațiunii în Orient</i>	454
XX.	<i>Ungurii și Românii</i>	460
XXI.	<i>Împămintenirea Israelitilor</i> ,	1 ^o	466
XXII.	„ „	2 ^o	471
XXIII.	„ „	3 ^o	476
XXIV.	„ „	4 ^o	477

Nicolae Bălcescu și Scierile sale :

Precuvântare la <i>Istoria Românilor sub Michaiu-Vodă-Vitézul</i>	489
Note la scrierile lui N. Bălcescu	502

Moșii și Curcanii.

Răscola Românilor Ardeleni sub căpetenia lor Horia, în iérna anilor 1784—1785. Cuvântare rostită în Ateneul din Bucuresci la 14/26 februarie, 1878	511
Luarea Rahovei de către oștile românesce, la noemvrie 1877. Cuvântare rostită în Ateneul din Bucuresci, la 25 martie (6 aprilie) 1878	557

Regatul României și Republica franceză.

Cuvânt rostit în limba franceză la banchetul dat de colonia română din Paris, în ziua de 10,22 maiu, 1882, pentru încoronarea M. S. Carol I ca Rege al României	614
---	-----------	-----

Pia Desideria.

Dare de sémă despre lucrarea operei „ <i>Le Trésor de Pétroussa</i> “, rostita în ședința publică din 22 martie 1887, a Academiei Române	620
--	-----------	-----

